

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ МИНИСТРЛІГІ

АЛЕКСАНДР СЕЛЕЗНЕВ АТЫНДАҒЫ
АЛМАТЫ ХОРЕОГРАФИЯЛЫҚ УЧИЛИЩЕСІ

Александр Селезнев атындағы
Алматы хореографиялық училищесінің
90 жылдығына арналған
«ӨНЕР САЛАСЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА
ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ПӘНДЕРІН
ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ»
тақырыбындағы Республикалық
оқу-әдістемелік тәжірибе алмасу
семинар

БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

Алматы-2024

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі
РМҚК «Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесі»

Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесінің
90 жылдығына арналған
«ӨНЕР САЛАСЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ПӘНДЕРІН
ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ»
тақырыбындағы республикалық оқу-әдістемелік семинар

БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

2 наурыз 2024 жыл

Алматы

ӘОЖ 377 : 78
КБЖ 74.560 : 85.31
О 48

**ӨНЕР САЛАСЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ПӘНДЕРІН
ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ:**

Республикалық оқу - әдістемелік семинарының баяндамалар жинағы

Ш.Т. Унгарбаева, М.Д. Кисамитова және А.М. Умиргалиеваның
радакциясымен. - Алматы: А. Селезнев ат. АХУ, 2024. - 151 бет.

ISBN 978 - 601 - 7427 - 89 - 4

Ұсынылып отырған баяндамалар жинағы 2024 жылдың 2 наурыз күні Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесінде өткен «Өнер саласы оқу орындарында жалпы білім беру пәндерін оқытудың ерекшеліктері» тақырыбында республикалық оқу-әдістемелік семинары жұмысын қамтиды. Семинарға Т. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, мектеп-интернат, колледжы, О. Таңсықбаев атындағы Алматы сәндік-қолданбалы өнер колледжы, А. Жұбанов атындағы дарынды балаларға арналған Республикалық қазақ мамандандырылған музыкалық мектеп- интернаты, К. Байсейітова атындағы дарынды балаларға арналған Республикалық мамандандырылған музыкалық орта мектеп-интернаты және Ж. Елебеков атындағы Республикалық эстрадалық-цирк колледжы оқытушылары қатысты. Семинарға қатысушы оқытушылардың жұмыстарында өнер саласы оқу орындарында жалпы білім беру пәндерін оқыту әдістемесінің басқа да педагогикалық бағыттағы оқу үдерістерімен байланысы зерттеліп, өз оқу орнының құрылу тарихы және жалпы білім беретін пәндер бойынша оқытушылар мен білім алушылардың жетістіктері баяндалған.

ISBN 978 - 601 - 7427 - 89 - 4

ӘОЖ 377 : 78
КБЖ 74.560 : 85.31

© Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесі, 2024

Мазмұны

Жаспанова Р.К. Ұлттық хореография – қазақ өнерінің бір биігі.....	5
Умиргалиева А.М. Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесінің жалпы білім беру бөлімі оқытушыларының жетістіктері.....	10
Кисамитова М.Д. Особенности преподавания общеобразовательных дисциплин в Алматинском хореографическом училище имени Александра Селезнева.....	12
Ибраева Г.К. Білім беру саласындағы оқу орнында сабақ берудегі ерекшеліктер.....	17
Кистаубаева Л.К. Өнер саласы оқу орындарында оқу-тәрбие ортасын қалыптастырудағы қазақ тілінің рөлі.....	22
Байсултанова Г.О. Өнер саласында білім алатын жеткіншектердің шығармашылығын қазақ тілі арқылы дамыту.....	27
Куспанова Н.М. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін музыка өнерімен байланыстыра оқытудың тиімді жолдары	32
Романова Р.К. Қазақ поэзиясындағы ұлттық өлең өрнектері.	37
Сванкулова З.К. Өнер саласындағы дарынды шәкірттерімізге ана тілінің мәртебесін жоғары дәріштеудің жолдары.	41
Жақанова С.Р. Әдебиет пен музыка егіз өнер.	44
Камбатырова Г.М. Театральное искусство на уроках русского языка и русской литературы.....	49
Тайтеленова А.Г. Особенности восприятия художественного текста современными учащимися.	54
Ильясова Г.Р. XXI ғасыр жаңа заманының білім беру жолында ағылшын тілінің орны.	58
Жумабаева М.Р. Взаимосвязь между музыкой и английским языком.....	61
Байкадиева Г.Б. Тарих пәнін оқытуда топтық жұмыстың маңызы.	66
Себепова К.Е. Құқықтық тәрбиеде интеллектуалдық біліктілік мәдениеті.	69
Муханжанова З.Х. Особенности преподавания предметов «История Казахстана», «Культурология» в колледжах искусства.....	77

Қаниятов Ж.Т., Амангельдина А. Б. Аксиология – эстетикалық білім берудің өзегі ретінде.....	79
Унгарбаева Ш.Т. Организация самостоятельной работы студентов	83
Сейтхан Р.Б. Формирование функциональной грамотности на уроках математики.	86
Шайзанова А.М. Геометриялық денелерді оқытуда математика мен бейнелеу өнерін интеграциялау.....	92
Турсунова Ч.А. Тайны балета: как физика помогает танцорам воплощать волшебство на сцене.....	97
Омарова Г.Е. Информатиканы оқытудағы шығармашылық көзқарас: білім беру ұйымдарында технология мен өнерді интеграциялау.	102
Бейсембаева У.К. Жасанды интеллект және қазіргі заманның жаңа технологиялары.....	107
Кенжебаева К.П. Қазіргі білім беру жүйесіндегі музыкалық теориялық пәндерде ақпараттық технологияларды қолдану жолдары.	110
Жантеева Г.Е. «Актёрлік өнер» мамандығын даярлайтын арнайы орта буын оқу орындарындағы студенттерге биология пәнін мамандықпен байланыстыра оқыту әдістері.....	113
Қазыбаев С.Қ. Жасөспірімдерді қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу.....	118
Есенбаева Р.К. Дене тәрбиесі сабағында ұлттық ойындарын оқыту әдістемесі.	122
Жақсылық Е.Ж. Балаларға дене шынықтыру пәнінде ұлттық ойындардың құндылықтарын сезіндіру жолдары.	125
Джанузакова Р.А. Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу.	128
Полатова Г.Б. Бастауыш сынып оқушыларының оқу жылдамдығын арттыру жолдары.	131
Қыдырбаева Ф.Н., Абенова С.С., Есеналиева М.Д., Жаспанова Р.К. Сәкен Сейфуллиннің «Аққудың айырылуы» поэмасындағы Аққу образы....	134
Нарбаев Д.Ж., Кожекенова К.М., Турсунова Ч.А., Раздыкова С.М. Исаак Ньютон. Мұқағали Мақатаев. Би өнері.....	140
Момыналиева Л.Т., Умиргалиева А.М., Конакбаева А.У., Калмурзина Ф.Т. Духовные истоки казахского народа в балете «Ер Төстік».	145

Жаспанова Раушангуль Куандыковна

*Александр Селезнев атындағы
Алматы хореографиялық училищесі
оқу бөлімінің меңгерушісі,
француз тілі пәнінің оқытушысы,
педагог – зерттеуші*

Ұлттық хореография – қазақ өнерінің бір биігі

Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесі – Егеменді Қазақстанның ең көне оқу орны. Осынау 90 жылдық тарихы бар киелі би ордасының тарихы - Қазақстанның кәсіби балет өнерінің қалыптасу және даму тарихы. Сонымен қатар Алматы хореографиялық училищесінің оқу-әдістемелік және ғылыми жұмысының бастаулары. Александр Селезнев Қазақстан Республикасының керемет бишісі, педагогы, хореографиялық білім берудің ұйымдастырушысы.

Бүгінгі таңда Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесінде 5 мыңға жуық түлектер дайындалды, олардың ішінде 10 халық әртісі, 60 тан астам еңбек сіңірген әртістер және Қазақстан мен Ресейге Еңбек сіңірген қайраткерлері бар. Соңғы 30 жыл ішінде училищеміздің оқытушылар құрамы беделді халықаралық балет және халық би әртістерінің байқауларымен фестивальдерінің 400 астам лауреаттарын дайындады. Училище базасында бірнеше республикалық және халықаралық конкурстар өткізіліп, әлемдегі алғашқы Шара Жиенқұлова атындағы жас балет әртістерінің театры ашылды. Училище түлектері әлемнің жетекші балет сахналарында қызмет жасайды.

XX ғасырдың 30-шы жылдарының аяғында, 40-шы жылдардың басында хореографиялық училищенің қалыптасу кезеңінде Александр Селезневке шығармашылық қана емес, сонымен қатар оқу процесін ұйымдастыру мен жүргізу бойынша үлкен жауапкершілік жүктелді. Ол Ленинград хореографиялық мектебінің бағдарламалары мен жоспарлары негізінде Типтік оқу жоспарын жасаған алғашқы оқытушы болды. Бұл кәсіптік білім деңгейін көтеріп қана қоймай, жас оқу орны – Қазақстанның балет мектебінің дамуына ықпал етті. Сол жылдары Қазақстанда хореографиялық білім беру саласында білікті педагогтар жетіспегендіктен, Александр Селезнев бірінші болып Мәскеу мен Ленинградтың жетекші хореографиялық училищелерімен ынтымақтастықты дамыта бастады және оның арқасында осы оқу орындарында Қазақстанның белгілі балет өнері қайраткерлерінің тұтас бір тобы білім алды.

Ресейдің жетекші балет мектептерімен берік шығармашылық байланыстардың арқасында қазақ хореографиялық училищесінің барлық оқу-әдістемелік және шығармашылық жұмыстары ұйымдастырылды. «Компания» деп аталатын қабылдау бөлмесі ұйымдастырылды, Александр Селезнев әрдайым кәсіби бағдар беру жұмыстарына жеке өзі қатысты, талантты балаларды іздеу үшін бүкіл республиканың мектептеріне, балалар үйлеріне, ауылдарына барды. Бұрынғы шәкірттерінің, қазіргі балет ардагерлерінің айтуынша, А. Селезнев әрдайым жас ұрпақты тәрбиелеуге жеке қатысқан,

әңгімелер жүргізген, оқушыларды театрларға апарған, әрдайым шыдамдылыққа тәрбиелеген, ол мектептің әр оқушысының тағдырына бей-жай қарамаған.

1938 жылы оқу жоспарына «Музыка», «Музыкалық әдебиет», «Театр және балет тарихы», «Грим», «Француз тілі» пәндері енгізілді. Фортепианода ойнауды үйренуге ерекше назар аударылды. А. Селезневтің өзі мұғалімдерді жеке таңдады, өйткені ол аспапта ойнауды жақсы меңгерген және көбінесе қорытынды емтихандар кезінде концертмейстерлерге үлкен талап қойды. 1946 жылы 4-ші есеп беру концертінің бағдарламасы 2 бөлімнен тұрды, біріншісінде «Классикалық би» бойынша емтихан сабағы көрсетілді және оны өткізудің бұл тәсілі түсіндірмелерде көрсетілді. Шынайы Би өнері көрермендердің бойынан күш пен сұлулықты эстетикалық тұрғыдан қабылдауды оятты. Алайда, керемет театрландырылған билер туралы ойлана отырып, көрермен балет өнері өкілдерінің көпшілігінің шулы табысының негізінде тек дұрыс әдістемелік оқыту жүйесі мен жаттығуларда арнайы дамыған төзімділік жатқанын білмеді. Сахнада классикалық би сабағын көрсету арқылы Хореографиялық училище басшылығы өз алдына балет мектебінің әр оқушысының дайындық жаттығуларымен таныстырып, балет әртістерінің қалай өсіп, қалыптасып жатқанын көрнекі түрде көрсету міндетін қойды. Көрермен 1-сыныптан бастап бітіру сыныбына дейінгі жаттығулар мен орындау техникасының өсіп келе жатқан қиындықтарын анық көрді. Александр Селезнев әрдайым мектептің барлық концерттерінде ата-аналардың міндетті түрде қатысуын талап етіп, балет әртісі мамандығына деген түсіністік пен құрметке тәрбиелеген.

Осылайша, хореографиялық училищеде қалыптасқан дәстүрлер: оқу-әдістемелік және шығармашылық процестің шебер үйлесімі - директордың оқу-әдістемелік жұмыс жөніндегі орынбасарларының қажырлы еңбегі.

1965/1966 жылдарға дейін училищеде 9 жылдық оқу мерзімі бар балет әртістерін дайындайтын бір ғана классикалық бөлім болды. Мектептің барлық жылдарындағы жұмысындағы үлкен кемшілік жалпы білім беретін сыныптардың болмауы болды. Оқушылар қаланың әртүрлі мектептерінде оқыды, сол сыныптар әртүрлі ауысымдарда оқыды, мұның бәрі оқу үлгерімін бақылауды қиындатты. Тек 1970/1971 жылдары арнайы және жалпы білім беретін пәндер бойынша бірлескен оқыту жүзеге асырылды. Мектепте оқудың басынан бастап бағдарламада міндетті түрде фортепианода ойнауды үйрену ғана емес, сонымен бірге жалпы білім алу, музыкалық даму кезеңі басталды. Би формасындағы шығармаларға, әртүрлі билердің ерекшеліктеріне көп көңіл бөлінді. Мектеп оқушылары әртүрлі халықтардың халық музыкасымен, сондай-ақ шетелдік композиторлардың шығармаларымен танысады: И.Бах, В. Моцарт, Л. Бетховен, Э. Григ, Ф. Шопен және т. б. прогрессивті батыс еуропалық композиторларымен танысады.

1962/1963 жылдары Мектеп жұмысында келесі өзгерістер болды.

1962/1963 жылдан бастап оқу орнындағы жұмыс 9 жылдық емес, 10 жылдық оқуды көздейтін оқу жоспары бойынша өтеді.

1974/1975 жылы Хореографиялық училище Алматы қаласы, Масанчи көшесі, 67 мекенжайы бойынша жаңа ғимаратқа көшті.

1970-1981 жылдары оқу-әдістемелік жұмыс директордың орынбасары РСФСР еңбек сіңірген мұғалімі, орыс тілі мен әдебиеті мұғалімі Черник Семен Андреевичпен жүргізілді. Ол кестелерді шебер құрастырды, балаларды қабылдау жұмыстарын ұйымдастырды және белсенді кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізді. Семен Андреевич көркемдік жетекшімен бірге түсу емтихандарын дайындау үшін арнайы сценарий дайындады, мектептің әрбір педагогына балаларды іріктеу бойынша іс-сапарға бару үшін қала, аудан немесе облыс аумағы бекітілді, сондай-ақ теледидармен тығыз ынтымақтастық болды, кәсіби бағдар беру мақсатында бірнеше рет спектакльдер өтті.

1990-шы жылдардағы училищенің даму тарихы, Қазақстан тәуелсіздігінің қалыптасу жылдарында оқу орнының кәсіби өсуі мен дамуы үшін жаңа мүмкіндіктерге ие болды. Мектеп оқушылары алғаш рет алыс және жақын шет елдерге гастрольдік сапарларға шыға бастады. Мектептің үздік оқушылары хореографиялық оқу орындарымен және шығармашылық ұжымдармен ынтымақтастықты кеңейтуге ғана емес, сонымен қатар жеке кәсіби өсуді дамытуға ықпал ететін беделді халықаралық байқаулар мен балет әртістерінің фестивальдеріне белсенді қатыса бастады. Мектептің үлкен шығармашылық және концерттік қызметі педагогикалық ұжымның алдына болашақ мамандарды даярлау үшін сапалы білім деңгейіне жетуде жаңа мақсаттар мен міндеттер қойды. Осы кезеңде хореографиялық өнер бойынша білім берудің алғашқы стандарттары әзірленді, осыған байланысты оқытудың жаңа әдістері мен формалары қажет болды. Оқыту үш бағыт бойынша жүргізілді – орта мектеп көлеміндегі жалпы білім беретін пәндер, арнайы пәндер және жалпы кәсіптік пәндер.

90-жылдардың басында заманауи хореографияны дамытуға ерекше назар аударылды. Оқу жоспарына өзгерістер енгізілді – «Заманауи хореография» және «Бал биі» сияқты пәндер енгізілді. Жалпы кәсіптік пәндер бөліміне «Әлемдік мәдениет тарихы», «Мамандыққа кіріспе», «Драма театрының тарихы», «Қазақ балет театрының тарихы», «Сольфеджио», «Бейнелеу өнері тарихы», «Домбырада ойнау негіздері», «Музыкалық сауаттылық» пәндері енгізіліп, олар бойынша оқу бағдарламалары әзірленді. Пәнаралық байланыстар сабақтары алғаш рет жоспарланып, жүзеге асырыла бастады.

Арнайы пәндер бөлімінде Моцарт (фортепианолық сонаталар, концерттер, симфониялар), Чайковский («Ұйқыдағы ару» балеті), А.Жұбанов және Л. Хамиди («Абай» операсы), Гранадос («Испан билері») сияқты бір композитордың музыкалық материалына жазылған қызықты және ерекше сабақтар өткізіле бастады. Бұл шығармашылық үдерісте педагог – хореографтар Р. М.Курпешева, Г. А.Әшімова, Е. А. Усин, Г. Н. Бейсенова, Д. Д. Фадеева және училищенің жетекші концертмейстерлері Э. А. Темірбекова, Н. А. Кислова, И. К. Горина, Л. А. Николаева, Н. А. Атаева, З. А. Жұбанова зор еңбек сіңірді. «Би ансамблінің әртісі» біліктілігі бойынша «Шығыс биі» енгізілді, оның ішінде осы пәннің алғашқы оқытушылары Т.Парпибаева, Г.Сайтова бар. Қазіргі уақытқа дейін «Шығыс биін» ҚР Еңбек сіңірген әртісі А. А. Асқарова жүргізді.

Қазіргі уақытта Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесінің білім беру қызметі саласындағы саясаты, болашақ мамандардың тұлғалық-кәсіби әлеуеті мен ұтқырлығын дамытуды қамтамасыз ететін білім беру мазмұнын сапалы жаңарту мақсатында, оқытудың инновациялық моделін енгізуге бағытталған. Училищенің оқу-әдістемелік қызметі ҚР Білім және ғылым министрлігінің бұйрықтарымен бекітілген, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпы білім беру стандарттарына қатаң сәйкес жүзеге асырылады. Типтік оқу жоспарлары мен бағдарламаларының негізінде училищеде оқу жоспарлары мен бағдарламалары әзірленеді. Оқу үдерісі үлгілік оқу жоспарлары мен бағдарламалары негізінде құрастырылған оқу-өндірістік үдеріс кестесіне сәйкес құрылған, ол Теориялық оқытудың кәсіптік практикамен кезектесуін толық көрсетеді, емтихан сессиялары мен демалыстарының уақытын көрсетеді. Оқу процесінің кестесіне сәйкес семестрлерге кесте жасалады. Училищенің барлық жұмысы оқу-тәрбие, әдістемелік және шығармашылық бағыттағы барлық бөлімдерден тұратын жылдық жұмыс жоспары негізінде құрылады.

Мектептегі оқу процесінің ерекшелігі - кәсіби балет әртісінің жұмыс режиміне сәйкес келетін оқыту режимі: классикалық бидің негіздерін зерттейтін таңертеңгілік сабақтар (балет залындағы тренажер), кешкі жаттығулар (сахнадағы қойылымдар) бұл сахнада өнер көрсетуге дайындық немесе спектакльге қатысу түріндегі кәсіби-сахналық тәжірибе. Бұл режим оқушылардың денесін одан әрі еңбек режиміне және балет әртісінің жүктемелеріне дайындауға мүмкіндік береді. Оқу іс-әрекетіндегі мұндай типтік емес, оқу процесін құруға кәсіби көзқарас оқытудың бірінші жылынан бастап болашақ кәсіби қызметке тән білім, дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқушылардың концерттік практикасы, бұл сыныптардағы барлық жұмыстардың квинтэссенциясы, оқушылардың барлық техникалық шеберліктерін тексеру. Биде алған білімдерін беру арқылы ғана сыныпта болашақ актерлердің шеберлігі қалыптасады. Мектеп оқушыларының концерттік-сахналық практикасы 2-ші оқу жылынан басталады және бір оқушыға аптасына 2-ден 4 сағатқа дейін сыныптар бойынша өткізіледі.

Концерттік практикадан басқа, мектеп оқушылары опера және балет театрының спектакльдеріне қатысады. «Щелкунчик», «Ұйқыдағы ару», «Аққу көлі» және т.б. сияқты балеттер хореографиялық мектеп оқушыларының қатысуымен үнемі өткізіліп тұрады.

«Балет әртісі», «Би ансамблінің әртісі» біліктіліктері бойынша дайындық орындаушылық шеберліктің жоғары кәсіби деңгейіне жетуге бағытталған. Оқытудың бағытын ескере отырып, мектептің педагогикалық ұжымы әр оқушының өзін-өзі көрсетуге, өзін-өзі тануға деген ұмтылысын тәрбиелеуге тырысады. Оқытудың ерекшелігі, ерте кәсібилендіру (9-10 жастан бастап) педагогикалық ұжымды оқытудың нысандарын, әдістерін, технологияларын таңдауда вариация принципін орынды жүзеге асыруға міндеттейді. Училище оқытушыларының оқу-әдістемелік, шығармашылық және ғылыми-зерттеу қызметі оқу үдерісімен тығыз байланысты. Кешенді оқыту 3 негізгі бөлімнің

пәндерінен тұрады - арнайы, жалпы кәсіптік және жалпы білім беру әр бөлімнің ішінде пәндік-циклдік комиссиялар құрылды. Училищеде сабақтарға өзара қатысу жүйесі жолға қойылды, училищеішілік бақылау жүйесі құрылды, бақылау тапсырмаларының қоры құрылды. Оқытушылардың жұмыс тәжірибесі әртүрлі әдістемелік жұмыстарда (әзірлемелер, оқу-әдістемелік кешендер, ұсыныстар және т.б.) жалпыланған. Ғылыми-әдістемелік жұмыстың бір түрі - мектеп оқытушыларының еңбектерін әртүрлі ғылыми және әдістемелік басылымдарда жариялау. Әдістемелік жұмыстың маңызды нысаны-мектеп оқытушыларының конференцияларда сөйлеген сөздері және студенттерді студенттік конференцияларға, олимпиадаларға, фестивальдерге, конкурстарға, семинарларға қатысуға дайындау, студенттік ғылыми жобаларға басшылық ету.

Алматы хореографиялық училищесінің оқу-әдістемелік және ғылыми қызметінің басым бағыттарының бірі. А. Селезнев - бұл мектептің әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялануына ықпал ететін халықаралық ынтымақтастық. Халықаралық конкурстарға, фестивальдерге және мастер-кластарға қатысу хореографиялық өнердің халықаралық өзара түсіністік пен ынтымақтастық ісіндегі рөлі туралы тезисті растайды. Соңғы уақыттағы маңызды оқиғалардың ішінде оқушылардың Оңтүстік Африкаға шығармашылық сапарын, Түркиядағы Халықаралық фестивальге қатысуын, Жапония мен Қырғызстандағы гастрольдерді, Латвия, Германия, Италиядағы көптеген беделді халықаралық байқауларға қатысуын атап өткен жөн.

2015 жылы А. Селезнев атындағы хореографиялық училищесі ЮНЕСКО клубының ресми өкілі болды. Осындай шығармашылық байланыстардың нәтижесінде мектептің үздік студенттері жақын және алыс шетелдердің беделді оқу орындарында одан әрі оқуға, сондай-ақ училищені бітіргеннен кейін үздік шығармашылық ұжымдарда кәсіби қызметін бастауға мүмкіндік алады.

Осылайша, Алматы хореографиялық училищесінің жоғары жетістіктері, оқытушылардың үлкен қажырлы еңбегінің арқасында. Міне биыл училищеміздің құрылғанына 90 жыл толғалы отыр. 90 жылдан бері ұлттық хореографияны одан әрі дамыту жолында училище оқытушылары «Балет әртістері» мен «Би ансамблінің әртістеріне» талмай еңбек етіп, білім беріп келеді. Ұлттық хореографияның өсіп-жетілуі бізге оның көп ғасыр бойы дами отырып, қатты серіппеге оралып, еркіндік алысымен көз ілеспес жылдамдықпен үлкейіп, болашаққа жөн сілтеген терең тарих тамырын тағы да бір дәлелдейді. Осылайша, Қазақстанның би өнері даму мен жетілдірудің үздіксіз үрдісін бастан кешіруде. Би балет кейіпкерлерінің сезімін, ойларын, бүкіл сахналық мінез құлқын көрсетуде табиғи форма болуы керек. тек осындай жағдайда ғана қазіргі балет одан әрі дами алады, классикалық би қазіргі заманға лайық байи алады. Білікті орындаушылардың алуан түрлілігі, 90 – жылдағы қазақ балетінің гүлденуі қазақ орындаушылық мектебінің қалыптасқандығы, кемелденгенін сенімді түрде дәлелдейді. Қорыта айтсақ, осы өнерге баулыған, сұлулықты сүйдіре білген, жүректеріне құштарлық ұялата білген, жеке тұлға, кәсіби шебер маманы, үлкен әріппен жазылатын – ол - Ұстаз!

Умиргалиева Анархан Мустағалиевна

*Александр Селезнев атындағы
Алматы хореографиялық училищесінің
жалпы білім беру бөлімінің әдіскері,
география пәнінің оқытушысы*

Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесінің жалпы білім беру бөлімі оқытушыларының жетістіктері

Педагогикалық қабілет – ерекше талант. Ал арнайы мамандандырылған кәсіби мектептерде жалпы білім беру пәндерінен дәріс сабақ беру – сол саладағы ұстаздардың бойынан тағы да бір ерекше жауапкершілікті талап етеді. Ол – оқушыларға тек өз пәнін жетік беріп қана қоймай, әрқашан ізденісте болып, арнайы мамандықпен пән аралық байланыста болу.

Міне, осы 90 жылдық тарихы бар киелі би ордасында, болашақ балет әртістерін даярлауда, училищеміздің жалпы білім беру пәндері бөлімінде бүгінгі күнде барлығы 27 оқытушы жұмыс істеп келеді. Олардың ішінде магистр дәрежесімен - 4, «Білім саласының үздігі» - 2, «Еңбек ардагері» атағымен – 1 оқытушы еңбек етуде. Соңғы аттестациялау нәтижесі бойынша бөлімде 6 педагог-зерттеуші, 3 педагог-сарапшы, 1 педагог-модератор, 15 жоғарғы санатты педагогтар қызмет етеді. Бөлім ішілік оқу-әдістемелік жұмысы бес пән бірлестігіне шоғырланған. Әр оқу жылында пән бірлестіктерінің апталығы өтіп, ашық сабақтар, сыныптан тыс жұмыстар, оқу-әдістемелік семинарлар, ғылыми конференциялар ұйымдастырылып отырады. Ал бүгінгі менің баяндамама ұстаздарымыздың республика және халықаралық деңгейде жеткен жетістіктеріне арналмақ.

Заманауи талаптарға сай оқытушылар білім берудің инновациялық әдістерін қолдана отырып, білім алушыларды халықаралық және республикалық олимпиадалар мен байқауларға, ғылыми-зерттеу конференцияларына дайындап, жоғары көрсеткішпен жүлделі орындарға ие болуда. Мысалы, биология пәні оқытушылары Л.Т.Момыналиева мен А.У.Қонақбаеваның Қазақстан Ұлттық ЮНЕСКО клубы ұйымдастырған «Адам және биосфера» тақырыбындағы конференциясына дайындаған білім алушылары Араратян Николь мен Жылқыбек Алмастың жүлделі 1-орыны, тәжірибелі ұстаз Б.А.Абулкаированың студенті Сулейменова Томирисінің ЮНЕСКО-ның демеушілігімен өткен «Балалар әлем ырғағында» атты Қазақстан шығармашыл жастарының фестиваліне қатысып, жеңімпаз атануы, математика пәнінің оқытушысы М.Д.Кисамитованың Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті қабырғасында өткен ғылыми-зерттеу конференциясында «Проблемы внедрения цифровых платформ дистанционного образования в учебном процессе на примере Алматиского хореографического училища имени А.Селезнева» , қазақ тілі мен әдебиеті пән оқытушысы Ф.Н.Қыдырбаеваның Аль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінде «Білім беру саласындағы инновациялық технологиялар – заман талабы» тақырыптарында оқыған баяндамалары, француз тілі пәні оқытушысы

Р.К.Жаспанованың Азаматтық Авиация колледжінде өткізілген Түркісіб аудандық колледждер арасындағы «Оқытушылар мен өндірістік оқыту шеберлеріне арналған семинар-тренингтегі оқытушыларының жетістігі, география пәні оқытушысы А.М.Умиргалиеваның жетекшілігімен шәкірті Искакова Наргиздың Т.Жургенов атындағы Қазақ ұлттық академиясында өткен «Тәуелсіз Қазақстанның жас өнері: даму мәселелері және жолдары» атты студенттер ғылыми конференциясына қатысып, жүлделі 1-орын иеленгені және ағылшын тілінің оқытушысы М.Д.Есеналиеваның аталмыш өнер академиясында болып өткен Қазақстанның жоғары және арнаулы оқу орындарының студенттері арасындағы ағылшын тілінен «Сөз сайысы -2023» олимпиадасында оқытушы Біләл Рамазанның жүлделі 3-орнын мақтанышпен атап өте аламыз. Сонымен қатар қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы А.О.Мухаметжанованың «Мың бала» республикалық зияткерлік орталығы ұйымдастыруымен «Абай оқуларында» Жұмабек Айша,, «Ілияс оқуларында» Ғабит Аделя, «Ақберен» республикалық танымдық-шығармашылық журналы ұйымдастырған «Мағжан оқулары» байқауында Оралғазы Айым, «Мақатаев оқулары» конкурсында Кемелбеков Нарұлдың, ал орыс тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы К.Д.Омарованың «Ең білімді ұстаз – 2021» халықаралық олимпиадасындағы, А.Ж.Барашева мен Ф.Н.Қыдырбаеваның «Білім беру ісінің үздік қызметкері – 2023» республикалық байқауындағы жетістіктерін ерекше атап өтуіміз қажет. Өткен жылдың желтоқсан айында «Bilim-orkenietі» ұлттық инновациялық ғылыми-зерттеу орталығында ұйымдастырылған «ТӘУЕЛСІЗДІК ДАРЫНЫ» атты Республикалық байқауына қатысып, жоғары дәрежеде қорытынды көрсеткен оқытушыларымыз Тұрдыбекова Айша мен Баян Гаухарды да ерекше атап өту – біз үшін үлкен мақтаныш.

Сонымен қатар, оқытушылардың біліктілігін арттыру Өрлеу, Француз альянсы, Педагогикалық шеберлік орталығымен тығыз байланыста жүргізіліп келеді.. Жалпы білім беру бөлімі оқу үдерісінде жаңартылған білім беру мазмұны бағдарламасы енгізіліп, критериалды бағалау жүйесінде оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдары қолданылады. «Оқулық» республикалық ғылыми-практикалық орталығының жаңартылған мазмұндағы «География» оқулықтары мен оқу-әдістемелік кешенге сараптама комиссиясының құрамына училищемізден география пән оқытушысы А.М.Умиргалиеваның шақырылуын атап өтуге болады.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясында құрылған техникалық және кәсіптік білім берудің көркем-технологиялық бағытында типтік оқу бағдарламаларын әзірлеу бойынша сараптау тобына ЖББ бөлімінің 4 оқытушысы енгізілді. С.С.Абенова – «Орыс тілі», А.М.Умиргалиева - «География», Ф.Т.Қалмурзина - «Дүниежүзі тарихы», Ч.Т.Турсунова - «Физика» пәндері бойынша үлгілік оқу бағдарламасын жасап, толықтай енгізді. (2022).

Сонымен қатар, оқытушылардың авторлық жұмыстары, ғылыми мақалалары мен баяндамалары мерзімді түрде ғылыми-әдістемелік журналдар

мен халықаралық және республикалық деңгейдегі басылымдарда, атап айтсақ, «Тағылым», «Филолог ұстанымы» республикалық ғылыми-әдістемелік журналында, «Ұлы дала ұстазы» ғылыми-әдістемелік шығарылымында, «Ана тілі» ұлт газет беттерінде жарияланып жарық көреді. Бүгінгі күнде биология пәнінің оқытушылары Л.Т.Момыналиева мен А.У.Қонақбаеваның «Biology» авторлық бағдарламасы және қазақ тілі мен әдебиеті оқытушысы А.О.Мухаметжанованың «Эсселер жинағы», «Оқу сауаттылығы» оқу-әдістемелік құралы оқу үдерісінде кеңінен қолданылып келеді.

Орыс тілі мен әдебиеті пәні оқытушылары С.С.Абеновамен А.Ж.Барашеваның бірлесіп жасаған «Основы функциональной грамотности при работе с информацией» тақырыбындағы авторлық бағдарламасы 1-2 курс студенттері үшін қажетті құрал болып есептеледі.

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің «Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы ұйымдастырған мұғалімдерге арналған «ПедСтарт» республикалық қашықтық олимпиадасындағы математика пән оқытушылары М.Д.Кисамитова, С.М.Раздыкова және К.М.Кожекенованың, орыс тілі мен әдебиеті пәні оқытушысы К.Д.Омарованың жүлделі бірінші және екінші орындары қуантарлық жетістік. Жыл сайын училищемізде өткізілетін студенттердің «Селезнев оқулары» ғылыми-зерттеу конференциясына жалпы білім беру пәндер бірлестігі оқытушылары үлкен жауапкершілікпен білім алушыларға жетекшілік етіп, жүлделі орындарды иеленуде.

Барлық орындалған жұмыстар қорытындысы бойынша бейнероликтер дайындалып, училище сайтында, Youtube арнасында, Facebook және Instagram әлеуметтік желілерінде уақытылы жарияланып отырады.

Қорытындай келе, Республикамыздың болашақ өнер жұлдыздарын даярлауда тапжылмас еңбек етіп жатқан барша ұстаздарға толағай табыс, үлкен жетістіктер тілегім келеді.

Кисамитова Майдагул Джолдасбековна

ҚР Білім беру ісінің Құрметті қызметкері,

Александр Селезнев атындағы

Алматы хореографиялық училищесінің

жалпы білім беру бөлімінің басшысы,

математика пәнінің оқытушысы

Особенности преподавания общеобразовательных дисциплин в Алматинском хореографическом училище имени Александра Селезнева

Совершенство человека - одна из самых главных задач всего общества прежде всего - школы, а значит, и учебного заведения сферы хореографического искусства.

Ясно, что в мировом сообществе государство узнаваемо не только наличием богатых природных ресурсов, достижениями в спорте, прогрессом в

сфере экономики. Безусловно, повышению имиджа страны способствует состояние культуры, как очень важного элемента строительства государства. Сквозь века казахский народ пронёс свою богатую, яркую самобытную культуру. И современный Казахстан богат талантами. Во всех областях художественного творчества, в том числе и в хореографическом искусстве есть свои, признанные народом, «звезды».

В Алматинском хореографическом училище имени Александра Селезнева как в обычной школе - те же парты, те же предметы. Но с того момента, когда ребенок переступил порог училища, ступень за ступенью поднимается к высотам хореографического искусства не только на уроках целого ряда танцевальных дисциплин, но и общеобразовательных дисциплин. За годы обучения, училище должно воспитать будущих артистов балета достойными гражданами своей страны, дать максимум общеобразовательных и профессиональных знаний, ввести в сложный и прекрасный мир искусства, посвятить в тайны творчества, сформировать характер, научить самостоятельно мыслить, помочь каждому ярче раскрыть свою индивидуальность. Нынешние обучающиеся растут профессионально быстрее, чем в 70 - 80 годы 20 века, так как уже сейчас сталкиваются с теми взрослыми требованиями, которые выдвигает хореография перед мастерами, отсюда требования их к педагогам: получить максимум общеобразовательных и профессиональных знаний. И это содружество ученика и педагога ярко прослеживается в деятельности всего училища.

В Алматинском хореографическом училище им. А. Селезнева отделение общеобразовательных дисциплин было открыто в 1974 году.

Отделение общеобразовательных дисциплин состоит из двух предметно-цикловых комиссий: цикл общеобразовательных дисциплин, цикл общегуманитарных и социально-экономических дисциплин, подразделяющихся на пять предметных комиссий.

Учебный процесс по общеобразовательным дисциплинам построен следующим образом: I ступень – 1, 2, 3, 4, 5 годы обучения соответствует 5, 6, 7, 8, 9 классам общеобразовательной школы; II ступень – 6, 7, 8 годы обучения соответствует I, II, III курсам технического и профессионального образования. Обучение ведется на государственном и русском языках.

Преподавателями общеобразовательных дисциплин проводятся разные формы уроков, в которых используются поисковые ситуации, прививается любовь к познанию, что помогает достижению успеха по выполнению основной проблемы училища «Пути повышения качества национального хореографического образования», внедрению новых прогрессивных технологий. На каждом уроке наряду с обучением обучающимся прививается любовь к избранной профессии «Артист балета», путем использования материалов, связанных с хореографией, театром, музыкой и живописью.

Можно проследить тесную связь математики с хореографией. В искусстве балета, в классическом танце пропорция тела играет особую роль. В 1941 году известный врач Н.А. Дембо сказал: «Чтобы научиться балетному искусству,

нужно, чтобы строение тела было пропорциональным», а 1958 году английский врач С. Спарджер добавил: «Идеальным кандидатом в бальном деле может быть тот, у которого между верхними и нижними частями тела сохраняется тождественно-равное соответствие, только тогда тело человека является инструментом красоты».

При поступлении в хореографическое училище особое внимание обращают на рост и вес ребенка, на симметричность частей тела.

В искусстве балета часто используются такие математические термины: квадрат, диагональ, объем, симметрия, угол, вертикаль, градус, прямая, треугольник...

Если «симметрия», с точки зрения математики, взаимоднозначное соответствие точек плоскости, при котором сохраняется расстояние, то в балете движения танцора должно быть взаимно-симметричными.

В связи с этим в своём труде «Письма о танце» Ж.Ж. Новерр (1960 г.) сказал: «Развитие пропорции тела зависит от непрерывной механической работы мышц тела, делая её пластичной». Значит, для становления балетной фигуры, с математической точки зрения, важны: 1) пропорция тела; 2) гибкость ног; 3) умение стоять в стойке.

Ко всему этому нужно добавить, что балетные залы представляют форму прямоугольника, а станки параллельны к полу. В стойках на станках руки и ноги своей пластичностью образуют углы (тупой, прямой, острый, развернутый, полный угол). И углы зала делятся пополам, образуя биссектрисы. На уроках классического танца полный угол образуется при вращении.

Важно, чтобы будущий артист балета знал сопричастность математики и классического танца.

Заинтересовать своим предметом обучающихся хореографического училища может преподаватель химии, раскрывая связь химии с искусством балета.

В балете чаще других соединений используются гипс, каучук, канифоль, алюминий, железо и эластик.

Гипс - минерал класса сульфатов (осадочный и строительный). В балете используется строительный, который быстро твердеет на воздухе и используется чаще всего в пуантах.

Каучук (натуральный и синтетический). В балете используется синтетический полимер, перерабатываемый в резину для балетного пола, подошв балетных туфель, туфель для народного танца.

Канифоль - хрупкое вещество светло-желтого цвета, входит в состав смолы хвойных деревьев. В балете используется для натирания туфель, чтобы они не скользили по балетному полу.

Алюминий и железо используется в производстве балетных станков.

Эластик - текстурированная нить с рыхлой структурой, большим удельным объемом, растяжимостью. Из неё изготавливается большая часть балетных костюмов.

Календарно - тематические планы по предметам составляются с учетом профильного обучения. Например, по физике идет увеличение часов на разделы, связанные с хореографией - это 7 и 9 классы. Разделы: «Движение», «Сила», «Энергия и работа», «Законы сохранения импульса и энергии».

По биологии обучающиеся дополнительно занимаются по учебнику «Анатомия и физиология человека» под редакцией М.С. Миловзоровой и ранее велся специальный предмет «Анатомия, охрана труда и здоровья артистов балета».

Преподаватель географии через свой предмет показывает обучающимся, что балет с его строгими правилами и тщательной профессиональной подготовкой вершина хореографического искусства, что он является плодом долгого развития европейской цивилизации, а истоки лежат в античных временах и даже ещё дальше. При изучении темы «Население и страны Европы» более подробно знакомятся с Греческим театром, с народными танцами Италии, с возникновением и развитием балета во Франции.

При изучении дисциплин «География Казахстана», «История Казахстана» обучающимся очень интересно узнать о первом балетном театре в Кызыл-Орде, который в 1926 году переехал в Алма-Ату, о знаменитых артистах балета, чьи судьбы были связаны с этими регионами нашего государства. Ребята учатся свободно ориентироваться по географическим картам и иметь точное представление о географическом местоположении родины балета, городах, где работают балетные театры, о местах, связанных с творчеством великих артистов балета. Многие названия крупных музыкально-хореографических спектаклей требуют научных объяснений в географическом плане. Например, национальный музыкальный спектакль Л. Степанова «Джунгарские ворота», «Хиросима».

Хореография - это вид сценического искусства, содержание которого раскрывается в танцевально-музыкальных образах, истоками его являются народные танцы и произведения литературы. И само слово «классический», «классики» связывает воедино хореографию, и литературу (лат. classicus - «образцовый»): первоклассные балетные спектакли, основанные на живых картинах, передающих сюжет через красоту классических движений, и общепризнанные образцовые произведения литературы, например: А.С. Пушкин, поэма «Бахчисарайский фонтан» - балет Б.В. Асафьева «Бахчисарайский фонтан»; Н.В. Гоголь, повесть «Тарас Бульба» - одноименный балет Соловьева-Седого В.П. «Тарас Бульба»; «Слово о полку Игореве» - балет Тищенко Б.И. «Ярославна»; казахская народная сказка «Ақсақ Құлан» и балет А.Е. Серкебаева «Ақсақ Құлан».

Не случайно в нашей Республике Казахстан всё чаще говорят о сохранении классического наследия, то есть умения понимать и ценить красоту и совершенство любого из видов искусств, будь то устное народное творчество, художественная литература или хореография.

Работая в хореографическом училище, преподаватель литературы затрагивает творческие контакты писателей, поэтов и хореографии. Это

способствует формированию умственного творческого развития наших обучающихся. «Все (Абай, Пушкин, Толстой, Шекспир) потому великие писатели, что приобщены ко всемирной литературе». И в Алматинском хореографическом училище имени Александра Селезнева изучение литературы поставлено так, чтобы каждому - учителю и ученику - становилось очевидно, что без этих имён будет обеднено представление об искусстве вообще, а о хореографии в частности.

Многие занятия строятся на личности учителя: беру то, что мне интересно, понятно; беру то, что интересно и понятно обучающимся (изучая Байрона, говорим о балете «Корсар» Перро; сказку Жуковского «Спящая царевна» - балет «Спящая красавица» Чайковского; «Слово о полку Игореве» - «Половецкие пляски» Иванова; сказки Бажова - балет «Каменный цветок» С.С. Прокофьева). И понятие о «вечных образах» невозможно без связи литературы, музыки и хореографии (Л.Н.Толстой «После бала» - балет Г.М.Вагнера «После бала»...).

И это достигается тем, что преподаватель литературы прежде всего должен быть влюблен в хореографию, в балет, жить интересами истории хореографии, понимать основы хореографии, учиться у своих же учеников. Так, тему «Романтизм в русской литературе» сами обучающиеся предложили связать с балетом «Жизель» Жюль Перро.

Одной из работ наших педагогов русского и французского языков стало составление словаря французских терминов хореографии («Этимологический словарь балетных терминов») с их дословным переводом. Эта этимологическая работа помогает и обучающимся, и педагогам глубже осмыслить основы хореографии. Например: Батман (Battemerts) - буквально «биение», «отбивание», т.е. равномерное движение работающей ноги; Grand Plie (гранд плие) - большое приседание и т.д.

Кроме того, при изучении произведений, где встречаются страницы с описанием променадных или народных танцев, где оперируют описания множества поз и движений, преподаватель литературы и языка особо останавливается на них, ведет словарную работу, опираясь на знания обучающихся: менует - «мелкие шажки» (Пушкин «Арап Петра Великого»); вальс- «вращение, скольжение» (Толстой «Война и мир»); Мазурка - танец из Мазовии (Толстой «После бала»); хоровод - «хоро» - солнце (Гоголь «Майская ночь», Островский «Снегурочка»); кадрили - «кадрить» - «заигрывать».

Проводятся нестандартные уроки и внеклассные мероприятия по произведениям, в которых фиксировался репертуар аристократических салонов и вечеров городского и сельского населения (например, «Евгений Онегин» А.С.Пушкина, «Война и мир» Л.Н. Толстого и др.).

Внеклассное чтение по произведениям К.Чуковского («Муха - Цокотуха» - одноименный балет Д.В. Салиман-Владимирова; «Доктор Айболит» - балет И. В. Морозова).

Человечество танцует с незапамятных времен. Уже в наскальных рисунках, созданных несколько тысяч лет тому назад, встречаются

изображения пляшущих людей. А в дошедших до нас творениях живописи и скульптуры Древней Греции, Рима, Древнего Египта и Китая танцевальным сюжетам нет числа. Ими изобилует и мировая литература, поэтому в училище собран большой материал «Танец в произведениях литературы»; творческая работа учащихся «Люблю я Вас богиня танца». Все учебные кабинеты оборудованы стендами («Балет и литература», «Балет и музыка», «Балет и театр», «Балет и физика», «Балет и химия»).

На протяжении многих лет педагоги являются руководителями научных проектов обучающихся, которые принимают участие в Селезневских чтениях, республиканских научно-практических конференциях («Становление казахстанского балета», «Казахстанский балет в годы войны», «Булат Аюханов и новые веяния в казахстанском балете» и много других интересных тем), к которым дети готовятся с большой ответственностью, раскрывая свой творческий потенциал.

У искусства, будь то литература или хореография, есть важнейшая особенность: оно способно ответить ученику на самые главные вопросы - кто он такой? Зачем он живет на земле? Как ему жить?

Литература и источники:

1. Ж.Ж. Новерр «Письма о танце»;
2. «Анатомия и физиология человека» под редакцией М.С. Миловзоровой;
3. Типовые учебные программы по учебным предметам «Геометрия», «Физика», «Химия», «Биология», «География Казахстана», «История Казахстана» для 7-9 классов основного среднего образования по обновленному содержанию (2017 г.);
4. А.С. Пушкин - поэма «Бахчисарайский фонтан»;
5. Н.В. Гоголь - повесть «Тарас Бульба»;
6. Л.Н.Толстой - «После бала».

Ибраева Гульфайрус Қазыбаевна

*Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
қазақ тілі мен әдебиеті пән оқытушысы,
педагог-зерттеуші, магистр*

Білім беру саласындағы оқу орнында сабақ берудегі ерекшеліктер

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім беру саласындағы оқу орнында сабақ берудегі ерекшеліктер артып, білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасуда. Бұл үрдіс білім парадигмасының өзгеруімен қатар жүреді. Білім берудің мазмұны түбегейлі өзгеріп, орнына жаңа сарындағы өзгерістер келуде. Жаңашылдық үрдіс жас жеткіншектерге оқу қызметінің субъектісі ретінде,

өзін-өзі өзектілендірілген, өзін танытуға және өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылатын дамушы тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған. Педагогикалық үрдістің маңызды құрамы болып саналатын оқу үстіндегі субъектілер оқытушы мен оқушының тұлғалық бағытталған өзара әрекеті болып табылады. Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға адамның білім, білік, дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуын қойып отыр. Жаңа заман кеңістігіндегі білім мен кәсіптік бәсеке алаңының ашықтығы және кіріс-шығыстың жалпыға ортақ талап деңгейінде бақылауға айналуы жоғары білім беру жүйесінде шұғыл түрде өзгерістер енгізуді талап етеді.

Қазіргі таңда технологияның дамуы, жаһандану бағыты мен бәсеке білім кеңістігіне барған сайын батыл кірігіп, оның ықпалы күшейе беретіні күмәнсіз. Олардың арасындағы қарым-қатынас күрделі мәселелерді тудыруы мүмкін. Бірақ, ол құбылыстардың ұлттық мүддеге және халықаралық талаптарға барынша сай келіп, белгіленген шектен аспауы тиіс. Әрине, әр елдің мүддесіне орай көзқарастарда алшақтықтардың болмай қоймайтыны белгілі. Оған бір ғана мысал, білім беру ісін мемлекет қамқорлығына алу керек пе, жоқ па, деген сауалға жауап әрқалай. Айталық, Еуропа елдері мемлекеттік қолдаудың қажеттілігін баса айтып отыр. Біздің отанымыздағы ұстаным да сол пікірмен сәйкес келеді. Бір атап өтерлігі, әлемдік білім кеңістігі стратегиясы ретінде онда көтерілген мәселелердің ешқайсысы да біздің мемлекеттік мүддемізге қайшы келмейді. Оның үстіне Қазақстандағы білім беру жүйесінің деңгейі әлемдегі дамыған елдердің көрсеткішімен орайлас. Бізде білім берудің ірге тасы берік қаланған, оған деген көзқарас та ерекше, әр азамат өзінің және ұрпағының білікті де білімді болуын алдыңғы қатарға қояды. Қазіргі уақытта педагогиканың бір ерекшелігі адамның тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығаруға ұмтылуында болып отыр.

Білім беру жүйесі дамуының әлемдік беталыстары білім беру жүйесінде жаңа орта-ақпараттық қоғамның пайда болуымен түсіндіріледі. Мұндай беталыстарды Қазақстанның кәсіби мектептерінде жүзеге асыру үшін оқу орындарына жаңа ақпараттық технологияларды, оқыту әдістері түрлерін, заманға сай білім беруді енгізу қажет. Жаңа оқыту технологиялары білім сапасын көтеруге ықпалын тигізіп қана қоймай, оқу орнына білім беру қызметіндегі бәсекеде өзінің мүкіншілігін арттыруға мүмкіндік береді. Сондықтан да соңғы жайт оқытудың заманға сай ақпараттық технологияларын енгізумен байланысты жаңашылдықтың ең алдымен жеке меншік оқу орындарында пайда болу себебін түсіндіреді. Оқу орнындағы білім беру үрдісіне жаңа ақпараттық технологияларды соған сәйкес оқыту әдістері мен түрлерін енгізу беталысы ақпараттық өнімдердің, құралдардың технологияның негізінде педагогикалық негіздерді қайта құруға байланысты шаралар кешенін қабылдады, яғни білім беруді ақпараттандыруды жүзеге асыруды талап етеді. Білім беруді ақпараттандыру үрдісін және онымен байланысты оқытуды технологияландыру үрдісін жүзеге асыруға барлық білім беру жүйесін, оның ішінде ең алдымен педагогтарды даярлау қажет.

Қазіргі заманғы ақпараттық оқыту технологиясын қолдану саласындағы

шетелдік және отындық зерттеулер жоғары мектепте ақпараттық оқыту технологияларын енгізу педагогтардың кәсіби деңгейін қалыптастыруда белгілі бір проблемалар туғызатындығын көрсетті. Оқытуды ақпараттандыру теориясы мен практикасының талдамы бұл проблемаларды педагог пен студенттердің арасындағы педагогикалық қатынасты ұйымдастыру ерекшеліктерімен, педагогтық қызмет стилін, кәсіби ой-танымды зерттеудегі қиындықтармен байланысты екендігін көрсетті. Білім беруді ақпараттандыру жағдайларындағы педагогтардың қызметі жаңа сипатқа ие болды.

Қазақстанның білім берудегі қазіргі заманғы ақпарат үрдістері ерекше проблеманы білім беруді технологияландыру мен ақпараттандыру саласындағы зерттеушілік ісін оқыту практикасымен үйлестіріп оқытушыға көшу проблемасын тудырды.

Мектеп педагогын білім беруді ақпараттандыруға сай оқыту біліктілік деңгейін өзгертеді, бұл оның қызметінің ерекше сипаты болып табылады. Педагогтың жоғары біліктілігі оның педагогикалық еңбегінің жоғары сапалы болуын шамалайды. Кез келген еңбектің сапасы кәсіби функциялардың орындалу деңгейімен өлшенеді. Егер педагогикалық үрдіс технологияның негізінде құралса, онда кәсіби педагогтың міндеті бұл үрдісті технологияға сәйкес барынша нақты жүзеге асыруда жатады. Оқытуды технологияландыру жағдайында бұл педагогикалық қызметтің сапасының басты көрсеткіштерінің бірі болады деп ойлаймыз. Оқыту технологияның тиімділігі оқытушының оны жүзеге асыру сапасына кө байланысты болады. Педагогикалық үрдістің қолайлылығы, оның сапалылығы үрдіс технологиясын білім деңгейінде игеруді талап етеді. Демек, педагогтарды қайта даярлау ісі жоғары мектеп оқытушыларын жоғары оқу орындарында даярлаудағы кемшіліктерді жоюға, оқытушылардың өздігінен үздіксіз білім алу үрдісін ұйымдастыруға қатысты проблемаларды шешуге бағытталуы тиіс.

Кез келген кәсіби іс-әрекет оның субъектісі үшін стандартты, үйреншікті жағдайларда белгілі бір алгоритм бойынша, мақсатқа жеткізетін жүйелі қадамдар арқылы жүзеге асырылады. Игерілген алгоритм айқын жасалған әрекеттер бағдарламасы болып табылады. Өзінің шығармашылық сипатына қарамастан кәсіби педагогтық қызмет те белгілі бір алгоритмдермен жүзеге асырылады. Педагогтың қызметінің алгоритімдерінің мазмұнына алынған психологиялық-педагогикалық білімдердің, іс-тәжірибенің педагогикалық қызмет үлгілерінің, педагогикалық міндеттерді шешудегі дағдылардың сипатының, жалпы педагогикалық ой-танымның ықпал ететіндігі белгілі. Аталғандардың бәрі кәсіби педагогикалық қызметте белгілі бір нәтижелерге жету бағдарламасы, жоспары түрінде, яғни кәсіби бағдар түрінде көрніс береді.

Қазіргі заманғы технология аясындағы жаңашыл оқу үрдісі, оның құрылымдастырылуы мен жүргізілуі педагогтан жаңа кәсіби білімді, біліктер мен дағдыларды, кейбір стереотиптерден бас тартуды талап етеді. Стереотипия - кәсіби міндетті орындау барысында қалыптасқан іс-тәжірибенің бір бөлігі ретінде кіреді, бүкіл ойлау үрдісін реттейді, субъектінің әдеттегі іс-әрекетіне жатпайтын міндеттерді шешуде оның репродуктивті құрауыштары түрінде

көрніс береді. Басқаша айтқанда, педагогты жаңа оқыту технологиясын қолдануға даярлау ісі оның жаңа іс-әрекет алгоритмдерін игеруінде жатыр. Педагогты жаңа оқыту технологияларын игеруге даярлау оның кәсіби қызметінің сапасын арттыруы, яғни кәсіби бағдарын өзгертуі тиіс.

Білім сапасын арттыру барлық мұғалімдерді толғандыратын маңызды мәселе. Бұл ретте білім деңгейінің төмендеу себептерінің бірі – күнделікті сабақты өткізудің стандарты, көптеген мұғалімдердің сабақ үрдісін түгелдей дерлік жаулап алған дәстүрлі сабақтарды айтуға болады. Күн сайын өтетін, тіпті тамаша көрнекіліктер арқылы болса да, жаңа сабақты түсіндіру, үй тапсырмасын сұрау және қорытындылау сияқты жаттанды кезеңдерден тұратын классикалық немесе дәстүрлі сабақ студенттерді жалықтырады, білімге ынтасын төмендетері сөзсіз. Сондықтан, әр мұғалім өз жұмысында сабақты жандандырудың әдіс-тәсілдерін іздестіруді, бұған студенттерді тарта білуді, олардың белсенді шығармашылық жұмыстарын ұйымдастыра білуі міндет. Бірақ, бұдан жаңа әдіс-тәсілдер дәстүрлі сабақтарды толық алмастыруы керек деген ой тумауы керек. Олар дәстүрлі сабақтарды толықтырып, жандандыра түсуі, студенттің білімге қызығуын арттыруы тиіс, сонда ғана оқу үрдісі жетілдіріле түседі. Тәжірибелі, іскер мұғалімдердің авторлық сабақтарының дәстүрлі сабақтар сияқты қандай да бір шаблон, стереотиптік жүру жолы жоқ десек артық емес. Оның түпкі мақсаты – білім сапасын көтеру, оқыту үрдісін жандандыру, оны бірізділік пен формализмнен аулақтау. Әрбір педагогтің тілегі осыған саятын болғандықтан, әрқайсысының оқытудың белсенді әдістерін қолдануда өз деңгейін, оқушылар деңгейін, оқу аудиторияларының, материалдық базасын және өтілетін сабақ материалының тарау ішіндегі алатын орны мен маңызын ескере отырып, сәтті пайдалануға толық мүмкіндігі бар.

Оқытудың белсенді әдістерінің пайда болуы мен дамуы оқытудың алдына жаңа міндеттер қоюға ықпал етеді. Студенттерге немесе оқушыларға білім берумен ғана шектелмей, сонымен бірге олардың бойында танымдық қызығушылық пен қабілеттің шығармашылық ойлаудың дербес ақыл – ой еңбегімен айналысу шеберлігі мен дағдыларының қалыптасуы мен дамуына ықпал жасайды. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында білім беру жүйесінің міндеттері баяндалған. Солардың бірі ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар ғылым мен практика жетістіктерін және де тұлғаның қалыптасуына, дербес дамуына және кәсіпкерлікті меңгеруіне бағытталған. Шығармашылықты, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, білім алуға қажетті жағдайлар туғызу болып табылды. Бұл тапсырмаларды жүзеге асырудың қаншалықты тиімді болуы оқытудың сапасына студенттердің жоғары кәсіби дайындығын қажет ететін түрлер мен әдістердің таңдалуына байланысты болады.

Білім беру саласындағы оқу орнында сабақ беруде тиімді оқытудың кейбір-әдіс тәсілдері.

Белсенді оқу - шынайы өмірден алынған және ойдан шығарылған жағдайларды қолдана отырып оқушыларды ойландырып, күрделі мәселелерді

шешуге жетелейді. Білім беру бағдарламасының барлық салаларын барлық сатыларда белсенді оқу тәсілдерімен толықтырып, кеңейтуге болады.

Бірлескен оқу - бұл тәсілдің аясында оқыту білім берушілер мен білім алушылар арасындағы тығыз қарым - қатынас негізінде ұйымдастырылып, оқыту үдерісіне қатысушы әрбір жеке тұлғаның жеке үлесі мен қабілеті мойындалады.

Саралау. Пәнаралық байланыс.

Оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру жолдарын анықтап, оқушылардың дағдыларын дамытуға деген уәжін қолдап отыру қажет.

Оқу әңгімелері.

Модельдеу - таным объектілерін олардың шартты модельдері негізінде зерттеу. Шын мәнінде бар объектілер, үдерістер немесе құбылыстардың модельдерін құру және зерделеу. Мұндағы мақсат осы құбылыстарды түсіну, сондай-ақ зерттеушіні қызықтыратын құбылыстарды болжау. Модельдеу адамның объектілер туралы білімі мен сол объектілер арасындағы қарым-қатынасты көрсету үшін қолданылады, оқытудағы көрнекі құралдардың бірі.

Электронды оқу және жаңа технологияларды пайдалану.

Қазақстан Республикасы жалпы білім беру ұйымдары “Білім алуды үйрету” ұстанымын негізге алады. Ұстаным бойынша өз бетімен білім алуға ұмтылатын, ынталы, қызығушылығы жоғары, өзіне сенімді, жауапкершілігі мол, зияткерлік тұрғыда дамыған тұлға қалыптастыру көзделеді.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Махмутов М.И. «Современный урок» Москва «Педагогика» 1985 ж;
2. Мачучкин А.М. «Проблемные ситуации в мышлении и обучении» Москва «Педагогика» 1982 ж;
3. Рубинштейн С.Л. «О мышлении и путях его исследования» Москва, 1988 ж;
4. Скаткин М.Н. «Что надо знать о проблемах современной дидактике» Москва, 1985
5. Мочалова М.М «Методы проблемного обучения и границы их применения».
6. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы // Алматы 2010.6-б
7. Қазақстан Республикасында 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы//Астана. 2004. 3-4б.
8. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // Астана . 2004. 28-б
9. К.Құдайбергенова. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерий // «білім сапасын бағалаудың мәселелері: әдіснамалық негізі және практикалық нәтижесі » атты халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның материалдары. 2008. 30- 32-б

Секция 1. Тіл – өнер тірегі

*Кистаубаева Ляззат Керимбаевна
Ы.Алтынсарин төсбелгісінің иегері,
Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
қазақ тілі мен әдебиеті пән оқытушысы,
педагог-зерттеуші*

Өнер саласы оқу орындарында оқу-тәрбие ортасын қалыптастырудағы қазақ тілінің рөлі

Қазақстандағы өнер оқу орындарында білім беру ортасын қалыптастыруда, мәдени мұраны сақтау және ұлттық бірегейлікті дамыту жағдайында білім беруде қазақ тілін оқытудың маңызы зор.

Қазақстан Республикасының Білім және Ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде жеке тұлғаны тәрбиелеу мен даярлауға, ғылымның дамуына қосқан үлесін арттыруға бағытталған.

Қазақ тілі – Қазақстанның мәдени мұрасының құрамдас бөлігі. Оны өнер оқу орындарында пайдалану қазақ мәдениетінің маңызды элементтері болып табылатын салт-дәстүрлерді, әдет-ғұрыптарды, мифтерді, аңыздарды сақтауға және жеткізуге ықпал етеді.

Өнер саласындағы оқу орындарында қазақ тілін оқыту оқушылардың бойында ұлттық болмыстың қалыптасуына ықпал етеді. Бұл оларға өз халқының мәдени-тарихи ерекшеліктерін тереңірек түсінуге, сондай-ақ салт-дәстүрлеріне деген адалдықты дамытуға мүмкіндік береді.

Оқу орындарында қазақ тілін оқыту, әсіресе, өнер саласындағы оқитын оқушылар үшін қолайлы білім беру ортасын қалыптастырады. Өнер саласындағы оқу орындарында қазақ тілін оқытудың осы саланың ерекшелігін көрсететін өзіндік ерекшеліктері бар. Қазақ тілін көркемдік тұрғыда оқыту тек тілдік дағдыларды меңгеруге ғана емес, мәдени-көркемдік қабылдауды дамытуға бағытталған. Мұғалімдер оқыту үдерісін интерактивті және шығармашылық тәсілдермен байыта отырып, инновациялық әдістерді белсенді түрде қолданып оқытуда.

Қазақ тілін оқытудың негізгі міндеттерінің бірі – ұлттық мәдени және тілдік бірегейлікті сақтау және жеткізу. Оқушылар қазақ тілінің ұлттық мұраның бір бөлігі ретіндегі құндылығын және оның өнертанушы тұлғасын қалыптастырудағы маңызды рөлін түсінуі керек. Өнер саласындағы оқу орындарында қазақ тілін оқыту сонымен қатар, Қазақстанның тарихын, дәстүрін және мәдени контекстін терең түсінуге ықпал етеді. Мұғалімдер оқу-

тәрбие үрдісіне қазақ мәдениеті мен өнерінің байлығын көрсететін әдіс-тәсілдерді, яғни қазақтың халық ертегілерін, аңыз-әңгімелерін, музыкалық мұраларын және мәдени мұраның басқа да аспектілерін зерттеу сияқты әдіс-тәсілдерді енгізуге тырысады. Оқытудың маңызды аспектісі өнер мен мәдениет жағдайында тіл байлығын дамыту болып табылады. Оқушылар қазақ тілінде, әсіресе көркем шығармашылық жағдайында өз ойын, эмоциясын еркін жеткізе білуі керек.

Қазақ тілі мұғалімдері шығармашылық жобалар, театрландырылған көріністер ұйымдастыру, қазақ тіліндегі көркем шығармаларды талқылау сияқты шығармашылық және интерактивті оқыту әдістерін белсенді қолданады. Бұл тіл білімін тереңдетіп қана қоймай, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Жалпы, өнер саласындағы оқу орындарында қазақ тілін оқыту тіл байлығын дамытуға ықпал етіп қана қоймай, оқушылардың мәдени-көркемдік сауаттылығын қалыптастырудың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады, бұл олардың одан әрі дамуы үшін маңызды.

Тіл – халықтың мәдениеті мен болмысының ажырамас бөлігі. Қазақ тілі ұлттық мәдениеттің тасымалдаушысы ретінде қазақ халқының салт-дәстүрін, құндылықтарын, болмысын сақтап, өнер-білім арқылы жеткізуде шешуші рөл атқарады. Балалардың көркемдік қабілеттері мен шығармашылық әлеуеті қалыптасып, дамытылатын өнер мектептерінде қазақ тілі қарым-қатынас құралы ғана емес, мәдени мұраның да кілтіне айналады. Бұл оқушыларға халықтың тарихын, салт-дәстүрін, мәдени ерекшеліктерін тереңірек білуге көмектеседі, бұл олардың көркем бейнеленуіне негіз болады.

Бастапқыда өнер мектептерінде қазақ тілінің қолданысы туған жері болып табылатын балаларға қолайлы білім беру ортасын қалыптастырады. Бұл олардың оқу материалын жақсы түсінуіне және меңгеруіне көмектеседі, сонымен қатар өздерінің төл мәдениеті мен дәстүрлеріне негізделген көркемдік әлеуетін дамытуға жағдай жасайды.

Екіншіден, қазақ тілі қазақтың көркем мәдениетін зерделеу мен түсінудің маңызды құралына айналуға. Тіл арқылы балалар халық дәстүрін, ауыз әдебиетін, халықтық қолөнер мен өнерді меңгереді, бұл олардың ой-өрісін кеңейтіп, өз халқының мәдени мұрасына құрметпен қарауға тәрбиелейді.

Сондай-ақ қазақ тілінің дәстүрлі көркемдік әдіс-тәсілдер мен стильдерді сақтау мен дамытуда алатын орны зор. Ол қазақ халқының мәдени құндылықтарын қамтитын бірегей көркемдік тәсілдер мен әдістерді сақтай отырып, білімді ұрпақтан-ұрпаққа беруге көмектеседі.

Сайып келгенде, өнер мектептерінің оқу-тәрбие ортасында қазақ тілін қолдану оқушылардың өзіндік сана-сезімі мен өзін-өзі тануына ықпал етеді. Олар өздерін сенімдірек сезінеді және өз халқына тиесілігін сезінеді, бұл жеке және мәдени бірегейлікті қалыптастыру үшін маңызды.

Олай болса, өнер мектептеріндегі оқу-тәрбие ортасын қалыптастыруда қазақ тілінің алатын орны біртұтас. Ол көркемдік шеберлікті үйренуге және

дамытуға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар қазақ халқының мәдени мұрасын өнер мен білім арқылы сақтау мен жеткізудің кілті болып табылады.

Өнер мектептеріндегі оқу-тәрбие ортасын қалыптастыруда қазақ тілін қолданудың әдістемелік ерекшеліктерін тілдік ерекшеліктер мен мәдени контекстті ескере отырып, оқытудың және көркемдік шеберлікті дамытудың тиімді стратегияларын құруға бағыттауға болады.

Қолданылуы мүмкін кейбір әдістемелік тәсілдер:

Тіл мен өнердің ықпалдастығы. Көркемдік шеберліктің дамуы қазақ тіліндегі тілдік құзыреттіліктердің дамуымен қатар жүруі керек. Өнер сабақтарында қазақ мәдениеті мен өнері туралы қазақ тіліндегі мәтіндерді оқу, қазақ тіліндегі көркем шығармаларды талқылау, қазақтың салт-дәстүрі мен тарихына негізделген шығармашылық тапсырмалар сияқты тіл үйрену элементтері болуы мүмкін.

Мультимедиялық ресурстарды пайдалану: бейне, аудиожазбалар, интерактивті презентациялар және онлайн ресурстар сияқты қазақ тіліндегі мультимедиялық ресурстарды өнер мектептерінде ынталандырушы білім беру ортасын құру үшін пайдалануға болады. Бұл балаларға ана тілінде материалды жақсы түсінуге және игеруге көмектеседі.

Мәдени жобалар арқылы шығармашылық ойлауды дамыту: Мәдени жобаларды қазақ тілінде жүргізу оқушылардың шығармашылық ой-өрісін дамытып, өз халқының мәдени мұрасымен сусындауына ықпал ете алады. Бұл қазақтың дәстүрлі өнер бұйымдарын жасау, қазақ мәдениеті мен өнеріне арналған көрмелер мен іс-шаралар ұйымдастыру жобалары болуы мүмкін.

Ыңғайлы оқу ортасын құру: Қазақ тілі табиғи түрде қолданылатын және балалар өздерін сенімді және қабылданатындай қолдау көрсететін және шабыттандыратын оқу ортасын құру маңызды. Бұған қазақ мәдениетінің элементтерімен сынып бөлмелері мен көркемсурет студияларын безендіру, өнер сабақтарында қазақтың халық ойындары мен әндерін пайдалану, тақырыптық іс-шаралар мен мерекелік шаралар өткізу жатады.

Ата-аналармен және қоғамдастықпен ынтымақтастық: ата-аналар мен қазақ қоғамының мүшелерін оқу үдерісіне тарту өнер мектептеріндегі мәдени-ағартушылық бастамаларды түсіну мен қолдауды арттыруға ықпал етеді. Бірлескен іс-шаралар, шеберлік сабақтары мен көрмелер тәжірибе алмасу және ынтымақтастық алаңына айналуы мүмкін.

Бұл әдістемелік тәсілдер оқушылардың көркемдік шеберлігін шыңдап қана қоймай, қазақ халқының мәдени мұрасын білім мен өнер арқылы сақтап, жеткізуге ықпал етеді.

Қазақ тіліндегі көркемсурет мектептеріндегі тіл мен өнерді кіріктіруге мысал ретінде қазақ халық кескіндемесін оқытуға арналған сабақты немесе жобаны ұйымдастыруды келтіруге болады. Мысалы:

1 сабақ. Сабақтың тақырыбы: «Қазақтың дәстүрлі кескіндемесі: халықтың мәдени мұрасы»

Сабақтың мақсаты: Дәстүрлі қазақ кескіндемесінің негізгі сипаттамаларын оқып үйрену.

Қазақ халық кескіндемесінде қолданылатын типтік мотивтер мен тақырыптарды талдау. Қазақ кескіндеме стиліндегі шығармаларды іс жүзінде жүзеге асыру арқылы оқушылардың көркемдік шеберлігін дамыту. Қазақ тілінің білім беру ортасында қолданылуын қолдау.

Ұйымдастыру кезеңі:

Кіріспе :

Сабақтың тақырыбын ашып, қазақтың дәстүрлі кескіндеме өнерінің маңызын түсіндіру.

Қазақ халық кескіндеме стилінің негізгі сипаттамаларын талқылау.

Тақырыпты оқу :

Қазақ тіліндегі қазақ халқының кескіндеме өнері туралы презентация немесе бейнероликті көру.

Қазақ кескіндемесінің негізгі мотивтерін, тақырыптарын және техникасын талқылау.

Практикалық бөлім :

Қазақ халық кескіндемесінде қолданылатын материалдармен және тәсілдермен жұмыс (мысалы, акварель, қазақ ою-өрнектері).

Дәстүрлі қазақ кескіндемесінің шабыттандырылған көркем туындыларын іс жүзінде орындау.

Оқушыларға тапсырмаларды жақсырақ түсінуге және орындауға көмектесу үшін қазақ тіліндегі қолдау және нұсқаулар.

Қорытынды :

Аяқталған жұмысты таныстыру және талқылау.

Рефлексия: қазақ халық кескіндемесі туралы алған әсерлері мен жаңа білімдерін талқылау.

Сабақты қорытындылау және оқушыларға қатысқандары үшін алғыс айту.

Мұндай сабақ балалардың қазақ кескіндеме дәстүрін біліп, көркемдік шеберліктерін шындап қана қоймай, қазақ тілін көркемдік білім беру аясында өз халқының мәдени мұрасын сақтауға және жеткізуге ықпал етеді.

2 сабақ. Сабақтың тақырыбы: «Қазақ тіліндегі гүл өнері»

Сабақтың мақсаты: Оқушыларды қазақ тіліндегі гүлдерге қатысты негізгі сөздермен, сөз тіркестерімен таныстыру.

Гүлдер мен өнер тақырыбы арқылы оқушылардың қазақ тілінде сөйлеу дағдыларын дамыту. Тіл үйрену арқылы қазақ халқының мәдениеті мен салт-дәстүріне қызығушылықты арттыру.

Ұйымдастыру кезеңі:

Кіріспе :

Қазақ тілінде түстер туралы сабақ тақырыбына қысқаша түсініктеме.

Жаңа материалды меңгеру :

Қазақ тіліндегі гүлдерге қатысты негізгі сөздер мен сөз тіркестерін көрсету.

Оқушылардың жаңа сөздерді айтуға, қайталауға жаттықтыру.

Қазақ мәдениетіндегі гүлдердің мәні мен символикасын талқылау.

Практикалық бөлім :

Түстер туралы үйренген сөздер мен сөз тіркестерін пайдалана отырып, рөлдік ойындар мен оқушылар арасындағы диалогтар.

Қазақ тіліндегі түрлі-түсті өрнектердің түсінігі мен қолданылуын көрсететін шағын көріністер немесе иллюстрациялар жасап көрсету.

Шығармашылық тапсырма:

Оқушыларға қазақ тілінен үйренген сөздерді пайдалана отырып, гүлдер туралы шағын көркем шығарма (сурет, коллаж, өлең, т.б.) жасау тапсырылады.

Нәтижелерді талқылау және алған әсерлерін қазақ тілінде жеткізу.

Қорытынды:

Сабақты қорытындылау және қазақ тіліндегі гүлдер туралы негізгі ұғымдар мен сөздерді қайталау.

Бұл сабақ балалардың қазақ тілі мен мәдениеті туралы білімдерін тереңдетуге, сондай-ақ оқытудың қызықты және шығармашылық түрі арқылы қазақ тілінде коммуникативті дағдыларды дамытуға көмектеседі.

3 сабақ. Сабақтың тақырыбы: «Қазақ тілі және мәдениет»

Сабақтың мақсаты: Мультимедиялық ресурстарды пайдалану арқылы оқушыларды қазақ тілі мен мәдениетімен таныстыру.

Қазақ тіліндегі сөйлеуді қабылдау және түсіну дағдыларын дамыту.

Қазақ тілі мен мәдениетін үйренуге деген қызығушылықты арттыру.

Ұйымдастыру кезеңі:

Кіріспе :

Сабақтың тақырыбын қысқаша түсіндіру және қазақ тілі мен мәдениетін үйренудің маңыздылығы.

Қазақ мәдениеті туралы бейнеролик көру :

Қазақ тілінде Қазақстанның салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, ұлттық тағамдары, мерекелері туралы шағын бейнеролик көрсету.

Оқушылардың Қазақстан мәдениеті туралы алған әсерлерін талқылау.

Қазақ әндері жазылған аудиожазбаны тыңдау :

Экранда қазақ тілінде мәтіні бар бірнеше қазақ әндерін тыңдау.

Әндердің мазмұнын талқылау және Қазақстанның музыкалық мәдениетін қабылдау.

«Қазақ мәдениеті суреттерде» ойын бөлімі :

Қазақтың дәстүрлі киімдері, сәулет өнері, табиғаты мен өнері қазақ тілінде бейнеленген презентация көрсету.

Оқушылар қазақ тілінде бейнелерді сипаттап, түсінік береді.

Интерактивті тапсырмаларды қолдану :

Қазақ тілінен интерактивті сұрақтар арқылы өтілген материалды түсіну үшін қысқаша тест жүргізу.

Дұрыс жауаптарды талқылау және түсініксіз жерлерді нақтылау.

Қорытынды (5 минут):

Сабақты қорытындылау және қазақ тілі мен мәдениеті туралы негізгі қорытындыларды талқылау.

Бұл сабақ оқушыларға қызықты және алуан түрлі мультимедиялық ресурстар арқылы қазақ тілі мен мәдениетін түсінуге көмектеседі, бұл оқу үдерісін қызықты әрі тартымды етеді.

Олай болса, Қазақстандағы өнер оқу орындарында білім беру ортасын қалыптастыруда қазақ тілі маңызды рөл атқарады. Оны пайдалану мәдени мұраны сақтауға, ұлттық бірегейлікті дамытуға, шығармашылық әлеуетті дамытуға және қолайлы білім беру атмосферасын құруға ықпал етеді. Білім беруде қазақ тіліне көңіл бөлу елдегі мәдениетті қолдау мен дамытудың маңызды аспектісі болып табылады.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Қазақстан Республикасының білім мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
2. Құрман Н.Ж. Қазақ тілін оқытудың әдіснамалық негіздері: Монография.- Астана, 2008. – 30 б.
3. З.Бейсембаева. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы, 2002 ж.

Байсултанова Гулжахан Охаповна

*Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
қазақ тілі мен әдебиеті пән оқытушысы,
педагог-зерттеуші, магистр*

Өнер саласында білім алатын жеткіншектердің шығармашылығын қазақ тілі арқылы дамыту

*«Үйренсе білім менен сан өмірін,
Білер еді-ау өнердің не берерін...»
Шәкәрім Құдайбердіұлы*

Қазақстанда бүгінгі таңда болып жатқан трансформациялау шарттары мен әлемдік еңбек нарығының жоғары талаптарының көкейкесті мәселелерінің бірі - бәсекеге қабілетті, өз орнын белгілей алатын кәсіби білім алған мамандар даярлау. Арнайы білім беретін оқу орындарында да білім беру саласының ең өзекті міндеттері білім беруде жоғары сапаға қол жеткізу болып табылатыны айқын.

Қазақстандағы нарықтық экономиканың даму жолындағы жаңа стратегиялық бағдарлар өнер саласындағы білім беру мен бизнес-ортаның бір-бірімен жанасуына қойылатын талаптарды өзгертуде. Өйткені, кәсіби білім беру нарығын қалыптастырудың еңбек нарығын қалыптастырумен өзара байланысы бар екендігі аңғарылады.

Білім беру деңгейі – мемлекет пен қоғамның дамуының жетістіктері. Барлық дамыған мемлекет пен қоғамдарда экономикалық прогресс пен

әлеуметтік-саяси тұрақтылықты орнатуда білім беру саласын дамытуға ұмтылыс жасалады.

Арнайы білім беретін оқу орындар қатарында өнер саласы жеткіншектерінің кәсіби шығармашылығын жетілдіру бағытында оқу-әдістемелік кешенін, материалдық-техникалық базасын нығайту - бүгінгі таңдағы өзекті мәселелердің екені даусыз.

Арнайы білім беретін оқу орындарында даярланып шығатын өнер саласының жеткіншектері қоғамдағы көркем мәдени өнерді тұтастай болмаса да өз деңгейлерінде зерттей отырып, олардың шығармалары өнердің сан алуан салаларын, олардың ерекшеліктерін, болмысқа қатынасын, шығу тарихы мен даму заңнамаларын, әлеуметтік өмірмен және басқа да мәдени мұралармен байланысын қамтуға ұмтылады.

Әр мамандыққа бейімделген инновациялық технологиялар мен түрлі жабдықтар оқу-тәрбие үдерісінде кәсіби, базалық, жалпы білім беру жүйесін жеңілдетіп, жас жеткіншектердің жаңа идеяларды қабылдау, оны өңдеуден өткізу қабілетін арттырып, оларды өнер туындыларын талдауға және өзіндік кәсіби іс-әрекетінде қолдануға жол салатыны сөзсіз. Осыған орай, болашағы мол жастарды кәсіби даярлау жүйесінде инновациялық технологиялар мүмкіндіктерін кеңінен пайдалану қажеттігі болашақ маманның білімін дамыту мақсатын жүзеге асыруымен де сабақтас.

Инновациялық технологиялар ұғымына түсінік беретін болсақ, көптеген түсіндірме, аударма сөздіктерде, энциклопедияларда, орысша-қазақша сөздікте бұл ұғымға «инновация – жаңалық енгізу, жаңарту» деп анықтама берілген. Энциклопедиялық сөздікте «инновация» сөзінің – «жаңарту», деген баламасы беріледі[228; 229].

«Технология» ұғымын «білім беру» түсінігімен байланыстыра қарастырсақ, ол – «белгілі бір мақсатқа жету бағытында ұйымдастырылған, жоспарлы күйде тұрақты жүзеге асырылатын, педагогтар, шеберлер, тәлімгерлер, т.б. жетекшілігімен жүргізілетін білімді, біліктілікті және дағдыларды меңгеру үдерісі» болып табылады. Білім берудің инновациялық технологиясы түсінігінің анықтамасын былай тұжырымдауға болады:

- арнайы білім берудегі білімнің, ғылыми жетістіктердің, техниканың белгілі бір аймағында қойылған мақсатқа жету бағытында ұйымдастырылған, жоспарлы күйде тұрақты жүзеге асырылатын білімді, іскерлікті және дағдыларды меңгеру үдерісі;
- білім беру, өздігінен білім алу және өзін-өзі бақылау үдерістерін қажетсініп, оларды жүзеге асыратын шарттарды қалыптастыруды қамтамасыз ететін әдістер, тәсілдер, құралдар жиынтығы, сонымен қатар т.б. іс-шараларды жүзеге асырады.

Жаңа инновациялық технологиялар құралдарын кәсіби мақсатқа лайық қолдануды қамтамасыз ететін оқу-әдістемелік, нормативті-техникалық және ұйымдастыру-инструктивтік материалдары бар, сонымен бірге мұны білім беруді ақпараттандыру құралдары жасайды.

Білім беру үдерісінде болашақ өнер саласындағы жеткіншектердің теориялық даярлығын жетілдіруде кәсіби мақсатты көздеу ұстанымын ескерудің өзіндік ерекшеліктері бар. Білім беру мазмұнын анықтауда, ғылыми-теориялық курстарды меңгертуде оқу материалдары жас жеткіншектің әдістемелік-шығармашылық және кәсіби шығармашылығын жетілдіруге бағытталуы қажет. Осы тұрғыда пәнаралық байланысты жүзеге асырып отырудың маңызы ерекше.

Инновациялық технологияларды білім беру мазмұнында тиімді пайдалану арқылы сабақтың сапасын арттырумен қатар жас жеткіншектердің кәсіби және әлеуметтік-гуманитарлық пәндерге деген қызығушылығын, белсенділігін жетілдіруге бағытталуы қажет.

Сонымен, инновациялық технологиялар түсінігі білім беру технологиясының жаңаша түрлерін енгізудің іргелі жолдарын жасақтаудағы ең басты ұстаным деуге болады. Инновациялық технологиялар болашақ өнер саласы жеткіншектерін даярлау мәселелерінің шешімін табуда үлкен рөл атқарады. Оларға білім беру үдерісінде тиімді пайдалану шеңберінде талдау жүргізе отырып, жалпы шығармашылық, ғылыми-шығармашылық әдіс бойынша оқытуда әрбір нақты міндетті орындау жолдарының бірнеше нұсқасын ұсынуға мүмкіндік беретінін айқындадық. Мұндай жағдайда әрбір болашақ өнертану маманы қалыпты іргелі кәсіби білім беру базасында сыртқы жағдайларға, өзгерістерге қарамастан, өз бетінше шығармашылық пен ізденіс әдістерін меңгеріп, алға қойған міндеттерге сай оңтайлы шешім қабылдауы тиіс. Инновациялық жаңа технологиялық үлгілері оқытудың сипатын түбегейлі түрде өзгертіп, болашақ өнертану мамандарының жеке тұлғалық қасиетін дамытуға бағытталады.

Білім беру үдерісіндегі ең маңыздысы – қызметтік іс-әрекеттің жүйелілік жағы болуы тиіс, ол барлық жалпы ғылыми пәндерді оқытудың бірыңғай әдістемелік негізі ретінде қарастырылады. Мұның бәрі оқытудың жаңа әдістемелерін үйренумен, болашақ мамандардың өз бетінше дайындық жұмысына үлкен мән берумен ерекшеленеді және ғылыми-шығармашылық ізденіс жұмыстарын нәтижелі жүргізудің арқасында қол жеткен өнімді шығармашылық жетістіктермен сипатталады. Ескерте кететін бір жай, өнертану мамандарының кәсіби шығармашылық деңгейін көтеру – тиімді әдіс және оқыту түрлері жекелеген дәрістер, типті жекелеген курстар, шеберлік кластар ұйымдастыру арқылы жүзеге асады, сөйтіп мұның соңы мамандарды даярлаудағы тұтастай циклдік курстарға ұласады.

Кәсіби білімнің үйлестірілген жүйесі білім беру қызметінде ұсынылатын кейбір әдіс-тәсілдерді кеңейтуге мүмкіндік береді.

Осылайша, көпнұсқалы жаңаша ұстаным – өнер саласындағы жас жеткіншектерді ауқымды бағытта даярлаудың негізі болып табылады. Қазіргі арнайы білім берудің өзге артықшылықтары, басымдықтары білім беру технологиясының келесі құрамдас бөліктерінен де көрінеді. Білім беру үдерісіндегі ең маңыздысы – қызметтік іс-әрекеттің жүйелілік жағы болуы тиіс,

ол барлық жалпы арнайы пәндерді оқытудың бірыңғай әдістемелік негізі ретінде қаралады.

Арнайы білім беру жүйесінде оқуды ұйымдастыру формалары педагогикалық үдерістің оқыту, дамыту және тәрбиелеу қызметтерін ойдағыдай жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, олар өзіндік қызметтерін интеграциялық, қарым-қатынас және басқару саласында де ойдағыдай атқарып келеді.

Интеграциялық қызметтің мән-мағынасы мынада: оқуды ұйымдастыру формасының арқасында білім берудің мақсаты, мазмұны, әдістері мен тәсілдері жүйелілік белгілеріне ие болады және болашақ мамандармен оқытушылар ара-қатынастарының үйлесімін танытады.

Білім беру үдерісінде өзара қарым-қатынастарды ұйымдастыра білудің мәні ерекше. Мұнда болашақ мамандық иелерінің белсенділігі, олардың өзара және оқытушылармен қарым-қатынастарына үлкен мән беріледі.

Ал мұны өнер саласындағы жас жеткіншектерді оқытудың, тәрбиелеудің, оқу-тәрбие үдерісін басқарудың және өзін-өзі басқару қызметіне даярлаудың құралы ретінде де қарастыруға болады.

Жоғарыда көрсетілгендей инновациялық білім беру технологияларының ішінде өнер саласын жеткіншектерінің шығармашылығын жетілдіруде ең тиімді орын алатындары: диалогтік дәріс, пікір алмасу, рөлдік және иммитациялық ойындар, тренингтер, шеберлік кластарын ұйымдастыру, баспасөз конференциясы, интервью жүргізу, тест тапсырмаларын орындау.

Өнер саласындағы жеткіншектердің теориялық оқу сабақтары негізінде аудиторияда өтеді. Осыған орай жалпы сабақтың біртұтас динамикалық жүйе ретіндегі мәнділігі – студенттердің білімді ойдағыдай игере білулерінен, өндірістік тәжірибе жинақтауларынан, кәсіби шеберлігі мен біліктілігін, іскерлігі мен дағдыларын, кәсіпкерлік шығармашылық қабілеттерін одан әрі жетілдіруге қаншалықты септігін тигізетінен көрінеді.

Сабақтың тиімділігі мен нәтижелігі көп жағдайларда оның өзіндік құрылымына тығыз байланысты болып келеді. Сабақтың құрылымы деп - оның басты компоненттерінің дидактикалық тұрғыдан негізделген ішкі байланыстарын және белгілі бір мақсатқа сай болып келетін реттілігі мен өзара қатынастарын айтамыз. Дәстүрлі сабақтың құрылымы төрт басты элементтерден тұрады: өткен материалдарды қаншалықты игергенін, білімін нақтылау мақсатында фронталдық сұрақтар беру, жаңа тақырыпты түсіндіру, оны пысықтау, студенттердің оқытушының басшылығымен түрлі қызмет атқаруы және өздік жұмыс тапсырмаларын белгілеу. Мұндай сабақ білім алудың басты көзі болып саналады, бірақ білім алушылардың жан-жақты дамуын толық қамтамасыз ете алмайды.

Өнер саласындағы жас жеткіншектердің оқу қызметі сабақтың логикалық-психологиялық құрылым бөлімінің көмегімен ретке келтіріліп отырады. Оны былайша сипаттауға болады: жаңа білімдер мен іс-әрекеттерді қабылдау; жаңа дүниенің элементтерін түйсіну және оны ой елегінен өткізу; білім мен іс-әрекеттер тәсілдерінің элементтерін қорытындылау; тұрақты және өзгерген

жағдайлар барысында білім мен іс-әрекеттердің жаңа тәсілдерін қолдана білу. Аталған бұл құрылым білімді игерудің жалпы логикасына сәйкес келеді.

Білім алушылардың қажеттіліктері мен сұраныстарын үнемі ескеріп отыру үшін оқытушы өз қызметін сабақтың мотивациялық құрылым бөліміне сай жүзеге асыруы қажет: олардың сабақ үстіндегі ынтасын, белсенділігін арттыру; оқу қызметінің мән-мағынасын жан-жақты түсіндіру; мотивациялық күйді актуализациялау; сабақтың мақсатын білім алушылармен бірге отырып белгілеу; мақсатқа жету барысында жетістікке жететіндей жағдайды туғыза білу; өз қабілетіне деген сенімдері мен жағымды көңіл-күйлерін дер кезінде қолдай білу; оқу үдерісінде күтілетін нәтижелерді қолдау.

Өнер саласындағы жеткіншектердің білім берудегі оқу құрылымы өзіндік ерекшелігімен айқындалады. Мұнда арнайы және жалпы білім беретін пәндердің өзара байланыстары бүгінгі таңда қалыптасқан білім беру үдерісінің көкейкестілігін ашып көрсетуге ықпал етеді.

Сонымен қатар, өнер саласында білім алатын жеткіншектердің берілетін сабақтар кезеңдерінің реттілігі мен формальды тұрғыдағы сәйкестігінен гөрі, білім берудің мақсаттары мен міндеттерінің жүзеге асуы – ең басты орында болуы тиіс. Арнайы білім беруде оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастырудағы ең басты нәрсе – сабақ құрылымы мен сабақтың тәрбиелік мүмкіндіктерінің жоғары деңгейге көтерілуін қамтамасыз ету. Сабақтың кезеңдерін еркін үйлестіру жағдайында білім алушылардың дүниетанымы кеңейеді. Қазіргі күні арнайы оқу орындарында дәстүрлі емес, инновациялық сабақ құрылымына үлкен мән беріліп келеді. Мұндай сұрыпталған сабақ формалары болашақ өнер саласында білім алатын жеткіншектерін даярлауда инновациялық технологиялар негізінде білім беру мазмұнының қазіргі талапқа сай ұйымдастыруға, білім алушының арнайы пәнге деген шығармашылық ынтасын арттыруға, білім берудің ең қажетті формаларын кеңінен пайдалануға мүмкіндік береді.

Ойымды қорытындылай келе пайымдағаным, өнер саласында білім алатын жеткіншектер бәсекеге сай келетін кәсіби қабілеттерін жетілдіре отырып, өз шығармашылық белсенділігін жоғары деңгейге жеткізу мақсатында жаңа ақпараттарды өз бетімен тауып, оны тиімді пайдалану жолдарын қарастыра білуі керек. Сондай ақ, өнер саласында білім алатын жеткіншектер үшін негізгі кәсіби құндылықтардың бірі – білім құзыреттілігі мен кәсіби біліктілігі, өз бетінше меңгерген білімдерін болашақта кәсіби іс-әрекетінде қолдана алуы, инновациялық технологияларды игере отырып, кәсіби тұрғыда оңтайлы шешім қабылдай білуге дағдылануы болып табылатыны сөзсіз.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы// Егемен Қазақстан. – 2003, желтоқсан –26.
2. Қазақстан Республикасы президентінің Қазақстан халқына жолдауы. – Астана, 2010.- Б.1-2.
3. Конституция Республики Казахстан. –Алматы: Казахстан, 1995. – 87б.

4. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Алматы: Литера, 2000. – Б. 94-96.
5. Қазақстан – 2030. – Алматы: Юрист, 2003. – 131б.
6. Беляева А.П. Теоретические основы содержания образования в средних профтехучилищах: автореф. ... докт.пед.наук. – Л.:ЛГУ, 1979.- 42 с.
7. Беляева А.П. Методологические проблемы научных исследований профессионально-технического образования. – М., 1987.
8. Беляева А.П. Дидактические принципы профессиональной подготовки в профтехучилищах. – М., 1991.
9. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М., 1990.
10. Батышев С.Я. Научная организация учебно-воспитательного процесса. – М., 1980.
11. Батышев С.Я. Подготовка рабочих кадров.–М.:Экономика,1984.–247 с.
12. Сейтешев А.П. Профессиональная направленность личности: теория и практика воспитания. – Алматы:Наука, 1990. – 332 с.
13. Кудайкулов М.А.Совершенствование учебного процесса профессиональной подготовки учителя. –Алма-Ата: Мектеп, 1975.
14. Кишкашбаев Т.А. Многопрофильность профессиональной подготовки как условие конкурентноспособности современного специалиста// Вестник Евразийского университета. – 1999. – № 2.
15. Мұратбаева Г.А. Болашақ өнертану мамандарын даярлаудағы оқу үдерісін технологияландыру: оқу-әдістемелік құралы. – Алматы: Жания-Полиграф, 2003. – 25 б.

Куспанова Нурзия Нурмуқановна
*Күләш Байсейітова атындағы
дарынды балаларға арналған
республикалық мамандандырылған
музыкалық орта мектеп-интернаты,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі*

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін музыка өнерімен байланыстыра оқытудың тиімді жолдары

Пәнаралық байланыс дегеніміз-ғылымдар жүйесі және дидактикалық мақсаттармен анықталатын оқу бағдарламаларының өзара сәйкестігі, ол оқушылардың жүйелі ойлауын дамытудың маңызды факторы болып табылады. Дамудың интеграциясы және жаһандандудың әсері қоғамның барлық салаларында, сондай-ақ білім беру мен ғылымда көрініс табады. Бәсекеге қабілетті, білімді ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуде білім берудің заманауи технологияларын, оқытудағы интерактивті әдіс-тәсілдерді, соның ішінде пәнаралық байланысты тиімді қолдану қажеттілігі туындап отыр.[1.1]

Пәнаралық байланыстар туралы пікірлер ертеректе айтылған. Осы тақырыпта көптеген пікір - таластар туған. Ғалымдардың көпшілігі оның қажеттілігін дәлелдеп берген. Кез-келген ғылымды терең әрі жан-жақты тану үшін оны өзіне жақын, яғни туыстас ғылымдармен байланыстыра отырып жүргізу ғылымға көптеген жетістіктер әкелді.

Бұған дейін де тәжірибедегі пәнаралық байланыс проблемасы көптеген ағартушы педагогтарды толғандырған. Мысалға ерте заманнан-ақ Әл-Фараби, Я.А.Коменский, И.Г.Песталоци қазақ ағартушылары мен педагогтары Ш.Уалиханов, А.Құнанбаев, Ы.Алтынсарин еңбектерінде пәнаралық идеялардың берілгендерін көруге болады. Мысалы: Ы.Алтынсарин: «Орыс тілін оқытуда біз оқушыларға белгілі сабақты, грамматикалық ережелерді нақты мысалдармен қазақ тілімен салыстыра отырып, әбден меңгертіп алмай алға жылжи алмаймыз. Орыс тілін үйретуде де бала ол сөзді дұрыс айтуға әбден дағдыланғанша үйретуден жалықпау керек» – деп пәнаралық байланыстың маңызын ашып айтып кеткен.

Нақты пәнаралық байланысты зерттеп, пәнаралық байланыс мәселесін жүйелі ғылыми негізде құру керектігін талап еткен Н.К.Крупская болған.

Ол: «Әр пәнді оқып үйренуде әдебиет болсын, тіл болсын, қоғамтану, тарих, география, математика, тағы басқалары болсын – пәнді барлық жағынан бірдей алып зерттеп оқып-үйрену үшін диалектикалық тұрғыдан келу өте-мөте маңызды» деп жазған. Сондай-ақ, К.Д.Ушинский қандай да ғылым болмасын беретін білімдер мен идеалар әлемге және өмірге табиғи түрде қабысып, жақын мүмкіндігіне қарай кең құлашты көзқарас дарытуы керек деп есептеді. [9. 196]

Жоғарыда айтылған пәндердің арасындағы байланысты айта отырып, қай пәнмен байланыста екенін баса көрсету оқушының қызығушылығын оятып, ой-өрісін дамытады, пәндерге деген қызығушылығын арттырады. Тіл пәнінен мүмкіндігі төмен оқушы осы пәндердің бірі болмаса, біріне қызығушылығы болып, сабаққа белсене араласып, өз ойын айтып тілге деген сүйіспеншілігі артуы мүмкін. Ол туралы Мағжан Жұмабаев (1893-1938) өзінің «Педагогика» оқулығында психология, физиология, әдебиет, тарих, тәнтану ғылымдарының өзара байланысы негізінде, адамның тұлғалық дамуында тәрбие мәселелерін жан-жақты айқындаған. [10. 54]

Ал айтып кеткен пәндердер арасындағы байланысты ұтымды пайдалану тілді ынтамен игерудің кепілі болады. Пәнаралық байланыс ғылыми ұғымдарды тиімді түрде қалыптастыруды және оқып үйренетін теорияны терең түсінуді қамтамасыз етеді. Сонымен қатар ол ғылымды интеграциялауға, білімнің әртүрлі салаларының арасындағы байланысты дамытуға, пәндердің ғылым жүйесіндегі орнын анықтауға септігін тигізеді. [1.1]

Пәнаралық байланысты жүзеге асыру күрделі, өйткені, бұл мұғалімнің тек өзінің ғана пәнін білуді ғана емес, сондай-ақ, жалпы мәдениетінің тереңдігін, пәнаралық байланыстар орнатылатын пәндерден хабардар болуды талап етеді. [4. 85]

Түсініктер бойынша пәнаралық байланыс құру үшін біріншіден, мазмұны мен құрлымын білу және осы түсініктің жалпы білім қатарында алатын

орны қандай екендігін білу керек. Екіншіден, осы түсініктің қандай белгілері басқа пәндерде қарастырылатынын білу маңызды.

Қазақ тілі және әдебиет, орыс тілі, шет тілдері, тарих, әсіресе музыка пәндерінің арасында тығыз байланыс болады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында мәнерлеп оқу кезінде оқушылар жіберген қателерді, яғни кідіріс жасау, дауыс ырғағын дұрыс келтіру сияқты түзетіп отыру жұмыстары жүргізіледі. Ал жаңағы айтылған әдістер музыка сабағында да қолданылады. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің музыкамен байланысы өте күшті. Өйткені әдебиет адамтану ғылымы болса, ал музыка сол адамның жан азығы, рухани байлығы. Сондықтан сабақта көрнекілік үшін, баланың қызығушылығын күшейту үшін, олардың эмоциялық қабылдауын арттыру үшін музыкалық шығармаларды тыңдату, айтқызу тиімді тәсіл болып табылады. Сонымен қатар сабақта атақты әншілер, күйшілер, бишілер сияқты талантты адамдар туралы фильмдер көрсету де пәнаралық байланысты нығайта түседі.

Өзім сабақ беретін оқыту тілі орысша жүретін сыныптардағы қазақ тілі мен әдебиеті сабағына тоқталатын болсам, 5, 7, 8- сыныптардағы оқулықтарда музыкамен тығыз байланысты тақырыптар кездеседі. Мысалы 5-сыныптың оқулығында «Маған қазақ әндері ұнайды» деген тақырып бар. [5.2. 87] Осы тақырыпта Ескендір Хасанғалиевтің «Атамекен» әнінің шығу тарихы ғана берілген. Бұл оқушыларға толық ақпарат беру үшін жеткіліксіз, сондықтан композитор туралы шағын ақпарат беріп, әннің мәтінін жазған автор туралы да мәлімет бере кетемін. Оқушылар бұл әннің мәтінін жазған ақын Қадыр-Мырза Әлі туралы ақпарат алады. Бұдан кейін әннің мәтіні оқулықта берілмегендіктен, оны интерактивті тақтадан мәнерлеп оқытып, оқушылардың қазақша сөздерді дұрыс айтуын, интонация мен дауыс ырғағының дұрыс болуын қадағалаймын. Кейін әнді бірнеше рет тыңдатамын. Музыкаға дарынды оқушылар болғандықтан, олар әнді хормен бірден орындап береді. Тақырыпты бекіту кезінде оқушыларды топқа бөліп, өткен сабақта алған мәліметтермен бөлісуге мүмкіндік жасаймын. Ол үшін сабақта «Джигсо», «Кластер жасау» әдістерін қолданамын. Бір топ «Атамекен» әнінің шығу тарихы туралы, екінші топ әнді жазған композитор туралы, ал үшінші топ сөзін жазған ақын туралы бір-біріне баяндап береді. «Кластер жасау» әдісі бойынша алған білімдерін бекітеді. Қолданған әдіс-тәсілдер маған оқушылармен кері байланыс жасауға мүмкіндік береді. Бұл сабақта оқушы қазақ тілін меңгерумен қатар, әннің құдіретін сезінеді, туған жерге деген құрметі артып, патриоттық сезімі нығаяды.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін музыка өнерімен байланыстыра өтуге болатын сабақтың бірі- 7-сынып оқулығына енген «Музыка. Қазақтың киелі домбырасы» бөлімі бойынша «Маған классикалық музыка ұнайды» атты тақырып. [7.2. 28] Бір қызығы әрі қолайлысы-жоғарыда аталған тақырыпта кездесетін композиторлармен оқушылар қазақ музыка әдебиеті пәнінен таныс. Бұл олардың алған білімдерін толықтыра түсуге және сабақта олар туралы қазақша әңгімелеуіне мүмкіндік береді. Атап айтатын болсам, қазақ классикалық әндерінің негізін салушылар: Ақан сері, Біржан сал, Жаяу Мұса, Үкілі Ыбырай, әнші Естай сияқты өнер тұлғалары туралы біліп қана қоймай,

олардың шығармаларын өз аспаптарында орындап жүргендерін, тіпті әр әннің шығу тарихын да білетіндерін аңғартады. Мысалы Жаяу Мұсаның «Ақ сиса» әнінің, Ақан серінің «Құлагер» әнінің, Естайдың «Құсни-Қорлан» шығармасының шығу тарихын баяндап бере отырып, сыныптастарының білімін толықтыра түседі. Осы тақырып бойынша қазақтың атақты күйшілері: Құрманғазы, Дәулеткерей, Тәттімбет туралы, олардың өмірі мен шығармашылығы туралы ақпарат алады. Сонымен қатар музыканың түрлерімен таныс болып, олардың ұқсастығы мен айырмашылығын «Венн диаграммасы» әдісі арқылы білетін болады. Халық әндері мен халық күйлері, олардың маңызы мен тақырыбы жөнінде бір-бірімен ақпарат алмасады. Бұл орайда мен жұптық әдісті қолданып, тақырыпты диалог түрінде ауызша баяндауға тапсырма беремін. Диалог оқушының сұрақты дұрыс қойып, тез әрі дұрыс жауап беруге дағдыландырады.

7-сыныпта осы бөлім бойынша «Ақсақ құлан» күйі туралы аңыз берілген. [7.2.30] Бұл аңызды да балалар қазақ музыка әдебиеті пәнінен білетінін байқатып, күйдің шығу тарихын баяндайды. Сол күй туралы ғаламтордан «Ақсақ құлан» мультфильмін тамашалатып, мазмұнын ауызша айтқызамын.

Келесі тақырып «Қазақтың ән өнері» деп аталады. [7.2.32] Бұл тұста қазақтың ән өнерін дамытуға үлес қосқан атақты әншілер туралы сөз қозғалады. Қазақтың күміс көмей әншісі- Әміре Қашаубаевтың репертуарындағы әндермен танысады. Әнші туралы түсірілген «Әміре» көркем фильмінен үзінді көрсету арқылы, оқушылардың сабаққа ынтасын арттыруға болады. Сондай-ақ «Коллаж» әдісімен бірнеше қазақтың танымал әншілерінің суретін көрсетіп, қай әнші екенін тапқызу да қызық әдіс-тәсіл болып табылады.

Осы бөлімге қатысты қазіргі заманның әншілері мен танымал топтар туралы мәтін берілген. «Әлемге танымал Ұлытау» деп аталатын мәтін осы топтың құрылғанынан бастап, қазіргі жағдайы туралы мәлімет береді. [7.2.40] Топтың әр мүшесі туралы ақпаратты оқушылар өздері ғаламтордан тауып, толықтырады және «Джигсо» әдісінің көмегі арқылы бір-бірімен ақпарат алмасады. Заманауи әншілер мен елімізге танымал топтар оқушыларды қызықтыратыны сөзсіз.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін музыка өнерімен байланыстыра өтуге болатын сабақтың бірі- 8-сынып оқулығына енген «Қазақстанның айтыс өнері мен сөз мәдениеті» бөлімі бойынша «Айтыс-қазақтың төл өнері», «Айтыстың түрлері», « Қазіргі кездегі айтыс» атты тақырыптар. 8.[2.106]

Бұл тақырыптарды меңгерту үшін айтыс өнері туралы көбірек мәлімет беріп, айтыстан үзінді тыңдату тиімді болады. Оқушы айтыстың ерекшелігін, оған қойылатын талаптар туралы білетін болады.

Қорыта айтқанда, пәнаралық байланысты ұтымды қолдану оқушылардың танымдық іс-әрекетін, іскерлігін, дүниетанымын, шығармашылығын, қабілетін, ең бастысы қазақша тілін дамытады. Пәнаралық байланыс оқушылардың ғылыми дүниетанымын, көзқарасын қалыптастыруда, білім беруде қазіргі кездегі елеулі мәселелердің бірі болып табылады. Негізінен пәнаралық байланыс арқылы оқыту пәндерімен ғана емес, тіл дамыту ғылымының

көптеген саласымен байланыста болғанда пән мұғалімі өз мақсатына жетеді. Бұл үшін әр мұғалім өзінің дүниетанымын, білімін жан-жақты дамытып отыруы қажет.

Пәндерді өзара интеграциялау оқушыларға қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен өтілетін тақырыптарды музыка арқылы меңгеруге жол ашады және алған білімдерін сабақтастыруға, жүйелеуге мүмкіндік береді, гуманитарлық бағыттағы білімдерін кеңейтуге, ой-өрісін дамытуға ықпал етеді.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. -Алматы, 2004 ж.
2. Қазақ тілі оқыту әдістемесі. Ж.Дәулетбекова. –Алматы: Атамұра.- 2002.
3. Б.Катембаева «Қазақ тілін оқыту әдістемесі» Алматы, 1991 ж.
4. Ш.Есмағанбетова «Оқушылардың танымдық іс-әрекетін қалыптастыру» Алматы «Ғылым» Ғылыми баспа орталығы, 2002 ж.
5. С.Қазыбайұлы.Мектепте қазақ тілін оқыту тәсілдері. -Алматы 1997 ж.
6. З.Бейсембаева. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы, 2002 ж.
7. Нұржанова Ж. Қазақ тілін тиімді оқыту жолдары. -Алматы. 2001ж.
8. Қ.Бержанов, С.Мусин. Педагогика тарихы- Алматы «Мектеп», 1984. 17, 155,163 б.
9. А.А.Бейсенова. Мектептегі оқу-тәрбие процесіндегі пәнаралық байланыс - Алматы 1991ж. 5 б.
10. К.Аханов. Тіл білімінің негіздері. Алматы «Санат» 1993 ж. 4 б.
11. «Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде» журналы-2010 ж. №1-17 б.
12. А.Б. Біргебаев, А.М. Сахабаева «Дифференциалдық операторлардың бөліктенуі мәселелерін оқытудың пәнаралық байланысы мен бағыттары»(Абай атындағы ҚазҰПУ-нің хабаршысы, «Физика-математика ғылымдары» сериясы, №4(80), 2022
13. Ф.Ш.Оразбаева, Ж.Т.Дәулетбекова, А.Қ.Рауандина, Р.С.Рахметова, Қ.С.Жайлаубаева 5-сынып «Қазақ тілі мен әдебиеті» оқулығы. «Көкжиек-Горизонт» 2017ж. (2-бөлім)
14. Ф.Ш.Оразбаева, Ж.Т.Дәулетбекова, А.Қ.Рауандина, Р.С.Рахметова, Қ.С.Жайлаубаева 7-сынып «Қазақ тілі мен әдебиеті» оқулығы. «Көкжиек-Горизонт» 2017ж. (2-бөлім)
15. Ф.Ш.Оразбаева, Ж.Т.Дәулетбекова, А.Қ.Рауандина, Р.С.Рахметова, Қ.С.Жайлаубаева 8-сынып «Қазақ тілі мен әдебиеті» оқулығы. «Көкжиек-Горизонт» 2018ж. (2-бөлім)
16. Куралбаев А.А. Қазақ тілі пәндерін интеграциялау негізінде білім сапасын арттыру. Алматы – 2004 ж.

Романова Рита Картаевна

*Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің
оқытушысы, магистр*

Қазақ поэзиясындағы ұлттық өлең өрнектері

Поэзияның өзі психологиялық бейнелеу амал-тәсілдерінен туындап, өрбігендіктен психологизм - өлеңнің жанды өзегі. Ақын поэзиясының психологизм табиғатын ашу – кейіпкер дүниесін ашу деген сөз. Психологизмнің динамикалық принципіне, яғни жанама тәсілге – төгілген тіл, терең ой, құнарлы, сөз байлығы болмаса, кейіпкердің жан дүниесін жарқыратып көрсету мүмкін емес. Зерттеуші З.Ахметов айтқандай, «бейнелеп айтуға, сұлу сурет жасауға бейімділік-өлең түріне тән қасиет. Алайда, суреттеу баяндаудың көрнекілігі, дәлдігі, нақтылығы, көркем бейне жасау мақсатына сәйкес келіп, суреттеп отырған құбылыстың типтік ерекшеліктерін де айқын, анық қамтуға тиіс».

Поэзия - сөз өнері. Поэзия арқылы қаламгер әлеуметтік, қоғамдық құбылыстарды бейнелеп көрсете алады. Оны жанды көрініске айналдыра алады. Ол айналамыздағы дүниені, өмірді танып-білудің күшті құралы, біздің қоғамдық ой-санамыздың, көркемдік-эстетикалық сезіміміздің үлкен өнімді саласы. Сөз қолдану шеберлігі, көркемдік шеберлік дегеніміз - өмір құбылыстарын танып-білу, ұғып-түсіну қабілетімен көркем ой-сезім қуаттылығымен терең тамырланып, қабысып жататындығында.

Поэзияда тек тіл, сөз ғана емес, ой да көркем, бейнелі. Өлең тіліне көркемдік қуат дарытатын, сипат, өң беретін сол ой-сезім тереңдігі, өткірлігі, әсерлілігі. Өлеңге, өлеңмен жазылған шығармадағы әрбір суретке, әрбір сөзге поэзиялық сәулет, поэзиялық нәр, көрік беретін нәрсе – ақындық ой-сезімнің таңдауы, талғауы, көркемділігі. Ғасырлар қойнауынан тартқан бай тарихы, сан-салалы дәстүрі, алуан стильдік тармағы бар әдебиеттің даму жолына тыңнан соқпақ қосу – кез келген қаламгердің қолынан келе бермейтіні белгілі. Әр ақын сөз өнеріне айтарлықтай жаңалық алып келе бермеуі мүмкін. Ақын өз шығармалары арқылы танылып, кейінгі әдебиетке үлгі боларлықтай дәрежеде болса, ұлттық болмысты таныта алса ғана рухани қазынаға қосылған өміршең жаңалық болмақ. Стиль ұғымы түрлі деңгейде, яғни белгілі бір дәуірдегі әдебиет дамуының ерекшеліктерінен бастап әртүрлі әдеби бағыттар мен әдістердің ерекшеліктері, жеке қаламгер шығармаларына тән ерекшеліктер, сондай-ақ жеке туындының ерекшеліктеріне дейінгі түсінікті қамтиды. Стильді көбіне жеке қаламгердің жазу ерекшеліктерімен байланыстырады. Себебі, әрбір әдеби шығарма оқырманға оны жазған автордың шығармашылық ерекшеліктерін танытады. Оны тілден де, тақырып пен идеядан да, образ жасау тәсілінен де аңғаруға болады.

Стиль деген ұғым ғылым мен өнер атаулының бәріне қатысты және олардың әр саласындағы сипаты әр бөлек. Соңғы кезең, яғни шын мәніндегі стиль қалыптастырған кез – шығармашылық өрлеудің жоғарғы сатысы. Бұған жету үшін шыңдалған суреткерлік шеберлік керек. Стиль даралығы, әсіресе, әр қаламгердің көркем тіл ерекшелігінен айқын байқалады. Сонымен қатар, жазушының шығармашылығы оның өмір тарихымен, адамдық болмысымен, азаматтық бітімімен, өзгеден бөлек өз тәжірибесімен, білімімен, мәдениетімен, дүние танымымен ұласып, тығыз байланысып жатады.

Мұқағали өлеңдері – ұлттық поэзияның жаңа бір белеске көтерілгендігін, жаппай евроцентристік ағымға ойысқан заманда қазақтың қара өлеңінің шынайы қасиеттерінің қадірі артып, бұрынғыдан да толысып, кемелдене түскендігінің куәсі. Ол қазақ өлеңінің ұлттық бояуы мен рухын ұстанды, оны түрлендіре байытты, сөйтіп қалың қазақ оқырмандарының жүрегіне жол ашты.

Сонымен қатар ақын қазақ лирикасын ХХ ғасыр әдебиетінің озық үлгілерімен құнарландырды. Білікті, парасатты ақын ретінде өз заманының ірі мәселелеріне қалам толғаса да, соның өзінде қазақ өлеңі мен ана тілінің ғасырлар қойнауынан нәр жинаған аталы дәстүрін бұзбай жарасымды табиғи дамытты. Ол бірде қоғамның керенаулығын бетіне басқан қатал сыншы, енді бірде бала мінезді кіршіксіз таза, аңқылдаған аңғал жан. Сөйтіп, жыр әлемінде өз ойын, өз шындығын, жүйелі көркем тілде ақындық биік тұрғыдан тұтас шеберлікпен жырлай білген. Мұқағали сыршыл ыстық лирикасымен өз оқушыларының жүрегіне жол тапты, оларды жақсы жырдың ләззатына қандырып, өзінің менімен адамзатқа ортақ ақиқатты жырлап, қалың оқырманның жан жүрегін баурады.

Поэзиядағы көркемдік жүйенің жасалу және қалыптасу сипаты бүгінгі әдебиеттану ғылымындағы ерекше назар аударуға тиіс мәселенің бірі. Қашанда өмір шындығын көркем түйіндеп суреттеу, яғни тарихи-қоғамдық болмысты сол болған қалпында жалаң баяндап қана қоймай, көркемдік үлгіде ләззат аларлық дәрежеде жеткізе көрсету аса мәнді де маңызды. Осы ретте ауыз әдебиеті үлгілерінде, жеке ақындар шығармашылығында көркемдік жүйе қандайлық дәрежеде. Олар өмір шындығын көркемдік шынайылық биігіне көтере алған ба деген мәселелер төңірегінде ойлансақ, мыналарға көзіміз жетеді. Бұған кейде онша мән берілмейді.

Анығында бұрынғы және бүгінгі жеке ақындардың поэзиясына қарағанда, ауыз әдебиетінің туындылары деп саналатын «Қыз Жібек», «Айман – Шолпан», сондай-ақ сол халықтық дәстүрден сусындай отырып, өз шығармашылықтарында оны жетілдіре, дамыта түскен «Біржан-Сара», «Әсет пен Рысжан», т.б. сияқты идеялық көркемдік мәні жоғары шығармаларда өмір шындығы анағұрлым кең, анағұрлым терең көрсетіледі. Мәселе, сол өмір шындығы көркем өнердің биік талаптарына сай суреттеледі, эстетикалық ләззат береді. Адамгершілікке, бостандық пен теңдікке, ар-намысқа талпынған ақылды, тапқыр қазақ жастарының көркем образдарын, кесек мінезін жасаған. Олармен салыстырғанда ауыз әдебиетінің тұнығын

ішкен жыраулар поэзиясының өкілдері, айтыс ақындары өмір деректерін әр көлемде қамтыса да шыншылдық, көркемдік сипаты жағынан төмен жататындығы жасырын емес. Осының нәтижесінде поэзия өзінің өмірлік, сұлулық сипаты жағынан халықтың рухани дүниесін молықтыруға үлес қосты. Көркемдік биік сапаланумен, шыңғыртып айтқан шындықпен жазылған шығармалар әрқашанда халықтың, белгілі бір заманның кең тынысты рухани өмірінің айқын айнасы болумен бірге әдебиеттің даму тарихында жаңа дәуір жасалды.

Бізде бұл поэзияда Абайдан, прозада М. Әуезовтың «Абай жолынан» басталғаны мәлім. Абай поэзияны идеялық, көркемдік жаңа биікке көтере отырып, оқушысына идеялық, эстетикалық тәрбие беруді, немесе шығармашылықты «өмір оқулығы» ретінде қызмет атқаруға жеткізді. Әрі ол өлеңдеріне мүлде жаңа міндет жүктеді.

«Түзетпек едім заманды» деп, көркемөнердің өмірді дамытуға, өзгертуге шешуші үлес қосуын, белсенді әрекет етуін, идеялық-көркемдік құрал дәрежесінде биіктеуін уақыттың үлкен талабы есебінде ұсынды.

Әсіресе шығармаларының көркемдік қуаты, тақырып ауқымының кеңдігі, идеялық мақсатының тереңдігі, философиялық түйіні тұрғысынан мәнділігі, ұлттық болмысты, ұлттық психологияны, ұлттық көзқарасты бейнелеудегі шеберлігі жағынан өзіндік ерекшелігі бар.

Ақын поэзиясы тақырыбының молдығы, көркемдік қуатының өзгешелігі, философиялық түйіндеулері, образ жасау шеберлігі жайында бүгінгі таңда аз айтылып жатқан жоқ. Алайда, өзі өлсе де өшпес мұраға айналған, оқырман көңіліне берік ұялап, әр ұрпақпен үн қатысып, жаңа буын өкілдерімен сыр шертісе бастаған Мұқағали поэзиясына терең бойлай түсу, әр қырынан ғылыми саралап зерттеу әдебиеттанудағы маңызды мәселенің бірі деп білеміз.

Мұқағали қазақтың бай ауыз әдебиетін, одан кейінгі жазба әдебиетінің озық үлгілерін, әлемдік әдебиет жетістіктерін бойына толық сіңіріп, қабылдай отырып, поэзияда қалыптасып орныққан өлшем-өрнекті керек жерінде қырнап-өңдеп, түрлендіріп қолдану жағынан шеберлік танытты. Осы негізде жаңа өлшем, ұйқас түрлерін қолдана отырып, ұлттық поэзияның ырғақтық, әуезділік байлығын да молықтыра түсті.

Мұқағали поэзиясының көркемдік түрін құрайтын бөлшектерге, яғни композиция, сюжеттік құрылыс, жанрлық өзгешелік бен бейнелеу тәсілдері, тіл кестесі, өлең өрнегі, өлеңге тән ырғақ пен интонация жүйесі, шумақ, ұйқас түрлерін қарастыру, олардың тұтастығын көркемдік жүйе дәрежесінде қалыптасуын және сол шығарманың идеялық мазмұнымен ажырамас бірлестік табуын анықтау, ғылыми түрде дәлелдеу, ақындық құпияларына үңілу зерттеу жұмысының өзектілігін көрсетеді. Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін айта кетер болсақ.

Биылғы 2024 жыл – қазақ поэзиясы үшін есте қаларлық, кейін мол жемісін берерлік серпіліс жылы. Өйткені, қазақтың қара өлеңіне өзгеше түр, ерекше екпін әкелген хас талант Қасым Аманжоловты мақтан тұтамыз. Ал осыдан

тоқсан үш жыл бұрын қазақ жырының бұрын көрінбеген жаңа қатпарларын ашып, қара өлеңді әрбір қазақтың сырласына, мұңдасына айналдыра білген қыран қанат тау ұлы Мұқағали ақын дүние есігін ашқан. Қазір асыл сөзді ардақтап, қара өлеңді қастерлеген әрбір қазақ «Қасым» деп дем алып, «Мұқағали» деп тыныстайтын күнге жеттік. Бұл да болса, еліміздің тәуелсіздігінің, жеріміздің бүтіндігінің, рухымыздың біргелігінің белгісі. Сонымен, сөзімді түйіндей келе М. Мақатаев шығармашылығынан қазақтың нағыз ұлттық поэзиясын көреміз. М. Мақатаев жырларындағы қазақтың жері мен суы, тауы мен даласы көрініс тапқандығы өз алдына, өзгеше пайымдау ерекшелігі, өзіндік өрнек салар тілі, шалқыған шабыты сөзге шебер халықтың ұрпағы екенін аңғартады. Мұқағали Мақатаев өлеңдерінің өзегінен ақиқат өмір шындығын көреміз, көркемдік өрнегі өзгеше өрілген сөз өнерінің үлгісін танимыз. Ол халықтың ұлттық сипаттағы көркем бейнесін, сол арқылы адам болмысын, оның жан дүниесін, сезімін, яғни, адам өмірінің асыл шындығын ерекше тебіреніспен толғайды. Ақын әрбір кейіпкерін өзінің сезім елегінен өткізіп, сол күйде өзі тұрғандай етіп шебер бейнелейді. Сондықтан да оның қаһармандары шынайы, оқырманды бірден баурап алады. Сол себепті де Мұқағали мұрасы сөз өнерінің дара мұнарасы ретінде болашаққа апарар құнды қазына болып қала береді.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Қабдолов З. Арна. - Алматы: Ғылым, 1994. - 366 б.
2. Ж.Аймұхамбетова. Лирикалық бейне жасаудағы көркемдік ізденістер. Көкейкесті әдебиеттану. Сегізінші кітап.- Астана: ЕҰУ, 2008. - 412 б.
3. Ахметов З. Өлең сөздің теориясы. - Алматы: Мектеп, 1960. - 292 б.
4. Жүсіп Қ.М. Қазақ лирикасындағы стиль және бейнелілік. – Алматы: 2007.- 442 б.
5. Жұртбай Т. Дулыға. Екі томдық.–Т.1- Алматы: Жазушы, 2007- 400 б.
6. Шәріп А. Қазақ поэзиясы және ұлттық идея. - Алматы: Білім, 2000. - 474 б.
7. Негимов С. Ақын жыраулар поэзиясы. – Алматы: Ғылым, 2001. – 280 б.
8. "Қазақ энциклопедиясы"
9. Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. - Алматы:

Сванкулова Замзагул Кудайбергеновна

Күләш Байсейітова атындағы

дарынды балаларға арналған

Республикалық мамандандырылған

музыкалық орта мектеп-интернаты,

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Өнер саласындағы дарынды шәкірттерімізге ана тілінің мәртебесін жоғары дәріптеудің жолдары

Болашақ пен бүгінгімізді байланыстыратын терең тарихымыздың тамырына көз жіберте отырып, шежірені баяндайтын қасиетті тіл. «Тіл көтермегенді, піл көтереді», - дегендейін, тіліміз халқымызбен бірге жасасып, тарихтың небір зобалаңы мен зардабын, қуанышы мен жеңісін көзбен көріп те, көтеріп те сан ғасырға куә болып келеді.

Менің бүгінгі көтеріп отырған мәселем - ең өзекті де, көкейтесті, тіл мәселесі болып саналады. Өйткені қазіргі заманымызда өнер және білім саласында жаһандану үдерісі қарқынды жүріп жатыр. Әсіресе, жас буынды қандастарымыздың, өзге ұлт өкілдерінің дәстүріне, киносына, тіліне, сәнімиджіне еліктеуі айқын көрінеді.

«Ақыл мен білімнің тілмашы- тіл», - деп Жүсіп Баласағұни айтып кеткендей, қазіргі жаһандану кезеңінде «Үш тіл-тұғырым», - деп жарияға жар салып жатқан тұста, өз ана тіліміздің еленбей, ескерілмей қалмау жағын терең ойластырып, мемлекет болып күш салуымыз керек! Ұлт тілі - мемлекеттік тіл, ұлттың рухани байлығын сақтап қана қоймай, дамытып, байытып, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін бірден-бір құнды қазынамыз. Олай болса, қазақ халқының күллі тағдыры мен тәлейі қазақ тіліне, ана тілімізге көгендеулі десек артық болмас. Біздің бар ұлттық қасиетіміз, болмыс бітіміміз, қазақы мінезіміз, салтымыз, дәстүріміз - ұлт тілінде, ұлттық мәдениетімізде жатыр.

«Қазақ пен қазақ қазақша сөйлессін», - деген тұжырымды кесіп айтып, бұлжымас, айнымас заңға айналдыруымыз шарт.«Тілдердің үш тұғырлылығы» мәдени жобасын іске асыруды ел болып, мемлекет болып қолдап отырмыз! Қазақстан халқы бүкіл әлемге үш тілді еркін меңгерген ел ретінде танылуы тиіс деп ойлаймын. Қазақ тілі - мемлекеттік тіл, орыс тілі ұлтаралық қатынастар тілі және ағылшын тілі - жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі екендігі сөзсіз. Үштілділік мәселесі тек Қазақстан ғана емес, бүкіл әлемнің алдында тұрған көкейтесті мәселе. Соның айғағы, еліміздің президенті Қ.Ж. Тоқаевтың атсалысуымен қазақ тілінің мәртебесін жоғарылатуда ең танымал Оксфорд жоғары оқу орнында қазақ тілі пәнін оқытуды енгізіп, өз үлесін қосуының өзі көп нәрсені аңғартқандай..Заманның басты талабы - жаһандану тілін меңгеру. «Өзге тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте, - деп айтып кеткен Қадыр Мырза Әлінің сөзі басты ұранымыз, жол көрсетер бағдаршамымыз болуы керек! «Анамыздың сүтімен бойымызға дарыған ана тілімізді ұмыту -бүкіл ата-бабамызды ұмыту», - деген Бауыржан Момышұлы атамыздың ұлы сөзі басты

қағидамызға айналуы тиіс! Өз тілінді сыйламай, құрметіне жетпей, арғы ата-баба, түп тамырыңды танымай, білмей, басқаларды бағындырамын деу бекер сөз екені бесенеден белгілі. Ел ағаларының 2025 жылға дейін қазақстандықтардың 95 пайызы қазақ тілін білуі тиіс деген болжамын жүзеге асыру- азаматтық парызымыз, міндетіміз.

Республика көлемінде, мемлекетіміздің қолдауымен қазақ тілін, мемлекеттік тілімізді жан-жақты меңгерту тұсында сан мың түрлі әдістер, жобалар, игі бастамалар, іс- шаралар жүзеге асып жатқанынан хабардармыз. Дегенмен де, ана тілімізді меңгертуде, қазақ тілін осы Қазақстан жерінде мекен етіп жатқан барша ұлт өкілдері мен қандас бауырларымызға үйретуде мемлекет тарапынан ерекше бұлжымас қажеттілік тудыра білсек, талаптарды күшейте білсек, оң нәтижесін беріп, бұл іс те оңалар деген үміттемін Үштұғырлы тілдің басында ең негізгі өзегі болып тұрған туған тіліміз - ана тіліміз!

Туған тілін білмеген,
Тұлға болмас халқына,
Думандатқан күнменен,
Өте шығар даңқы да,
Ана тілге шала жан,

Жерін жауға талатар, - деп Фариза апамыз көкірек көзі ашық адамға көп ойды аңғартып кеткендей...

Иә, әлемде алты мың тіл болса, оның алты жүзі ауызша, жазбаша дамыған тілдер қатарына жатады екен. Ал соның екі жүзі ғана мемлекеттік мәртебе алған тілдер қатарында. Сол мемлекеттік мәртебесін алған тілдер қатарында біздің ана тіліміз - қазақ тілінің болғанына мақтануымыз керек! Ана тілімізді мәңгілік биік тұғырынан түсірмей дамытып, өркендету біздің болашағымыз білімді, ана тілін сүйетін жастарымыздың қолында. Оларға сара жол сілтер асыл ұстаздарымыздың тәрбиесі мен тағылымында.

Тіл туралы деректерге, тарихқа үңіліп карап отырсақ, қаншама алып ақуладай алпауыт тілдер қаншама май шабақтай ұсақ тілдерді жұтып отырғандығының куәсі боласың.

Бір аптада жеті күн болса, сол жеті күн ішінде әлемде бір тіл жойылып отырады екен. Бұл сұмдықтың ауылы алыс десек те, өз тілімізді құрметтеуді ұрпақтарымызға жан-тәнімізбен ұқтыра білмесек, шырылдап бас көтермесек, қол сермейтін уақытта қол сермеп қалмасақ», қолымды мезгілінен кеш сермедімге», мәселеміз ел болып ойлайтын мәселеге айналмасына кім кепіл?

Баланы бесіктен туа сала ата-анасы, ата-әжелері өз ана тілінде бесік жырымен, ауыз әдебиетінің түрлерімен, ертегілермен сусындату керек! Таза ана тіліміздегі телебағдарламаларды көптеп көрсетіп, балалар тәрбиесін барынша жан-жақты іске асыру керекпіз! Ойы қазақша болған бала әрі қарай да қазақша ойлап, қазақша түйсінеді. Ұрпақтар тәрбиесін ұлттық санасының ояна бастағанынан бастап, ұлтын танып, тарихына үңіліп, салт-дәстүрін білгенге дейінгі кезінен бастап бойына дарыта аламыз. Балаға алғашқы мүшел жасы 13 жасқа дейін өзге тілді араластырмай тәрбиелесе, әрі қарай да бала өз тілін еш уақытта ұмытпай махаббатымен дамытары сөзсіз. Сол кезде ғана өз тілін өзге

тілдермен араластырмай зор құрметпен дамытатынына сенімдімін! Мұндай іс-тәжірибені дамыған елдер қатарындағы жапон елі бірден бір қатты қағидаға айналдырған екен.

Отыз жылға жуық уақыт ішіндегі саналы, парасатты ұстаздық жолымда азды-көпті өмір көріп, тарихтың алтын беттеріне аударылған кезеңдерге куә болдым. Қаншама шәкірттерімді ана тілінің құндылықтарына қандырып, құдіретін білуге үйретіп, баулып жүрмін. Жас ұрпаққа ана тіліміздің қадір-қасиетін барынша білгізе отырып, сүйе білуге атсалысып жүрмін деп ойлаймын. Әрбір құнды дәрістерімде, сабақтарымда, әсіресе, ауыз әдебиеті, оның түрлері, бата, тілек, батырлар жырларынан бастап, лиро-эпостық жырларды, би-шешендердің сөздерін, аңыз-әңгімелердегі фразеологиялық тіркестер мен афоризмдерді, мақал-мәтелдерді жаттату арқылы, шәкірттерімнің есте сақтау қабілеттерін дамыта отырып, әдебиеттің қыр-сырына қандырып, сүйіспеншіліктерін арттырамын. Ауыз әдебиетімен сусындаған бала еш уақытта өз төл әдебиетінен жерінбейді. Өздерінің ана тіліне деген сүйіспеншілігі мен құрметі артады. Ақындық шабыты оянады. Әсіресе, батырлар жырларындағы теңеулер мен әдеби метафоралық, фразеологиялық тіркестер баланың жадында қалады, есте сақтау қабілетін арттырады. Балалық қиялдарын, ауызекі сөйлеу тілін, сөздік қорларын байытады, дамытады.

Қазақ халқы-ақын халық. Кезінде біздің ата-бабаларымыз жас кездерінде кез-келген ойын-сауықтарда әр сөздерін өлеңмен жауап қатып, өлеңмен сауал қойған, өлеңді әдемі кестелеп сөйлесе білген. Әр қазақ ақын болған, ақындар өлеңдерін жаттау арқылы ақындарға жақын болған. Қазірде біз сол ақындығымыздан да ажырап бара жатырмыз. Сол үшін де сабақтарымда авторға хат, авторға арнау сияқты тапсырмаларды, суырып салма айтыс өнерін дамыту мақсатында түрлі ұйқастарды беру арқылы өлең шумақтарын шығарып ақындыққа шабыттандырып жүрмін. Соның арқасында біраз ақын шәкірттерім де бар.

Менің іс-тәжірибемде ерекше айтып өтетінім, балалардың жаттау арқылы дамытындығының куәсі болғаным. Соның айғағы - республикалық Абай, Махамбет, Мұқағали, Мағжан оқуларында балаларды ақындық, жатқа көркем сөз оқу, өлең оқу, сахналық өнер көрсетуде шәкірттерімнің жоғары деңгейде лауреаттар болуы. Былтыр ғана республикалық «Ақберен» ақындық әдеби шешендік конкурсында шәкірттерім топтан озған тарланбоздар атанды.

Сабақтарымызды басқа тілдермен байланыстыра отырып, ауыз әдебиетінің бір түрі, мақал-мәтелдерде полиглоттық орыс және ағылшын тілдеріндегі нұсқаларын балалар өздері тауып келіп, ізденіп, салыстырып, білім-біліктерін арттырады. Өз ана тіліміздің қайнар бұлақтарын бір кісідей шәкірттеріміздің бойына сіңіре білсек, ұрпақ алдындағы парызымыздың орындалғаны. Өз тілін іңкәрім дейтұғын, әрбір шәкірт жаһандану тілдерін де өз деңгейінде меңгеретіні сөзсіз.

Батыр халқымыздың қаһарман ұлдары жауға атын берсе де, қойнындағы жарын берсе де, ұлтарактай жерін бермеген. Ал жерін бермегені – бүкіл елін, тілін қорғап қалғаны. Қазақ мың өліп, мың тірілсе де аман калып, қанын, тілін,

иманын, ділін, дінін сақтаған, іргелі ел. Ана тілімізге деген іңкәр, құмар, аңсар сезімімізді өшірмей, құрметтей алсақ, біздің бағындырар шындарымыз әлі алда. Жігерлі қазақ тілінің шығар тұғыры жоғары.

Болашақтың кілті білімде. Білімді қазақ жастары заман талабына сай, Қазіргі өркениетті елдермен бәсекелесе тізе қосып, озық технологияларды меңгерген өз ана тілінде еркін сөйлеп, жаһандану тілдерінде еркін шарықтайтынына сенімдімін.

«Қай халықтың тілі неғұрлым бай болса, өзге тілдермен араласуы соғұрлым басымрақ келеді», - деген академик І.Кеңесбаевтың пікірімен ойымызды сабақтастырар болсақ, бүгінгі заман талабындағы көкейтесті мәселенің, ана тіліміздің, мемлекеттік тіл мәселесінің шешімді түйінін тапқандаймыз.

«Тіл әрбір адамға қымбат болса, әрине, ұлт үшін де қымбат. Тілсіз ұлт, тілінен айырылған ұлт болып жасай алмақ емес. Осындай ұлт тілі кеми бастауы ұлттың құри бастағанын көрсетеді. Ұлтқа тілінен қымбат нәрсе болмауға тиіс», деп айтып кеткен Мағжан Жұмабаевтың айтқан асыл сөздері арада канша уақыт өтсе де, өз мәнін жоймақ емес. Шағын ғана мақаламды сүйікті ақыным Қадыр Мырзалиевтің өлең жолдарымен аяқтаймын: «Өзге тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте!».

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Қадыр Мырза Әли «Ой арманы» өлеңдер жинағы.
2. Ақылдың кені «Мақал-мәтелдер» жинағы
3. «Тіл туралы ғұламалар» сөздерінен.

Жақанова Сайраш Рымғалықызы

Жүсіпбек Елебеков атындағы

Республикалық эстрадалық-цирк

колледжінің орыс тілі және әдебиет

пәнінің оқытушысы

Әдебиет пен музыка егіз өнер

Егемендік алған тәуелсіз Қазақстанның әлемдік өркениетке жетудегі бірден-бір дара жолы – білім жүйесі.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев оқытушы білім беру жүйесінің үздік үрдісін сақтай отырып, бір орында тұрып қалмай, әрдайым даму жолында болу керектігін атап өткен болатын.

Мен қызмет атқарып жатқан Жүсіпбек Елебеков атындағы Республикалық эстрадалық-цирк колледжінің тарихына тоқталайын.

1967 жылы Гүлжиһан Ғалиеваның жетекшілігімен студияның алғашқы түлектерінен елімізде алғашқы эстрада ансамблі - «Гүлдер», сондай-ақ, «Қазақ мемлекеттік циркі», Мемлекеттік қуыршақ театры құрылды.

1992 жылы студияға училище мәртебесі және Қазақстанның Халық артисі Жүсіпбек Елебековтың есімі беріліп, 3 жылдық оқу мерзіміне көшірілген.

Ал 1995 жылы оқу-білім ордасы қазіргі заман талабына сай колледж мәртебесіне ие болған.

Колледжде 9 бөлім жұмыс істейді:

1. Цирк өнері бөлімі.
2. Эстрадалық аспаптар бөлімі.
3. Эстрадалық вокал бөлімі.
4. Хореография бөлімі.
5. Музыкалық-теориялық пәндер бөлімі.
6. Халық музыкасы бөлімі.
7. Хормен ән салу бөлімі.
8. Актерлік өнер бөлімі.
9. Жалпы гуманитарлық пәндер бөлімі.

Колледж студенттері орындаушылық шеберлігін ұстазбен өткізілетін жеке сабақ барысында ұштайды. Бұл - білім ордасының оқу-тәрбие үдерісінің басты ерекшелігі. Сонымен қатар, олар кәсіби біліктілігін циркте, опера және драма театрларында, филармонияда, оркестрлерде, хореографиялық ансамбльдерде, хор капеллаларында және басқа да өнер ордаларында шыңдайды. Колледж атанған өзге мекемелермен тәжірибе алмасу жұмысын ұйымдастыру үшін 20 шақты шарттарға қол қойған.

2014 жылдың 23-25 - қазанында колледжде қазақтың біртуар ұлы, Қазақстанның Халық артисі, Мемлекеттік сыйлықтың иегері - Жүсіпбек Елебековтың өнегелі өмірі мен шығармашылығын жас ұрпақ жадында мәңгі сақтау мақсатында дарын иесінің 110-жылдығына орайластырылған «Тұлға және қоғам – тарих толқынында» атты II-Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция ұйымдастырылған..

Конференцияға Қытай, Түркия, Моңғол, Қырғызстан мен Қазақстанның өнер қайраткерлері, зерттеуші ғалымдары, ұстаздары мен магистранттары қатысты. Сондай-ақ, республика деңгейінде дәстүрлі әншілердің колледжаралық байқауы өткізілген..

«Халық музыкасы бөлімінде» тәлім алатын студенттер бабадан қалған мұраны қайта жаңғыртуға атсалысып жүрген орындаушылардан Жетісу, Арқа, Шығыс, Батыс, Қаратау, Маңғыстау, Сыр бойының ән, жыр, күй мектептерінің дәстүріне сай тәрбиеленіп, қанаттандырылады. Шәкірттер домбырамен қатар, қылқобыз, шертер, сазсырнай, жетіген және т.б. ұлттық аспаптарды жетік меңгереді. Бөлім студенттерінен құрылған ұлт аспаптар оркестрі халық күйлері мен әндерін, әлемдік классиканы және заманауи шығармаларды нақышына келтіре орындайды.

Би бөлімінде бұл өнердің қыр-сырын жетік меңгерген, тәжірибелі ұстаздар классикалық, фольклорлық, заманауи би, қазақтың ұлттық биі мен шығыс биі, XVI-XIX ғғ.-ғы тарихи-тұрмыстық билерді үйретеді. Соның

нәтижесінде студенттеріміз халықаралық, республикалық байқаулардың жеңімпазы атанып, түрлі фестивальдер мен концерттердің сәнін келтіреді.

«Актер шеберлігі» бөлімінің ұстаздары «Қуыршақ өнері», «Драма актері», «Көркемсөз оқу шеберлігі» мамандықтары бойынша дәріс береді. Бөлімде ұзақ жылдар ұстаздық қызмет атқарған Қазақстанның Халық артисі Б.Омаров 2004 жылы колледж қабырғасында республика көлеміндегі тұңғыш «Ата Байтен» аталатын Кіші театр құрды. 2011 жылы Театр ұжымы мен актер бөлімі бірігіп, Кіші театрлардың Республикалық I фестивалін ұйымдастырды. Тәлімі мен тәрбиесі мол Фестивальді екі жылда бір рет өткізу туралы шешім қабылданған.

«Көркемсөз оқу шебері» тобының студенттері республиканың мәдени өмірінде болып жататын түрлі іс-шараларға белсене қатысады. 2012 жылы Мәскеуде өткен дәстүрлі Халықаралық «Чехов оқуларында», оқытушы Ә.Н.Малимованың шәкірттері үшінші орынды иеленіп лауреат және дипломант атанған. Таланттарына тәнті болған Ярославль мемлекеттік институты осы топтың тоғыз түлегіне Ресей Федерациясының мемлекеттік гранты негізінде 2012 жылдың қыркүйегінен бастап оқытып жатыр.

2015 жылдың 17-19 сәуір аралығында колледжде қазақтың ұлттық эстрада өнерінің көрнекті қайраткері, қазақ топырағынан шыққан тұңғыш көркемсөз шебері, Қазақ КСР-ң Халық әртісі Гүлжиһан Ғалиеваның өмірі мен қайталанбас мол рухани мұрасын жас ұрпаққа дәріптеу мақсатында, жоғарғы өнер оқу орындары мен өнер колледждері студенттері арасында І-ші Халықаралық көркемсөз шеберлері байқауын өткізді. Байқауға Ресей, Монғолия, Қытай, Қырғызстан елінен, Республика көлемінде: Астана, Алматы, Қызыл-Орда, Жамбыл, Қарағанды, Семей, Петропавл, Атырау, Көкшетау, Орал, Шымкент қалаларының өнер ордаларынан үміткерлер қатысты. Колледжіміздің «Көркемсөз оқу шебері» бөлімінің 3 курс студенті Қанат Дәулет-Бас жүлдені иеленсе, Әбдіпатта Жанғали 3 орын-лауреат атағына ие болды. Колледжімізде 1 қыркүйек айында Гүлжиһан Ғалиеваның шеберханасы ашылды.

«Қуыршақ өнері», «Драма актері» топтарының түлектері - облыстық драма, қуыршақ театрлары труппаларының қатарын толықтыратын кадрлар. Бұл мамандыққа еліміздің түкпір-түкпірінен сұраныс көп түсуде.

Республика және одан тыс елдерге танымал эстрада әншілерінің алтын ұясы «Эстрада вокал» бөлімі эстрадада ән салу артистерін даярлап шығарады. Бөлім студенттері республикалық «Шабыт», «Жас қанат», «Жұлдыз», «Арай» және халықаралық деңгейдегі конкурстар мен фестивальдарға қатысып, (Славянский базар) лауреаттар қатарын толықтыруда.

«Эстрада аспаптары» бөлімінің студенттері заман талабына сай гитара, ұрмалы аспаптар, бас гитара, саксофон, труба, акустикалық гитара сынды аспаптарды меңгеріп шығады. Бөлім студенттерінен құрылған «Джаз аспаптары» оркестрі кәсіби шеберліктерін АҚШ, Еуропа елдерінде өтетін байқауларда шындайды. АҚШ-тың Чикаго, Нью-Йорк қалаларында өткен джаз музыкасының Дүниежүзілік форумында (2006) өнер көрсеткен колледж

студенттерінің орындаушылық шеберлігіне джаз өнерінің әлемдік деңгейдегі төрешілері жоғары баға берген.

«Жеке ән салу» бөлімінің студенттері вокалдық шеберліктерін шындап, қазақ, орыс, итальян тілдеріндегі әндерді жоғары кәсіби деңгейде орындайды. Бөлім студенттері Ақтөбе, Өскемен қалаларында өткен халықаралық, республикалық байқаулардан жүлделі орындарды қанжығаларына байлап оралды.

Цирк бөлімінің акробатика, жонглирование, ауадағы гимнастика, эквилибр, клоун өнері мамандықтары бойынша тәлім алған колледж түлектеріне отандық және шетелдік цирктерден сұраныс көптеп түсуде. Цирк түлектері бүгінгі таңда Ресей, Германия, Австралия т.б. елдерінде нәтижелі еңбек етуде. Цирк мамандарын даярлауды халықаралық деңгейге көтеру мақсатында РЭЦК басшылығы 2011-2012 оқу жылы Италиядағы Милан университетінің «Цирк режиссурасы» кафедрасы, Цирк өнерінің мұрағаттық әдебиет пен құжаттар орталығы, Цирк өнері қауымдастығы, Венгр Цирк Институты, М.Н.Румянцев атындағы мемлекеттік цирк және эстрада өнері училищесі, Берлиндегі неміс би және цирк өнері институты, Ресей мемлекеттік цирк компаниясы т.б. айтулы өнер ордаларымен ұзақ мерзімді әлеуметтік серіктестік пен халықаралық ынтымықтастық аясында келісімдер жасады.

2012 ж. сәуір айында біздің колледж Т.Жүргенов атындағы Ұлттық өнер академиясымен бірігіп, I халықаралық цирк өнері форумы және ғылыми-тәжірибелік конференция өткізді. Италия, Испания, Венгрия, Ресей, Өзбекстан т.б. елдерден форумға келген әлемге танымал тұлғалар жиынға, онда талқыланған мәселелерге жоғары баға берді.

Елбасы Қазақстан халқына арналған жолдауында: «Оқу жастарға тек білім беріп қана қоймай, сонымен бірге оларды әлеуметтік бейімделу үдерісінде пайдалана білуге де үйретуі тиіс», - деп атап көрсеткен. Осы орайда колледж ұжымы студенттердің алыс, жақын елдерден тәжірибе жинақтап, бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасуына бар мүмкіндіктер жасап отырғанын айта кеткен жөн. Бұл мақсатта «Халық музыкасы», «Би» бөлімдерінің бір топ студенттері 2012 жылы мамырдың 12-21 аралығында түркі халықтары мәдениетінің халықаралық ұйымы «Түрксой» ұйымдастырған Түркі мәдениетінің халықаралық фестивалі, Жастар фестивалі, халықаралық эстрада конкурстарына қатысып, бас жүлделерге ие болды. Әлемнің көптеген елдеріне хабар тарататын «TRT Geni gun» телеарнасынан колледж ұстаздары мен студенттерінің үш сағаттық сұхбат-концертінің арқасында қазақ өнері жер жаһанға насихатталды.

Колледждің «Жалпы фортепиано», «Музыкалық теория», «Әлеуметтік гуманитарлық» бөлімдерінің ұстаздары студенттердің білімін тереңдетіп, адамгершілік, отансүйгіштік тәрбие беру ісіне өз үлестерін қосуда.

2010 жылдан бастап колледж ұжымы ұстаздар мен студенттердің республикалық, халықаралық деңгейдегі ғылыми-тәжірибелік конференцияларын өткізуді дәстүрге айналдырып отыр.

Колледждің бірқатар оқытушылары екіжақты келісімге сәйкес, Мәскеудегі ағайынды Гнесиндер атындағы Ресей музыка академиясынан біліктілік арттыру курстарын өтіп, тәжірибе жинақтап келеді.

Оқу орнының тарихын зерделеп, келер ұрпаққа аманат етіп қалдыру мақсатында маңызды құжаттар, фото-кино жәдігерлер жинақталуда. Оқу орнының қалыптасып, дамуына үлес қосқан Ж.Елебековтің мүсіні колледж алдындағы алаңға орнатылса, Гүлжихан .Ғалиеваның есімі колледж әкімшілігінің қала басшылығына қойған табанды талабы нәтижесінде қала көшесіне берілді.

Колледжде білімалушылардың сексен пайызы таза қазақша сөйлейтін ауылдың балалары. Орыс тілі пәнінен сабақ беру барысында олардың орысша жеткізуге қиналатын кездерін жиі байқаймын. Кей жағдайда сабақта білім алып отырса да белсене араласа алмай отырады. Өз басым сабағымда электрондық оқулықтарды жиі пайдаланамын. Себебі, мультимедиялық технологиялар оқытушыларға қалыпты оқыту жүйесінің бұрынғы тәсілдерінен бас тартып, еңбек етудің интеллектуалдық түрлерін пайдалануға мүмкіндік туғызып, оқу материалдарының басты көлемін бұрынғыша беруді азайтып, жаңа тәсілдің жақсы жақтарын кеңінен қолдануға итермелейді. Электрондық оқулықтарды пайдалану, білімалушының тапсырманы тез қабылдап, тез түсінуіне, уақытын үнемдеуіне жол ашады. Студент жаңа нәрсеге қызығады, өзін-өзі бағалайды және өзінің жеткен жетістіктеріне қуанады. Нәтижесінде, студенттің өздігінен сабаққа дайындалу деңгейі артады. Осылай оқу процесін жүргізуді қызықты етіп, шығармашылық жағынан бұрын болмаған кәсіби дағдыларды қалыптастыратын жаңа мүмкіндіктер туғызады.

Оқу ойындарының мазмұны қызықты, білімалушыларды тартатындай болуы және әрбір ойын әрекеті олар үшін құнды, белгілі бір қорытынды алумен бітуі қажет.

Мысал ретінде Халық музыка бөлімінің студенттерімен «Поле чудес» интеллектуалдық ойын өткіздім.

Сабақтың мақсаты: Қазақ әдебиеті мен музыка пәні арасындағы тамыры тереңге жайылған сабақтастығы, ой үндестігі мен пәк мінезін, құстың қос қанатындай байланысын ұштастыру, егіз ұғым екендігін көрсету.

Сұрақтарды әдебиет пен музыка егіз өнер болғандықтан байланыстырып құрастырдым.

Әдебиет пен музыка арасындағы байланыс биік парасат пен терең білімнен туады.

Атақты әнші, актер әрі музыкант?

Қ	а	ш	а	у	б	а	е	в
---	---	---	---	---	---	---	---	---

«Келіншек» күйінің авторы?

Н	ұ	р	п	е	й	с	о	в	а
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Қорыта келгенде, сабақта үнемі ойын түрлерін пайдалану тиімді де, жақсы нәтижеге жеткізетінін байқадым. Әдебиет – сөз өнері, әлеуметтік мәні бар шығармалар жиынтығы болса. Музыка – белгілі биіктіктегі дыбыстардан

тұратын, адам, а сазды әуенімен әсер ететін, дыбыстық көркем бейнеге негізделген өнер түрі. Сондай ақ, ойын – білім алушылар үшін оқу да еңбек те. Ойын барысында білім алушылардың достық сезімін оятып, бір-біріне қамқорлығы, ұжымдық бірлігі нығаяды. Ойын арқылы оларды жақсылыққа, қайырымдылыққа, ізгілікке, әдептілікке тәрбиелеуге болады.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Иманбекова Б., Әбдіреймова К, Мазаржанова Қ. «Сабақ – оқытудың негізгі формасы». Алматы, 2003 жыл. [5,30 с.]
2. Ш.Б. Әбілғазықызы, Ойын - оқушылардың шығармашылдығы мен ой-өрісін дамытушы факторы.// Білім шапағаты// 2009. [12, 45 с.]

Камбатырова Гульнур Майжановна

*Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
орыс тілі мен әдебиеті пән оқытушысы,
педагог-зерттеуші, магистр*

Театральное искусство на уроках русского языка и русской литературы

«Чем легче учителю, тем труднее ученику...
Чем труднее учителю, тем легче постигать азы знаний учащимся»
Л.Н.Толстой

В. А. Сухомлинский отмечал в своих работах, что «духовная жизнь ребенка полноценна лишь тогда, когда он живет в мире игры, сказки, музыки, фантазии, творчества. Без этого он – засушенный цветок».

Современный образовательный процесс, перенасыщенный электронными средствами образования, готовыми презентациями, лишает обучающихся возможности развивать речь, образного мышления, повышать уровень коммуникативной культуры. Учитывая, что в нынешнее время большинство детей читают крайне мало, отсюда скудный словарный запас, преподаватель помогает восполнить «нехватку речи и образов» при помощи театрализации.

Нетрадиционные формы уроков – есть не что иное, как введение в образовательный процесс элементов театрализации, затем – привычное для каждого учителя гуманитарных дисциплин использование на уроке музыкальных произведений, произведений изобразительного искусства, т.е. всего того, что воздействует на эмоциональную сферу ученика, активизирует его внимание, воображение, фантазию.

Желание проявить у учащихся познавательную деятельность, формирование и совершенствование навыков техники речи, заинтересовать учащегося в поисках интересной информации, привело меня к методу театрализации урока.

Театрализация на уроках – это действенное методическое средство, которое позволяет не только разнообразить формы обучения, но и позволяет на достаточно высоком уровне решать конкретные учебно–воспитательные задачи, например, эмоциональной подготовки школьников к изучению того или иного произведения.

Так как театральная деятельность предполагает активное включение в творческую коллективную работу, то ученики усваивают учебный материал более эффективно. Кроме того, театр, который как вид искусства, моделирует поведение человека в условиях взаимодействия с другими людьми, то данная форма работы является мощным воспитательным средством.

Хотелось бы поделиться некоторыми наблюдениями в этой области, а именно: применение театрализации на уроках русского языка и литературы.

Говоря о целях, использованных форм работы, необходимо заметить, что цели обучающие неразрывно связаны с воспитательными и развивающими. Что касается учебных целей, то они целиком соответствуют целям учебных программ.

Развивающие задачи направлены, прежде всего, на совершенствование выразительных средств личности, психологической адаптации и социализации:

- совершенствование навыков техники речи – дыхания, голоса, дикции, интонационной выразительности;
- развитие эмпатии (умение чувствовать и сопереживать человеку);
- развитие творческих способностей, что невозможно без внимания, памяти, воображения, фантазии;
- развитие выразительно-пластических способностей: движения, ритмика, координация, мимика.
- развитие познавательной деятельности;
- развитие творческих способностей;
- формирование навыков рефлексии (т.е. размышления, анализа собственных мыслей, переживаний);
- обогащение активного и пассивного словарного запаса;
- развитие памяти и внимания;
- формирование и приобретение опыта публичного выступления;
- формирование потребности получения более глубоких знаний;

В процессе игровой творческой деятельности успешно решаются воспитательные задачи:

- нравственное воспитание,
- воспитание культуры, преемственность культурно-эстетических традиций;
- совершенствование навыков коллективной работы;
- расширение культурно-эстетического кругозора.

В моей практике отличные результаты дали уроки, как в средних, так и в старших классах.

У многих детей появилось положительное отношение к заданиям творческого, проблемно–поискового характера. Они постепенно начали проявлять более высокую степень самостоятельности, научились задавать

вопросы и находить на них ответы, размышлять и сопереживать, а также анализировать произведение, представлять картины, нарисованные автором, и видеть какими языковыми средствами созданы эти картины, почувствовать настроение автора, находить для его передачи нужную интонацию.

У учащихся изменилось отношение к собственным ошибкам и затруднениям, возникающим в ходе творческой деятельности: они стали восприниматься ими более спокойно, возросло умение преодолевать трудности, доводить начатую работу до конца. Более ярко стала проявляться способность к фантазированию и воображению при выполнении работ творческого характера, а также способность моделировать нестандартные ситуации.

Методика – это не система приемов, а система педагогических идей, среди них важнейшей является идея мотивации учения, основанная на радости открытия, сопереживания и сопричастности одновременно. Когда каждый ученик будет поддержан и понят как неповторимый глубоко индивидуальный читатель, когда эта радость будет разделена наставником единолично с каждым, только тогда учащийся почувствует свою победу и захочет взять новый рубеж.

Нужно отметить, что к нам в КАЗНАИ им. Т. Жургенова в школу-интернат поступают одаренные талантливые дети после 6 класса, в колледж после 9 класса со всех уголков Казахстана. Учащимся необходимо как можно быстрее адаптироваться в новых условиях, а зачастую в ускоренном режиме выучить язык, с другой стороны, детям надо создать атмосферу дружелюбия и серьезного отношения к учебе: потребность получения более глубоких знаний.

Обращение к элементам театрализации на уроках русского языка и русской литературы как одной из разновидностей интерактивных форм работы над развитием монологической связной речи учащихся давно вошло в арсенал учителей словесников.

Этот вид совместной деятельности учителя и учащихся – ненавязчивый и достаточно эффективный путь к обогащению и расширению словарного запаса школьников, преодолению ими скованности, страха перед публичным выступлением, развитию эмоционально – волевой сферы.

Урок литературы - всегда маленький спектакль, в котором «играют все», даже самые «тихие» актеры, втянутые в действие как будто поневоле, но мимика и выражение глаз выдадут их внимание и интерес к происходящему.

Изучение литературы предусматривает широкие межпредметные связи. Привлечение театрализованных сцен на уроке литературы является одним из важных аспектов реализации межпредметных связей, которые способствуют формированию мировоззрения учеников, их эстетическому развитию.

Самым благодатным материалом для использования театральных уроков являются литературные произведения, словно созданные специально для постановки на сцене, сказки, басни, повести с запоминающимися персонажами. Приведу примеры уроков, где учебный материал может быть представлен в форме театральной постановки: «Я вас любил» (урок-биография А. С. Пушкина), «Моцарт и Сальери» А. С. Пушкин, У. Шекспир «Ромео и

Джюльетта, басни Крылова, пушкинские сказки, гоголевский бессмертный «Ревизор», пронизанные мягким юмором рассказы Чехова, а также литературно – музыкальные композиции (лирика поэтов). Подготовка к таким урокам очень серьезная, это настоящий спектакль, но и результат стоит того.

Так, в рамках проведения «Недели русского языка и литературы», учащиеся параллельно готовятся к обобщающему театральному уроку: с интересом выбирают самую интересную сказку для инсценирования, пишут сценарий, придумывают различные декорации, готовят костюмы....

В старших классах на уроках с элементами театрализации учащиеся готовят литературно–музыкальные композиции, звучат романсы, используются документальные письма, воспоминания, фрагменты видеофильмов из произведений, читают стихотворения.

В последующих классах полученные навыки закрепляются. Увлечение театральной деятельностью помогает учащимся в учебе, повышает успеваемость, их речь становится яркой и образной, ребята легко справляются с различными творческими работами, становятся коммуникабельнее, активнее.

Данный урок создаёт психологический настрой лирической встречи; уютная обстановка, оформление, свечи, стихи и музыка позволяют воссоздать атмосферу того времени, располагают к общению, предоставляет детям свободу для творческого самовыражения. Учащиеся могут ощутить себя в новом качестве: побыть какое-то время актёрами, поэтами, чтецами, художниками, музыкантами. Каждый учащийся вносит свой индивидуальный вклад, идет обмен знаниями, идеями, способами деятельности. Всё это происходит в атмосфере доброжелательности и взаимной поддержки, что позволяет учащимся не только получать новые знания, но и развивать свои коммуникативные умения: выслушивать мнение другого, взвешивать и оценивать различные точки зрения, вырабатывать совместные решения. Ребята забывают, что учатся. Через собственные открытия они узнают и понимают учебный материал, через личные достижения стремятся к новым вершинам познания. Тем самым, достигается их основная задача – творческая самореализация, а также достигается задача педагога, который вдохновляет своих воспитанников и формирует их внутреннюю мотивацию к обучению.

Привлечение театрализованных сцен на уроке литературы является одним из важных аспектов реализации межпредметных связей, которые способствуют формированию мировоззрения учащихся, их эстетическому развитию, и основной задачей этих уроков является развитие таких качеств, как память, образное мышление, речь.

В актерской и режиссерской деятельности учащиеся в этом случае выступают как актёры или как режиссёры. Работа в качестве актёров позволяет школьникам прочувствовать состояние того или иного персонажа в предлагаемой ситуации, а значит понять мотивы и цели его поступков, разгадать в тексте произведения то, о чём автор порой прямо не заявляет.

Естественно, что такие уроки не проводятся каждый день: во-первых, это невозможно по причине огромных затрат сил и времени, а во-вторых, потерялся

бы весь смысл проведения подобных уроков, если бы они стали привычным делом.

Остановимся ещё на одном виде “театральных” заданий: **оформительская работа**: создание эскизов костюмов, декораций, портретов героев; музыкальное оформление произведений; афиши к спектаклям или фильмам.

Выполненные учениками работы не должны оставаться незамеченными. Придумывая оформление, афиши, обложки, ученик обязательно анализирует произведение, а анализ, целью которого является выполнение конкретной работы, результативнее и глубже.

Предлагаемый сценический показ организовывается не в ущерб учебному процессу, а становится средством проверки и закрепления полученных знаний. На урок можно приглашать учеников с других классов, которым будет интересно и познавательно посмотреть этот спектакль, также учащиеся практикуются в актерском мастерстве.

Исходя из всего вышеизложенного, можно сделать вывод, что театрализация на уроках литературного чтения играет огромную роль в развитии творчества детей: развивает память, образное мышление, речь, воображение. Она включает в себя инсценирование, режиссерский комментарий, сценически – игровые упражнения, театральное видение произведения и является творческой формой изучения учебного материала.

Таким образом, применение театрализации на уроках литературного чтения позволили сделать следующие выводы, что в результате упорной и трудоемкой работы от урока к уроку развиваются творческие способности детей, при создании в классе атмосферы дружелюбия и серьезного отношения к творчеству другого, особого такта.

Результатом работы является повышение качества знаний, стремление к творческому решению поставленных задач, рост учебной мотивации, создание благоприятного психологического климата в классе и крепкого дружного коллектива. С развитием творческих способностей развивается и личность ребенка. Дети становятся активными, чаще проявляют инициативу, у них появляется уверенность в собственных силах.

Общение с высокой литературой учит бережному отношению к наследию культуры. Нельзя недооценивать приём театрализации в социализации, воспитании патриотизма, гражданственности и формировании толерантности учащихся.

Творчество и творческая деятельность определяют ценность человека и его индивидуальность, поэтому формирование творческой личности приобретает сегодня не только творческий, но и практический смысл.

Таким образом, театрализация на уроках русского языка и литературы учит учащихся общению с высокой литературой, бережному отношению к наследию культуры, способствует обогащению и развитию словарного запаса учащихся, развитию эмоционально – волевой сферы, стремлению к вершинам познаний, формирует их внутреннюю мотивацию к обучению.

Литература и источники:

1. С.В. Кульневич, Т. П. Лакоценина. «Не совсем обычный урок» Ростов-на-Дону, творческий центр «Учитель», 2007 г.
2. Г.К. Селевко «Современные образовательные технологии» М. Просвещение 1999 г.
3. Ершова А.П., Пеня Т.Г. «Программа театральных занятий для учащихся 4-6 классов» «Театр и образование» Сб. научн. трудов, отв. ред. Е.К. Чухман. М. Изд-во РАО, 1992.
4. Ершова А.П. «Влияние актерского творчества на всестороннее развитие личности школьника», Сборник «Нравственно – эстетическое воспитание школьников средствами театрального искусства», М.: АПН – 2002
5. Чурилова Э.Г. «Методика и организация театрализованной деятельности школьников», М.: ВЛАДОС.- 2004.

Тайтеленова Ардак Габдрахимовна

П. Чайковский атындағы Алматы

музыкалық колледжінің

орыс тілі мен әдебиеті пәні оқытушысы

Особенности восприятия художественного текста современными учащимися

Чтение как "труд и творчество" – это активная творческая деятельность: взаимосвязанная работа эмоций, воображения, мышления и памяти - мыслей и чувств человека. Именно она привела к реконструкции образа, постижению авторской концепции произведения и созданию собственной интерпретации читателя. В системе литературного развития учащихся разработан "инструмент" для определения уровня восприятия - система вопросов для всех областей, позволяющая раскрыть эстетический и духовный потенциал художественных текстов.

Насколько современные ученики-читатели в эпоху компьютерных и информационных технологий способны и готовы знакомиться с художественными произведениями? Как академическая дисциплина, чтение обладает таким мощным средством воздействия на человека, как роман. Роман обладает большим потенциалом для развития и воспитания: он знакомит ребенка с духовным опытом человечества, развивает его мысли и усиливает его чувства. Чем глубже и полнее произведение воспринимается читателем, тем сильнее его влияние на личность. В качестве одной из основных задач обучения чтению предлагается задача обучения восприятию произведений искусства. Поэтому учителям необходимо понимать особенности восприятия учащимися литературных и художественных произведений [1, с. 5].

М.П.Воюшина понимает способность читателя сопереживать персонажам и автору произведения через полное восприятие, видит динамику эмоций,

воспроизводит в воображении картину жизни, созданную автором, размышляет о мотивах, ситуациях и последствиях действий персонажей, а также всестороннее восприятие читателем, работа показывает, что уровень литературного развития очень высок [2, с. 53]. Согласно классификации Воюшиной, для школьников характерны четыре уровня восприятия. Она отметила, что картина восприятия одного и того же произведения учениками одного и того же класса будет неоднородным. На основе обширного эксперимента она выделила четыре уровня восприятия характеристик произведений искусства школьниками [2, с. 55].

1. Поэтапный уровень. Детям на этом уровне не хватает общего представления о работе, их внимание сосредоточено на отдельных событиях, и они не могут установить связи между событиями. Непосредственная эмоциональная реакция при чтении или прослушивании текста может быть яркой и довольно точной, но детям трудно выразить свои чувства вербально, они не обращают внимания на динамику эмоций и не сравнивают свои переживания с развитием воображения, описанным в работе. Дети не связывают мотивы, обстоятельства и последствия героических поступков. Отвечая на вопросы преподавателя, учащиеся не обращаются к тексту работы, выполняют задания неохотно и часто отказываются говорить. Они считают, что художественные произведения — это описания реальных случаев, они не пытаются определить позицию автора и не обобщают прочитанное. Задавая вопросы к тексту произведения, дети на разрозненном уровне восприятия либо вообще не справляются с заданием, либо обычно задают один-два вопроса в начале текста.

2. Констатирующий уровень. Читатели, принадлежащие к этой группе, отличаются точными эмоциональными реакциями. Они могут видеть изменения в эмоциях, но им все еще трудно выразить свои чувства. Их воображение развито недостаточно хорошо, и реконструкция образов заменяется подробным перечислением отдельных деталей. Внимание детей сосредоточено на событиях, и они могут легко восстановить их последовательность, но они не всегда понимают, как эти события связаны друг с другом. С помощью специальных вопросов учителя могут правильно определить мотивацию поведения персонажа, ориентируясь не на героический образ автора, а на повседневное представление о причине того или иного поведения. Позиция автора и художественная мысль еще не сложились, и обобщение прочитанного было заменено пересказом содержания. Задавая вопросы о произведении, читатели на этом уровне стремятся воспроизвести события как можно более подробно.

3. Уровень "герой". Читатели на уровне "героя" характеризуются точными эмоциональными реакциями, способны видеть и передавать эмоциональную динамику в одном предложении и связывать изменения в своих чувствах с конкретными событиями, описанными в произведении. У детей хорошо развито воображение, и они способны воссоздавать образы на основе художественных деталей. В работе над текстом их в первую очередь

интересуют персонажи. Дети, это правда, определяют мотивацию и последствия поведения персонажа, оценивают персонажа и доказывают свою точку зрения на основе поведения. С помощью специальных вопросов учителя они могут определить позицию автора. Обобщение не выйдет за рамки конкретного образа [3]. Задавая вопросы к произведению, дети этой группы сосредотачиваются на вопросах, чтобы определить мотивацию поведения персонажей, оценить персонажей и установить причинно-следственные связи.

4. Уровень "мышления". Читатели, принадлежащие к этой группе, могут эмоционально реагировать не только на событийные аспекты произведения, но и на художественную форму. У них хорошо развито воображение, и они любят перечитывать текст и размышлять над прочитанным. Дети могут определить назначение элемента в тексте и увидеть местоположение автора. Их обобщения выходят за рамки конкретных образов. Читая самостоятельно и задавая вопросы к тексту, читатели этой группы могут увидеть основные конфликты произведения. Их интересует отношение автора к персонажам. Они часто обращают внимание на название произведения и личные художественные детали.

Как вызвать интерес у учащихся к прочтению художественных произведений?

Первый этап - вызвать интерес (любопытство, удивление). Способ работы: 1. Самый яркий сюжет выразительного чтения. Живые слова учителя всегда вызывают интерес и пробуждают желание учиться и читать. 2. Продолжайте читать по принципу "продолжение следует". Учащиеся проявляют любопытство, нетерпение и желание быстрее закончить чтение. 3. Классное чтение. Эта техника очень ценна. Нет такого образца чтения, который ученики не будут хорошо слушать. 4. Работа школьной библиотеки: книжные выставки с рецензиями писателей, родительские семинары, справочная литература, энциклопедии, словари, работа литературных утреников и встречи с местными старожилами.

Второй этап - углубленное овладение произведениями искусства, связанными с перечитыванием. Уроки-конференции, уроки-экскурсии, комплексные курсы - эти формы нетрадиционных курсов вызывают интерес, если есть интерес, то успех гарантирован [4].

Третий этап - наедине с книгой. Каждый учитель должен обязательно дочитать книгу до конца, прежде чем приступить к работе. Но принимаем ли мы во внимание мысли людей, которые появились после прочтения этой книги? А это самое главное.

Четвертый этап - обогащение словарного запаса, развитие речи учащихся. Словарная работа является важной частью чтения и анализа студентами литературных произведений. Чтобы добиться непереутомленного чтения, требуется целенаправленная работа по закреплению и повторению словарного запаса. Необходимо иметь глубокое предварительное представление о лексике, с которой учащиеся столкнутся в тексте работы, с разными значениями, разным употреблением слов в речи и т.д. Также необходимо спрогнозировать, как это

слово будет воспринято нерусским сознанием, учитывая, используется ли оно в современном литературном русском языке. Еще до изучения произведений русской литературы рекомендуется вводить новые слова в словарный запас учащихся, чтобы сделать их «своими» [5]. Ситуация с развитием творческого воображения юных читателей как ключевого компонента восприятия художественных текстов представляется гораздо более сложной. Общая тенденция положительная, но развитие требует упорного труда. Творческое воображение возникает внезапно, значительно медленнее, чем воссоздание. В большей степени, это связано с тем, что в его развитии участвуют многие факторы: личные (жизненные и опыт чтения), психологические типы личности, а также навыки чтения, уровень развития разговорного и письменного языков и общая культура чтения [6].

Подводя итог, важно отметить, что художественный текст не существует без читателя, он "живет" в процессе чтения, в процессе интерпретации читателем. Начните с любви к чтению в детстве: чтение художественного произведения имеет большое значение для маленьких читателей. Для этого необходимо с детства (особенно на начальном этапе литературного образования) воспитывать у читателей чувствительность к эмоциональным переживаниям, образное мышление, внимание к форме произведения и другие качества. Эти качества заключаются в восприятии художественного произведения.

Литература и источники:

1. Белина Е.В. Особенности восприятия художественного текста современными школьниками // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2015. № 9-2 (51). С. 30-35.
2. Воюшина М. П., Кислинская С. А., Лебедева Е. А. и др. Методика обучения литературе в начальной школе: учебник для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2010. 288 с.
3. Кудина Г.Н., Новлянская З.Н., Мелик-Пашаев А.А. Как развивать художественное восприятие у школьников. – М.: Просвещение, 1988.
4. Маранцман В. Г. Возрастные и индивидуально-типологические различия восприятия школьниками художественных текстов [Электронный ресурс] // Вопросы психологии. 1985. № 5. С. 54-61. URL: <http://www.voppsy.ru/issues/1985/855/855054.htm> (дата обращения: 26.05.15)
5. Чемодурова З. М. Игровая модальность художественного текста: к постановке проблемы // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2014. № 9. Ч. 2. С. 192-195.
6. Ядровская Е. Р. Развитие интерпретационной деятельности читателя-школьника в процессе литературного образования (5-11 классы): монография. СПб.: Книжный Дом, 2012. 184 с.

Ильясова Гузель Рашидовна
П. Чайковский атындағы Алматы
музыкалық колледжінің
ағылшын тілі пәні оқытушысы

XXI ғасыр жаңа заманының білім беру жолында ағылшын тілінің орны

«Игі істің басы – тіл, тәрбие басы – тіл.»
Махмұд Қашқари

Қазақстан Республикамыз әлемдік аренадағы бай, көркем, үлкен, достығы жарасқан, қарым-қатынасы нығайған елдің бірі. Бұндай деңгей біздің елге өзге елдердің барлығының көз саларлықтай деңгейге жеткендігінің бір дәлелі. Шет елдермен қарым-қатынасымыз күшейіп отырған қазіргі заманда баршамыздың, әсіресе жастарымыз шет тіліне қызығып, білімге құштарлығы оянып, танымдық белсенділігі артып келеді. Демек, халықаралық тіл ағылшын тілін білу – уақыт талабы.

XXI ғасыр – білімдінің ғасыры. Білім стандарты да бәсекеге қабілетті маман дайындауға негізделген. Қазіргі заманда мұғалім, оқытушы, білім беруші үлкен педагогикалық, психологиялық, мәдени-тәрбиелік жүкті көтеруде. Жаңа педагогикалық технологиялар, жаңа техникалар мен жаңа әдістер әр білім берушіні бір орында қалдырмайды, керісінше заман талабына сай өмір сүруге бағыттайды. Заман талабы – көптілді меңгеру, кез келген ортада өзін еркін сезіну, халықаралық тілді білу болып табылады. Бүгінгідей жаңа заманда көп тіл білетін адамның қоғамдағы алар орны да ерекше. Өзге тілді үйрену, оны жетік меңгеру — бұл ең алдымен халықаралық қатынастар кезінде айрықша рөл атқаратыны анық. Ағылшын тілі барлық салада кең қолданылып келеді. Түрлі халықаралық іс-шаралар, халықаралық концерттер, халықаралық фестивальдар, тіпті әлемдік олимпиада ойындары да ағылшын тілінде өтеді. Сондықтан жаһандану дәуірінде, жаңа дәуірде көштен қалмай келе жатқан еліміз білім ұяларында ағылшын тілі пәнін негізгі пәндердің бірі етіп енгізіп, өрісін кеңейтуде.

Білім беретін оқу орнында студенттеріміз заманның тілі – ағылшын тілін меңгеріп келеді. Пәнді оқып-үйренуге түрлі жағдайлар жасалған. Пәндік бағдарламаның ерекшелігі – тек пәндік білімді ғана емес, сонымен қатар кең ауқымды дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Оқу мақсаттарының жүйесі келесі негізгі құндылықтарға негізделген: Қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік, ынтымақтастықты құрметтеу және шығармашылық пен үнемі білімін жетілдіру болып есептеледі. Ағылшын тілінің оқу бағдарламасы оқушыларға әртүрлі аудиториялармен тиімді қарым-қатынас жасау мүмкіндігін қамтамасыз етуге бағытталған. Ағылшын тілін үйренуде студенттеріміз тіл қалай жұмыс істейді, тіл үйренуге қатысты ережелерді, жаһандық оқу бағдарламаларының кең ауқымын қабылдауы және өнімді түрде қалай шешуге болатынын, аргумент әзірлеу кезінде пәнге қатысты лексиканың

кең ауқымын қалай пайдалану керектігін және тиісті деңгейде еркін сөйлеу, дәлдік, сөз екпіні, интонация секілді түсініктемелерге қол жеткізеді.

Өнер ордаларында, болашақ өнер мамандарына ағылшын тілі қажет екендігі бірінші орынға қойылып, білім беру жолдарының жаңартылған әдістері қолданылу арқылы үйретіледі. Өнер жолында білім алушыларымызға “Professional English language” (Кәсіби ағылшын тілі) пәні оқытылса, бұл білім беру үрдісінде түрлі жаңа терминдер, жаңа сөздер, музыкалық аспаптар, әндер ағылшын тілінде оқытылады. Бұл пәннің ерекшелігі де жоғары. Әр адамға өзге тілде ән айту, тыңдау, сөлеу қызық болса, білім алушыларымыз де бұл пәнді игеруде үлкен қызығушылық танытып, әр тақырыпқа жоғары жауапкершілікпен қарайтыны сөзсіз. Себебі бұл оның ішкі жан дүниесі-өнермен байланысты. Түрлі әдістер қолданылып, белсенді іс-әрекеттер ұйымдастырылып, ойлау, сөйлеу, айтуымен қатар шығармашылық белсенділігі артады.

Ағылшын тілін оқыту әдістемесі қалай жүзеге асады және өмірде қалай қолданысқа ие болатынын айта кетейік! Білім алушылардың жан-жақты дамуына, сапалы білім алуына, өмірде жақсы көрсеткіштерге қол жеткізуінде ағылшын тілін жақсы меңгеруінің маңызы зор. Осыған орай қазіргі заманға сай ағылшын тілін тиімді үйретуге мүмкіндік беретін көптеген әдістер пайда болды. Егер бастауыш мектеп жасындағы бала ағылшын тілін жаңадан үйреніп, әліпбиімен танысып, санап үйренсе, студенттеріміз оқуды, аударуды үйреніп келеді. Тілдік нормаларын ары қарай дамытуға үлес қосу, білімін кеңейту – біздің қолымызда. Сондықтан, әр мұғалім өзінің шығармашылығын дамыта отырып озық іс-тәжірибелерді пайдалана білуі тиіс. Ағылшын тілін оқыту пәні тек тіл жүйесін (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық) білу ғана емес, сонымен қатар, негізінен, мәдениетаралық қарым-қатынас құралы ретінде шет тілінде сөйлеу әрекетін меңгеру болып табылады. Нәтижесінде көптілді және көпмәдениетті тұлға қалыптасады. Бұл пәннің негізгі заңдылықтарына тілдің формасы мен мазмұнының арақатынасы, тіл мен мәдениеттің, тіл мен ойлаудың тікелей байланысы жатады, оларды оқытуда қарастыру екінші дәрежелі тілдік сананың қалыптасуына ықпал етеді.

Ағылшын тілі оқу пәні ретінде басқа пәндермен пәнаралық байланыстармен сипатталады, өйткені шет тіліндегі сөйлеудің пәндік мазмұны әртүрлі білім салаларындағы ақпарат болуы мүмкін. Пәнаралық байланысты жүзеге асырудың тәрбиелік және белсенділік нәтижесі студенттердің әмбебап сипаттағы білімдерін кеңейтуде, шет тілдік қарым-қатынастың пәндік-мазмұндық аспектілерін байытуда, оқуға деген ынтасын арттыруда, оқушы тұлғасын дамытуда, өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі жетілдіру қабілеттерін арттырады. Жаңа заманның жаңа талабына сай ағылшын тілін үйретуде тиімді әдістерден бөлек, жаңа технологияларды, яғни компьютерді пайдаланғаннан көбірек ұтыс болатыны сөзсіз. Жаңа техникалық құралдады пайдалану, сонымен қатар оқытудың жаңа формалары мен әдістері, оқу процесіне жаңаша көзқарас тудырады. Аудио, видео жазбалар, бейнетүсірілімдерді қолдану –

білім алушылардың коммуникативті мәдениетін қалыптастырады және дамытады, тілді тәжірибелік тұрғыда меңгеруге үйретеді. Ағылшын тілі сабақтарында компьютерлік оқыту бағдарламаларымен жұмыс істеу формалары әртүрлі болады: лексиканы меңгерту, айтылымға жаттықтыру, диалогтық және монологтық сөйлеуге үйрету, жазуды үйрену, грамматикалық сауаттылығын арттыру болып саналады. Бұл формалардан бөлек ғаламтор-ресурстарды пайдалану білім алушылар үшін үлкен мүмкіндікті ашады. Ғаламдық интернет әлемнің кез келген нүктесінде орналасқан студенттер мен білім берушілерге қажетті кез келген ақпаратты алу үшін жағдай жасайды: елтану материалдары, жастар өміріндегі жаңалықтар, газеттер мен журналдардағы мақалалар, шығармашылық пен білім саласының жаңалықтарына жол ашады. Ғаламторды пайдалана отырып, ағылшын тілі сабақтарында түрлі тапсырмаларды да орындатуға мүмкіндік ашылады. Ғаламдық желі материалдарын пайдалана отырып білім алушылар оқу дағдыларын қалыптастырып, жазу дағдыларын жетілдіреді, аударма жұмыстарын орындауға мүмкіндік алады. Осындай іскерліктерін, дағдыларын қалыптастыру арқылы білім алушылар сөздік қорын нығайтып, студенттердің ағылшын тілін үйренуге деген мотивациясын қалыптасады. Компьютерлендірудің мазмұндық негізі қазіргі заманғы компьютердің ой еңбегінің шарттарын, жалпы оның кез келген көріністерін оңтайландырудың тиімді құралы болып табылатындығы рас.

Қазіргі заманғы ағылшын тілді елдердің экономикасының дүниежүзіне ықпалы артып келеді. Екіншіден, ағылшын тілі- әдебиет пен саясаттың, өнер мен шығармашылықтың, сауда-саттық пен әр түрлі ресми қарым-қатынастардың тілі. Тілді жетік меңгеріп, студенттерімізге өзге елде білім алуға да мүмкіндіктер ашылады. Өз тәжірибемізде кездескендей, студенттеріміз білімін шыңдау мақсатында өзге елдерде білім алып, Отанымызға оралып, жастарға білім нәрін себуде. Шет елдерде жүріп, Көк Туымызды желбіретіп, Өнұранды асқақтатып жүрген жастарымыз да аз емес. Мұның барлығы да тілді жақсы меңгеріп, өз елінің отансүйгіш азаматы екенінің дәлелі. Өзге тілдің бәріп біліп, өз тілін құрметтейтін азаматтарымыз бен азаматшаларымыз көбейе берсін. Ол үшін аянбай еңбек ету қажет.

Ағылшын тілін үйренушілерге төмендегі кеңестерді беремін:

1. Тілді үйрену үшін күн сайын жаттығу қажет;
2. Жаңа сөздерді көбірек жаттау аздық етпейді;
3. Ағылшын тілінде естіген мәтіндер, әңгіме, фильм үзінділерін ойша елестетіп, аударуға тырысыңыз;
4. Сауаттылықты арттырамын десеңіз, грамматикалық жаттығуларды көп орындаңыз;
5. Сөздік қолданған жағдайда, аударған сөздерді жаттап алыңыз;
6. Сөз тіркестер, идиомалар, фразаларды жазып алып, жаттап үйреніңіз.
7. Ағылшын тілінде пайдалы бейнежазбаларды көбірек тыңдаңыз!

Өркениет көшінен қалмай, соған сәйкес қадам жасауға, толыққанды білім алуға қол жетізуге үлесімізді қосып, тек Қазақстан Республикамызда ғана емес, әлем деңгейінде бәсекеге қабілетті шәкірт дайындау – басты мақсатымызға айналсын. ХХІ ғасыр талабы, заман тілін меңгеріп, білімді бойына сіңіріп, болашақтарына айқын жол ашатын жастарымыздың санын көбейте беруге күш-жігерімізді жұмсап, келешекте дамыған елдердің қатарын толтырып, шәкірттерімізді биіктен көруге еңбек етейік!

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. «Шетел тілін оқыту әдістемесі» журналы. №1(39), 2011жыл.
2. Әбиев Ж.Ә., Бабаев С.Б., Құдиярова А.М. «Педагогика» оқулығы. Алматы 2016ж.
3. Тірек-сөздер қолданылған сайт <https://surak.baribar.kz/125042/>
4. <https://martebe.kz/shet-tilin-okhytuda-adis-tasilderdi-tiimdi-pajdalanu/>

Жумабаева Мадина Руслановна

*Күләш Байсейітова атындағы
дарынды балаларға арналған
Республикалық мамандандырылған
музыкалық орта мектеп-интернаты,
ағылшын тілі пәнінің мұғалімі*

Взаимосвязь между музыкой и английским языком

В процессе изучения иностранных языков мы все больше придаем значение различным видам искусства, таким как музыка. Музыка, с одной стороны, позволяет нам воспринимать мир с эстетической точки зрения, она имеет духовные корни, эмоциональную глубину и огромный энергетический потенциал. Нельзя недооценить воспитательную и развивающую роль музыки в формировании эмоциональной сферы, чувств, гуманитарных знаний и навыков образованного человека. В то же время, речь и музыка имеют общие характеристики, такие как интонации, ударения, фразовая структура, паузы, высота звуков и темп. Это объясняется тем, что и речь, и музыка основаны на одном и том же физическом феномене - звуке.

Необходимость использования музыки в процессе изучения иностранных языков является еще одним важным фактором. Российские и иностранные психологи приходят к выводу, что музыка - это один из наиболее эффективных способов запоминания языка. Это объясняется тем, что музыка активизирует оба полушария мозга, что способствует более быстрому запоминанию изученного материала, как подтверждается опытом.

Одной из ключевых особенностей развития памяти у младших школьников

является то, что передача и сохранение информации имеют более яркую специфику по сравнению с взрослыми. В каждом классе всегда присутствуют дети с разными типами восприятия - визуальным, слуховым, двигательным, а также те, у кого нет ярко выраженной предпочтительности к одному конкретному типу или комбинации типов восприятия. Кроме того, почти у всех детей этого возраста, в отличие от взрослых, развита тактильная память. На уроках, особенно на начальных стадиях обучения, непроизвольное внимание детей превалирует над произвольным, поэтому учителю приходится использовать различные методы, включая музыку и пение. Использование песен и музыкальных материалов позволяет сэкономить время занятия, так как они позволяют вводить новую лексику и грамматические единицы и одновременно задействовать несколько каналов восприятия. Песни с музыкальным сопровождением отлично воспринимаются слуховым аппаратом, а если песня сопровождается движением (детские песни почти всегда сопровождаются танцами), то она легко запоминается двигательным аппаратом. Если песня сопровождается сюжетной картинкой, то проблем со зрением при изучении этой песни не возникает.

Комплексная подача новой информации усугубляет проблему устранения перцептивных трудностей и в то же время позволяет детям развивать недостаточно развитые каналы восприятия. Опираясь на зрительные образы, дети с развитыми зрительными каналами восприятия развивают свой слух. Разминки, танцы под музыку и игры под английские фразы приучают детей, развивающих чувство движения, запоминать слова и предложения, необходимые для игр и песен.

Методические преимущества песенного творчества в обучении иностранным языкам, как и самих иностранных языков, очевидны. Известно, что в Древней Греции многие тексты изучались с помощью песен, и это до сих пор практикуется во многих школах Франции и США. То же самое происходит и в Индии, где алфавит и арифметика в начальных школах преподаются с помощью песен.

Что подразумевает понятие "музыка" в обучении иностранным языкам? В данном случае методическое понимание этого термина шире, чем его традиционное значение. Под "музыкой" понимается просто музыка, то есть инструментальное исполнение различных музыкальных произведений; пение, то есть вокальное исполнение произведений с инструментальным сопровождением или без него; пение, то есть вокальное исполнение произведений с инструментальным сопровождением или без него. Вербальная информация из мира музыки, включая видео клипы популярных песен на разных языках мира а капелла, соло, хор и в записи; статьи, обзоры, музыкальные оценки, интервью, объявления, реклама и фрагменты теле- и радиопрограмм о мире музыки; фотографии музыкальных коллективов и отдельных исполнителей, музыкантов, композиторов невербальная информация из мира музыки, например, фотографии музыкантов, продюсеров, инструментов, современных видео студий и интерьеров концертных залов.

Почему нужно шире использовать музыку на уроках иностранного языка? Если рассматривать иностранные языки как учебный предмет, то помимо решения чисто практической задачи по развитию навыков устной и письменной речи, иностранные языки можно рассматривать как средство расширения гуманитарных знаний и развития эмоционально-чувственного восприятия мира. В широком смысле формирование коммуникативной компетенции формируется и развивается не только на уровне формально-логических и когнитивных умений, но и на основе определенных морально-ценностных ориентаций. Недооценка использования печатных текстов и применения в них средств получения информации, отличных от устного обсуждения, приводит к предвзятости, искажениям и нелепостям в формировании человека, когда восприятие мира основывается исключительно на формальной логике ума. Как известно, педагогическая психология различает разные типы восприятия и, соответственно, разные типы учеников.

Однако формальное, непродуманное, чрезмерное стремление к любым средствам обучения, как правило, не приводит к хорошим результатам. Компетентный учитель всегда может судить о степени методической и педагогической целесообразности использования музыки в формировании языковых, разговорных и социо-культурных навыков и компетенций в каждом конкретном случае и отвергнуть ее применение в другом. Для того чтобы выбрать оптимальный способ работы с музыкой на уроке, рассмотрим варианты работы с некоторыми из перечисленных типов музыкальной информации.

Использование инструментальной музыки. Прежде всего, давайте уточним, что в данном случае включает в себя термин "инструментальная музыка". Это фортепиано/орган/аккордеон/другие клавишные инструменты, скрипка/виолончель/виола/арфа/другие струнные инструменты, труба/флейта/саксофон/другие духовые инструменты, ударные инструменты, симфоническая/камерная музыка/струнный оркестр. К ним относятся классическая музыка, классическая музыка в современном стиле, джаз, рок, народная музыка, поп-музыка, музыка для кино (саундтреки) и коммерческая музыка в различных стилях и жанрах.

Для каких целей инструментальное исполнение музыки может быть использовано на уроках иностранного языка? Разумеется, таких целей может быть несколько. Рассмотрим некоторые из них:

- 1) Создание определенного настроения или соответствующей атмосферы для общения.
- 2) Задать темп выполнения задания.
- 3) Снять напряжение.
- 4) Обеспечить эмоциональный переход от одного вида деятельности к другому.
- 5) Способствовать созданию учебных ситуаций с помощью невербальной информационной поддержки.
- 6) Добавление национального колорита в ситуации общения (при развитии рецептивных и продуктивных видов речевой деятельности).
- 7) Обеспечить ориентированное осмысление имеющегося гуманитарно - философского знания, в том числе междисциплинарного.

8) Способствует формированию воображения, эмоционально-аффективной сферы и их языковому выражению.

9) Расширяют их знания о национальных и социокультурных проблемах.

Использование песен. Любая песня - это слова, положенные на музыку. Поэтому в условиях обучения иностранному языку система работы с песнями во многом схожа с системой работы с текстами. При этом следует учитывать, что песенные тексты более или менее содержательны и важны в смысловом отношении. Препятствиями для использования песен в качестве средства обучения иностранному языку являются тексты, содержание которых примитивно или просто бессмысленно, которые пропагандируют нежелательные идеи, такие как жестокость, насилие или сексизм, содержат жаргон или иногда не соответствуют языковым нормам. Однако текст может содержать много информации о культуре и истории страны/этнической группы, идеи интересны и дают богатую почву для дискуссий, включая жизненную философию автора, он лиричен, сочетается с музыкой и легко запоминается, содержит интересную лексику, различные грамматические структуры, метафорические выражения, литературные выражения, стилистические приемы и т. д. Некоторые песни насыщены интересной лексикой, разнообразными грамматическими структурами, образным языком, литературными выражениями и стилистическими приемами и сами по себе являются ценными лингвистическими и фонетическими произведениями.

Конечно, в образовательных целях желательно использовать песни с прекрасными текстами. Однако текст - это еще не все. Песня должна иметь определенный ритм и быть хорошо "спета". Если одни песни нужно слушать, то другие предназначены в первую очередь для того, чтобы двигаться под них в определенном темпе и ритме, а смысл не так важен. В этом случае песни просто призваны создать определенную атмосферу, эффект участия в каком-либо действии и т. д.

Использование песен и музыки помогает детям развивать память наиболее естественным для этой возрастной группы способом, без насилия. Что касается развития и тренировки долговременной памяти, то психологами давно доказано, что люди хорошо запоминают то, что переживают эмоционально. Дети любят петь, танцевать и играть. Поэтому лексические единицы, которые играют или поют, переживаются детьми, проходят через их сознание и становятся лично значимыми для них, связанными с их личными чувствами.

В последние годы в нашей стране разучивание песен и музыкальных фраз имеет особое значение для формирования речевых навыков у младших школьников. Для учеников начальной школы рифмованная устная речь более привычна и естественна, чем для старшеклассников. Эти психологические особенности детей младшего школьного возраста необходимо активно использовать при обучении английскому языку. В настоящее время изданы пособия со стихами и рифмами на английском и смешанном русско-английском языках, которые широко используются для изучения английских букв, слов и грамматических понятий.

Словарные единицы и грамматические структуры, окруженные ритмичными рифмами, помогают студентам эффективно учиться и вырабатывать четкое и беглое произношение. Поскольку рифмовка - это один из способов развития звуковых ассоциаций у детей, рекомендуется использовать несколько соответствующих возрасту приемов рифмовки, а не просто заучивать рифмованные песенки. Например, в книге Н. Е. Белоножки "Песенки для малышей. В одном из контекстов дети учат фразу "don't worry". Учитель готовит карточки с изображениями транспортных средств - машин, грузовиков, велосипедов, поездов и автобусов - и показывает их детям, прося их четко произнести название картинке и подобрать слово, похожее по звучанию на "Don't worry". Образ песни, представленный картинкой для раскрашивания, отражается в задании после того, как песня будет выучена. Детей также просят написать первую букву слова. В этом задании они сравнивают буквенную структуру заданного слова со словом на картинке. Задание должно включать рифмующиеся слова с одинаковой буквенной структурой. Это не только развивает, но и закрепляет буквенно-звуковые ассоциации детей. Поскольку такие задания основаны на визуальном поведении и наглядно-образном мышлении, они отвечают психофизическим особенностям детей младшего школьного возраста и, соответственно, формируют их умственное поведение.

Музыка помогает войти в эмоциональный мир ребенка и концентрирует внимание на наиболее важных языковых явлениях. Чтобы песни стали эффективным средством обучения, учителя должны отказаться от привычки петь с одной и той же эмоцией от начала до конца. Каждое новое исполнение песни должно сопровождаться переосмыслением ее содержания, новой постановкой и новым реквизитом.

Стоит также упомянуть о пальчиковых играх. Пальчиковые игры могут изображать что угодно: танцующего медведя на раскладушке, грибок, бегущую лошадь, скачущего зайца. Известно, что активность языкового центра мозга и его развивающие способности во многом зависят от движений пальцев. Движения пальцев оказывают на языковой центр большее влияние, чем любые другие движения у детей, например бег или прыжки. В обычной деятельности чаще всего задействованы большой, указательный и средний пальцы. Последние два пальца, безымянный и мизинец, обычно ничего не делают, но их роль в активизации языкового центра не менее важна, чем остальных. В играх следует стараться задействовать все пять пальцев обеих рук. Три типа движений пальцев - сжатие, разгибание и расслабление - должны быть сбалансированы. Любая песня или игра может быть сыграна пальцами.

С помощью музыкальных материалов можно легко создать психологически комфортную обстановку на уроках английского языка. Влияние музыки на психические процессы человека хорошо известно и изучено психологами, врачами и педагогами. Для создания психологически приятной и творческой атмосферы на уроках большое внимание привлекают музыкальные и песенные материалы. Например, при выполнении больших письменных заданий, особенно если урок проходит в конце дня, или после урока, на котором

дети много пишут, например, русского языка или математики, рекомендуется использовать фоновую музыку, которая поможет снять психологическое напряжение и переключить детей на другие предметы. Музыка желательно выбирать спокойную, мелодичную, без резких перепадов темпа.

Также можно одновременно знакомить учеников с английской и русской классической музыкой, решая при этом психологические проблемы. Музыка, которая переключает учеников на другой вид работы, должна быть более энергичной или иметь меняющийся ритм. Особенно с младшими школьниками, когда их трудно успокоить после подвижной игры или соревнования на уроке, рекомендуется включать знакомую и приятную музыку, повторяющую куплеты с небольшими изменениями. Как вариант, иногда можно включить совершенно новую для детей песню, поговорить о ней минуту-другую, а затем спокойно перейти к запланированной работе. Поскольку использованию технологий для укрепления здоровья сейчас уделяется особое внимание, музыкальные позы, разминки и упражнения под музыку или с использованием песен являются необходимым компонентом уроков, отвечающих современным образовательным требованиям. Выбор английских песен для зарядки, позирования и разминки огромен, и они связаны с движением и темой изучаемого материала (например, "голова и плечи, колени и пальцы" или "пальцы к носу"). Таким образом, использование песен на уроках английского языка не только способствует развитию языковых навыков, творческих способностей и активному развитию личности, но и вносит эмоциональный колорит в занятия и помогает погрузить учеников в иноязычную культуру.

Секция 2. Өнердің дамуы – қоғам дамуының көрінісі

Байкадиева Гульдаурен Берікқазықызы

*Ахмет Жұбанов атындағы дарынды
балаларға арналған Республикалық қазақ
мамандандырылған музыкалық мектеп-
интернаты, тарих пәнінің мұғалімі*

Тарих пәнін оқытуда топтық жұмыстың маңызы

«Кеңесіп пішкен тон келте болмас» осы бір сөздердің астарында терең даналық жатыр. «Жалғыздың шаңы шықпас» деген де қазақы даналық осыны меңзейді. Ал, ортақ істе пікірлесу, жанашыр адамыңның жанынан табылу ғибратты жол екенін көреміз. Кеңесу бүгінгі өмірдің барлық салаларында көрініс табатынын аңғарамыз. Бір жетістікке қол жеткізу үшін ақылдасып амал жасағандар алға озады.

Осындай ұстанымдарды басшылыққа ала отырып, мен тарих сабағында оқушыларды топқа бөліп оқытуды үрдіске айналдырдым. Топтық жұмыс оқушыларды шығармашыл ойлауға, кез-келген ақпаратты ойластыра отырып

талқылауға, өзгелердің пікірлерін түсінуге жетелейді. Топтық жұмысты жасауда ынтымақтастық атмосфера қалыптасады. Топтасу барысында әр оқушы қамтылады. Сынып оқушылары өте жоғары қызығушылықпен кірісіп кетеді, сабақта деген белсенділігі артады. Сабақ барысында тапсырмаларды өздері талдап, бір шешімге келіп, бір-бірін тыңдап, әрқайсысының пікірі құнды екенін біледі.

Бірлескен талқылау:

Оқушылардың белсене қатысуы барысында топтық жұмыс оқушыларға тарихи оқиғаларды, кезеңдерді және кейіпкерлерді талқылауға және талдауға мүмкіндік береді. Топтық жұмыс барлық оқушыларды белсенді қатысуын ынталандырады, олардың өзіндік көзқарастарын дамытуға және өз пікірлерін айтуға мүмкіндік береді. Бұл материалды тереңірек түсінуге және сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді. Сыни тұрғыдан ойлауға ынталандырады. Топта тарихи оқиғаларды талқылау сыни ойлауды, ақпаратты талдауды және бағалауды ынталандыруы мүмкін.

Қарым-қатынас дағдыларын дамыту:

Топта жұмыс істеу қарым-қатынас дағдыларын дамытуға, ынтымақтастыққа, басқалардың пікірін құрметтеуге. Оқушылар өз ойларын айтуға, топпен жұмыс істеуге, жолдастарының пікірін, көзқарасын тыңдауға, құрметтеуге үйренеді, пікір алмасуға, ортақ шешімге келуге үйренеді. Ынтымақтастыққа және біліммен бөлісуге үйрету: Топтық жұмыс оқушыларға білімдерін бөлісуге, бір-біріне көмектесуге және құрбыларынан үлгі алуға мүмкіндік береді.

Рөлдерге бөлу:

Топта әр оқушы материалды меңгеру процесінде белгілі бір рөл атқара алады. Мысалы, біреуі ақпаратты іздеуге, екіншісі дереккөздерді талдауға және үшіншісі презентацияны дайындауға жауапты болуы мүмкін. Бұл әр оқушының өз дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Шығармашылыққа баулиды.

Эмпатияны дамыту:

Топтық талқылаулар мен тапсырмалар арқылы тарихты зерделеу оқушыларға әртүрлі адамдар топтарының көзқарастарын, олардың мотивациялары мен өткендегі әрекеттерін жақсы түсінуге мүмкіндік береді. Бұл эмпатия мен көптеген көзқарастарды түсінуге ықпал етеді. Топтық жұмыс тарихи оқиғаларға әртүрлі көзқарастарды анықтауға көмектеседі, бұл оқушылар үшін тарихи фактілерді түсіндірудің әртүрлілігін жақсырақ түсінуге және бағалауға көмектеседі.

Қызығушылықты ояту:

Топтық жобалар мен талқылауларға қатысу тарих сабақтарын оқушылар үшін қызықтырақ және тартымды ете алады. Оқу процесіне белсенді қатысу пәнді оқуға деген ынтасын арттыруға мүмкіндік береді. Дегенмен, топтық жұмыстың тиімділігі процесті жақсы ұйымдастыруға, әрбір қатысушының мақсаттары мен рөлдерін нақты анықтауға, сонымен қатар мұғалімнің қолдануына байланысты екенін есте ұстаған жөн. Топтық жұмыстан барынша нәтиже алу үшін әрбір оқушының жеке қажеттіліктері мен қабілеттерін ескеру

де маңызды.

Топтық жұмыстың кемшіліктері де бар:

- Оқушылардың сабаққа біркелкі емес қатысуына байланысты проблемалар туындауы мүмкін, кейбір белсенді немесе басым оқушылар рөлді алып, басқаларын шетте қалдырады.

- Топтарда әсіресе олардың көзқарастары, қарым- қатынас стилі әртүрлі болса, оқушылар арасында қақтығыстар мен түсінбеушіліктер туындауы мүмкін.

- Әр оқушының топтық жұмысқа жеке үлесін бағалау қиын болуы мүмкін

- Кейбір топтық тапсырмалар жоспарлағаннан ұзағырақ болуы мүмкін, бұл сабақ уақытын тиімсіз пайдалануға әкелуі мүмкін.

Топтық жұмыс орындау кезінде тағы бір байқағаным олардың намысшыл, жеңісті қолдан бермеу сияқты дағдылары да қалыптасады екен. Бұл жерде әрине, балалардың бір-біріне және топтық жұмыстарға формативті түрде баға берулері көп әсерін тигізеді. Әр топқа «неге мұндай баға қойылды?», «не себепті?» деген сұрақтарға жауап берген оқушылардың өздері ұстаз көңілінде ескерусіз қалмауы тиіс.

Сабақта берілген тапсырмаларды топ ішінде талқылау барысында оқушы өз білгенін өзгеге түсіндіре отырып, өзгенің түсінгенін ой иелегінен өткізу арқылы пікір алмасуы, белсенділігі, ойларын толықтыруы, жинақтауы айқын байқалып отырады. Жұппен кішігірім топтармен жұмыс істеуге, ортақ проблемалардың шешімін табуға, талқылауға, жаңа пікірлерге шығармашылықпен қарауға, жаңалықтар ашуға үйренеді.

Ендігі жерде оқыту үдерісіне енген жаңалықтарды біртіндеп кіргізу арқылы жаңаша оқыту технологиясын сәтті пайдаланып, заманауи талаптардың басында көшбасшы болу - әр ұстаздың ұрпақ алдындағы парызы. Мұғалім - тек бағыттаушы, ал оқушы - ізденімпаз болып, өз бетімен шешім қабылдауға жүрексіңбей кіріссе, шығармашыл, жеке тұлға болып қалыптасатыны даусыз.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Қ.Атыманова Қ. Педагогтардың қарым-қатынас стилі. № 2.2008. 2. Аскарбаева А. Ұстаз ізденістері. Алматы 1987
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық: Екінші(негізгі) деңгей /Бакиров К.А., Намысова Г.А., Аушева И.У., Шаримова А.Г., Ғабдоллақызы Б., Байкенова Б.А -3-басылым. -Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығының баспасы, 2014.-292 б. • Мұғалімдерге арналған нұсқаулық 83-85.
4. Хохлова Ю.Ю. Групповые технологии обучения как средство повышения познавательной активности и коммуникативной компетенции учащихся// Образование и общество: Открытая перспектива. – 2019. – С. 190-193.
5. Сафиуллина, Э.В. Использование групповых методов обучения на уроках// Инновационные педагогические технологии: материалы I Международ. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2014г.). – Казань: Бук, 2014. – С. 8-1

Себепова Күлшат Есмаханқызы
*ҚР Журналистер Одағының мүшесі,
Профессор,
ҚР Білім беру ісінің құрметті қызметкері,
ТМД-нің үздік педагогы,
Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
құқық негіздері, тарих пән оқытушысы*

Құқықтық тәрбиеде интеллектуалдық біліктілік мәдениеті

Жалпы білім беру пәндерінде, білім берумен қатар педагогикалық бағыттағы білім беру үдерісімен үнемі байланыста болу шарт деп есептеймін. Оның ішінде өз пәніме байланысты құқық негізі саласында, құқықтық тәрбиеде интеллектуалдық біліктілік мәдениетін талқыласақ.

Эстетикалық тәрбие біліктілік мәдениеттің түп негізі деуге болады. Адам баласы жақсылықты сүйеді, адасушыларды татуластырады. Адамның мінез құлқын тәрбиелеу, интеллектуалдық тәрбиенің негізі, ол әрекеттер өз денесін жетілдіру үшін әрекеттерден басталады.

Денің сау болса, мөлшермен еңбек етсең күш қосылады, жақсы мінез мөлшерлі іс - әрекет арқылы өтеді. Жақсы мінез қоршаған ортаға байланысты түрлі тәрбиелік үдерістер арқылы жас ерекшеліктерге қарай келіп отырады.

Айта кетсек мінез түрлері өте көп, ал мінез арқылы адамның адамгершілігі мен жағымсыз қылықтары сипатталады. Оның ішінде кішіпейіл болу, үлкенді сыйлау, кішіге ізет, кешірімді болу, төзімді, сабырлы болу сараптамалары бой береді. Мінез адамның қалыптасқан психологиялық іс-әрекеті және ол аздап генетикаға бой береді көбінесе от басынан басталады.

М. Әлімбаев: «Кішіпейілділік - үлкенділігі, кешірімділік - ұлылық», - депті. Жалпы кешірімді болу үлкен ерлік, жүрген жерінде қоғамды мейірбандылыққа бөлейді. Мысалы, Ватикандағы Рим папасы Павел екінші католиктерден Крест жорығынан қасірет шеккен халықтардан әлемге жария етіп, кешірім сұрап, адамгершіліктің өшпес өнегесін көрсеткен. Жапон премьер министрі жапондардың зұлымдық шапқыншылығы үшін кешірім сұраған. Сол арқылы ол өз ұлтының абыройын ойлап, кісілігін көрсеткен. Өзгені кешіре білу, парасаттылықтың үлкен бір тармағы болып келеді. Жағымсыз қылықтардың педагогикалық шешімі бар.

Платон: «Игілік - дегеніміз, жанның реттілігі мен гармониясы», - деген. Игіліктің төрт түрін көрсетті: олар - жүректілік, данышпандық, естілік, әдептілік. Ал бұл игіліктер адамның бәріне бірдей дарымайды. Осы аталған әлеуметтік топтар: философ-мемлекет басқарады, әскер басылар, қолөнершілер - өнер адамдары, шаруалар, саудагерлер. Бұлардың бәрі де мемлекетке өте қажет топтар. Аристотель: «Әділдік өлшемі ретінде қызмет құн саяси қоғамның реттеуші нормасы болып табылады», - дед.

Құқықтық мемлекетке адамның құқығын бірінші кезекте назар аударылуы керек. Мемлекет әрбір адамның саяси экономикалық әлеуметтік құқығы мен бостандығын орындауға кепілдік беріп белсенділігі жағдайын арттыруға ат салысуы қажет. Мемлекеттік құқықтық теоремасын алып қарасақ, барлық заң актілері әділ үстем болуы қажет. Конституциялық кеңістікте өмір сүрген мемлекет азаматтарының жалпы санасында құқықтық білім берудің ролы мен орнына берілген бағада үлкен өзгерістер енген. Педагогтер мен ғалымдарда кәсіби біліктілік санасында да айтарлықтай өзгерістер орын алуда. Мысалы, педагог ғалымдардың көбеюі және журналистік кәсіби білімдерінің арта түсуі дәлел. Осының бәрі қосылып құқықтық білім беру бойынша жасалып жатқан жаңа бағдарламаларға оқулықтары мен оқу құралдарына деген мүдденің артуына әсерін тигізбей қойған жоқ. Құқықтық тәрбиеде білім ұғымының мазмұнын анықтау осыны жасына қарай айыра пайдалану құқықтық сауаттылықты шешуге тиісті тәрбиелік міндетті анықтауға жатады. ҚР азаматтары өз құқығы мен міндетін біліп қана қоймай, адамдар теңдігі мен құқықты сауаттылықты орнықтырудың басты құралы екенін ұмытпаулары қажет. Сөйтіп еліміздің дамуына тұлғаларды қалыптастыру арқылы жол табуымыз керек.

Қазақстанның болашақ азаматтары мынандай құндылықтарды бағдарлап бойына сіңіру керек:

1. Азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу;
2. Ой-пікір ар-ождан бостандығы;
3. Діни сенім еркіндігін мойындау;
4. Адамның қадірін қастерлеу.

Мынандай әлеуметтік дағдыларды иемденгені дұрыс:

1. Басқа адамдармен қысымшылықта болмай жақсы қатынасты құра білу.
2. Дау немесе шиеленістер күш қолданбай шешу, жауапкершілік деңгейін сезіну.
3. Адам құқығын қорғауды оның механизмдерін жергілікті аймақтың еуропалық әлемдік деңгейде қорғай білуді пайдалану.
4. Өз мүддесімен қоса үшінші біреудің мүддесін қорғау.
5. Қолданыстағы заңды сақтау негізінде адам құқығына қайшы келетін заңдарды өзгертуге бағытталған іс-әрекет жасау.

Құқықтық мәдениетте интеллектуалдық біліктілік мәдениетін арттыруға мынандай жағдайлар әсер етеді. Олар - бұқаралық ақпарат құралдарымен тәжірибе жинау зерттеу, алқалы ақпаратты талдау, ой пікірін анық айту, пікір таласқа түсу, тыңдай білу, өз көзқарасын қорғау. Жеке тұлғаларды жоғарғы оқу орындарында, мектептерде төмендегі жағдайларда іске асады:

1. Құқықтық білім беруде бірінші орында жеке тұлға қалыптастыру керек.
2. Құқықтық норма белгілі бір социумда өту керек
3. Мектеп оқушылары әлеуметтік құрылымды талқылауға қатысу, осыдан барып мектепте, колледжде құқықтық мәдениетке қызмет етеді.
4. Оқу әдістемесінде мәдениет, саяси, экономика, әлеуметтік мәселелерді талқылауға қатысу керек.

5. Жеке тұлғаның құқықтық артықшылығы мен міндеттеме идеясы үнемі байланыста болуы керек білім беру мекемесі атмосферасында үнемі өтіп жатуы керек.

6. Жеке тұлғаға құқықтық тәрбиемен бірге имандылық тәрбие тығыз байланыста болу керек.

7. Мектептің жоғарғы оқу орнының ,колледждің тұрмыс тіршілігі имандылық және құқықтық сапаға ие болғанда азаматтық қалыптасуға тұлғалық ықпал етеді. Осы айтылғандар толық орындалғанда ,құқықтық білім процесі жүзеге асатын болады. (С. Сартаев Шымкент конференция 2006ж)

Абай ақынның 18 қарасөзінде: Тегінде адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез,-деген нәрселермен озбақ, одан басқа нәрселермен озды ғой демектің бәрі де-ақымақтық,- деген екен.

Ұлы ұстазымыз Әл-Фарабидің «Мінез-құлық міні- рухани кеселге жатады. Адам өзінің жетілдіру барысында өзіндік бағытқа жетуде - ғұмырында іздену арқылы жинақталған, ол білім іздену арқылы іске асады. Сондықтан олар ең жоғарғы бақытқа жету жолында, бір-бірімен келісімге келу керек, өйткені не жақсы не жаман екенін адамның ақыл ойы шешеді» деген сөзі бар.

Әл-Фараби бабамыз адам мен табиғат арасындағы құбылыстардың жасырын сырын ашуға талпынған. Әл-Фараби осы категориялардағы адамдарды «Тұлға» деп таниды. Адам өзінің жеке тұлғалық қабілетіне сай ортақ мақсатына жету үшін күш салады. Әр адам өз өмірінде өз дәрежесінде бақытты. Ол қоғам үшін ел үшін сатылап өсіп, өз дәрежесінде бақытты бола білсе, жеке адам өз қалпында дамиды. Тұлға өз өмірін, білімін, еліне махаббатын, сабырын, философиялық ой толғауын, елінің тарихын танытуды шәкіртке ұсынысын өмірге адамгершілік нормаларынан ауытқымайтын, ақылы мен адамгершілігі қатар жүретін саналы адам ретінде қалыптасуы керек. Біз қазіргі кезде шәкірттерге саналы адамды тәрбиелеуде, қазақты әлемге таныту үшін күш-жігер жұмсап жатырмыз. Қазіргі шәкірттер кітапқа көп мойын бұрмай жатыр. Ұстаздар сапалы еңбек етсе, инновациялық ашылымдар жасаса алдыңғы қатарлы ел ретінде танымал болу өздігінен келер еді.

Әл-Фараби ұстазымыз: «Ұстаздың мінез-құлық нормасы мынандай болуға тиіс: ол тым қатаң да болмауы керек, ол тым ырыққа да жығылмауы керек, өйткені қаталдық шәкіртті өзіне қарсы қояды, ырыққа көну-қадірін кетіреді, берген біліміне де, салақ қарайтын болады»,- дейді.

Бала тәрбиесіне, білімділігіне ұстаз, ата-ана, бүкіл қоғам болып кірісуіміз керек болды.

Жастықтың қызығын, мастығын, оның өжеттілігін, албырттығын, небір нәрсенің қадірін білмеу, сөйтіп, өмірдің өте шығатынын ескерту керек.

Т.Жүргенов атындағы мектеп-интернаттың 9-сынып оқушылары ашық сабақтан, тақырыбы: «Конституция мемлекеттің негізгі заңы және құрылымы» ТМД елдері арасында бірінші орын алды. Бес мемлекет арасында 2018 жылы (Турция, Италия, Франция, Киргизия, Қазақстан) 3-орын алды.

Міне осындай жетістіктерге жетіп келеміз.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Кәсіби педагогика : Р.Қ. Дүйсенбинева
2. Философия және мәдениеттану Алматы 1998 «Жеті жарғы»
- Ғ. Ақмамбетов философиялық ғылымының докторы 55-56 бет
4. С.Сартаев конференция Шымкент 2006 ж.
5. С.Сартаев.А.С.Ибраева конференция Шымкент

Муханжанова Зайда Хабибуллаевна

*П. Чайковский атындағы Алматы
музыкалық колледжінің
тарих пәні оқытушысы*

Особенности преподавания предметов «История Казахстана», «Культурология» в колледжах искусства

Сегодня над миром возникли угрозы уничтожения человечества и многовековой культуры. Как воздух людям нужны люди, чье позитивное творчество помогает обрести нравственность, веру в Любовь, Доброту и Свободу. За годы независимости в Казахстане ускорилась демократизация и гуманизация общества, свобода в музыкальном творчестве и исполнительстве. Данные тенденции повлияли на устойчивое сохранение своеобразия музыкальной культуры, зарождения новых форм искусства в эпоху глобализации. Произведения, написанные в годы независимости, отличаются разнообразием стилей и жанров, а также специфичными художественными решениями. основополагающей тенденцией данного периода в музыкальном искусстве выдвигается высокий профессионализм, в котором органично сочетаются фольклорные традиции с закономерностями общемирового художественного процесса. Годы независимости открыли широкие горизонты для расцвета казахского исполнительского искусства. Мастера академического и эстрадного искусства с блестящим успехом стали завоевывать сценические площадки и концертные залы разных континентов, принося национальной культуре мировую известность и славу.

По предметам «История Казахстана» и «Культурология» я использую разнообразный материал по истории нашего колледжа. Основные темы: «Казахская культура с древности по современность». «Вековые народные традиции и обычаи казахского народа».

Алматинский Музыкальный колледж имени Петра Чайковского вносит огромный вклад в развитие музыкальной культуры Казахстана. Ежегодно студенты завоевывают престижные премии и становятся призерами и дипломантами зарубежных и отечественных музыкальных конкурсов. «Көшпенділер әуені» республиканский конкурс молодых исполнителей

народной музыки в шестой раз открывает свои двери в мир искусства, выявляет таланты. Конкурс стал большим событием в студенческой жизни Казахстана.

В АМК имени П.Чайковского прошла Республиканская научно-практическая конференция «Традиционное искусство: история и современность», посвящённая 30-летию Независимости Республики Казахстан и пятилетнему юбилею Республиканского конкурса «Көшпенділер әуені». «Народная музыка исполняемая на домбре и кобызе, традиционное пение отличаются богатством стилей, исполнительским разнообразием и является выражением синтеза традиционной и современной интерпретации. 30-летие независимости Казахстана наш колледж на высоком уровне провел ряд концертов, мастер классов, конкурс «Көшпенділер әуені».

В процессе преподавания предметов «Истории Казахстана», «Культурология» на уроках мы изучаем темы «Культура Казахстана с древности до современности». Я стараюсь на своих уроках доказать великое наследие музыкальной культуры казахов и изучить его через творчество замечательных представителей казахского народа. Это – Коркыт, Дина, Жамбыл, Курмангазы, Ескендир Хасангалиев и другие. Через их творчество показываю песни, обычаи, традиций, музыкальные инструменты, кюи казахского народа. На уроках использую инновационные методы как слайды, видео-уроки, презентации, а также разнообразную литературу, первоисточники. Студенты пишут эссе, доклады, играют кюи и песни народных композиторов. Огромная роль в изучении истории и культуры принадлежит экскурсии в музеи г.Алматы, а также посещение и участие студентов в концертах и внеклассных мероприятиях.

Одну из важных сторон духовной жизни казахов составляет домбровое кюйевое искусство, которое в настоящее время также претерпевает изменения, расширяя свои творческие ресурсы. В годы независимости обогатились тематика и образный строй домбровой музыки.

Выступления студентов и преподавателей колледжа на различных фестивалях, конкурсах вызывают восторг и наполняют чувством гордости за свой народ и любимый Казахстан. Virtuозное владение студентами домброй, кобызом, исполнение кюев Курмангазы, Дины Нурпеисовой, Таттимбета и других переплетается с современными кюями народной музыки.

Особенно впечатляет выступление фольклорного ансамбля и оркестра студентов музыкального колледжа отделения казахские народные инструменты.

Выражением всенародной любви казахского народа стало празднование нового праздника «День Домбры». Это дань культурному коду казахского народа, и стар и млад в казахской семье любят и умеют играть на домбре. Казахский народ домбру хранили на почетном месте юрты и окружали кюйши и народных певцов - айтысов почетом и уважением.

Алматинский музыкальный колледж успешно продолжает эту традицию, пед.коллектив готовит достойных продолжателей исполнительского мастерства казахской музыки. К 90-летию колледжа преподаватели отделения народной

музыки выступили с концертом «Ғасырлар үні». Отделение народной музыки провели «Дәстүр жалғасы», где выступили лучшие студенты- лауреаты и дипломанты республиканских конкурсов. Своим мастерством и артистизмом покорили зрителей ансамбль кобызистов уйгурский народный ансамбль «Достлуг» и ансамбль «Жетыген». Традиционным становится выступление с отчетным концертом оркестра народных инструментов студентов-выпускников колледжа. Прозвучали произведения традиционной и современной музыки: Коркыт, Ахмедияров Курмангазы и многих других авторов. 176-летие великого акына Жамбыла Жабаева колледж отметил исполнением его кюев как неисчерпаемое великое наследие в духовном развитии культуры казахского народа. Отделение традиционного пения к 30-летию независимости РК продемонстрировало слушателям замечательные произведения по теме «Тәуелсіздік тұғырым».

На уроках и тематических предметных вечерах использую материалы, презентации, прослушивание мелодии о великих деятелях культуры Казахстана. Особенно по темам «Развитие культуры Казахстана в советский период и в годы независимости.» На примере жизни и творчества Народного артиста Казахстана Е.Хасангалиева.

Оберегом тысяч казахских семей. Е.Хасангалиев является образцом для нашей молодежи, Любовь к Родине. Семье передавалась через музыку, эмоции, окрыляла его творчество. В далеком 1978 году он написал песню «Келші келші балашым». Песня стала сразу народной на все времена. Хотя она была посвящена сыну Биржану, она так полюбилась людям, что все до сих пор поют своим детям и внукам. Поистине народная песня. 21 Его песни «Жанарым», «Өлеңім досым», «Студенттер Қоштасу» знают все, нет, наверное, ни одного уголка в Казахстане, где не знают эти песни. Его композиции народные и в этом их бесценность и вечность. Особое место занимает песня о Ташкенте. Она была написана в 1983 году, когда отмечалось 2000-летие города. Е.Хасангалиев написал песню к этой дате и сам ее исполнил. Весь Ташкент сразу запел ее. Это был триумф дружбы и согласия двух народов. Особенно восторженно встретил эту песню Ш.Рашидов глава государства Узбекистан. В 1984 г. за эту песню и вклад в культуру Казахстана Е.Хасангалиеву было присвоено звание «Народный артист Казахской ССР». Многогранный талант Е.Хасангалиева был признан в своей стране и за рубежом. Песня «Бозторғайым» (Мой жаворонок). Из воспоминания композитора: «Я написал в далёкие семидесятые годы. Как известно, жаворонок — это не перелётная птица, она, одна из немногих, зимует там, где родилась, как бы ей ни было трудно. Это была боль моей души, боль за мой народ, который на своей земле не мог говорить на родном языке. Я не против русского языка, английского, но казахский мы обязаны знать, причём все, кто живёт на этой земле. Только так мы сможем его сохранить для потомков. Этот язык нужен не только нам, казахам, его пронесли, сохранили для нас наши предки, сохранение языка — сегодня самая важная для нас задача». Е. Хасангалиев считал, что душа народа его песни, родной казахский язык [1]. В 1970 году была написана песня

Атамекен. У этой песни выдающаяся роль в творческом пути композитора – песенника. Она стала Гимном патриотизма, свободы и независимости. В 1986 г. в ходе декабрьских событий молодежь пела эту песню. Атамекен песня трибун, песня как воплощение мечты казахов о независимости. Сегодня без песни Атамекен невозможно представить казахскую народную музыку. В 2011 году Азиатские игры проходили в Алматы, Астане. Официальным Гимном зимней Азиады стала песня Е.Хасангалиева «Азияда алауы». Композитор написал песни к кино: «Хлеб и соль», «Кто ты, всадник». На протяжении всей жизни музыкальное творчество в нашей стране невозможно представить без выдающегося деятеля культуры XX-XXI века Е. Хасангалиева. Наиболее популярные песни: «Атамекен» (Земля отцов), слова К. Мырзалиева; «Әдемі-ау» (Моя красивая!), слова Б.Тажобаева; 1967 — «Асыл арман» (Драгоценная мечта); 1970 — «Атамекен» (Земля отцов); 1978 — «Өмірімнің жазы» (Лето моей жизни), Алматы, Жалын, 1978; 1980 — «Бозторғайым» (Мой жаворонок); 2006 — «Ескіргемен махаббат» (Вечная любовь); 1996 — «Ауылым әнім» (Мой аул — моя песня); 2004 — «Ескіргемен махаббат» (Вечная любовь); 2007 — «Атамекен» (Земля отцов); 2009 — «Келеміз бірге» (Придем вместе); 2010 — «Әндер антологиясы» (Антология песен, 6 CD, 144 песни); 2011 — «Жасай бер, қазақ!» (Живи, казах!). 22 Популярные песни Хасангалиева: «Атамекен» — на слова К. Мырзалиева, «Анаға сәлем» — на слова О. Иманалиева, «Ескіргемен махаббат» — на слова Х. Ергалиева, «Келші, келші балашым» -на слова К. Идрисова, «Кездестім саған» — на слова С. Мауленова, «Ғажайып сөз айналайын» — на слова К. Салыкова, «Ерден атайдың ертегісі» — на слова А. Асылбекова, «Ауылды аңсау» — на слова С. Оспанова, «Өтеді алдан бір бейне» — на слова Т. Молдагалиева, «Айналдым елім» — на слова С. Жиенбаева, «Нұрлы таң» — на слова А. Асыдбекова, «Айналайын» — на слова М. Шаханова, «Аңсағаным» — на слова А. Асылбекова, «Жасай бер, қазақ!» — на слова Т. Тобагабылова, «Немерем-ақ таңым» — на слова К. Салыкова, «Гүл сезім» — на слова Т. Оразбаева, а также «Студенттердің қоштасу әні», «Ауылым әнім», «Әдемі-ау», «Алматының алмасы» «Қарындасым-қарлығашым», «Елігім-еркем», «Есіңе ал», «Бозторғайым», «Жанарым» и «Сағындым сені» — все на слова Б. Тажибаева [2]. . Накоплена огромная коллекция авторских композиции, песен, романсов, которые требуют выпуска и сохранения. Это нужно нам ныне живущим и будущим поколениям казахстанцев. Творческий гений народного любимца навечно в наших сердцах и душах.

Одним из любимых форм образования у студентов колледжа является посещение и экскурсии в музеи Алматы.

История музыкальной культуры сегодня представлена в современном формате в Мультимедийном центре традиционной музыки. Это современный музейный комплекс, где представлены аудио и видеоматериалы казахской музыкальной культуры. Он был открыт в Алматы 18 сентября 2016 года.

Центр открыли с целью популяризации богатого и высокого казахского традиционного музыкального искусства. Здесь ведут и научную работу

изучают традиционные музыкальные школы казахского народа: Семиреченскую, Аркинскую, школу Западного Казахстана, школу Южного Казахстана и Сырдарьинского региона.

При музее проводят открытые уроки и мастер-классы, кружки для школьников и людей с особыми потребностями. Участники могут познакомиться с музыкальными инструментами, услышать их звучание и научиться играть. В самом «сердце» музея музея расположена 3D-голограмма. С ее помощью посетители могут услышать популярные песни, жыры, кюи в исполнении известных молодых музыкантов - представителей четырех регионов Семиреченская традиционная музыкальная школа, Традиционная музыкальная школа Южного Казахстана и Сырдарьинского региона, Традиционная музыкальная школа Западного Казахстана, Аркинская традиционная музыкальная школа. Во втором мультимедийном зале представлена история музыкального искусства и богатая духовная культура казахского народа.

Семиреченская традиционная музыкальная школа. Произведения Семиреченской школы связаны с историческими событиями, которые пережил казахский народ. Своеобразную исполнительную традицию семиреченского региона сформировали блестящие певцы-композиторы Сауытбек-сал, Шалтабай Алпарулы, Кенен Азербаетов и многие другие. Семиречье – один из регионов, где сформировалась собственная традиционная школа песни, кюев и жырау. Этому способствовала древняя традиция поэтического сказительства. Это мастера устного народного творчества Суяунбай Аронулы, Жамбыл Жабаетов, Болтирик Атыханулы и другие. Ярким примером сегодняшнего времени является Алтынбек Коразбаев. Работникам мультимедийного центра удалось сохранить домбры великих исполнителей этой школы. Они представлены в музее.

Традиционная музыкальная школа Западного Казахстана.

Школа Западного Казахстана отличается своей певческой традицией: широким диапазоном исполнения и глубоким внутренним содержанием. Основателями являются известные мастера поэтической импровизации Мурын Жырау, Мурат Монкеулы, Кашаган Жырау и другие. Здесь также интенсивно развивались традиция исполнения кюев.

Здесь также представлены домбры деятелей, внесших огромный вклад в развитие традиционной музыкальной школы Западного Казахстана. Это Махамбет Отемисулы, Есбай Балустаулы, Казангап Тлепбергеноулы, Дина Нурпеисова и другие. Чтобы сохранить и передать потомкам и всему миру основы казахской традиционной музыки, Ахмет Жубанов перевел казахские кюи в ноты. Благодаря ему казахские кюи сохранились до наших дней.

В музее представлена скульптура Дины Нурпеисовой, которую подарил Елбасы Нурсултан Назарбаев в честь открытия мультимедийного центра. Также здесь выставлена его личная домбра.

Аркинская традиционная музыкальная школа.

Эта школа охватывает восточную, северную и центральную части Казахстана. В этих краях значительно развилась традиция высокохудожественного, удивительно мелодичного, обладающего уникальной ритмичностью шертепкюя и искусства сал-сери. Яркие представители Аркинской традиционной школы - Биржан-сал, Акан-сери, Жаяу Муса и многие другие.

Необходимо отметить копию домбры известного всему миру великого поэта Абая Кунанбайулы. Также в этом зале представлены домбры основателей Аркинской традиционной школы Акан Сери, Биржан-сала, Әбикена Хасенова, Сержана Шакирата и других композиторов. В центре есть специальный кинозал. Здесь транслируют 15-минутный ролик об истории казахской традиционной музыки до сегодняшнего дня. Также рассказывают, из чего изготавливают казахские музыкальные инструменты, историю их появления. При этом объясняют значение каждого инструмента в культуре казахов. Таким образом, зрители могут полностью окунуться в мир казахской музыки и насладиться ею.

В процессе преподавания предметов «Истории Казахстана», «Культурология» на уроках мы изучаем темы «Культура Казахстана с древности до современности». Я стараюсь на своих уроках доказать великое наследие музыкальной культуры казахов и изучить его через творчество замечательных представителей казахского народа. Это – Коркыт, Дина, Жамбыл, Курмангазы и другие. Через их творчество показываю песни, обычаи, традиций, музыкальные инструменты, кюи казахского народа. На уроках использую инновационные методы как слайды, видео-уроки, презентации, а также разнообразную литературу, первоисточники. Студенты пишут эссе, доклады, играют кюи и поют обрядовые песни казахов, слушаем аудио музыку. Вместе с учащимися проводим экскурсии в музеи Алматы.

Я приведу методический материал по теме «Культура казахского народа в 19-20 веках» по творчеству Дины Нурпеисовой. Сочинения Дины стали классикой казахской домбровой музыки, в том числе кюи «Бұлбұл», «Көгентүп», «Байжұма», «Жігер», «16 жыл», «Әсем қоңыр», «Той бас-тар», «Наказ матери», «Сауыншы», «8 Марта» и другие. Учащиеся исполняют и слушают в оригинале эти произведения и узнают значение творчества Дины Нурпеисовой.

Академик Ахмет Жубанов стал тем человеком, который открыл миру великую Дину. Известный музыковед В. Беляев писал о выступлении Дины Нурпеисовой в журнале «Советская музыка» следующее: «Смотр поднял значение народных музыкальных инструментов как средства для развития музыкальной культуры широких масс. Высокое мастерство игры на казахской домбре показала Дина Нурпеисова – этот «Джамбул домбры». Среди созданных ею замечательных композиций – патриотические произведения, написанные в годы Великой Отечественной войны. Начало войны кюйши-домбристка Дина Нурпеисова встретила в Алма-Ате и, конечно, как человек, любящий свою страну, переживающий за своих близких и весь народ, она

откликнулась на происходящие грозные события. Среди музыкальных сочинений того времени – кюй «Ана бұйрығы» («Наказ матери»), подымавший боевой дух воинов. Это произведение также прошло по трудным и горестным дорогам войны, обрело любовь народа. Дина Нурпеисова адресует воинам теплое лирическое напутствие. Кюй воспевал мужество солдат, их веру в победу, призывал беспощадно громить ненавистного врага. Образ женщины-матери отождествляется с образом Родины, во имя которой насмерть сражались бойцы на фронтах. Кюй сразу облетел весь Казахстан, стал песней мужества и звучал с большой силой. Кюйши-композитор вдохновенно приветствовала великое торжество своего народа – победу над врагом, посвятив событию кюй «Жеңіс» («Победа»). Это одна из вершин ее творческого труда и национального музыкального наследия. «Нет уголка в нашей республике, где не знали бы Дину Нурпеисову. Ее имя и ее музыка будут долго жить в памяти народа», – подчеркивал Ахмет Жубанов. Кюйши-домбристка Дина Нурпеисова, как создатель и пропагандист национальной музыки служила своему народу и стране, воспевала человеческую жизнь. Имя народной артистки Казахской ССР Дины Нурпеисовой золотыми буквами вписано в историю национальной домбровой музыки и в историю тюркского музыкального мира.

На современном этапе развития музыкальная культура Казахстана стремительно развивается, появляются новые виды синтеза современной интерпретации, а также традиционные виды музыки. Действуют мировая массовая музыка, фольклор и симфоническая классическая музыка. Казахстанская культура отличается многообразием, так как это многонациональное государство, состоящее из многонациональной культуры народа искусства.

Литература и источники:

1. интернет-ресурсы.
2. Культурология. Габитов.2018
3. «Модерн культура», Б.Г.Нуржанов, 2020
4. Антологии музыки, 2020

Қаниятов Жәнібек Толешұлы

Орал Таңсықбаев атындағы

Алматы сәндік-қолданбалы

өнер колледжінің философия

пәнінің оқытушысы

Амангельдина Актөлкын Боранбаевна

Қазақстан бейнелеу өнері

пәнінің оқытушысы

Аксиология– эстетикалық білім берудің өзегі ретінде

Әлемдік эстетикалық ойдың бір бөлігі болып табылатын қазақ халқының эстетикалық мәдениетінің дамуы бірнеше кезеңдерден өткен. Халықтың эстетикалық құндылықтары алдымен фольклорда – тұрмыс-салт жырларында, аңыздар мен мифтерде, батырлық және лирикалық эпоста көркем түрде баяндалған. Халықтың дәстүрлі тұрмысы мен бүкіл тыныс-тіршілігіне ежелден бастап-ақ сұлулық, эстетикалық көркемдік тән болды. Эстетикалық бастама дәстүрлі тұрмыста, күнделікті іс-әрекетте көрініс тауып, ондағы сұлулық пен мейірімділік ұғымдары қатар қойылды. Даланың әсем көркі аңызды, жырды, тарихты өзі туғызды, әр өзен, таудың аталу тарихы аңызға айналып, жырға қосылды. Көшпелі қазақтың сан қилы құбылыстарын көзімен көріп, көңілімен түсінуі ән мен жырдың тууына түрткі болды. Көш бойы жол қысқарту мақсатымен әңгімеші, жыршылар түрлі әңгіме, жырлар айтып, ол ауыздан ауызға тарады. Бұл халықтың әдет-ғұрпына сіңісіп, дәстүрге айналып кетті.

XX ғасырда қазақ мәдениеті өз өрістеуінде номадтық негізде дамыған өнер түрлерінен қазіргі постмодерндік көркемдік тәсілдің көптеген түрлеріне ауыса бастады. Соңғы жылдары бүкіл әлемді қамтып жатқан жаһандандудың «тегістеуші», «бірыңғайландыру» үрдістеріне қарамай, қазақтың эстетикалық дүниетанымы өзінің дәстүрлі әсемдік формаларынан ажырап қалмады. Осының бір себебі көшпелілік өмір салтында қалыптасқан дәстүрлі қазақ өнерінің эстетикалық қуаттылығының әлі де сақталуында.

XX ғасырдан бастап қазақ мәдениетінде, соның ішінде көркемсөз саласында түбегейлі өзгерістердің болғаны белгілі. Бір ғасырдың ішінде соншама эстетикалық құндылықтар жүйесінің түбегейлі өзгеруін басынан өткізген этномәдениет тым көп кездеспейді. Өмір салтының бірнеше рет өзгеруі (көшпеліліктен социалистік коллективизмге, одан нарық қоғамына) халықтың дүниені көркеми түйсінуді үшін үлкен сын болды, эстетикалық құндылықтар сыни қайта қаралуға ұшырай берді. Қазақ көркемөнер мәдениетіндегі осындай өзгерістер туралы, М.О. Әуезов қазақ әдебиетіндегі инновациялық үрдістер мысалында, мынадай ойларын алға тартады. «Бүгін, дейді ол, жаңа дәуір, жаңа

үлгінің туатын кезі жеткендей. Жазба әдебиеттің жаңадан түбір тауып, ауданын кеңейтіп, келесі өрнекті дәуірге қарай аяқ басуы осы белгілерден басталса керек» [1, 25 б.] - деп бұл кезеңді қазақ әдебиетінің сыршылдық-романтизм дәуірі деп атайды. Қазақ көркемөнер мәдениетінде тұтас алғанда, ХХ ғасырда тек эстетикалық құндылықтар ғана өзгеріп қоймай, эстетикалық стильдер мен тәсілдер де түбегейлі өзгеріп кетті. Бұл тәсілдердің тиімділігіне қатысты екіұдай пікірлер қалыптасты. Белгілі мәдениеттанушы Ю.Лотман: «Жазудың пайда болуы мәдениеттің семиотикалық құрылымын күрделендірмей, керісінше қарапайым күйге түсіруі одағай көрінуі әбден мүмкін. Алайда материалдық заттарға негізделген мнемоникалық-киелі рәміздер жазба тектің емес, салттық мәтіннің құрамдас бөлігі болып қалады», - деп ауызша мәдениеттен жазбаша мәдениетке ауысқан кездегі өзгерістерге баға бер отырып: «Эстетикалық жағынан жазба мәдениет ауызшадан жоғары тұрады. Жазба мәдениет Құдай немесе Табиғат жасаған дүниені Мәтін ретінде қарастыруға, әрі ондағы мәліметті оқуға тырысушылыққа бейім. Сондықтан да басты мән-мағына мәтіннен (киеленген немесе ғылыми) ізделінеді және алынған модель табиғи-тарихи ландшафты зердеудің логикалық қалыбына айналады. Осы тұрғыдан келгенде Табиғаттың мәнін тек «жазба» адамы ғана таниды. Ол адам Табиғаттан мәнді белгілердің рәміздері ырымдарды емес, заңдылықтарды іздейді. Ырымдарға жүгінушілік соқыр сенім ретінде қарастырылып, болашақты көріпкелдік пен болжаупаздықтан емес, өткендегілер арқылы анықтауға тырысады... Жазба мәдениет Құдай немесе Табиғат жасаған дүниені Мәтін ретінде қарастыруға, әрі ондағы мәліметті оқуға тырысушылыққа бейім. Сондықтан да басты мән-мағына Мәтіннен (киеленген немесе ғылыми) ізделінеді және алынған модель табиғи-тарихи ландшафты зердеудің логикалық қалыбына айналады. Осы тұрғыдан келгенде Табиғаттың мәнін тек «жазба» адамы ғана таниды.» - деп ауызша мәдениеттің рөлін төмен бағалайды.[2, 51 б.] Алайда, біз зерттеу жұмысымыздағы бұған дейінгі тараулар мен бөлімдерде қарастырғанымыздай ауызша мәдениеттің қазақ дүниетанымын қалыптастырудағы рөлі жазбаша мәдениеттен қарағанда ықпалдырақ болғандығын байқадық. Лотманның аталған көзқарасы жазба мәдениеттегі мәтіннің рөлінің жоғары болуы, оның герменевтикалық әлеуетінің мәтіндегі дәлелдердің, рационалдық ойдың артықшылығын көрсеткенімен, ауызша мәдениеттегі экзицентцианалдық, пассионарлық күйдің рөлі жеткілікті ескерілмеген деп айтуымызға болады.

Жаңа замандағы әдебиеттің бағыты қалай болу керек екендігі туралы қазақ зиялыларының арасында да қарама-қайшы пікірлер орын алғандығын да атап өтуіміз керек. Мысалы, М.Әуезов жаңа замандағы әдебиеттің мақсаты туралы: «Қазақ әдебиетінің ішіне қазақ өмірін түгел суретімен алып кіру - әдебиеттің ендігі міндеті. Бұл күнге шейін біз саяз жүзіп жүрміз. Қазақ әдебиеті қазақ өмірінің бетіндегі қаймағын жалап жүр. Бұрынғы әдебиеттің ішіне тазша

бала мен жалшы, сақау қатын да кірген болса, бүгінгі әдебиетке қалпақ киген оқығаннан бастап, қой жайып жүрген қойшыға шейін кіруге тиіс. Әдебиет сол күнде ғана өмір айнасы, өмір тезі болуға мүмкін» [60, 123 б.] - деп қазақ әдебиетінің мақсаты өмірді қаз қалпында, толық көрсету деп санаса, ал М.Жұмабаев: «...өнердің негізі – сезім. Құралы сезімнен туған сурет. Мақсұты білім беру емес. Сезім ояту. Бұлай болса өнер қайраткерлерін, ақынды өлшейтін кез мынау болады: сұлу терең суреттер арқылы қандай болса, ондай болсын әйтеуір терең сезім оята алса, ол – ақын, оята алмаса – ақын емес. Сондықтан Агамемнон, Ахиллесті жырлаған Гомер, өмірді қарғап өтсе де суреті терең болып, тұңғық сезім оятатын Бай- рон қайткенде де ақын; «Тарғынды» жырлаған Марабай, «Жібек қызды» жырлаған Жүсіпбек қожа, қыл көпірді мақшарды, жұмақ, тамұқты суреттей біліп, тыңдаушыны еңіреткендей дін қыссасын шығара білген біреу қайткенде де ақын». [3, 150 б.].», - деп әдебиеттің жалпы өнердің табиғаты саясатпен тікелей байланыса алмайтындығын, оның өмірді тікелей бейнелей алмайтындығын алға тартады. Өнер, соның ішінде көркем әдебиет өмірдің тікелей идеялық көшірмесі болса, онда ол өнер, әдебиет эстетикалық талғам болудан қалады.

Жаңа замандағы қазақ әдебиетінің негізі бірінші көзқараста ұсынылған бағытта дамыды деп айтуымызға болады. Мұны 20-ғасырдың басындағы қазақ жазушылары мен ақындарының халықтың тұрмыс-тіршілігі, кеңестік жүйенің орнауы туралы романдарының көптеп жазылуынан көруімізге болады. Мысалы, бұрынғы қазақ әдебиеті мен өнерінде, тұрмыс-салт жырларында әйел образы «ай десе аузы, күн десе көзі бар» асқан сұлу, батырлардың жары, хандардың қызы ретінде бейнеленсе, жаңа заман әдебиетінде әйел образы тұрмыстың түйткілдеріне төтеп берген, ауыр тағдырға мойынұсынбай қарсы тұрған Ұлпан, Ботагөз, Ақбілек, Күлпәш сияқты күрескер, мықты әйел образдары алдыңғы қатарға қойылған.

XX ғасырдың басында қазақ қоғамында Алаш идеясының төңірегіне топтасқан Ә.Бөкейханов, А.Байтұрсынұлы, М.Дулатұлы, Ж.Аймауытұлы т.б. реформашыл либерал-демократтық сипаттағы тұлғалар жаңа замандағы қазақ өнері мен эстетикалық құндылықтарының қалыптасуына үлкен үлес қосты. Алаш қозғалысы аясына топтасқан дарынды тұлғалар қазақ тілінің кәсіби деңгейге көтеріліп жүйеленуіне, қазақ жазба әдебиетінің қалыптасуына, қазақ театр өнерінің пайда болуына және басқа да мәдениет пен өнер саласындағы маңызды өзгерістердің орын алуына тікелей ат салысты. Атап айтқанда, әлеуметтік-саяси мәселелер төңірегінде Ә.Бөкейханов батыстың прогрессивті даму формасын қазақ қоғамының дамуына бағдар ретінде көрсетуді мақсат тұтса, А.Байтұрсынұлы өз мысал өлеңдеріндегі тенеулер арқылы сол кездегі қазақ қоғамының жағдайын өте әсерлі түрде суреттей отырып, қоғамдағы түйткілді мәселелерге назар аударуға тырысты. Ал, М.Дулатұлы «маса» кейпіндегі метафорасы арқылы «ұйқыда жатқан халықты» ояту идеясын алға

шығарды. Осы тұрғыда, Ә. Қодар Алаш қозғалысының руханият саласында үш тенденциясы болды дейді: а) ағартушылық (А.Бөкейханов, А.Байтұсынов, М. Дулатов); ә) көшпелі әлеммен ностальгиялық қоштасу (Ж.Аймауытов, М. Әуезов); б) жаңа ұлттық мифтік шығармашылық (М.Жұмабаев).[4,267-268 б.б.]

Жоғарыда атап өткеніміздей жаңа заманда қазақтың дүниені эстетикалық қабылдауының жаңа стильдерінің пайда болуымен қатар, оның формасы да өзгерістерге ұшырай бастады. Мысалы 20-ғасырдың басында алғаш рет қазақтың кәсіби театры(1926 жыл, Қызылорда қаласы), балеті, операсы, алғашқы қазақ киносы(1938 жыл «Амангелді» фильмі), алғашқы қазақ анимациясы(1967 жыл Ә.Қайдаров «Қарлығаштың құйрығы неге айыр») сияқты көшпелі қоғамда бұрын болмаған өнер формалары пайда болды. Мұның бәрі қазақ халқының эстетикалық дүниетанымының өзгерістерге ұшырауына, жаңа заман талабына сәйкес бейімделуге себеп болды. Мүлдем басқа әлеуметтік-мәдени ортаға енгізілген көркем құбылыстар көбінесе өз қасиеттерін түбегейлі өзгертеді. Бұл жағдайда бейне көптеген қырларынан айырылады, көркем абстракцияға, рәмізге айналады. Ол мәдени-тарихи кеңістікте еркін қозғала алады. Солай, қазақ жазушылары аңыз-ертегілерді өздерінің әдеби шығармашылығында жан-жақты пайдаланды. С. Мұқанов үшін олар тарих және этнографиямен танысу құралына айналды. М. Әуезов аңыздардың көмегімен Абай туралы роман-эпопеяның тарихи көкжиегін кеңейтті. Ә. Нұрпейісов мифтік Көкбөріні зұлымдықтың рәмізіне айналдырды. Ә. Кекілбаев, жаулап алушы соғыстардың қатігездігін суреттей келе, мәңгүрт туралы аңызды пайдаланады. Ш. Айтматов бұл аңызда тарихи жадыдан айырылудың қауіптілігін ескерте отырып, философиялық миф ретінде оны реконструкциялайды[5, 159 б.].

XX ғасырдың 60-ы жылдарынан басталған, қазақ ақын- жазушыларының жана толқынында дәстүршілдік пен жаңашылдық өз үйлесіміне ие болады. Олар ұлттық, мемлекеттік эстетикалық құндылықтармен ғана шектелмей, жалпыпланеталық деңгейге көтеріле бастайды. Ұлттық көркем дәстүр, дүниежүзілік мәдениет үлгілерін игеру арқылы, өзекті бола бастайды.

Осы кезеңдерден бастап жалпы қазақ философиясының жоғары деңгейге көтерілуімен бірге, қазақ халқының эстетикалық көзқарастары туралы толыққанды зерттеулер мен еңбектер жарыққа шықты. Бұл тұрғыдан алғанда, алғашқы салмақты еңбектердің қатарына Б.Р. Қазыханованың «Қазақ халқының эстетикалық мәдениеті» (Алма-Ата, 1973, 232 б.) жатады, онда қазақ өнері түрлері мен жанрларының қалыптасуы мен дамуы, олардың халықтың эстетикалық мәдениетінде көрініс табуы талданады.

Эстетикалық мәдениеттің дәстүрлі құндылықтары Қ.Ш. Нұрланованың «Қазақ халқының көркем мәдениетінің эстетикасы» (Алма-Ата, 1987, 174 б.) деп аталатын монографиясында зерделенеді, онда автор көркем мәдениеттің қалыптасуы мен дамуының негізгі мәселелерін ашуға тырысады, қазақ ақын-

жырауларының эстетикалық шығармашылығының өзгешеліктері қарастырылады. Сондай-ақ бұл автордың «Адам және әлем: қазақтың ұлттық идеясы» деп аталатын тағы бір еңбегін атап өту қажет, онда дәстүрлі қазақтардың әлемге деген тұтас қатынасы сөз болады. Бұдан бөлек, қазақтар көк бөріден бөлек барыс, жолбарыс, арыстан, лашын, бүркіт сияқты жануарларды да эстетикалық құндылықтар тұрғысынан бағалады. Тіпті қазірдің өзінде елтаңбадағы пырақ, жалаудағы бүркіт немесе ұлттық идеядағы барыс рәміздері осының айғағына жатады...

Сөз соңында қазақ халқының эстетикалық танымының құндылықтық-мағыналық қырларының философиялық тұрғыда іргелі түрде әлі күнге дейін зерттеле қоймағанын айта кету керек. Сондықтан қазақ халқының эстетикалық мәдениетіне аксиологиялық тұрғыдан талдау жүргізу, оның этностық ерекшеліктерінің қалыптасуы мен дамуын, өтпелі қоғам мен жаһандану жағдайындағы эстетикалық сана дамуының негізгі үрдістері мен әлеуметтік-мәдени заңдылықтарын айқындау қажеттігі туындауда.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Кішібеков Д. Қазақ менталитеті: кеше, бүгін, ертең [Kazakh mentality: yesterday, today and tomorrow]. – Алматы: Ғылым, 1999. – 200 б.
2. «Қазақ этикасы және эстетикасы». Жиырма томдық. 12-том. Астана: Аударма, 2007. – 338 б.
3. Әуезов М.О. Таңдамалы. Алматы, 1997. 351-352 бб.
4. Лотман Ю. Мәдениеттер типологиясы //Альманах. Алматы, 1991. 251 б.
5. Қазақ эстетикасының құндылықтық-мағыналық негіздері. Ұжымдық монография / Жалпы ред. басқ. З.К. Шәукенова, С.Е. Нұрмұратов. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2014. – 150 б.

*Унгарбаева Шолпан Тлюмратовна
Александр Селезнев атындағы
Алматы хореографиялық училищесінің
директордың оқу-әдістемелік
бірлестігі жөніндегі орынбасары*

Организация самостоятельной работы студентов

Цель: Уметь самостоятельно приобретать новые сведения для успешной профессиональной деятельности в будущем.

Основные задачи:

1. Организация аудиторной и внеаудиторной самостоятельной работы студентов в процессе обучения;

2. Овладение умениями и методами самостоятельной исследовательской работы;

3. Стимулировать активность и познавательный интерес у студентов к самообразованию:

4. Формирование умений учебного труда для последующего образования и дальнейшего повышения квалификации.

Методическое обоснование:

Одной из важнейших проблем, стоящих перед организациями среднего профессионального и технического образования, является повышение качества подготовки специалистов. Студент и выпускник колледжа должен не только получать знания по предметам программы, овладевать умениями и навыками использования этих знаний, методами исследовательской работы, но и уметь самостоятельно приобретать новые сведения для успешной профессиональной деятельности в будущем.

В этой связи все большее значение приобретает самостоятельная работа студентов. Этой проблеме особое внимание в литературе по педагогике, психологии и методике преподавания, обобщается опыт практической работы, изучается бюджет времени студентов, способы рациональной организации и культуры умственного труда применительно к различным дисциплинам разного профиля. Организация аудиторной и внеаудиторной самостоятельной работы в процессе обучения в ТиПО, формирование умений учебного труда является основой для последующего образования и дальнейшего повышения квалификации. Таким образом, в колледже студенты должны получить подготовку к последующему самообразованию, а самостоятельная работа. средством достижения этой цели является

Самостоятельная работа с одной стороны, вид деятельности, стимулирующий активность, самостоятельность, познавательный интерес, и основа самообразования, толчок к дальнейшему повышению квалификации, а с другой стороны система мероприятий или педагогических условий, обеспечивающих руководство самостоятельной деятельностью студентов.

Наша система организации самостоятельной работы студентов включает в себя следующее:

* Выполнение уровневых программированных заданий перед практическим занятием по теме этого занятия.

* Проверка результатов домашнего задания на компьютере на том занятии, к которому оно было задано.

* Выполнение контрольной работы.

* Ответы в письменном виде в начале лекции по материалу предыдущей лекции.

* Проверка теоретических домашних заданий (с оценкой).

* Устный опрос при выяснении готовности к выполнению контрольной работы.

В начале семестра до сведения студентов доводится распределение учебного материала и план самостоятельной работы студентов по предметам, в нем на каждую неделю приводится содержание лекции, тема практического занятия, указывается, какой теоретический материал следует подготовить к нему, какое домашнее задание нужно выполнить к этому занятию (по материалу прошлой лекции), какая контрольная работа будет предложена студентам.

Самостоятельная работа может дать эффект только тогда, когда студенты постоянно работают над предметом в течение семестра. Добиться этого можно при выполнении двух условий:

1. Работа студента должна быть под постоянным контролем со стороны преподавателя.
2. Работа для студента должна быть "привлекательной".

Первое условие. Студент должен быть уверен в правильности получаемого им результата обучения (верно, сделал задание, понял вопрос, усвоил то или иное понятие). На это нацелены и все традиционные методы, в первую очередь устный опрос, контрольные работы и проверка письменных домашних заданий. Каждый из них требует огромной затраты времени преподавателя, особенно по темам, связанным с понятиями и их определениями (например, небесная сфера, время), и при проверке результатов расчетных заданий.

Устный опрос целого ряда тем по разным разделам предмета заменен нами самоконтролем на компьютере с использованием уровневых программированных заданий, составленных на основе четырех уровней усвоения, каждое из которых содержит 20 вопросов по данной теме. С заданиями студенты работают парами в удобное для них время, имея напечатанные тексты заданий. Результаты вводятся в компьютер, который оценивает ответ. Полученную оценку студенты "защищают" (выборочно) в беседе с преподавателем на практическом занятии.

Время контроля преподавателя за самостоятельной работой студентов и ее качеством (оценка их работы) значительно сокращается при использовании контрольных работ.

Одной из основных форм занятий по астрономии в вузе остается лекция, к слушанию которой студенты должны готовиться, однако лекция, будучи средством передачи, студентам полной и систематической информации, а также новой информации, далеко не всегда вызывает у студентов потребность в работе над материалом предыдущей лекции перед очередной. Надо каким-то образом стимулировать подготовку студентов к лекции. Один из путей этого мы видим в необходимости предоставить студентам возможность на каждой или почти на каждой лекции письменно ответить на некоторые вопросы, связанные с материалом прошлых лекций, нужным для понимания сегодняшней лекции.

Вопросы, предлагаемые на лекции, должны заставлять студентов осмысливать изученный материал, оценивать значение явления или закона,

высказывать свою точку зрения, творчески подходить к формулированию ответа. В то же время эти вопросы должны предполагать очень краткие ответы, чтобы общее время, отводимое на них, не превосходило нескольких минут; кроме того, они не должны отнимать много времени и у преподавателя на их проверку. Удобно использовать форму диктанта задавать вопросы на лекции. Преподаватель называет номер вопроса и читает вопрос. Студенты на небольшом листке бумаги ставят номер вопроса и пишут ответ. Вопросы задаются в достаточно быстром темпе и по окончании диктанта не должны повторяться. Результаты можно оценивать в виде дроби, например, $3/5$; это значит, что из пяти предложенных вопросов верные ответы даны на три.

Контрольные мероприятия следует проводить практически еженедельно, многое можно сделать во время практического занятия. Большую экономию времени дает использование компьютера, в частности, с применением программы для принятия зачета на основе уровневых программированных заданий. Любое выполненное студентом задание обязательно надо оценивать.

В результате через контрольные мероприятия и встречи-беседы с преподавателем можно провести весь программный материал курса по предмету и иметь четкое представление о работе и успехах каждого студента.

Постоянный контроль за работой студентов в течение всего времени изучения спецдисциплин позволяет преподавателю выполнить и второе условие "привлекательность" систематической работы для студента.

"Привлекательность" работы можно создать определенными льготами на зачете и экзамене: большая часть студентов освобождается от сдачи официального зачета, отдельные студенты освобождаются от сдачи экзамена.

О системе самостоятельной работы и о привилегиях, которые студенты могут иметь при изучении предмета, сообщается студентам на первом занятии.

Секция 3. Математика тілімен бейнеленген элем

Сейтхан Рабига Біржанқызы
Күләш Байсейітова атындағы
дарынды балаларға арналған
Республикалық мамандандырылған
музыкалық орта мектеп-интернаты,
математика пәнінің мұғалімі

Формирование функциональной грамотности на уроках математики

Задача каждой образовательной организации - создать благоприятную образовательную среду для гармоничного формирования и развития личности обучающегося, сочетающую национальные и общечеловеческие ценности, способную продемонстрировать функциональную грамотность и конкурентоспособность в любой жизненной ситуации.

Сейчас в сфере образования функциональная грамотность становится одной из главных тем для обсуждения на всех уровнях: и в школах, и в Министерстве образования, и в Академии наук. Почему же она становится такой важной?

Зачем нужно развивать функциональную грамотность у школьников?

Современный мир стал гораздо сложнее, чем был двадцать, а тем более тридцать лет назад. Эти сложности требуют особого подхода в педагогике: это связано с появлением новых технологий, новых профессий, сфер экономики и с социально-психологическими изменениями самого человека. Окружающий мир больше не аналогово-текстологический, ему на смену пришел визуально-цифровой – и это требует расширения и переосмысления понятия «функциональная грамотность».

Что такое функциональная грамотность?

Функциональная грамотность – способность человека вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней.

Традиционно функциональная грамотность делится на такие составляющие, как *читательская, математическая, естественно-научная, финансовая грамотность; глобальные компетенции и креативное мышление.*

Каждый учитель – предметник на своем каждом уроке формирует функциональную грамотность школьников. На уроках математики функциональная грамотность формируется посредством формирования математической функциональной грамотности. Причем, на уроках математики идет охват не только математической грамотности, но всех других видов ее составляющих: читательской, финансовой, естественно-научной, креативного и критического мышления.

Определение математической грамотности и модель МГ по PISA:

Математическая грамотность

–это способность учащихся: - распознавать проблемы, возникающие в окружающей действительности и которые можно решить средствами математики;

- формулировать эти проблемы на языке математики;
- решать эти проблемы, используя математические факты и методы;
- анализировать использованные методы решения;
- интерпретировать полученные результаты с учетом поставленной проблемы;
- формулировать и записывать результаты решения.

Как развивать функциональную грамотность на уроках математики?

Развивать ФГ можно с помощью заданий различного уровня и тем:

- Задания на проектную деятельность;
- Задания на измерения и зависимости;
- Создание ситуаций из реальной жизни;
- Задания на сбор информации, ее анализ;

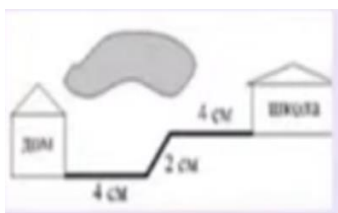
- Задания на высказывания предложений и построение.

Приведем примеры задач, которые используются на наших уроках математики по видам.

1.Задания на проектно – ориентированную деятельность

Пример 1. Площадь прямоугольного земельного участка равна 9 га, ширина участка равна 150 м. Сколько метров забора потребуется чтобы огородить весь участок?

2.Задания на измерения и зависимости

Пример 2. На карте показан путь Алины от дома до школы. Алина измерила длину каждого участка и подписала его. Используя рисунок, определите, длину пути (в метрах) если масштаб 1см: 10000 см.

3.Создание ситуаций из реальной жизни

Пример 3.

Математика в жизни моей семьи

120. Семья из двух взрослых и двух детей собралась в поездку из г. Астаны в г. Алматы. Надо приобрести билеты для всех в оба конца.

Таблица 13.1

№ поезда	Маршрут	Время в пути	Цена билета	
			взрослый	детский
002	Астана — Алматы-2			
004	Астана — Алматы-2			
010	Астана — Алматы-1			
016	Петропавловск — Алматы-2			
040	Костанай — Алматы-1			

В таблице 13.1 указаны номера некоторых поездов сообщением Астана — Алматы:

- 1) Используя сайт АО “Казахстан темир жолы” railways.kz, заполните таблицу.
- 2) Сравните время в пути и цены билетов. Сформулируйте вывод.
- 3) Найдите минимальную сумму денег, которую можно затратить на проезд в оба конца для поездки семьи.

[3, с.44]

Пример 4.

МАТЕМАТИКА В ЖИЗНИ МОЕЙ СЕМЬИ

15.21. 1) Вкладчик положил в банк на депозит 100 тыс. тг под 10% годовых. Какая сумма будет находиться на депозите через два года?

[5,с.139]

4.Задания на сбор информации, ее анализ

Пример 5.

909. 1) На какие вопросы можно получить ответ из круговой диаграммы, изображенной на рисунке 100?
 2) Представьте эти данные с помощью столбчатой диаграммы и таблицы.

Рис. 100

[4, с.106]

Функциональная грамотность тесно взаимосвязана с критическим и креативным мышлениями. Задания на критическое мышление тесно переплетаются с креативным мышлением. Решая такие задания учащиеся развивают не только свою читательскую грамотность, умение собирать информацию, анализировать ее, умения вычислять, выдавать решения и ответы на вопросы, но и разбираться какая информация еще требуется, рассматривать задачу со всех сторон, отыскивать различные варианты решений, выявлять абсурдность иногда, вопроса или выводов.

Задания на высказывания предложений и построение.

По сути это задания на критическое и креативное мышление.

Пример 6: Мама Артема выехала электропоездом. Через некоторое время после выхода из дома мамы Артем заметил, что она забыла свой мобильный телефон.

Вопросы: Есть ли смысл догнать Артему маму, чтобы передать ей телефон? Какие дополнительные данные для этого понадобятся?

Сделайте реалистичные предположения, подтвердите их расчетами.

Математическая грамотность и гуманитарное развитие

Математика конечно, тесно связана со всеми другими предметами и науками. Например, на примере следующей задачи рассмотрим интеграцию математики с мировой культурой и словесностью.

Стандартная задача из курса алгебры 9 класса. В какой четверти находится угол в 1000 градусов?

Задача математической грамотности:

Пример 7. В Казахском национальном театре оперы и балета имени Абая ставится балет «Щелкунчик». Роль Маши исполняет всемирно известная артистка балета Ариса Хасимото, где она выполняет пируэт. Если артистка начнет выполнять свой пируэт лицом к зрителям и совершит поворот на 1000 градусов, то в какой позиции она его закончит?

Стандартна академическая задача переделана в задачу математической грамотности. Вместо сухого короткого первоначального условия, мы видим очень объемный текст с иллюстрацией. Читая текст ученик получает не просто какие-то цифровые данные, а получает очень много полезной информации, которые помогают ему не только решить задачу, но сведения, которые расширяют его кругозор.

Таким образом, на примере этой простенькой задачи, видно какие важные задачи выполняет математическая грамотность.

Математическая грамотность на уроках сольфеджио

Использование дробей. В пятом классе ребята начинают знакомство с дробями на уроках математики. Те, кто учится в музыкальной школе, знакомятся с дробями намного раньше. В целой ноте - две половинных, четыре четвертных, восемь восьмых, 16 шестнадцатых. Таким образом, длительности нот получаются так же, как и дроби: они возникают при делении целой на равные доли. Поэтому длительность можно подсчитывать так же как дробные числа: $1/2$, $1/4$, $1/8$, $1/16$. Следовательно, названия длительностей служат одновременно и названиями чисел.

На уроке математики в 5 классе при прохождении темы «Обыкновенные дроби» интегрируем с уроками сольфеджио. На уроках математики ученикам задаются следующие задания.

Пример 8. Замените ноты, соответствующими дробями и решите пример. Какая нота получится?

$$(1 - (\frac{1}{8} + \frac{1}{8})) \cdot 2 \cdot \frac{1}{4} =$$

Решение:

$$1 - (\frac{1}{8} + \frac{1}{8}) = 1 - \frac{2}{8} = \frac{6}{8} = \frac{3}{4}$$

$$\frac{3}{4} \cdot 2 \cdot \frac{1}{4} = \frac{3}{4} \cdot \frac{2}{4} = \frac{3}{4} \cdot \frac{1}{2} = \frac{3}{8}$$

Пример 9. Замените ноты дробями и вычислите значение выражения. Какая нота получится?

$$\frac{1}{8} + \frac{1}{8} + \frac{1}{8} =$$

$$\frac{1}{4} \times 1 =$$

$$(1 - \frac{1}{4}) \times \frac{1}{4} =$$

$$3 \times \frac{1}{4} - \frac{1}{4} =$$

$$1 + \frac{1}{4} =$$

$$\frac{1}{4} + \frac{1}{8} + \frac{1}{8} = \frac{2+1+1}{8} = \frac{4}{8} = \frac{1}{2}$$

$$\frac{1}{8} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{16}$$

$$(1 - \frac{1}{4}) \cdot \frac{1}{4} = \frac{3}{4} \cdot \frac{1}{4} = \frac{3}{16}$$

$$3 \cdot \frac{1}{4} - \frac{1}{4} = \frac{3}{4} - \frac{1}{4} = \frac{2}{4} = \frac{1}{2}$$

$$1 + \frac{1}{4} = \frac{4}{4} + \frac{1}{4} = \frac{5}{4} = 1\frac{1}{4}$$

Дети с легкостью справляются, ведь им они им близки и более понятны.

Формирование математической грамотности через внеурочную деятельность

Формирование математической грамотности через внеурочную деятельность реализуется у нас в школе проведением индивидуальных занятий, проведение и участие в интеллектуальных играх различных уровней. Ежегодно в школе проводится предметная неделя

математики и естественных наук, в рамках которого пройдут открытые уроки, интеллектуальные игры «Что? Где? Когда?», «Цветная математика». В этом году была, в рамках программы «Финансовая грамотность» среди 11 классов проведена интеллектуальная игра «Математик- бизнесмен», где наши учащиеся показали свои познания в сфере экономики и бизнеса, показали как они могут применять свои полученные знания на уроках математики при решении различных ситуационных, экономических задач. В нашей школе стало хорошей традицией проводить ежегодное соревнование по шахматам и собиранию Кубка Рубика. Как общеизвестно, что шахматы, как никакой другой вид спорта, развивают логическое и критическое мышление.

Нами, учителями математики школы, проводятся внутришкольные олимпиады по математике. Наши ученики активно принимают участие в республиканских олимпиадах по математике «Акбота» и «Кенгуру» и занимают призовые места.

В соавторстве с моей коллегой Сауле Садырбековной Бейсенбаевой, мы написали авторскую программу «Основы математической грамотности» и издали методическое пособие по данной программе: сборник задач по математической грамотности. Сами участвуем в различных олимпиадах и конкурсах по своему предмету.

Резюме: Таким образом, функционально грамотная личность – это человек, ориентирующийся в мире и действующий в соответствии с общественными ценностями, ожиданиями и интересами. И задача современного образования – такую личность воспитать.

Литература и источники:

1. Фролова П.И. К вопросу об историческом развитии понятия «Функциональная грамотность» в педагогической теории и практике // Наука о человеке: гуманитарные исследования. 2016. №1 (23). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-istoricheskom-razvitii-ponyatiya-funksionalnaya-gramotnost-v-pedagogicheskoy-teorii-i-praktike> (дата обращения: 23.01.2020).
2. Кемельбекова Г. А. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся по предметам гуманитарного цикла [Текст] // Проблемы и перспективы развития образования: материалы VIII Междунар. науч. конф. (г. Краснодар, февраль 2016 г.). — Краснодар: Новация, 2016. — С. 6-9. — URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/187/9552/> (дата обращения: 23.01.2020).
3. Абылкасимова А.Е., Кучер Т.П., Жумагулова З.А., Математика, учебник для 5 класса общеобразовательных школ в 2 частях, Алматы: Мектеп, 2017, часть 1, 144 с.
4. Абылкасимова А.Е., Кучер Т.П., Жумагулова З.А., Математика, учебник для 5 класса общеобразовательных школ в 2 частях, Алматы: Мектеп, 2017, часть 2, 128 с.

5. Абылкасимова А.Е., Кучер Т.П., Корчевский В.Е., Жумагулова З.А., Алгебра, учебник для 9 класса общеобразовательных школ, в двух частях, Алматы: Мектеп, 2019, часть 1, 139 с.

Шайзанова Айнур Маханбетовна

*Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
математика пәнінің оқытушысы,*

Геометриялық денелерді оқытуда математика мен бейнелеу өнерін интеграциялау

Қазіргі қоғам білім беру арқылы тұлғаның дамуын ізгілендіруге ұмтылуда. Бұл мақсатқа жету үшін білім беру мазмұны мен оқыту әдістемесі жаңартылуда. Оқу пәндерінің өзіндік өзара байланысы бар екенін ескерсек, пәнаралық байланыс орнатудың маңызды міндеті туындайды. Пәнаралық байланыс мәселесін жан-жақты зерттеу өзекті болып табылады. Пәнаралық байланыстар жалпы пәндік жүйенің біртұтас әдістемелік негізін қамтамасыз етуге бағытталған.

Интеграция – жеке тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал ететін жеке пәндерді біртұтас тұтастыққа біріктіру процесі. Қоғам мектеп алдына жеке тұлға тәрбиесін ізгілендіру міндетін қояды. Білім беру мазмұнын жаңарту, оқыту әдістері мен құралдарын жаңарту – жаңа педагогикалық ізденістердің негізі.

Пәнаралық байланыс мәселесін жан-жақты зерттеу педагогиканың ғылыми-теориялық негіздерін дамыту үшін де, мұғалімдердің практикалық қызметі үшін де принципті мәнге ие.

«Қолданыстағы білім беру парадигмаларында білім мазмұны әдетте біршама тар түсіндірілетін оқу материалымен сәйкестендіріледі. Қазіргі білім беру жүйесінің кемшілігі – «әлемнің тұтас бейнесінің пәндік бөлшектенуі және пәндердің үлкен көлемін оқудың дискретті сипаты. Тәрбиенің мазмұны «...адамзаттың бүкіл мәдениеті: ғылыми білімдер жүйесі, өнердің эмоционалды және бейнелі әлемі, тарихи дәстүрлер, іс-әрекеттер жүйесі, оның ішінде шығармашылық, қарым-қатынастар мен құндылық бағдарлары» [1] болуы керек.

Интеграциялап оқытудың әдістемесі барлық дидактика сияқты қазіргі уақытта күрделі кезенді бастан өткеруде. Орта білім берудің мақсаттары өзгерді, жаңа оқу бағдарламалары және интеграциялап білім беру жүйесі арқылы пәндерді оқытудың жаңа тәсілдері жасалуда. Қазіргі заман өмірдің көптеген салаларында ойлауды өзгертуді, оқу-тәрбие үрдісіне жаңа педагогикалық технологияларды енгізуді талап етеді. Білім беруді жаңарту дәстүрлі емес әдістер мен оқытуды ұйымдастыру формаларын, оның ішінде әр

түрлі пәндер бойынша кіріктірілген сабақтарды қолдануды талап етеді, соның нәтижесінде оқытуға белсенді көзқарас қалыптасады.

Кіріктірілген сабақтардың мақсаты – оқушылардың оқу материалын белсенді және саналы меңгеруіне және логикалық ойлауының дамуына ықпал ету; оқушылардың танымдық құзыреттілігін қалыптастыру; оқыту барысында заманауи интерактивті әдістерді қолдануға және оқушылардың жетістіктерін объективті бағалауға мүмкіндік береді.

Кіріктірілген сабақта оқушылар әртүрлі пәндерден алынған ақпаратты пайдалана отырып, оқиғалар мен құбылыстарды мүлде жаңаша ұғынып, терең және жан-жақты білім алуға мүмкіндік алады. Кіріктірілген сабақ білімді синтездеуге мүмкіндік береді және білімді бір пәннен екінші пәнге көшіру қабілетін дамытады. Осының арқасында шындықты тұтас қабылдауға қол жеткізіледі, шығармашылық, тәуелсіз, жауапты, толерантты, құзыретті тұлға қалыптасады.

Кіріктірілген сабақтың артықшылықтары бар: пәнге деген қызығушылықты оятады, шиеленіс пен белгісіздіктен арылтады, бөлшектерді саналы түрде меңгеруге көмектеседі; оқушылардың танымдық құзыреттілігін қалыптастырады.

Интеграция (латынша – қалпына келтіру, толықтыру, бүтін) – жүйенің, ағзаның функцияларының жекелеген сараланған бөліктерінің тұтастыққа қосылу күйін, сондай-ақ осындай күйге әкелетін процесті білдіретін ұғым.

Қазіргі мектептердегі интеграцияның әдістері әртүрлі болып келеді. Бұл бірнеше оқу пәндерінің бір пәнге біріктірілуі. Оқу пәндерін интеграциялау – оқушының белсенділігін ынталандырудың, шығармашылық ойлауын дамытудың және тұрақты білімді қалыптастырудың тиімді әдісі. Мұндай интеграцияның бір мысалы математика мен бейнелеу өнерінің үйлесімі болып табылады.

Математика мен өнердің интеграциясы әртүрлі жолдармен жүзеге асырылуы мүмкін:

Сабақтардың тақырыптық интеграциясы: Математика мұғалімі мен бейнелеу өнері мұғалімі бірлесіп жұмыс істей алады және математика және өнер сабақтарында қарастырылатын ортақ тақырыпты әзірлей алады. Мысалы, «Геометриялық денелер» тақырыбы оқушыға сурет салу және композиция арқылы геометриялық пішіндерді зерттеуге мүмкіндік береді.

Жобалық іс-әрекеттер: Оқушылар математика мен өнер біріктірілген жобаларға қатыса алады, онда нақты бөліктер жасалады.

Бейнелеу өнерін қолдану арқылы есептерді шешу: Мұғалімдер геометриялық фигураларды салуды немесе математикалық түсініктердің иллюстрацияларын жасауды қажет ететін әрекеттерді қамтуы мүмкін. Бұл математикалық ұғымдарды визуализациялауға көмектеседі және оларды түсінуді жеңілдетеді.

Математика және бейнелеу өнері. Бұл пәндер бір-бірінен мүлде басқа, алшақ, біріншісі – аналитикалық, нақты ғылым, екіншісі – эмоционалды, шығармашылық. Математиканың басқа салаларынан, жалпы ғылымның барлық

салаларынан ерекшеленетін геометрияның бірегейлігі – тірі қиялдың қатаң логикамен ажырамас органикалық үйлесімінде. Өзінің мәні мен негізі бойынша геометрия қатаң логика арқылы еніп, ұйымдастырылған кеңістіктік қиял. Ол әрқашан бір-бірімен тығыз байланысты екі элементті қамтиды: айқын сурет пен нақты тұжырым және қатаң логикалық қорытынды. Геометрия осы қарама-қайшылықтарды біріктіреді; олар бір-біріне еніп, бір-бірін ұйымдастырады және бағыттады.

Ежелгі пирамидалардан бастап сәулет өнерінің классикалық туындыларын еске түсіру керек және геометрияның қандай да бір мағынада өнерге қатысы бар екені бірден байқалады. Өнер тікелей тәжірибеден өтеді, бұған М.К.Эшердің гравюралары ықпал етеді, олар көрерменге көптеген табиғат құбылыстарындағы геометриялық принципті және таза геометриялық конструкциялар мен құрылымдардағы сұлулықты көруге сирек мүмкіндік беретін көркем геометриялық фильмнің түрін құрайды [2].

Бейнелеу өнері пластикалық өнердің бір бөлігі, мақсаты қоршаған әлемді жаңғырту болып табылатын көркем шығармашылықтың бір түрі. Тұжырымдама кескіндеме, графика және мүсіннің әртүрлі түрлерін біріктіреді. Математика мен бейнелеу өнерінің арасында байланыс бар ма, соны қарастырайық.

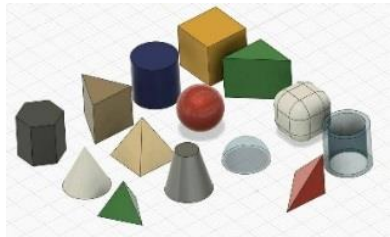
Геометрия және перспектива: Бейнелеу өнерінде геометрия басты рөл атқарады, әсіресе кенепте немесе қағазда перспективалық және дұрыс пропорциялау объектілерін жасауда. Суретшілер шынайы бейнелер мен тереңдік иллюзияларын жасау үшін геометриялық принциптерді жиі пайдаланады.

Түс теориясы: Бейнелеу өнеріндегі түстерді математикалық модельдер арқылы талдауға болады. RGB (Қызыл, жасыл, көк) үлгісі немесе CMYK (көгілдір, қызыл, сары, қара) үлгісі сияқты түс теориясы математикалық принциптерге негізделген және суретшілерге түстерді қалай тиімді араластыру және пайдалану керектігін түсінуге көмектеседі.

Компьютерлік өнер және графика: Компьютерлік графика мен цифрлық өнердің дамуымен математика визуалды эффекттерді, анимацияны және компьютерлік графиканы жасаудың ажырамас бөлігіне айналды.

Бұл аспектілер математика мен бейнелеу өнерінің өзара әрекеттесетінін және бір-бірін шабыттандыратынын, математиктердің де, суретшілердің де түсінігі мен шығармашылығын кеңейтетінін көрсетеді. Бейнелеу өнері мен математиканы біріктіретін сабақ құру үшін оқушыларға геометриялық фигураларды да, олардың көркемдік аспектілерін де зерттеуге мүмкіндік беретін қызықты тақырыпты таңдадым. Мұнда «Геометриялық денелер» тақырыбы бойынша сабақ жоспарының үлгісін жасап шықтым.

Сабақтың тақырыбы	Геометриялық денелер
Мақсаты	Оқушылардың пішіндердің алуан түрлілігімен, дизайнымен таныстыру және геометриялық денелерді салу

Табыс критерийі	Геометриялық денелер туралы негізгі түсініктер: куб, цилиндр, пирамида және олардың сипаттамаларын біледі. Көлемді және тереңдікті беру үшін сызықтық перспектива элементтерін пайдаланады. Көркем есептерді шешуге шығармашылық көзқарасты көрсету, композициялық және түсті шешімдермен тәжірибе жасай алады.	
Пәнаралық байланыс	Математика, бейнелеу өнері	
Сабақ барысы		
Жоспарланған сабақ қадамдары	Жоспарланған сабақ іс-әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басталуы 5 мин	<p>Сәлемдесу және жағымды эмоционалды фон құру. «Гүл құмыра үлгісі» ойыны: Оқушылар шеңбер құрып тұрады. Шеңбердің ортасында «гүл құмыра» (модель) орналасқан.</p> <p>Құмыраның ішінде үш тілде: куб (cube), цилиндр (cylinder), пирамида (pyramid) сөздері жазылған қағаз қиындылары бар. Әр оқушы бір сөзді таңдап, өз тілінде айтады.</p> <p>Ойынның мақсаты: сабақтың тақырыбын өзара түсіну және түсіну атмосферасын құру.</p> <p>Оқушылар интернет сайты бойынша топтарға бөлінеді. Топ аттары А, В, С.</p> <p>Сабақтың тақырыбына кіріспе:</p> <p>Мақсат қою. Геометриялық денелерді салу.</p> <p>Сабақтың нәтижесі: геометриялық денелер туралы негізгі түсініктер: куб, цилиндр, пирамида және олардың сипаттамаларын біліп, үйрену.</p> <p>Білімді жанарту: Үйренген материалды қайталау https://kahoot.it интернет сайтында тест тапсыру.</p>	<p><u>Карточкалар</u></p> <p><u>Модель</u></p> <p>http://www.randomresult.com/tournament.php</p>
Сабақтың ортасы 30 мин	<p>Жаңа материалды меңгерту: «Миға шабуыл». Сіздің ойыңызша, геометриялық денелер дегеніміз не?</p> <p>Экранда не көреміз. Бұл не? Бүгінгі сабағымыздың тақырыбы қандай деп ойлайсындар? Геометриялық денелер.</p> <p>Геометриялық денелердің негізгі анықтамаларын түсіндіру: куб, цилиндр, пирамида.</p>	<p><u>Презентация</u></p> <p><u>Суреттер</u></p> <p><u>Постер</u></p> <p><u>Презентация</u></p> <p><u>Бейнесабақ</u></p>

	<p>Геометриялық денелердің суреттері мен үлгілерін көрсету, қасиеттерін зерттеу.</p> <p>Математикалық аспект: Әр пішіннің беттерінің, шындарының, жиектерінің санын талқылаңыз.</p> <p>Өртүрлі фигураларды белгілеріне қарай салыстыру.</p> <p>Қандай геометриялық денелердің күнделікті өмірде, сонымен қатар өнерде, сәулетте қолданылатыны туралы әңгімелеу.</p> <p>Геометриялық денелердің композициясын құру:</p> <p>Бірнеше геометриялық денелерден өз композициясын құрастыру.</p> <p>Геометриялық денелердің құрамын пайдаланып сурет сабағын өткізу.</p> <p>Формативті бағалауға арналған тапсырмалар.</p> <p>Оқушылар геометриялық денелерден тұратын натюрморт салуға кіріседі.</p> <p>Геометриялық денелерге есептер шығару:</p> <p>Оқушыларға шешу үшін геометриялық денелер туралы білімді қолдануды қажет ететін есептерді ұсыну.</p> <p>Жаңа материалды бекіту:</p> <p>Сабақты қорытындылау үшін оқушыларға «Кластер» әдісі бойынша білімдерін бекітуді ұсыну.</p> <p>Тыныс алу жаттығулары:</p> <p>Қысқа тыныс алу жаттығуын жасаңыз.</p> <p>Оқушылардан көздерін жұмып, бірнеше рет терең тыныс алу жаттығуларын жасайды</p>	<p>https://www.youtube.com/watch?v=oT0b00heZII</p> <p><u>Суреттер</u></p>
<p>Сабақты аяқтау 5 мин</p>	<p>Рефлексия және бағалау: Оқушыларға натюрморт суреттерін көрсетуге және оларды сыныпта талқылауға мүмкіндік беру. Есептерді шешуде қандай қиындықтарға тап болғанын сұрау.</p> <p>Оқушылар сабақ барысында не үйреніп, не үйренгені туралы өзін-өзі бағалайды, өз пікірлерімен бөліседі.</p>	<p><i>Презентация</i></p>

Геометриялық денелер тақырыбы бойынша интеграцияланған математика және бейнелеу өнері сабағы арқылы оқушылар математикалық түсініктер мен шығармашылықты біріктіретін құнды тәжірибе алуға болады. Геометриялық денелерді тек абстрактілі заттар ретінде ғана емес, сонымен қатар бейнелеуге жататын заттар ретінде де қарастыру арқылы оқушылар олардың құрылымын, қасиеттерін, бейнелеу ерекшеліктерін тереңірек түсінуге мүмкіндік тұғызады.

Сабақ барысында оқушылар геометриялық денелер ұғымдарын тек талқылауға белсене қатысып, пікір алмасып, ой бөлісіп қана қоймай, сонымен қатар алған білімдерін өз бетінше көркем шығармалар жасауға қолдануына болады. Геометриялық денелердің натюрмортының суретін салу тек математикалық дағдыларды бекіту тәсілі ғана емес, сонымен қатар қиялды, бөлшектерге назар аударуды және әртүрлі материалдармен жұмыс істеу дағдыларын дамытатын шығармашылық процеске айналады.

Математика мен бейнелеу өнерінің интеграциясы оқушылардың білімнің әртүрлі салаларының арасындағы байланысты көруге және оларды өмірдегі шығармашылық есептерге қолдануға мүмкіндік береді. Сабақ тиімді оқу құралы болып қана қоймай, сонымен қатар математиканың өмірдің әртүрлі салаларында қаншалықты қызықты және қолдануға болатынын көрсете отырып, білім алушыны жаңа ізденістер мен шығармашылық жобаларға ұмтылуға шабыттандырды.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Волошинов А.В. Математика және өнер. – М.: Білім, 2000 ж. Колякина В.И.
2. Ұжымдық шығармашылық сабақтарын ұйымдастыру әдістемесі: Бейнелеу өнері сабақтарының жоспарлары мен сценарийлері. – М.: Владос, 2004 ж.

***Турсунова Чолпанай Алимжановна**
ҚР Білім беру ісінің Құрметті қызметкері,
Александр Селезнев атындағы
Алматы хореографиялық училищесінің
информатика және физика пәнінің оқытушысы*

Тайны балета: как физика помогает танцорам воплощать волшебство на сцене

Балет – это искусство пластики, одухотворенной, наполненной чувствами, выраженными движениями, жизнью, воплощенной в хореографической лексике; это одно из самых известных театральных действий, основой которого является танец. Далеко не каждый задумывается о том, сколько усилий прикладывает танцор, чтобы овладеть своим телом, познать тонкости балетного мастерства, добиться легкости исполнения.

Балет - это искусство, которое поражает своей красотой, элегантностью и изяществом. Однако мало кто задумывается о том, что за гранью волшебства на сцене стоит тщательная работа, опирающаяся на законы физики.

В мире искусства танцев знание законов физики может сыграть ключевую роль в повышении профессионализма артистов и снижении риска получения травм. Гипотеза о том, что понимание физических законов и их применение могут помочь танцорам в исполнении сложных элементов и

обеспечить стабильность в движениях, заслуживает внимания и дальнейших исследований. Давайте вместе рассмотрим, несколько ключевых аспектов, подтверждающих данную гипотезу и как физика помогает танцорам создавать настоящее шоу и воплощать в жизнь самые смелые идеи хореографов.

Одним из основных принципов, с которыми сталкиваются танцоры, является гравитация. Земля притягивает все объекты к себе, в том числе и танцоров на сцене. Понимание центра тяжести и умение работать с ним позволяет танцорам легко и плавно выполнять сложные элементы и подниматься на носочки без видимых усилий. Это создает иллюзию невесомости и легкости, которая так важна для балета.

Как танцоры достигают «иллюзии полета»? Исполняя *grand jete*, танцовщица будто бы летит над сценой, но на самом деле ее центр тяжести описывает параболу, как и любой объект во время падения руководствуется исключительно гравитационной силой. Но тело человека изменяет конфигурацию во время полета. Прыгая, балерина расширяет ноги и руки. Такой манёвр делает приземление (падение) практически незаметным и создает ощущение невесомости исполнительницы.

Другим важным аспектом физики в балете являются законы динамики. Движение тела танцора, его ускорение, траектория - все это подчинено физическим законам. Еще один прыжок, создающий подобную иллюзию - *Pas de Chat* (шаг кошки). Танцовщица делает *plié*, а во время нарастания шага резко поднимает по очереди колени, получается, что на момент самого высокого положения ноги находятся в воздухе в одно время. Танцовщица будто бы замирает в воздухе на долю секунды. Приземляясь, она опускает ноги также по очереди, что делает падение мягким и плавным. Способность балерины держать положение в воздухе называют баллон.

Приземление немаловажная часть прыжка, так как законы физики устанавливают, что импульс должен быть рассеян. Тяжелое приземление разрушило бы всю иллюзию легкости, а, может быть, и травмировало танцовщицу. Секрет решения проблемы – это пол, разработанный для поглощения удара. Также балерина сгибает колени (*plié*) и растягивает ногу от пальцев до пятки. Это нужно не только для артистического замысла, но и для безопасности исполнительницы. Чтобы справляться со своей партией, балерина будто бы бросает вызов земному притяжению, работая на максимум. Основы физики и науки человеческого восприятия обеспечивают понимание того, как это достигнуто.

Благодаря пониманию этих законов, хореографы создают сложные постановки, а танцоры исполняют их с точностью и грацией. Невозможно представить себе идеальное поднятие или вращение без учета законов физики. Техника вращений так же не мало важна в классическом танце, как ни странно, они напрямую зависят от равновесия, но в данных случаях действуют несколько иные законы.

Примеры вращений: *pirouette* (пируэт), *fouetté* (фуэте) и др. Нам удастся разобраться в том, как балерина выполняет вращательные движения с огромной

скоростью, если мы проанализируем положение ее корпуса. Исполнительница вытягивается, подобно струне, и отставляет ногу или руку перпендикулярно выполняемому движению. Создается впечатление будто, она отталкивается каждый раз от невидимой стены. На самом же деле главным помощником танцовщицы является закон сохранения углового момента - чтобы повысить скорость вращения нужно снизить массу или приблизить ее к оси вращения. Это и делает, прижимая руки или ногу к телу.

Начиная пируэт (*pirouette*), танцовщица ставит опорную стопу на носок, отталкивается рабочей ногой от пола, сообщая себе вращательный импульс. За долю секунды она принимает необходимую позу, которой соответствует момент инерции, поэтому первоначально быстрота вращения исполнительницы достаточно низкая. Балерина прижимает руки и опускает ногу. Момент инерции сокращается в 7 раз, на столько же увеличивается угловая скорость — благодаря чему балерина делает несколько быстрых оборотов на носке, а для того чтобы прекратить крутиться, она опять поднимает ногу и руки, скорость уменьшается, и танцовщица останавливается. При выполнении Фуэте (*fouetté*) действуют два принципа - проявления закона сохранения момента импульса. Известно, что момент импульса - это направленный перпендикулярно (в нашем случае вертикально вверх) и пропорционально скорости углового вращения вектор. Существует прием, который используется при совершении фуэте: танцовщица поднимает руки в 3 позицию, благодаря этому она начинает вращаться быстрее. Это так же осуществляется из-за того же закона. Итак, мы можем сделать вывод: все шокирующие вращения — это правильное применение закона сохранения момента импульса и вращательного импульса.

Также одним из важных аспектов в танце является равновесие. Равновесие как основа стабильности. Для танцоров, особенно начинающих, сохранение равновесия может быть вызовом даже при наличии опоры. Понимание принципов физики, определяющих равновесие тела в движении, поможет артистам контролировать свое положение, улучшить координацию и избежать падений и травм. Равновесие является важной частью станка и экзерсиса. Довольно часто для начинающих танцоров удержать баланс бывает затруднительно, даже имея опору. Например: *rond de jamb en l'air* (ронд де жамб ан леер), *battement fondu* Рис. 1 (батман фондю), *Arabesque* (арабеск). Уверенно стоять на ногах, а зачастую даже на одной, поможет соблюдение простого правила: вертикальная проекция центра тяжести должна находиться внутри площади опоры. Наглядный пример этого закона - Пизанская башня, она не падает, потому что закономерность соблюдается (допустимо небольшое нарушение, поскольку она вкопана в землю). Если же центр тяжести исполнителя смещается, то человеку приходится переступить и принять новую позу. Так же действует зависимость: чем выше центр тяжести, тем большее затруднение вызывает сохранение устойчивого положения. Так, например, в игрушках типа неваляшки он располагается очень низко, поэтому они устойчивые.

Поддержка - один из красивейших элементов балетных номеров. В цирке, например, один артист может удерживать целую группу, немного балансируя, для того, чтобы центр тяжести всей «конструкции» проходил внутри площади опоры. Танцовщику балета вряд ли приходится удерживать более одной партнерши. Поэтому он легко соблюдает устойчивость при исполнении различных поддержек, следя лишь, чтобы общий центр тяжести исполнителей всегда находился точно над его ступнями.

Танец на пуантах - один из чарующих видов искусства, кажется будто исполнительница левитирует, плавно пересекая пространство сцены. Элементы, выполненные балериной легкие и неосязаемые. Работа на "цыпочках" – это титанический труд, который не видна зрителю. Мышцы обычного человека мягкие, а у балерины они больше похожи на железные стержни, крепкие и выносливые. Ведь при другом раскладе танцовщица не смогла бы удерживать свой вес на пяточке пальцевых туфель площадью 2 см². Работа силы тяжести, векторов движения и законов Ньютона поможет танцорам создавать эффектные и гармоничные постановки, минимизируя риск ошибок и травм. Акцентирование правильных двигательных навыков с учетом физических законов способствует лучшей выразительности и безопасности выступления.

Использование знаний физики в танце также касается понимания силы, энергии и динамики движений. Эти понятия неразрывно связаны, они играют огромную роль в исполнении балетных номеров. Каждый прыжок, вираж или подъем требует определенного количества энергии, которая должна быть правильно распределена в теле танцора. Благодаря физике танцоры могут добиться максимальной экономии усилий и достичь высоких результатов на сцене.

Прыжки - это наиболее трудоемкая часть урока классического танца. Подготовка к прыжкам занимает огромное количество времени, для того чтобы укрепить мышцы и наработать силу ног. Ускорение танцоров во время прыжка сравнимо с результатами лучших спортсменов (прыгунов в высоту). Тело танцора во время прыжка развивает скорость до 4.5 м/с примерно за 0.25 с. Разделим 4.5 м на 0.25 с, и получим ускорение равное 18 м/с (2g). Например: лифт, начиная движение, имеет перегрузку от 1.3 до 1.6 g.

Еще одним важным аспектом, на который влияет физика, является понятие инерции. Знание того, как сохраняется движение тела в пространстве, поможет танцорам плавно и эффективно выполнять сложные элементы, учитывая внешние силы и сопротивление. Это также позволит снизить нагрузку на суставы и мышцы, что важно для предотвращения травм.

Таким образом, физика играет огромную роль в мире балета. Она помогает танцорам понимать, контролировать и использовать свое тело для создания искусства. Знание физических законов позволяет им воплощать самые смелые идеи хореографов, делая каждое выступление по-настоящему волшебным. Балет - это не только красота и грация, но и глубокое понимание того, как работает наше тело в пространстве.

Знание физики и ее применение в танце играют важную роль в повышении профессионализма артистов и обеспечении их безопасности на сцене. Разбирая основные принципы равновесия, движения и силы, танцоры могут улучшить свои навыки, избежать травм и достичь высоких результатов в своем творчестве. Живите и танцуйте в гармонии с физикой!

Литература и источники:

1. Мякишев, Г.Я. «Физика. Учебник 10 классы» [Текст] / Г.Я. Мякишев, Б.Б. Буховцев. - М.: Просвещение, 2010 г. – 356 с.
2. Красовская, В.К. «История русского балета» [Текст] / В.К. Красовская. – М.: Просвещение, 2012 г. – 215 с.
3. Рымкевич, А.П. «Физика. Задачник 10-11 классы» [Текст] / М.: Просвещение, 2012 г. – 192 с.

***Омарова Гүлсезім Ербаянқызы**
Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
информатика пән оқытушысы, магистр*

Информатиканы оқытудағы шығармашылық көзқарас: білім беру ұйымдарында технология мен өнерді интеграциялау

Заманауи технология әлемінде шығармашылық туралы идеялар өзгеруде. Шығармашылықты тұлғаның субстанциялық, өзіне тән қасиеті ретінде емес, коммуникация саласында пайда болатын құбылыс ретінде қарастыратын көзқарас ақпараттық қоғамда кеңінен таралуда. Бұл жаңа тарихи жағдайды ескере отырып, шығармашылыққа сындарлы талдау жасауды қажет етеді.

«Мектептер кезең-кезеңімен жаңартылған бағдарламаларға өтуде, ол кең спектрлі дағдыларға баса назар аударады: білімді функционалдық және шығармашылық тұрғыдан қолдану, сыни ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) пайдалану, коммуникацияның әртүрлі тәсілдерін қолдану, топта және жеке жұмыс істей білу, проблемаларды шешу және шешімдер қабылдау».[1]. АКТ шығармашылық іс-әрекет кеңістігін кеңейтеді, адамның шығармашылық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді, бірақ сонымен бірге шығармашылықтың негізгі көзі адамның өзі болып қала береді.

Шығармашылық енді тек жеке тұлғаны ғана емес, сонымен бірге оның басқа адамдармен қарым-қатынас және идеялар алмасу арқылы өзара әрекетін де қамтитын процесс ретінде қарастырылады. Бұл шығармашылық тұжырымдамалар мен жобаларды қалыптастыру және дамыту үшін әлеуметтік контексттің маңыздылығын көрсетеді. Бұл тәсіл өзгермелі тарихи контекстті ескере отырып, шығармашылыққа сындарлы талдау жасауды талап етеді. Шығармашылық саласындағы педагогтардың жеке қабілеттері мен

ерекшеліктерін ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік-мәдени және технологиялық өзгерістердің кең контекстін де ескеруі керек. Нәтижесінде шығармашылық қабілеттерді бағалау мен дамытудың жаңа тәсілдерін әзірлеу, сонымен қатар шығармашылық, технология және әлеуметтік-мәдени процестер арасындағы байланыстарды мұқият зерделеу қажеттілігі туындайды [2]. Бұл қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында шығармашылық ойлау мен белсенділікті дамытуды тиімдірек түсінуге және ынталандыруға көмектеседі.

Мұғалімдер заманауи білім беру дамуын жалғастыруда оқыту әдістерін оқушылардың өзгертін қажеттіліктері мен сұраныстарына бейімдеу қажеттілігіне тап болады. Көркемдік білім беру параметрлері контекстінде оңтайлы нәтижелерге жету үшін технология мен өнерді біріктіретін информатиканы оқытуға шығармашылық көзқарасты қарастыру ерекше маңызды.

Көркемдік білім беруде информатиканы оқыту технология мен шығармашылық элементтерін біріктіретін инновациялық тәсілді қажет етеді. Бұл тәсіл оқушыға информатиканың негіздерін меңгеріп қана қоймай, оларды өнер контекстінде қолдануға мүмкіндік береді.

Өнер саласындағы оқу орындарында информатика пәні шығармашылық процестің құрамдас бөлігі бола алатынын түсіну маңызды. Мультимедиялық жобаларды құру, компьютерлік анимацияларды әзірлеу, веб-дизайн арқылы идеяларды визуализациялау – осы тапсырмалардың барлығы өнер саласында оқитын оқушыларға өздерінің дағдылары мен шығармашылықтарын қолдануға мүмкіндік береді.

Өнер саласындағы оқу орындарында информатиканы табысты оқытудың маңызды аспектісі әрбір оқушының жеке қажеттіліктерін ескеру болып табылады. Көптеген білім алушылардың информатикадан алдыңғы білімі мен дағдылары болуы мүмкін, ал басқалары нөлден басталады. Мұғалімнің жекелендірілген тәсілі оқу процесін оқушылардың дайындық деңгейіне және қызығушылықтарына бейімдеуге мүмкіндік береді, бұл оқудың тиімдірек болуына және мотивациясының артуына ықпал етеді, ол дегеніміз:

1. Оқытудың интерактивті әдістерін қолдану.

Информатиканы оқытуда интерактивті оқыту әдістері басты рөл атқарады. Ойындар, топтық жобалар, пікірталастар мен эксперименттер оқушылардың сабақ кезінде белсенді қатысуға және шығармашылық ойлауға ынталандырады. Интерактивті әдістер оқу процесін қызықты етіп қана қоймайды, сонымен қатар материалды терең түсінуге және сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді.

2. Цифрлық сауаттылықты дамыту.

Қазіргі әлемде цифрлық сауаттылық білім берудің ажырамас бөлігіне айналуға айналуда. Информатиканы оқыту білім алушының компьютермен, интернетпен, бағдарламалық қамтамасыз етумен және цифрлық ақпарат құралдарымен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Техникалық дағдылармен қатар, оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын, ақпаратты талдау және цифрлық ортада негізделген шешім қабылдау қабілетін дамыту да маңызды.

Білім беруде информатика пәні шығармашылық және жаңашылдықты талап етеді [3]. Технологиялар мен өнерді біріктіру, оқушылардың жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру, оқытудың интерактивті әдістерін қолдану және цифрлық сауаттылықты дамыту оқушыға өз әлеуетін барынша арттырып, заманауи әлемнің сын-қатерлеріне дайындала алатын ынталандырушы және өнімді білім беру ортасын құруға көмектеседі.

3. Кіріктірілген сабақтар.

Информатика пәні және сәндік-қолданбалы өнер пәндері шығармашылық пен технология элементтерін біріктіріп оқуға бірегей тәсілді ұсынады. Сабақтың бұл форматы оқушылардың өнер саласындағы дағдыларын дамытуға ғана емес, сонымен қатар қазіргі цифрлық әлемде маңызды болып табылатын ақпараттық технологиялармен жұмыс істеудің негізгі принциптерін меңгеруге мүмкіндік береді.

Шығармашылық пен технологияны біріктіру: Кіріктірілген сабақтың негізгі идеясы оқу мақсаттарына жету үшін шығармашылық үдеріс пен ақпараттық технологияларды пайдалануды біріктіру болып табылады. Бұл оқушыға өнер дағдыларын дамытуға, сондай-ақ өз идеяларын жүзеге асыру үшін цифрлық құралдарды меңгеруге мүмкіндік береді.

Мәтін-мәндік оқыту: Кіріктірілген сабақтар оқушыларды сәндік-қолданбалы өнер контекстінде информатиканы үйренуге шақырады. Бұл оқытудың өнерге қатысты және ақпараттық технологияларды пайдалануды талап ететін нақты тапсырмалар мен жобалардың айналасында құрылатынын білдіреді.

Мультимедиялық дағдыларды дамыту: оқушылар сандық құралдар мен бағдарламаларды пайдалана отырып, мультимедиялық өнер туындыларын жасауды үйренеді. Бұл графикамен, анимациямен, веб-дизайнмен және мультимедиялық өнердің басқа түрлерімен жұмыс істеуді қамтуы мүмкін.

Ынтымақтастық және топтық жұмыс: Кіріктірілген сабақтар ынтымақтастық пен топтық жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Оқушылар көбінесе жобалар бойынша топта жұмыс істейді, бұл оларға қарым-қатынас жасауға, жауапкершілікті бөлісуге және топ болып мәселелерді шешуге көмектеседі.

Кіріктірілген сабақты ұйымдастырудың әдістемелік аспектілері 1 суретте бейнеленген.

Сурет 1. Кіріктірілген сабақты ұйымдастырудың әдістемелік аспектілері

Сәндік-қолданбалы өнер мен информатиканы біріктіретін кіріктірілген сабақтар оқушыларға екі түрлі саланың негіздерін ғана емес, сонымен бірге оларды бірлескен жобалар мен тапсырмаларды орындауда қолдана білуге мүмкіндік беретін оқытудың инновациялық тәсілі болып табылады. Мұндай сабақтарды ұйымдастырудың маңызды аспектісі мақсаттар мен міндеттерді анықтау, мазмұнын таңдау, сабақтарды ұйымдастыру, сонымен қатар бағалау және кері байланыс болып табылады [4].

Ең алдымен, мақсаттар мен міндеттерді анықтау маңызды. Мақсаттар білім беру стандарттарына және оқушылардың қажеттіліктеріне сәйкес болуы керек. Мысалы, оқушылардың графикалық редакторлармен жұмыс істеу және дизайн негіздерін түсіну дағдыларын дамыту мақсаттардың бірі болуы мүмкін.

Кіріктірілген сабақтың мазмұнын таңдау мұқият қарастырылуы керек. Ол негізгі өнер және қолөнер тұжырымдамалары мен информатика негіздерімен біріктіруі керек. Мысалы, графикалық дизайн арқылы интерактивті веб-сайттарды жасау үшін бағдарламалау негіздерін үйренуді қамтуы мүмкін.

Кіріктірілген сабақты сәтті жүзеге асыруда сыныпты ұйымдастыру да маңызды рөл атқарады. Сабақтар дәріс мен практикалық сабақтардан, шеберлік сабақтар мен жобалық жұмыстарға дейін болуы мүмкін. Әртүрлі типтегі сабақтар оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін әртүрлі оқыту әдістерін қамтамасыз ету маңызды.

Кіріктірілген сабақтарды ұйымдастыруда бағалау мен кері байланыс те маңызды рөл атқарады. Оқушылардың өнер және информатика саласындағы жетістіктерін көрсететін бағалау жүйесін әзірлеу қажет. Сондай-ақ оқушыларға олардың үлгерімі мен жақсарту мүмкіндіктері туралы кері байланыс беру маңызды.

Осылайша, кіріктірілген сабақты ұйымдастыру кешенді көзқарас пен мұқият жоспарлауды талап етеді. Оқу-тәрбие процесінде сәндік-қолданбалы өнер мен информатиканың тиімді үйлесуі оқушылардың шығармашылық және техникалық дағдыларын дамытуға, сонымен қатар олардың қоғамның заманауи талаптарына сәтті бейімделуіне ықпал етеді.

«Сандық иллюстрацияланған әңгіме құру» тақырыбына мысал сабағын қарастырайық. Бұл сабақ сәндік-қолданбалы өнер және информатика элементтерін кіріктіреді, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық және техникалық дағдыларын дамытады.

Сабақтың тақырыбы: Цифрлық иллюстрацияланған әңгіме құру.

Сабақтың мақсаты: Оқушыларды цифрлық иллюстрацияланған әңгіме құру процесімен таныстыру. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, қиялдарын дамыту. Графикалық редакторлармен және иллюстрацияларды құрудың онлайн құралдарымен жұмыс істеу негіздерін меңгеру.

Топтық жұмыс пен ынтымақтастықты қолдау.

Ұйымдастыру кезеңі:

Кіріспе (5 минут):

Сәлемдесу, сабақтың тақырыбын хабарлау.

Сабақтың мақсаты мен күтілетін нәтижелермен таныстыру.

Негізгі бөлім (10 минут):

Иллюстрация жасау негіздерін үйрену (7 минут):

Әр түрлі иллюстрация стильдері мен техникасы бойынша демонстрациялық материалды көрсету.

Иллюстрацияда композиция, түс және пішіннің негізгі принциптерін талқылау.

Графикалық редактормен практикалық жұмыс (7 минут):

Оқушыларды топқа бөлу.

Онлайн графикалық редактормен немесе иллюстрациялық бағдарламамен жұмыс істеу.

Болашақ әңгімеге иллюстрациялардың эскиздерін жасау.

Сюжетті құрастыру (8 минут):

Әңгіменің тақырыбын талқылаңыз және сюжеттің негізгі идеясын жасаңыз.

Топтардағы рөлдерді бөлу және тапсырмаларды бөлу.

Қорытынды (3 минут):

Әр топ жұмысының нәтижесін таныстыру және талқылау.

Тәжірибе алмасу және иллюстрациялар мен әңгімелерді өзара бағалау.

Сабақты қорытындылап, қатысқандары үшін алғыс білдіру.

Үй жұмысы:

Оқушылар өздерінің суреттелген әңгімесін сыныптағы жұмыстарының негізінде аяқтауы керек.

Бұл сабақ оқушылардың шығармашылық ойлауын, коммуникативті дағдыларын дамытуға, жаңа технологияны меңгеруге көмектеседі [5]. Сабақтың әр кезеңі оқушылардың белсенді қатысуын көздейді, олардың шығармашылық қабілетін оятып, ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Келесі, тағы бір сабақты қарастырайық.

Сабақтың тақырыбы: Цифрлық иллюстрация құру.

Сабақтың мақсаты:

Оқушыларды цифрлық иллюстрацияларды жасау негіздерімен таныстыру.

Онлайн графикалық редакторлардың негізгі функцияларын меңгеру.

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Ұйымдастыру кезеңі:

Кіріспе (5 минут):

Оқушылармен амандасып, сабақтың тақырыбын хабарлау.

Қазіргі өнер әлеміндегі цифрлық графиканың маңыздылығын талқылау.

Теориялық кіріспе (5 минут):

Иллюстрацияларды құрудың негізгі принциптеріне қысқаша кіріспе: композиция, түс, пішін және т.б..

Танымал онлайн графикалық редакторларды талқылау: Canva, Adobe Spark, Pixlr және т.б.

Сабақта жұмыс істеу үшін таңдалған бағдарламаларға сілтемелер беру.

Практикалық жұмыс (25 минут):

Оқушыларды мүмкіндіктеріне қарай жұпқа немесе жеке жұмысқа бөлу.

Таңдалған онлайн редактордың негізгі функцияларын көрсету.

Қарапайым иллюстрация құру бойынша практикалық сабақ өткізу: мысалы, табиғаттың, жануардың, заттың және т.б.

Құралдарды пайдалану және кенепті теңшеу бойынша қадамдық нұсқаулық.

Нәтижелерді талқылау (5 минут):

Жасалған иллюстрацияларды қарау және талқылау.

Тәжірибе алмасу және жұмысты жақсарту бойынша кеңестер.

Қорытынды (5 минут):

Сабақты қорытындылау: алған тәжірибе мен жаңа білімді талқылау.

Шығармашылық және еңбекқорлық үшін оқушыларды марапаттау.

Үй жұмысы.

Оқушыларға өздерінің иллюстрациясын аяқтау немесе сабақта үйренген жаңа дағдыларды пайдалана отырып, басқа да иллюстрациялар жасауға тырысу ұсынылады.

Қорытындылай келе, кіріктірілген сәндік-қолданбалы өнер және информатика пәндері оқушылардың шығармашылық және техникалық дағдыларын дамытуға көмектесетін оқытудың тиімді әдісі болып табылады. Кіріктірілген сабақты дұрыс ұйымдастыру және әдістемелік қамтамасыз ету оқудың оңтайлы нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Қазақстан Республикасының білім мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
2. Изобразительное искусство и методика его преподавания в начальной школе. Рисунок, живопись, народное искусство, декоративное искусство, дизайн. Н.М. Сокольникова. – 2-издание, Москва «Academia». – 2003.
3. Сүйебаева Л. Сабақта компьютерлік технологияны қолдану // Білім. 2008. - №6(42). 19-20 б.
4. Ломов С.П. Цветоведение: Учебн. пособие для вузов, по спец. «Изобразит. искусство», «Декоративно-прикладное искусство» и «Дизайн» / С.П. Ломов, С.А. Аманжолов. - Москва : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2015. - 144 с. - ISBN 978-5-691-02103-9. - URL: <https://ibooks.ru/bookshelf/350844/reading> (дата обращения: 21.02.2024). - Текст: электронный.
5. Исабек Н. Компьютерлік технологияны пайдаланудың оңтайлы өлшемдері // Қазақстан мектебі. 2009. №8. 20-21 б.

Бейсембаева Улжан Курбанбаевна

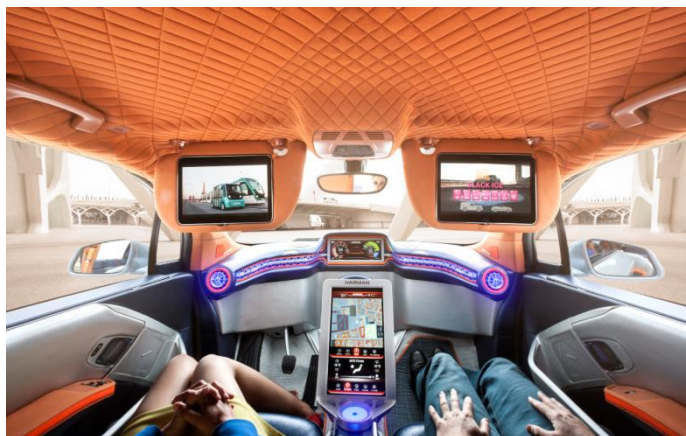
*Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
информатика пәнінің оқытушысы*

Жасанды интеллект және қазіргі заманның жаңа технологиялары

Жасанды интеллекттің мәселесі қазіргі таңда ең маңызды тақырыпқа айналып келеді. Онымен айналысушылар мүлдем көп. Ол жөнінде ізденушілер қатарына кибернетиктер, лингвисттер, психологтар, философтар, математиктер, инженерлер жатады. Осы жасанды интеллект мәселелерін шешу арқылы ғылыми дамудың көптеген проблемалары шешімін табады. Бұл проблемаға есептеу техникалары мен робототехника саласындағы күрделі есептер шешіліп жатады. Дәл осы тұста пәнаралық зерттеулер туындап, олардың жаңа бағыттары айқындалып жатады. Қазіргі таңда ғылыми жетістіктер арқылы адам миының миллиардтаған есептеу тораптарынан, яғни нейрондардан тұратыны белгілі. Жаңа есептеу машиналары әлі де жеткілікті дамымаса да кейбір жақтарында адам баласының есептеу қабілетінен асып кетіп отырғандығы анық. Жасанды нейронды желілер күрделі басқару жүйелерін және бақылау тапсырмаларын атқарып отыр. Тіпті автопилотты да осы жасанды интеллект арқылы жасауға қол жеткізілді емес пе?!

Күннен - күнге заманымыздың көз алдымызда дамып келе жатқаның көрсек болады. Жаңа технологиялар пайда болып, қолданысқа еніп жатыр. Мысалы:

Жүргізушісі жоқ автокөліктер

Өзін-өзі басқаратын автокөліктер кей үлкен корпорациялар өздерінің лабораторияларында дайындап, тәжірибеден өткізіп жатыр. Олар жай көліктермен салыстырғанда өте ыңғайлы, әрі қауіпсіз [1].

Жасанды интеллект ұғымы сан салалы. Бірақ ең маңызды аспектілерін бөліп көрсетуге болады:

1. ЖИ - дегеніміз өзінің алдына қойған мақсатын белгілі тәсілдер арқылы зерттей алатын жүйе.
2. Интеллект өз алдынан шыққан ақпаратты өңдей алады, сол себепті ЖИ-тің жүйесінде білімнің көрінісі табу мәселесі де қызықты болып отыр.
3. Міндеттердің шешудің интеллектуалды жүйелер арқылы шешетін көптеген тәсілдері бар.
4. ЖИ адаммен бір ғана тілде байланыса алуы онымен екеуара диалог жүргізуді едәуір жеңілдетеді.

Бірақ кейбір ғалымдар ЖИ жасаудың мүмкін еместігі жөнінде пікір айтқанымен ЖИ жасау саласындағы жан-жақты іздену қазіргі ғылымда кең етек жаюда [3].

Жасанды интеллект адам өмірін жақсарту, жеңілдетуді ғана емес, кейбір жағдайларда оның өмірін сақтап қалады. Көптеген компаниялар жасанды интеллекттің көмегімен, адамзат денсаулығын жақсарту жолдарын қарастырған. Роботтардың, технологиялардың көмегі медицина саласына да өз септігін тигізген. Осындай технологиялардың әсерінен көптеген сырқаттардың шешімдері де табылып келе жатыр. Жасанды интеллект көмегі тек медицина саласында емес, экологиялық жағынан да бірқатар мәселелердің шешімін тапқан. Әсіресе, жаһандық жылынуға байланысты біршама экологиялық мәселелерді бастан кешіріп отырмыз. Инфрақұрылымды қолдау, халықты тамақтандыру үшін табиғи ресурстарды көбейту, ауыл шаруашылығын дамыту сынды жағдайларда да жасанды интеллекттің көмегіне жүгінуде. Яғни, жасанды интеллект біздің қауіпсіздік жүйелеріміздің ажырамас бөлігі. Сонымен қатар, біз жасанды интеллекттің арқасында көңіл - күйімізді көтере аламыз. Жасанды интеллект арқылы жұмыс істейтін әлеуметтік желілер арқылы әлеуметтік орта таба аламыз. Достар мен серіктестермен байланысуды жеңілдетеді. Әрбір әлеуметтік желі бұл жасанды интеллект. Ең алдымен, Facebook желісі туралы қарастырайық:

Facebook – 2 миллиардқа жуық адам қолданатын, минутына 293000 рет жаңарып отыратын платформа. Негізінен бұл платформа Torch құрылымына негізделген. Осы платформаның арқасында әлемнің кез келген бөлігінде жанама түрде жасанды байланысуға болады.

Instagram – ауқымды ақпараттарды таратып, адамдар жасанды түрде байланысуға болатын өте танымал платформа. Платформадағы мүмкіндіктер көлемі үлкейген сайын, жасанды интеллект пайдаланушы қызығушылығын арттыра беруде.

Чат боттар – оның көмегімен, сіз нақты адаммен сөйлесіп жатқандай әсер аласыз.

Соңғы отыз жыл төңірегінде осы жасанды интеллект туралы небір ойлар айтылып, небірі ұмыт та болды. Менің ойымша, жасанды интеллект дегеніміз адамдардың өздеріне ұқсаған немесе өздері атқаратын жұмысты тиімді де аз күш пен уақыт жұмсап бітіре алатын зат немесе материалды нәрсе. Себебі қазіргі заман, заманауи технологиялар заманы десем қателеспеспін.

Мысалға:

Жасанды ет өсіру

Бүгіннің өзінде біз лабораторияларда көптеген таңғаларлық нәрселерді өсіріп, 3D-баспа арқылы да адамның миына сыймайтын дүниелерді дайындай аламыз. Бізге ұнайтын тамақтарды жеу үшін басқа тіршілік иесін міндетті түрде өлтіруіміз керек пе? Бұл сұраққа жасанды ет өсіру технологиясы жауап береді. Мал өсіру үшін берілетін бірнеше соттық жерлер мен оны тамақтандыруға кететін қаржыны да үнемдеудің жақсы шешімі шыққан секілді. Ғалымдар жасанды еттің адам денсаулығына пайдасы көп болатыны жөнінде айтып жатыр. Әрине, көптеген адамдар «жасандының аты жасанды» деп, мұндай өнімдерді ас мәзіріне қосуға қарсы шығуы ықтимал. Бірақ, жасанды еттің табиғи өнімнен дәмдірек, әрі пайдалырақ болатыны оларға басқа мүмкіндік қалдырмайтын да шығар [4].

Компьютерлер - жасанды интеллектке жақын жүйелер

Қазіргі заманғы ғылым мен техниканың, экономиканың, жалпы халық шаруашылығы салаларының зор қарқынмен дамуын есептеу машиналарынсыз көзге елестету қиын. Өйткені жоспарлы шаруашылық есепсіз жүргізілмейді, есептеу жұмысымен шұғылданбайтын шаруашылықтарды табу қиын. Міне, сондықтан да есеп жүргізу біздің қоғамдық өмірімізде басты орын алады.

Қазіргі заманғы ғылыми - техникалық прогрестің катализаторы, микроэлектроника, есептеу техникасы мен прибор жасау, бүкіл информатика индустриясы екені мәлім. Олар барлық салалардағы еңбек құралдарының, технологиялық жүйелердің тиімділігіне шешуші ықпал жасайды [2].

Бұл мәселенің барынша нақты қойылып отыруының үлкен мәні бар. Жыл сайын елімізде ондаған миллиард есептеу жұмыстраы орындалып отырады. Ғылыми-техникалық прогрестің қарқынды дамуына байланысты атқарылатын есептеу жұмыстарының ауқымы бұдан да өсе түспек. Бұл жерде мәселе есептеу жұмысына ғана тіреліп қалмай, оны жүргізу үшін адам баласының қабылдап және тұжырымдап отыратын информациясы көлемінің қаншалықты ауқымдылығына да қатысты болып отыр.

Қажетті есептеу жұмыстарын тез әрі мінсіз орындап отыру үшін күнделікті түсіп жататын ұланғайыр информациялардың біраз бөлігін пайдалану керек. Ал жоспарлау кезінде бір ғана есептің толып жатқан түрлерін, варианттарын қарастырып, солардың ішінен ең тиімдісін таңдап алуға тура келеді.

Мұндай есептерді шешу үшін миллиардтаған арифметикалық амал орындауға тура келеді. Сондықтан да барлық есептеу, информацияларды өңдеу

т.б. тәрізді күрделі есеп жұмыстарын машиналарға жүктеу қажеттігі айтпаса да белгілі [5].

Осыларды ескеріп, жастардың компьютерлік сауаттылығын қамтамасыз ету және оқу процесіне электронды-есептеу техникасын кеңінен енгізу мақсатында еліміздің барлық орта оқу орындарында “Информатика мен есептеу техникасының негіздері” курсы енгізілуде. Бұл электронды-есептеу техникасы маңызының күн санап артып отырғандығының белгісі.

Қорытындылайтын болсақ, жасанды интеллект болмаса, біздің әлем барлық жағынан мүлдем басқаша көрінетіні анық. Сол үшін, ол өмір сүру сапасына үлкен әсер етеді. Технология біздің күнделікті өмірімізге, жұмыс орындарымызға және қоғамымызға тікелей әсерін тигізеді. Технологияның өмірімізді әлдеқайда жақсартқанына ешқандай күмән келтіре алмайтынымыз белгілі. Біздің электронды хаттар оқуымызға, достарымызбен байланысуымызға, көлік жүргізу бағытын алуға, рейд қызметіне пайдалануға, ақпаратты табуға, музыка немесе фильм туралы ұсыныстар алуға тырыссақ та, жасанды интеллект көмектеседі. Дәл қазір біз тарихымыздағы ең үлкен жетістіктердің ортасында өмір сүріп жатырмыз. Жасанды интеллект әрбір саланың және әрбір адамның болашағына әсер ететін негізгі күш болып табылады. Оның өсу қарқынын ескере отырып, ол болашақта технологиялық инноватор ретінде әрекет жасайтынын байқауға болады.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. «Электронные вычислительные машины и системы» Б.М.Каган г. Москва, «Энергоатимиздат», 1985г.
2. «Адам және компьютер», Б.Накесбеков, Алматы, «Қазақстан»,1985ж.
3. «Искусственный интеллект: современный подход (АИМА-2). 2-е издание», Стюарт Рассел, Питер Норвиг.
4. Baker, R. S., Corbett, A. T., & Aleven, V. (2016). Intelligent tutoring systems. Handbook of educational psychology, 349-366.
5. Koedinger, K. R., & Aleven, V. (2007). Exploring the assistance dilemma in experiments with cognitive tutors. Educational psychology review, 19(3), 239-264.

Кенжебаева Камшат Пердешовна

*Күләш Байсейітова атындағы
дарынды балаларға арналған
республикалық мамандандырылған
музыкалық орта мектеп-интернаты,
информатика пәнінің мұғалімі*

Қазіргі білім беру жүйесіндегі музыкалық теориялық пәндерде ақпараттық технологияларды қолдану жолдары

Қазіргі таңда еліміздің білім жүйесінде жаңашылдық қатарына ақпараттық кеңістікті құру енгізілді. Ақпараттандыру жағдайында оқушылар мен

білімгерлер меңгеруге қажет білім, білік, дағдының көлемі күннен күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Білім беру жүйесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану арқылы білімнің сапасын арттыру, білім беру үрдісін модернизациялаудың тиімді тәсілдері пайдаланылуда және одан әрі жетілдірілуде.

Оқытудың жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларын меңгеру – қазіргі заман талабы. ХХІ ғасыр-ақпараттық технология ғасыры. Сондықтан білім беру салаларының алға қойылған мақсаттарының бірі-ақпараттық коммуникациялық технологияны білім беру жүйесіне пайдалана білетін, ақпараттық мәдениеттері жоғары, білімді, шығармашыл тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Ақпараттандыру технологиясының қарыштаған кезеңінде осы заманға сай терең білімді, әрі жоғары білікті жұмысшы мамандарын дайындау-оқытушының басты міндеті. Қоғамдағы ақпараттандыру процестерінің қарқынды дамуы жан-жақты, жаңа технологияны меңгерген жеке тұлға қалыптастыруды талап етеді.

Қазіргі білім беру жүйесінде музыкалық теориялық пәндерінде ақпараттық технологияларды қолдану үшін көптеген бағдарламалар бар. Мысалы:

1. Электронды нотация программалары: Электронды нотация программалары, оқушыларға, студенттерге ноттарды оқып, жазу және жасау мүмкіндіктерін береді. Олар музыкалық ноттарды компьютерлік нұсқасымен жазады, түсіндіреді және жасау үшін құралдарды қамтиды.
2. Мобильді қолданбалар: Музыкалық теорияны оқыту үшін мобильді қолданбалар пайдаланылады. Олар аудио-жазбаларды түсіндіру, музыкалық терминологияны оқу, ноттарды оқу және жазу және басқа музыкалық теориялық мәселелерді қолдануға мүмкіндік береді.
3. Веб-платформалар: Музыкалық теорияны оқыту үшін веб-платформалар да пайдаланылады. Олар музыкалық теорияны жаттату, ноттарды оқу, жазу және жасау, арпеджиоларды жаттату және басқа музыкалық теориялық мәселелерді бағалауға мүмкіндік береді.
4. Музыкалық теориялық жұмыстар қамтылығы: Музыкалық теорияны оқыту үшін музыкалық теориялық жұмыстар қамтылығы пайдаланылады. Олар студенттерге музыкалық теорияның дайындықтарын, жаттатуларын, табиғаттарын және басқа мәселелерді жаттатуға көмек көрсетеді.

Қазіргі заманның оқытушы, ұстаздарынан тек қана өз пәнінің терең білгірі болуы емес, педогогикалық – психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік, тарихи танымдық, сонымен қатар, ақпараттық сауаттылық міндетті түрде талап етілуде. Себебі заман талабына сай білім беру үрдісінде оқу мен тәрбие ісін жандандыратын, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген, жаңалыққа жаны құмар жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты бола алады. Ақпараттық технологиялар (АТ) заманауи білім беруде, оның ішінде музыкалық теориялық пәндерді оқытуда барған сайын маңызды рөл атқаруда. АТ оқуды тиімдірек, қызықты және оқушылар үшін қолжетімді етуге көмектеседі.

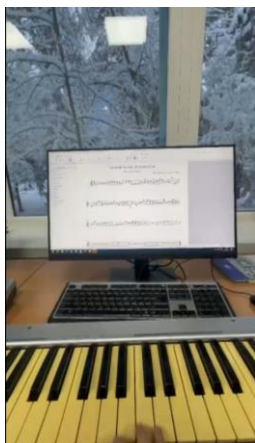
Музыка теориясын оқытуда АТ қолданудың көптеген жолдары бар. Мысалы:

- Ноталық музыканы жасау және өңдеу бағдарламалық құралы: Sibelius және Finale сияқты бағдарламалар оқушыларға ноталарды жасауға, өңдеуге және басып шығаруға мүмкіндік береді. Бұл нота жазуды, гармонияны және талдауды үйрену үшін пайдалы болуы мүмкін.

- Онлайн ресурстар: оқушыларға музыка теориясын, соның ішінде интерактивті жаттығуларды, бейне сабақтарды және оқулықтарды үйренуге көмектесетін көптеген онлайн ресурстар бар.

- Ойын қолданбалары: Ойын қолданбалары музыка теориясын үйренуді қызықты әрі интерактивті ете алады. Мысалы, оқушыларға интервалдарды, аккордтарды және шкалаларды үйренуге көмектесетін қолданбалар бар.

- Виртуалды құралдар: Виртуалды аспаптар оқушыларға музыка теориясын практикалық түрде үйренуге мүмкіндік береді. Мысалы, олар аккордтар мен шкалаларды үйрену үшін виртуалды фортепианоны немесе оркестрді үйрену үшін виртуалды оркестрді пайдалана алады.

Музыка теориясын оқытуда АТ қолданудың артықшылықтары:

- Оқушылардың мотивациясын арттыру: АТ музыка теориясын үйренуді қызықты және интерактивті ете алады.

- Жақсартылған түсінік: АТ оқушылардың оқудың көрнекі және интерактивті тәсілдерін ұсына отырып, музыка теориясын жақсы түсінуге көмектеседі.

- 21 ғасыр дағдыларын дамыту: АТ оқушыларға проблемаларды шешу, сыни ойлау және коммуникация сияқты 21 ғасыр дағдыларын дамытуға көмектеседі.

- Қолжетімділікті арттыру: АТ дәстүрлі музыка сабақтарына қол жеткізе алмайтын оқушыларға музыка теориясын үйренуді қолжетімді ете алады.

Осы күні білім беру жұмыстарында алдымызға қойылған негізгі мақсат – дамыған инновациялық технологияларды кеңінен қолдану болып табылады.

Қорытындылай келе қазіргі білім беру жүйесінде музыкалық теориялық пәндерді оқытуда ақпараттық технологиялар маңызды рөл атқарады. АТ оқуды тиімдірек, қызықты және оқушылар үшін қолжетімді етуге көмектеседі.

Музыка теориясының мұғалімдері оқушылардың оқуын жақсарту үшін өз сабақтарында АТ пайдалануды қарастыруы керек.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. «Музыкалық компьютерлік технология. «Finale» ноталық редакторымен жұмыс». Алматыкітап – 2011. Раушанбек Салманов.
2. Құрманалина Ш.Х. Құзыретті маманға - нәтижеге бағытталған кәсіби білім // Жайық ұстазы, №2,2008,18 маусым.
3. «Музыка әлемінде» журналы//Абдуллина Д.Өнер мен білім ұштасқан- №6(18), 2006.

Секция 4. Салауатты өмір салты

***Жантеева Гулрайхан Ендыбаевна**
ҚР Білім беру ісінің Құрметті Қызметкері,
Биология ғылымының кандидаты,
Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
биология пәні оқытушысы, педагог- шебер*

«Актерлік өнер» мамандығын даярлайтын арнайы орта буын оқу орындарындағы студенттерге биология пәнін мамандықпен байланыстыра оқыту әдістері

«Актер өнері – екінің біріне қонбайтын ерекше бақыт. Ол өзгенің өмірін жаңғырту жолында жүріп, өз өміріне тауқымет тауып алатын күрделі кәсіп».
Әшірбек Сығай

Қазіргі кезде білімнің интеграциялануын қамтамасыз ету, оның ғылыми деңгейін арттыру, тұтастай алғанда студенттердің танымдық әрекетіне тән дағдыларды қалыптастыру міндеті негізгі мәселелердің біріне айналып отыр. Осы арада колледждің оқу-тәрбие процесін пәнаралық байланыс негізінде ұйымдастыруы, ғылымдар жүйесінің бір арнаға тоғысу, адамның интеллектуалдық өрісін байытумен бірге, бүкіл адамзаттық құндылықтар көзінің де бірлігі, жалпы ақиқат дүниенің біртұтас жүйе екендігі туралы ғылыми көзқарастың қалыпты қалыптасуына мүмкіндік береді.

Ал орта буын тәжірибесінде мамандық аралық байланысты жүзеге асыруда мұғалімдер біршама қиындықтарға кездесіп отырғаны белгілі. Атап айтқанда оқыту процесін тиімді ұйымдастыру, жеке пәндер арасындағы ортақ ұғымдарды заңдылықтарды бір-бірімен өзара байланыстылыққа қарастыру, студенттердің танымдық, ізденушілік қабілеттерін, іс-әрекеттерін дамыту,

алған білімдерін жинақтау, тәжірибеде қолдана білуге үйрету және тағы басқа мәселелер дидактикалық тұрғыдан шешуді қажет етеді.

Мамандықаралық байланыстардың бір пайдалы жағы ол бүкіл оқыту ісін, бір орта буын мамандарының барлық жұмысын бір жолға салуға, барлық мұғалімдерге бірыңғай талаптар қоюға және әр түрлі пәндерде ортақ мүддені шешуге жұмылдырады. Қазіргі әлемнің ғылыми бейнесінің негізгі сипаттамасы қоғамдағы және табиғаттағы кешенді процестер мен факторлардың фундаментальды ролін мойындау болып табылады.

Орта арнаулы оқу орындарында жалпы білім беретін пәндерді оқыту процесінде мұғалім әдетте студенттердің оларды саналы түрде оқуға құлықсыздығы проблемасына тап болады. Студенттердің кәсіби іс-әрекетіне қатысы жоқ материалды оқуға ынталары жетіспейді, танымдық қызығушылық төмендейді. Дегенмен, биологияны оқу студенттердің қоршаған шындықты және қазіргі дүниетанымды түсінуін дамыту үшін қажет.

Колледж студенттеріне арналған «Биология» пәнінің бағдарламасы тәжірибелік жұмыстардың үлкен көлемін қарастырады. Студенттердің пәнді оқуға деген қызығушылығын арттыру үшін практикалық жұмыстың құрылымын студенттердің болашақ кәсіби іс-әрекетіне қатысты материалдар мен тапсырмаларды қамтитындай етіп құру қажет. Автордың педагогикалық іс-әрекетінің тәжірибесі көрсеткендей, оқытудағы бұл тәсіл оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруға, ой-өрісін кеңейтуге және кәсіби сауаттылығын арттыруға көмектеседі. Жоғарыда айтылғандардың барлығы біздің жұмысымыздың өзектілігін анықтайды.

«Актер өнері» мамандығын оқытын орта білім берудегі арнайы оқу орындарының студенттеріне арнап әзірлеген биология пәнінен практикалық жұмыстар топтамасы практикалық бағытқа ие және биология пәні бойынша оқу процесінде пайдалануға болады, бұл осы зерттеудің практикалық маңыздылығын анықтайды.

Зерттеу жұмысымыздың мақсаты – «Актерлық өнер» мамандығын оқып жатқан орта арнаулы оқу орындары студенттерінің кәсіби дағдыларын қалыптастыруға және ой-өрісін кеңейтуге ықпал ететін биология пәнінен практикалық сабақтарды ұйымдастыру мен өткізудің әдістемелік ерекшеліктерін анықтау.

Орта білім берудегі арнайы оқу орындарында биологияны оқыту әдістемесіне арналған мұғалімдердің бірқатар ғылыми-әдістемелік еңбектерін талдадық. Көптеген авторлар студенттердің осы ғылымға деген қызығушылығын арттыру, сонымен қатар жоғары деңгейдегі кәсіби білімдерін дамыту мақсатында биология пәнінен оқу процесіне кәсіби білім элементтерін енгізуді жақтаушылар болып табылады.

И.В. Блажко еңбектерінде орта білім берудегі арнайы оқу орындарында биологияны оқыту әдістемесін жан-жақты талдайды. Студенттердің игерген мамандығына байланысты білімдерін биологиялық пәнді оқыту үдерісіне енгізудің студенттердің кәсіби дағдыларын қалыптастыру үшін маңызы зор екеніне автор ерекше назар аударады [1].

У.В. Бородина оқу сапасын жақсартуға және оқушылардың материалды жақсы меңгеруіне көмектесетін әдіс-тәсілдерді оқу процесіне енгізу мәселесін қарастырады [2].

Н.И. Вензелева биология пәнінен практикалық жұмыстарды орындау кезінде студенттерде әмбебап оқу әрекетін қалыптастырудың әдістемелік тәсілін қарастырады [3].

Н.В. Гризодуб, Н.А. Чернышев техникалық колледж студенттеріне биологияны оқытудың әдістерін, формалары мен құралдарын сауатты таңдау бойынша ұсыныстар береді [4].

Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, колледжінде «Актерлық өнер» мамандығы бойынша оқитын студенттерге арналған биологияны оқытудағы өз тәжірибемізді қорыту және «Жалпы биология» оқу пәні бойынша әдістемелік және ғылыми әдебиеттерді талдау негізінде біз негізгі әдістемелік ерекшеліктерін анықтадық. Осы пән аясында практикалық жұмыстарды ұйымдастыру және өткізу:

- практикалық жұмыс жоспарына кәсіптік білім мен дағды элементтерін енгізу;
- әмбебап оқу әрекетін дамытуға ықпал ететін практикалық жұмыс процесінде оқытудың белсенді әдістерін қолдану;
- студенттерде қоршаған орта факторлары және олардың адам ағзасына әсері туралы негізгі биологиялық білімдер мен түсініктерді қалыптастыру.

Колледжде сабақ беру барысында биология пәнінен практикалық жұмыстарды ұйымдастыру барысында осы тәсілдерді ұстану студенттердің сабақтағы белсенділігін арттырып, оқудың тиімділігін арттырып, теориялық білімді жақсы меңгеруге және практикалық дағдыларды қалыптастыруға ықпал ететінін атап өттік. Тәжірибелік тапсырмаларды орындау барысында студент өзгерген, стандартты емес жағдайда алған білімдерін практикалық және оқу-зерттеу мәселелерін шешу үшін пайдалану жолдарын үйренуі және алған білімдерін жүйелеу және жалпылау қабілетін дамыту қажет.

«Актерлік өнер» мамандығын оқып жатқан колледж студенттеріне биология пәнінен бірқатар практикалық жұмыстар әзірледік. Барлық практикалық жұмыстардың тақырыптары мен мазмұны мемлекеттік стандартқа сәйкес келеді, бірақ олар негізгі мазмұннан басқа студенттердің болашақ мамандығына байланысты білім мен дағдыларды дамытуға байланысты бірқатар тапсырмаларды қамтиды.

Біздің колледжде «актер өнері» мамандықтарына бірнеше жылдар бойында сарапталып жасалған практикалық сабақтың өзіндік жоспары қалыптасқан. Әрбір сабақ бағдарламаға сәйкес үй тапсырмасы ретінде берілгенде, кері байланысты студенттер жоспар құрып презентация, баяндама, эссе түрінде орындап келеді. Өтіліп жатқан тақырыпты кеңінен ашу мақсатында әр студентке тақырыпқа сәйкес жеке тақырыпшалар бөлініп беріледі. Ол бір-бірін қайталамайды және жеке дайындалу үшін бөлінеді. Студенттер жоспар құрғанда берілген тақырып бойынша түсінік айтады, сосын ғылыми деректер мен қызықты мәліметтер, сосын мамандықпен байланысы, қорытынды мен

ұсыныстар айтуы шарт. Әрбір тақырып осылай ашылып отырса ізденген студент үшін де, оны тыңдап отырған студент үшін де маңызды ақпараттар жинақталады.

Кейбір тақырыптар өз мамандықтарына өте жақын. Мысалы Тері, Қартаю тақырыптарында студенттер бет күтімі актер үшін маңызды екенін түсінеді. Сол мақсатта көптеген танымал актерлердің бет күтімін салыстырмалы түрде сипаттап, қазірден бастап сахнада қалай жүру керек, тері ауруларын болдырмау, алдын алу мақсаттарымен жетік танысады. Терінің функциялары мен бөлімдеріне аса мән беріп, теріге қажетті косметикалық заттардың маңызды екенін талдай алады.

«Жердегі тіршілік үшін судың маңызы» тақырыбында студенттер судың адам өмірінде маңыздылығын айта келе, өз мамандықтарымен байланыстырады. Актер үшін суды пайдалану жолдары, тәулігіне қанша су ішу керек? Судың сұрауы бар, яғни үнемдеу мүмкіндіктеріне аса мән береді. Актер сымбатты болу үшін салауатты өмір салтын ұстану қажет. Сондықтан күнделікті рационға су мөлшерін қалыптастыру үшін актер қанша су пайдаланғаны дұрыс.

Онкологиялық аурулар, Обыр, Бағаналы жасушалар бөлімінде студенттер медицина саласының жетістіктерімен таныса келе, алдын алу жолдарын қарастырады, талдайды. Кейбір тақырыптарды ашу мақсатында топтық жұмыс дайындап, образды сомдау үшін актерлік шеберліктерін көрсетуге рұхсат етіліп отырады.

Көмірсулар, майлар және белоктар тақырыбында да алған білімдерін мамандықпен байланыстырады. Көмірсу қандай тағамдардың құрамында кездеседі. Күнделікті актер ағзасына қанша көмірсу қажет. Өртүрлі табиғи майлар түрлерін жіктеп, адам ағзасына әсері жөнінде толық ақпараттанады. Әсіресе Көбею, ЭКО тақырыптарында студенттердің белсенділіктерін көре аламыз. Қазірден бастап тәрбие мен білімді ұштастыруға мақсат қоямыз. Сондықтан қазақ халқының салт-дәстүрінің тәлім-тәрбиелік мағанасын түйсініп, жаман әдеттерден алшақ болуға үйретіп отыратын тақырыптармен толықтырып отырамыз. Сабақ барысында біз студенттерді өлкеміздегі дәрілік өсімдіктердің негізгі түрлерімен және олардың болашақ кәсіби іс-әрекетінде пайдасы болуы мүмкін қасиеттерімен таныстырамыз. Мұндай ақпарат оқушылардың танымдық қызығушылығын айтарлықтай арттырады және сабақта оқу әрекетін ынталандырады.

Биологиядан “Тамақтану гигиенасы”, “Зат және энергия алмасуға жалпы сипаттама”, Салауаттанудан тақырыптарын өткен кезде адамның денсаулығы көбінесе оның немен және қалай тамақтануына байланыстылығы айтылады. Адамның ішкі ортасының тепе – теңдігін сақтау үшін дұрыс тамақтану барысында тағам ретінде қолданылатын өнімдердің сан алуан болуы керек екеніне студенттің назары аударылады. Бірақ бұл тепе – теңдік тек қана дұрыс тамақтануға байланысты болмайды. Себебі ағзаға түскен аз мөлшердегі алкоголь, никотин, есірткінің әсеріненде бұзылатыны және бұл заттардың адам ағзасын зақымдауынан туындайтын науқастар туралы айтылады.

Экологиядан “Атмосфераны ластайтын зиянды заттар” тақырыбында темекі түтінінің ауаны улаумен бірге, ауаның тазалығын реттейтін активті жеңіл иондарды, озон иондарын жоятыны яғни бұл экологиялық апат екені айтылады. Бұл пәндерден алған ұғымдардың қалыптасуын әрі қарай дамытып, темекі құрамында болатын улы заттардың ағзаға зиянды әсерін оның химиялық қасиетімен байланыстыра көрсетіп, қайткенде студенттерге темекіге деген жіркенішті көзқарас қалыптастыру қажет. Осыған байланысты мысал ретінде мамандықаралық мазмұны бар сабақта студенттерде салауатты өмір салты туралы білімнің қалыптасуын қарастырамын.

Қалдықсыз технология өндірісіне байланысты оқытылатын биология мен актерлық өнер байланыс түрлері: мазмұндық, жүйелік, пәнішілік, тақырыпшілік айқындалып, оны зерттеу барысында қолдану мүмкіндігі туды. Себебі, бұл пәндердің теориялық негіздері бір-бірімен өте тығыз байланыста өрбиді.

Пәнаралық байланыс мәселелерін қарастыру кезінде отандық және жақын, алыс шетел ғалымдарының бұл мәселемен айналысқандықтарын көре отырып, олардың еңбектерімен танысып, талдау жасай отырып, оны өз зерттеуімізге тірек етеміз.

Биологияны актерлік шеберлікпен байланыстыру нәтижесінде теориялық білімнің ғылымилығы және оның практикалық мәні ашылады. Биология мен актерлік өнер пәндерінің мазмұнын сабақтастыра отырып, студенттердің бүгін алған білімі мен келешекте меңгеретін білімінің байланысын күшейту және оларды дамыту мақсатын жүзеге асырады.

Жалпы алғанда, осы мәселені талдау барысы көрсеткендей, мамандықаралық байланыстарды жүйелі және жоспарлы жүзеге асыру оқытылатын пән мазмұнын іріктеу, білім беруді ұйымдастыру және тиімді әдістерді қолдануды керек етеді.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, біз келесі қорытынды жасаймыз:

1. Әдістемелік әдебиеттерді талдау барысында біз авторлардың көпшілігі орта арнаулы оқу орындарында биология пәнінен практикалық жұмыстарға кәсіби білім элементтерін енгізу қажет деген пікірде екенін анықтадық;

2. Биологиядан тәжірибелік жұмыс шеңберінде биологиялық білім мен кәсіби іс-әрекеттің байланысын орнату студенттердің пәнге деген танымдық қызығушылығын арттырады, олардың оқу іс-әрекетін белсендіреді және кәсіби білімді дамытуға бағытталған биологиялық циклдегі арнайы курстарды меңгеру үшін негіз қалады.

3. «Актерлік өнер» мамандығын оқитын орта арнаулы оқу орындарының студенттеріне арналған биологиядан сабақ-практикалық жұмыс келесі белгілермен сипатталуы керек: негізгі тақырыпқа кәсіптік білім элементтерін енгізу; оқытудың белсенді әдістеріне негізделуі (зерттеу әдістері, жұптық жұмыс, проблемалық жағдаяттар құру); адам ағзасының қоршаған ортамен тығыз қарым-қатынасы туралы идеялар мен түсініктердің қалыптасуына ықпал етеді.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Блажко, И.В. Специфика преподавания биологии в условиях профессионального образования / И.В. Блажко. – Текст : электронный // Prodlenka : образоват. портал. – URL: <https://www.prodlenka.org/metodicheskie-razrabotki/340996-specifika-prepodavaniya-biologii-v-uslovijah> (дата обращения: 10.01.2022).
2. Бородина, У.В. Специфика методики преподавания курса биологии в системе среднего профессионального образования / У.В. Бородина. – Текст : электронный // Инфоурок : б-ка материалов. – URL: <https://infourok.ru/statya-specifika-metodiki-prepodavaniya-kursa-biologii-v-sisteme-srednego-professionalnogo-obrazovaniya-5016643.html> (дата обращения: 10.01.2022).
3. Вензелева, Н.И. Специфика преподавания биологии в СПО / Н.И. Вензелева. – Текст : электронный // Наша сеть: образоват. соц. сеть. – URL: <https://nsportal.ru/shkola/biologiya/library/2019/11/10/spetsifika-prepodavaniya-biologii-v-spo> (дата обращения: 10.01.2022).
4. Гризодуб, Н.В. Специфика методики преподавания биологии в учебно-воспитательном процессе колледжа технического профиля / Н.В. Гризодуб, Д.А. Чернышев. – Текст : непосредственный // Проблемы современной науки и образования. – 2017. – № 5 (87). – С. 71-75.
5. Абдрахманов М.Т. Оқушыларға бейнелеу өнерін оқытудағы мұғалімнің басқаруы // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Художественное образование», №4(37), 2013 г.

Қазыбаев Сәбит Қайырғалиұлы

*Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
дене шынықтыру пәнінің оқытушысы,
педагог-зерттеуші*

Жасөспірімдерді қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу

Бүгінгі таңда айырықша маңызды әрі аса өзекті мәселелердің бірі болып табылатын патриотизм, әсіресе осы күндер қазақстандық патриотизм мәселесі, тәуелсіз еліміздің ғаламдық өркениет ортасынан өзінің лайықты орнын алуына бірден-бір себеп болатын маңызы ерекше өлшемнің біріне айналып отыр. Осыған байланысты, кейінгі жылдары патриотизм мәселелері ғылыми тұрғыдан сарапталып, оның толық мәнін айқындау мақсатында, бұл мәселенің теориялық және практикалық тұрғыдан зерттелуі керектігіне назар аударылды. Патриотизм аса күрделі мәселе болғандықтан, оның бар болмысын бір жұмыста толығымен қарастырып шығу мүмкін емес. Сондықтан патриотизмнің

саясаттану ғылымында әлі зерттеле қоймаған кейбір тың тұстарына тоқтала кеткеніміз дұрыс деп есептейміз.

«Қазақстандық патриотизм» ұғымы біздің тәуелсіздігімізбен қоса туған жаңа сөз болып, еліміздегі саяси-әлеуметтік ахуалдың ерекшелігін білдіреді.

«Отансыз адам болмас, ормансыз бұлбұл болмас» деген халық нақылы тегіннен-тегін айтыла салмаған. Өйткені, Отан деген киелі ұғымды түсіну әр адамның туған жерінен, өз еліне деген сүйіспеншілігінен бастау алады. Отансүйгіштік пен патриотизм бір-бірімен егіз ұғымдар. Ұрпақ тәрбиесі қашаннан өз мәнін биік ұстайды. Сондықтан қай заман, қай қоғамда болсын адамзат баласы жас ұрпақ тәрбиесіне зор мән берген. Өркениет жолында алға ұмтылған ұлт, ең алдымен, келешек ұрпаққа оқу- білім және тәрбие беру ісін дұрыс жолға қоюы тиіс. Ұлттың бүгінгі де, болашағы да тәрбиелі ұрпаққа байланысты. Толық жетіліп қалыптасқан ұлттың сана- қабілетінде, түсінік-талғамында, мінез-кұлқында, өзіне тән ерекшелік менталитеті болатынын ғылым дәлелдеген. Қазіргі таңда тәуелсіз еліміздің ертеңгі тізгінін ұстар азаматтарына жан-жақты өнегелі тәрбие беру- қоғамымыздың алға қойып отырған басты мақсаттарының бірі. Мектеп жеке тұлғаның рухани жан дүниесі мен адамгершілік қасиетінің қалыптасуына жүйелі жолға қойылған тәрбие беру негізінде қол жеткізеді. «Отан- от басынан басталады» дейді халық даналығы. Демек, бала тәрбиесі – Отан мен ел мүддесі. Бүгінгі өскелең ұрпаққа ғаламдастыру дәуірінде өз халқының төл мәдениеті, тілі мен салт- дәстүрін әр оқушының бойына сіңіре отырып, отансүйгіштікке баулу қазіргі тәрбие жүйесінің өзекті мәселесі. Егеменді еліміздің болашағы жас ұрпақты шыңдап өсіру, білікті азамат болып қалыптасуын қамтамасыз ету- бүгінгі таңда ең басты мақсат болып табылады. Өйткені еліміздің болашағы жас ұрпақ – ұлттық сана- сезімі оянған, адамгершілігі және рухани ойлау дәрежесі жоғары дамыған, мәдениетті, парасатты, ар-ожданы мол, салауатты, бойында жоғары патриоттық санасы, өз елі үшін мақтаныш сезімі қалыптасқан азамат етіп тәрбиеленуі тиіс.

Патриотизм тақырыбы саясаттану ғылымында ерекше орын алатын тақырыптардың бірі екендігі даусыз. Саясаттану ғылымының елеулі нысанына айналып отырған осы «патриотизм» ұғымы, соның ішінде «қазақстандық патриотизм» ұғымы да ұғым ретінде ертеректе пайда болғандығы өткен тарихтан белгілі. Бұдан байқайтынымыз, патриотизмнің қалыптасуының жолдарын жете, барынша толық зерттеу, бүгінгі күннің кезек күттірмес өзекті мәселесіне айналып отыр.

Патриотизм, ұлтжандылық (елжандылық) мәселелері қоғамдық дамудың өткен кезеңдеріне де тән болғандықтан, бұл проблемаларды тек қана соңғы жылдардағы оқиғалармен, өзгерістермен шектеуге болмайды. Өткен кезеңдерде патриотизмды, ұлтжандылықты дамытуды әр түрлі қоғамдық ұйымдар мен саяси институттар қатысқаны белгілі. Айтар болсақ, кеңестік идеологияның ұраншылдық, науқаншылдық салдары патриотизмды белсенділіктің құралына айналдырып, бұл ұғымды тым жадағайландырып жіберуі. Сондықтан бүгіндей

бұл проблеманың саяси мәні мен жаңа қоғамдағы алар орнын мұқият зерттеу қажеттігі туындады.

Патриотизм – Отанға, туған жерге, өзінің мәдени ортасына деген сүйіспеншілік. «Патриотизм – дегеніміз (гр. patriotes — отандас, patrio — отан, туған жер) Отанға деген сүйіспеншілік, бойындағы күш қуаты мен білімін Отан игілігі мүддесіне жұмсау, туған жерін, ана тілін, елдің әдет-ғұрпы мен дәстүрін құрмет тұту сияқты патриотизм элементтері ерте заманнан қалыптаса бастайды», — деп атап көрсетеді [1]. «Патриотизм» ұғымының мазмұнын түсіндіруде саяси сөздіктерде әр түрлі өлшемдер қабылданған. Патриотизмнің әлеуметтік, тарихи, саяси құбылыс болғандығында жатыр және заманына орай әр түрлі әлеуметтік мәнге ие болуына байланыстылығында. Кеңестік патриотизм Отанына, халқына сүйіспеншілікпен қатар интернационализмді, Кеңес Одағы халықтары мен бүкіл дүние жүзі ұлттарына деген достықты қамтыған. Тоталитарлық режим құлап, саяси құндылықтар өзгерген тұста «патриотизм» ұғымын жаңаша ұғындыру саясаттану ғылымының басты мәселесіне айналып отыр. Мұндай үрдісті қазақстандық сөздіктерден де байқауымызға болады. Онда патриотизмге адамгершілік, саяси принцип, әлеуметтік сезім, Отанның өткені мен бүгінгісі мақтан тұту, өзіндік және топтық мүддені елдің ортақ мүддесіне бағындыру, Отанға қызмет ету және оны қорғау өлшем бірліктерінің негізінде анықтама берілген. Алайда патриотизм өлшемдері бұнымен ғана шектелмейтіні белгілі.

Отан деген — сүйіспеншілік, өзінің бар болмысынды елінің мүддесіне арнап, бойындағы қабілет пен күш-қуатты, білім мен білікті, ақыл-парасатты ел игілігіне жұмсау патриотизмнің басты ерекшелігі ретінде сипатталады. Бұл қасиет қоғамдық ой-сана қозғалысының ерекше бір бөлігі іспеттес болғандықтан, ол қоғамдық ортаның даму үрдісіне сай әр түрлі мазмұнда көрініс береді. Сондықтан патриотизмнің тарихи кезеңдеріне назар аударып, табиғи тамырларына тереңірек үңілуіміз керек. Патриотизм табиғатының тіні саналатын патриоттық сана ерекшелігін, оның қалыптасу үрдісіне назар аудара отырып, бұдан «патриотизм» ұғымының тарихи эволюциясы қандай үрдістерден өткенін көреміз.

«Патриотизм, – дейді ұлтымыздың батыры Б.Момышұлы, – Отанға, мемлекетке деген сүйіспеншілік, жеке адамның аман-саулығы, қоғамдық, мемлекеттік қауіпсіздікке тікелей байланыстылығын сезіну, өзінің мемлекетке тәуелді екенін мойындау, яғни патриотизм дегеніміз – мемлекет деген ұғымды, оның жеке адаммен барлық жағынан өткені мен бүгінгі күні және болашағымен 113 қарым-қатынасын білдіреді». Мектеп оқушыларын қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу ұстаздар алдына үлкен міндеттер жүктейді. Тарих сабағында халықтық педагогика қағидаларын ұстана отырып, оқушыларды өз елі мен жерін сүйуге баулу жүзеге асады. Бүгінгі таңда халықтық педагогика негізінде оқушыларды тәрбиелеу мүмкіндіктеріне жол ашылуда, этнопедагогиканың қағидаларын оқу-тәрбие үрдісіне тиімді пайдаланудың жолдары ғылымиәдістемелік тұрғыдан ашып көрсетілуде.

Қазақ халқының өткені мен бүгiнiн таразыға сала отырып, келешегiне отаншылдық туын арқау еткен асқақ, жандары таза жас ұрпақты тәрбиелеу мен қасиеттi отанның қадiрiн ұғындыру, ар, намыс, ождан сөздерiн ұлт, атамекен, халық сияқты киелi түсiнiктермен байланыстыру арқылы болашаққа бағыт сiлтеу әрбiр ұстаздың мiндетi. Қорыта айтқанда тарих сабағында оқушылардың елiн, отанын сүю сезiмiн қалыптастыру, ерлiк рухын ояту – тарих пәнi мұғалiмiнiң басты борышы. Қазақстандық патриотизм ұғымы күнделiктi өмiрде жиi қолданылып, кеңiнен қалыптасып келедi. Бұл ұғымның педагогикалық жүгiне келер болсақ, ол Қазақстан азаматтарын патриоттық рухта тәрбиелеумен тығыз байланысты.

Қазақстандық патриотизм – Отан-анаға деген сүйiспеншiлiк пен азаматтық ерлiк, өнеге көрсетушiлiк, бойдағы бiлiм пен бiлiктi, ақыл-парасататты ел игiлiгiне жұмсау, ата-мекен мүддесiне арнаумен анықталады. Өз елiнiң өткенiн, тiлiн, әдет-ғұрпын, салт-дәстүрiн құрметтей бiлу де осы қазақстандық патриотизм ұғымының құрамын бiлдiредi.

Қазақстандық патриотизмнiң негiзi – ежелгi ұлттық салт-дәстүр, әдет-ғұрып, аңыз, ертегiлер, жырлар, кешегi кеңестiк ортақ дәуiр, Ұлы Отан соғысындағы түрлi ұлт өкiлдерi-қазақстандық батырлардың ерлiктерi туралы тарихи деректер болып табылады.

Тәрбиенiң негiзi, оның мақсаты, мiндетi, мазмұны, түрi, құрылымы, әдiсi, тәсiлi, заңдылықтары, принциптерi, құралдары бар. Сол сияқты қазақстандық патриотизмнiң мақсаты, мiндетi, түрi, әдiс-тәсiлi бар. Егер патриоттық тәлiмтәрбиемiзде осы негiздер болмаса, ол жәй сөз болып қалуы мүмкiн. Өзiн-өзi бiлмеген адам өзiнiң кiм екенiн түсiнбейдi.

Кез келген мемлекеттiң бiлiм беру жүйесi сол мемлекеттiң жүргiзiп отырған саясатымен анықталады. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев Қазақстан Республикасының Азаматтарына патриоттық тәрбие берудiң 2006-2008 жылдарға арналған мемлекеттiк бағдарламасын бекiттi. Елiмiздiң ұлттық бiлiм беру жүйесiнде «Қазақстандық патриотизм» ұғымы қолданылып келедi. «Қазақстандық патриотизм» арқылы Отан, туған жер, ел, атамекен, мемлекет, туған өлке, халқы туралы түсiнiктер оқу – тәрбие үрдiсiнде, сабақтан тыс iс – шараларда Отансүйгiштiк сезiмдi дамыту, ұлттық салт – дәстүрдi сақтау, мемлекеттiк рәмiздердi құрметтеу, ана тiлiн қадiрлеу сияқты сезiмдердi оқушылар бойында қалыптастыру жүзеге асырылады. Бұл ұғымның педагогикалық жүгiне келер болсақ, ол болашақ Қазақстан азаматтарын тәрбиелеумен тығыз байланысты.

Қазақстандық патриоттық тәрбие бүгiнгi өмiрден оқшауланбайды, қайта жана өмiрмен қауышып ұлттық тәрбиеге жаңа мән бередi. Ұлттық тәрбие дегенiмiз ол оқшаулану емес, керiсiнше ұлттық тәрбие үлгiлерiмен әлемдiк идеяларды қабылдап, ненiң тозық, ненiң озық екенiн тани бiлу, өрiсi, дүнитанымы кең азаматтарды тәрбиелеуге мүмкiндiк болады деп түсiну қажет және солай да.

Таза бiржақты ұлттық тәрбие – ұлтаралық аразға соқтыруы мүмкiн. Әсiресе патриоттық тәрбиеде бұл ерекше бiлiнедi. Әрине, ұлттық тәрбиенi

әркім әртүрлі түсінеді. Кейбіреулер «ұлттық нақыштар сол күйінде болса екен» десе, ал кейбіреулер «ұлттық тәрбие қазіргі өмірмен байланысты болса екен», дейді. Шындығында ескінің жаңамен қауышып жатқаны өміршең келеді.

Бүгінгі Егеменді Қазақстанның жағдайында патриотизм, ұлтаралық татулық жаңа мағынаға ие болып отыр. Себебі Қазақстанды Отаным деп білетін әрбір Қазақстан азаматы Қазақстанды сүйіп, соның азаматы болу, қазақстанды қорғау, Қазақстанның дамуына, өркендеуіне өз үлесін қосу міндетті. Мұны, әсіресе, қазақ ұлт өкілдерінен басқа ұлт өкілдері жақсы ұғынуы тиіс. «Қос азаматтық», «Қос тілдік» деген ұғымнан арылу. Біз мұнда түгелдей орыс тілінен бас тартып отырғанымыз жоқ. Орыс тілі арқылы батыс мәдениетін игеруіміз тиіс. Осы мәселеге байланысты қазақ азаматтарына келетін болсақ, олар қазақстандық патриотизм, ұлтаралық татулықтың көш бастаушысы болуы тиіс. Ұлтына қарамастан Қазақстанда тұратын әрбір азамат Қазақстанды туған Отаным деп түсінуі қажет. Сонда ғана адамның жүрегінде қазақстандық патриотизм сезімінің, өз Отанына деген перзенттік мақтаныш сезімнің өркен ғажайып тамырлануына негіз қаланады. Яғни, этносаралық интеграцияның базасы емес, адамдардың өзін-өзі азаматтық билеуі, Қазақстан халқының бір бөлшегі ретінде сезімі дамып қалыптасады.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Шаяхметова М. Жоғары білім беру жүйесінде болашақ педагог маманның этникалық толеранттылығын қалыптастырудың моделі // Ұлт тағылымы. - Алматы, 2009.
2. «Қазақстан Республикасының азаматтарына патриоттық тәрбие берудің 2006 -2008 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы». Қ.Р. Президентінің Жарлығы Астана, Ақорда, 2006 ж. қазанның 10-ы. №200 122.
3. Қ.А.Яссауи атындағы ХҚТУ хабаршысы. – Түркістан, 2006.

Есенбаева Раушан Кабышкеновна

*Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
мектеп-интернат, колледжінің
дене шынықтыру пәнінің оқытушысы*

Дене тәрбиесі сабағында ұлттық ойындарын оқыту әдістемесі

Адам өмірінде ойындардың алатын орны ерекше. «Бала ойынмен өседі» деген сөз жайдан-жай айтыла салмаған. Бала өзін қоршаған дүние туралы алғашқы түсінікті ойын үстінде алады, ол дүние сырларын түйсініп аңғарады, тәжірибе жинақтайды. Ұлт ойындары – ата-бабамыздан бізге жеткен, өткен мен бүгінгіні байланыстыратын баға жетпес байлығымыз, асыл қазынамыз. Сондықтан оны үйренудің, күнделікті тұрмысқа пайдаланудың заманымызға

сай ұрпақ тәрбиелеуге пайдасы мол. Ойын үстінде бала еш нәрсеге тәуелсіз, өзін еркін ұстайды, ал еркіндік дегеніміз - барлық дамудың баспалдағы. Тәрбиенің баға жетпес құралы ретінде ойынның айтарлықтай ролі бар. Ойын баланың алдынан өмірдің есігін ашып, оның шығармашылық қабілетін оятып, бүкіл өміріне ұштасады. Ойын дегеніміз - тынысы кең, алысқа меңзейтін, ойдан-ойға жетелейтін, адамға қиялымен қанат бітіретін осындай ғажайып нәрсе, ақыл-ой жетекшісі, денсаулықтың кепілі, өмір тынысы.

Ұлттық ойындардың қозғалыс қасиеттерін дамыту мен қозғалыс дағдыларын жетілдіруде маңызы зор. Ойындардағы түрліше қозғалыстар, өсіп келе жатқан ағзаға жағымды әсер етеді, барлық бұлшық еттердің жұмыс істеуіне ықпал жасайды. Бұл қозғалыс ойындары әр түрлі табиғи кедергілерден өту, күш сынасу, байқау және бағдарлау жаттығуларымен ұштастырылады. Ойнаушылар қыста және жазда табиғатпен тікелей қауышу жағдайында көптеген қозғалыс дағдыларын мейлінше дұрыс және дәйекті түрде қолдануға, шеберлікті, қабілеттілікті үйрене білуге дағдыланады. Жылдамдық, күш, икемділік, шыдамдылық секілді әрбір адамның тұрмыс-тіршілігіне қажет болатын дене қасиеттерін дамытуда да ойындар ерекше рол атқарады.

Халық ауыз әдебиетінде қазақ балаларының жас ерекшеліктеріне қарай: «Бір жасқа дейін нәресте, бір жастан жетіге дейін сәби, сегізден он төртке дейін жас өспірім, он бестен жиырма беске дейін жігіт»- деп, төрт топқа бөледі. Осы дәстүрлі қағиданың негізіне сүйене отырып, ұлт ойындары төрт топқа бөлінеді.

Бірінші топқа бір жасқа дейінгі нәрестені тәрбиелеудегі «Бесік жыры», «Саусақ санау» және «Тұсау кесу» жырлары жатады. «Баланы жастан» дегендей, нәресте дүниеге келгеннен бастап тәрбиеге алынады. «Бесік жырында» ата-ананың баласына деген ізгі тілегін, жақсы ниетін, еңбексүйгіш те өнерлі болып, жеке бастың пайдасы не даңқ үшін еңбек етуге тәрбиелеуді аңсаған ойын көреміз. Енді алты-сегіз айға дейін «Бесік жырын» естіп келген нәресте саусағының жыбырлағанын қызықтап айналасындағы дүниені бірінен-бірін ажырата бастайды. Осы сәтте ата-анасынан «Саусақ санау» жырын естиді. Қазақ халқының арасында кең тараған бес саусақтың аттары бар: бас бармақ, балалы үйрек, ортан терек, шылдыр шүмек, кішкене бөбек. «Саусақ санау» жырларының маңызы – тілі жаңа шығып келе жатқан нәрестені сөйлеуге қызықтырып қана қоймай, он бірге дейін санауды үйретіп, сол сандармен қатар заттардың атымен танысып, тілі дамиды.

Нәресте өмірінің келесі кезеңі - еңбектеуден өтіп, қаз тұрып аяғын басар кезде, оның тез жүріп кетуі үшін «Тұсау кесу» жыры қолданылады. Екінші топқа сәбидің дүниеге көзқарасын қалыптастыратын әр түрлі ойыншықтар мен құмалақ ойындары жатады. Қазақ балаларында ойыншықтар болған жоқ, тек қана балалардың өздері жасаған зырылдауық, қуыршақ пен балшықтан істеген ат, түйе, қой, ит т.б. жануарлар бейнесі ғана болды.

Үшінші топқа жас өспірімдердің қозғалмалы ойындары жатады.

Төртінші топқа жігіттердің ойындары мен ұлттық спорт түрлері топталады. Ойындар мазмұны мен күрделілігіне байланысты және балалардың

жас ерекшеліктеріне қарай, төменгі, орта және жоғарғы сынып оқушылары ойнайтын ойындарға бөлінеді. Қажетті ойынды таңдап алу өтілетін сабақ не жаттығудың алдында тұрған педогогикалық міндеттерге байланысты. Сондықтан оны өткізу үшін таңдап алынған әрбір ойынды жеткілікті түрде дәл бағалау қажет және сабақтың мазмұнына қарай іріктеп алып пайдалануға болады. Оқу процесінде әр түрлі ойындарды пайдалану мен дұрыс ұйымдастыру, олардың тәсілдері мен әдістерін қарастыру, жүктемені дұрыс беру, мұғалімнің кәсіби даярлығы мен білімділігіне байланысты.

Бастауыш сыныптарда қозғалыс дағдысы мен икемділікке үйретуге, мына ойындарды ойнатуға болады: "Айгөлек", "Соқыр теке", "Арында арқан", "Бұрыш", "Дауыста-атыңды атап", "Ұшты-ұшты", "Түйе мен бота", "Ордағы қасқыр" және т.б. Бұл ойындар-епті, жылдам, секіру, қозғалыс үйлесімі, тындау, зейінді болу қасиеттерін арттырады. Бастауыш сыныптарда жеңілдеу ойындар беріледі. Орта сынып оқушыларына қозғалыс дағдысы мен икемділікті дамытуда -"Аңшылар", "Қамалды қорғау", "Орамал тастау", "Сиқырлы таяқ", "Сақина салу", "Тұмақ ұру", "Асық ату", "Арқан тартыс" ойындарын ойнатуға болады. Бұл ойындар-жылдамдықты, ептілікті, дәлдікті, күшті, бағдарлау, сезімтал қасиеттерін арттырады. Сыныптан сыныпқа көшкен сайын ойындар күрделене түседі. Жоғарғы сыныптарда қозғалыс дағдысы мен икемділікті жетілдіруде –"Жаяу тартыс", "Аударыспақ", "Жаяу көкпар", "Түйілген орамал", "Ақсүйек", "Қандық-сандық", "Әуе таяқ", "Бәйге", "Тоғызқұмалақ" ойындарын қолдануға болады. Бұл ойындар-күшті, жылдамдықты, ептілікті, төзімділікті, мергендікті, ойлау қасиеттерін арттыруға арналған.

Ұлттық ойынның мынадай түрлері бар:

1. Аңға байланысты ойындар : "Аксерек-көксерек", "Аңшылар мен қояндар", "Ордағы қасқыр", "Аңшылар", "Кірпіше қарғу".
 2. Малға байланысты ойындар : "Аларман", "Соқыртеке", "Түйе мен бота", "Көксиыр".
 3. Түрлі заттармен ойналатын ойындар : "Ақсүйек", "Алтыбақан", "Арқан тартыс", "Асық", "Арынды арқан", "Әуе таяқ", "Дауыста атыңды айтам", "Жаяу көкпар", "Күзетшілер", "Күміс ілу", "Қамалды қорғау", "Орамал тастау", "Сақина жасыру", "Сиқырлы таяқ", "Тапшы, кімнің дауысы", "Тепетендік", "Түйілген орамал" және т.б.
 4. Зеректікті, ептілікті және икемділікті қажет ететін ойындар: "Айгөлек", "Аударыспақ", "Бұғнай", "Бұрыш", "Жасырынбақ", "Жаяу жарыс", "Көкпар", "Көрші", "Күрес", "Қындық-сандық", "Қарамырза", "Орын тап", "Санамақ", "Ұшты-ұшты".
 5. Соңғы кезде қалыптасқан ойындар : "Әріп таңдау", "Нөмір", "Пароль", "Сымсыз телефон", "Почта", "Сыңарын табу".
- Ұлттық спорт түрлеріне: "Бәйге", "Көкпар", "Теңге алу", "Қыз қуу", "Аударыспақ", "Қазақша күрес", "Тоғызқұмалақ" жатады.

Сабақта ұлттық ойындарды оқыта отырып, баланы тәрбиелеуде төмендегі міндеттерді шешуге болады:

1. Қазақ халқының салт-дәстүрлерін біледі;

2. Ұлттық рухты тәрбиелейді;
3. Ұлттық ойындармен танысады;
4. Денсаулығын нығайтады;
5. Қозғалыс қасиеттерін дамытып, қозғалыс дағдыларын жетілдіреді;
6. Ұжымдық сезімге және ынтымақ-бірлікке тәрбиелейді;
7. Көңіл-күйі көтеріліп, сабаққа деген қызығушылығы артады.

Қазақтың ұлттық ойындары арнайы спорт жабдықтары мен құрал-саймандарды көп қажет етпейді. Ойындардың дене тәрбиесі сабағын жоғары әдістемелік деңгейде сапалы өткізудегі пайдасы мол.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Б.Төтенаев. «Қазақтың ұлттық ойындары». Алматы 1994 ж.
2. С.Тайжанов, С.Қасымбекова. «Дене тәрбиесі» 8 с. Алматы, 2004 ж.
3. «Қазақтың ұлттық ойындары», Методикалық нұсқау. ГорИППК, Алматы, 2004 ж.
4. А.Құралұлы. «Қазақ дәстүрлі мәдениетінің анықтамалығы», Алматы, 1998 ж.

Жақсылық Еркебұлан Жәдігерұлы
*Күләш Байсейітова атындағы
 дарынды балаларға арналған
 Республикалық мамандандырылған
 музыкалық орта мектеп-интернаты,
 дене шынықтыру мұғалімі*

Балаларға дене шынықтыру пәнінде ұлттық ойындардың құндылықтарын сезіндіру жолдары

Ұлттық ойындарды оқу және тәрбие үрдісінде пайдаланудың өзектілігі. Қоғамымыздың іргетасын нығайту үшін бүгінгі жастарға үлгілі, өнегелі тәрбие беру - қазіргі міндеттердің бірі. Оқушыда жалпы адамзаттық құндылықтар мен адамның айналадағы дүниемен жеке тұлғалық қатынасын (этикалық, эстетикалық, адамгершілік тұрғысынан) тәрбиелеу мақсатын халқымыздың мәдени рухани мұрасының, салт-дәстүрінің озық үлгілерін оның бойына дарыту арқылы жүзеге асыруға болады. Осымен байланысты бағдарлама халқымызға тән әдептілік, қонақжайлық, мейірімділік, т.б. сияқты қасиеттер, табиғатқа деген қарым-қатынасындағы біздің халыққа тән ерекшеліктер. Жас ұрпақ өз халқының мәдениетімен, асыл мұраларымен ұлттық әдебиеттер арқылы танысып келеді. Халық ойынды тәрбие құралы деп таныған. Ойынды сабақта қолдану оқушылардың ой-өрісін жетілдірумен бірге, өз халқының асыл мұраларын бойына сіңіріп, кейінгі ұрпаққа жеткізе білу құралы. Бірақ оны жүргізуге арналған нақты әдістемелік құралдар жоқтың қасы. Зерттеу жұмысында орыс тілінде жазылған әдебиеттер қолданылды. Соның нәтижесінде қазіргі таңда тақырыптың өзектілігі туындап отыр.

Халық педагогикасының адам, отбасы, өскелең жас ұрпақты тәрбиелеу туралы арман-мақсаттарын, орныққан пікірлерін, ұсыныстарын қамтып көрсететін педагогикалық идеялар мен салт-дәстүрлері өткен мен қазіргінің арасындағы байланысты көрсетеді.

Ол тарихи даму барысындағы әлеуметтік мәні бар ақпаратта (білім, білік) т.б. жиналып, ұрпақтан ұрпаққа беріліп отырады.

Ең алдымен, халық педагогикасы өскелең ұрпақтың еңбек пен өмір сүру бейнесінің негізі болып, оларды келешектегі қызметіне дайындайды. Біздің халықтық педагогикада еңбек тәрбиесі өте ертеден бастау алады. Ертеден келе жатқан еңбек тәрбиесінің әдіс-тәсілдер құралы, сөз жоқ, еңбек болып табылады. Еңбек адамның қалыптасуы мен тәрбиеленуінде бір ұрпақтан екінші ұрпаққа өмірлік тәжірибе береді және халықтың даму барысында шешуші роль атқарады. Еңбек ету кезінде адамның дене, ақыл-ой, эстетикалық дамуы мен еңбек тәрбиесі қатар жүреді.

Халықтық педагогиканың ең бір көне тиімді құралдарының біріне ойын жатады. Ойын арқылы бала қоршаған ортаны өз бетінше зерделейді.

Сөйтіп, өзінің өмірден байқағандарын іске асырып, қоршаған адамдардың іс-әрекетіне еліктейді.

Соның нәтижесінде өзі көрген жағдайларды отбасылық тұрмыс пен қызмет түрлерін жаңғыртады. Мәселен, қазақтың ұлттық ойындары: «Бәйге», «Көкпар», «Алтын сақа», «Хан талапай», «Қыз қуу», «Тоғызқұмалақ» т.б. балалардың еңбекке деген қарым-қатынасы мен қабілеттерін арттырады.

Ойын дегеніміз – адамның ақыл-ойын дамытатын, қызықтыра отырып ойдан-ойға жетелейтін, тынысы кең, алысқа меңзейтін, қиял мен қанат бітіретін ғажайып нәрсе.

Ұлы педагог В.И.Сухомлинский: «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, творчествосыз, фантазиясыз толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды», - дейді. Демек, шәкірттің ақыл-ойы, парасаты ұлттық салт-сананы сіңіру арқылы баии түседі.

Оқу үрдісінде ұлттық ойын элементтерін пайдалану сабақтың тақырыбы мен мазмұнына сай алынады. Сонда ғана оның танымдық, тәрбиелік маңызы арта түседі. Оқушыларды әсіресе, «Сиқырлы қоржын», «Көкпар», «Асық» секілді ұлттық ойындарға қатыстыру өте тиімді екеніне көз жеткізу қиын емес. Бұл ойындарды жаңа материалды бекіту немесе қайталау кезінде қолдану керек деген пікір бар. Оқушы ойынның үстінде не соңында өзінің қатысу белсенділігіне қарай түрлі баға алуы мүмкін. Мұғалім әр оқушының еңбегін бағалап, ынталандырып отыруы тиіс. Ойынның тәрбиелік маңызы мынада: ол баланы зеректікке, білгірлікке баулиды.

Бабаларымыздың асыл қазыналарына деген көзқарасын құрметтеуге сөз әсемдігін сезінуге үйретеді. Батылдыққа, өжеттікке тәрбиелейді. Ендеше еңбекке баулу сабағын ұлттық ойындар арқылы сабақтасытырып түсіндіру пән тақырыптарын тез, жылдам меңгеруге ықпал етеді. Оқушының сөздік қорын байыта түседі.

Халқымыздың ұлы перзенттерінің бірі, аса көрнекті жазушы М.Әуезов: «Біздің халқымыздың өмір кешкен ұзақ жылдарында өздері қызықтаған алуан өнері бар ғой. Ойын деген менің түсінуімше көңіл көтеру, жұрттың көзін қуантып, көңілін шаттандыру ғана емес, ойынның өзінше бір ерекше мағыналары болған», - деп тегіннен тегін айтпаса керек.

Ұлттық ойын-халықпен бірге жасайтын өміршең құбылыс. Ол - балалық шақтың қайталанбас ескерткіші, әрбір тұлғаның, әр бір ұрпақтың кешкен өмірі. Ойыннан бастау алып, ертеңімен сабақтасатын тәлім-тәрбиені бойға қондырып, ойға дарытудың алқашқы машығы.

Қазақ халқымен бірге жасап келе жатқан ұлттық ойындарының ежелден қалыптасқан түрлерінде ресми жағынан жасалмағанымен де, ойынның мазмұндық сипаты мен түріне қарай ажыратуға боларлық із - соқпақтар, белгілі жүйе сайрап жатады. Халықтың ұлттық ойындарына тән ерекшелік бала ойыны деп жалпы аталғанымен, жеткіншектің жасына қарай ішінара топтастыруға боларлық сипаттар баршылық.

Ұлттық ойындар бала тәрбиесінде негізгі екі жауапты қызмет атқарады: біріншіден, жаттығулар жасап, ұлт ойындарын ойнаған кезде дене дамуы жақсарса, екіншіден, ұлт ойындарының мазмұнын, ойлау тәртібін түсіндірген кезде ұлттық әдет-ғұрпымыздан, өткен өмірімізден хабар береді. Тәрбие жұмысын ұлттық дәстүрге сәйкес жүргізу, ал тәрбиенің негізгі мақсаты - дені сау, ұлттық сана сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, ар-ождан мол, еңбекқор, іскер, бойында басқа да игі қасиеттер қалыптасқан адамды тәрбиелеу.

Балалықтың базары шағындағы ойынның қайсысында мазмұнына қарай, өлең, тақпақ, ән араласады. Оның тікелей мазмұнында болмағанмен жеңіліс тапқан топ немесе ән, болмаса би билеп, күлдіргі әңгіме айтып айыбын өтеуге тиіс. Бұл - қазақтың ұлттық ойындағы басты ерекшелік. «Кім бұрын?» «Қаздар мен қасқыр», «Доп орталығы», «Доп үшін күрес», «Тартыспақ», «Ортаны тап», «Қоян мен қасқыр», «Қуыспақ», «Жұмбақ шеш», «Мерген мен үйрек», «Көмбеге кім бұрын жетеді?» «Кім байқағыш», «Қапы қалмас», «Кім жылдам?», «Допты көршіңе бер», т.б ойындарды ойнатуға болады. Ұлттық ойын қазақтың халықтық шығармасы - ауыз әдебиетімен біте қайнасып, бірге өрістеп, бір тамырдан нәр алғандықтан бұларға ортақ құбылыстар көп.

Бала ойынында жеңуші бар да, жеңілуші бар. Әрине, жеңген топ немесе бала табысын жұбаныш етсе, жеңілушінің айыбын өтеуі үшін айтатын тақпағы, биі, мақал-мәтелі, жұмбағы болуы керек. Сонда бала ойынның қай түрінде болсын - іс - әрекет, ән, би, өлең, жұмбақ, нақыл сөз араласа жүретіндіктен деп танымыз. Мұның педагогикалық мәні - баланы жан-жақты дамуға, тәлім-тәрбиенің арнасын кенейтуге мүмкіндік беретін тиімді жол екендігінде. Мәселен, мақал-мәтелдер - ауыз әдебиетінің бір түрі.

Он екі мүшең сау болса, сәулет емей немене,

Он саусағын сау болса, дәулет емей немене.

Денсаулық кепілі-тазалық.

Тәні саудың - жаңы сау.

Қорыта келе, біз ұлттық ойындар арқылы салауатты өмір сүруге тәрбиелеудің бірқатар мүмкіндіктерін аштық:

1. Ұлттық ойын бала денесінің дұрыс қалыптасуына мүмкіндік туғызады
2. Ұлттық ойын баланы тек денесін ширатып, денсаулықтарын жақсартып қоймайды, сонымен қатар пәндерден алған білімдерін толықтырады.
3. Ойын арқылы баланың ойлау қабілеті дамиды.
4. Ойын шыдамдылыққа, төзімділікке үйретеді, т.б.

Бала ойыны қоғамдық құрылыстың өзгеруіне, адамдар арасындағы әлеуметтік қарым-қатынастардың жаңаруына, мазмұны мен сипаты жағынан тиісті өзгерістерге түсіп отырады.

Сонымен түйіндеп айтарымыз, қазақтың ұлттық ойындарының басқа халықтардың ұлттық ойындарынан айырмашылығы - оның шығу, пайда болу тегінің ерекшелігіне байланысты белгілі бір тәрбиелік мақсат бірлігін көздейтінде.

Секция 5. Бастауышым - балбұлағым

Джанузакова Раушан Айтбайовна

*Күләш Байсейітова атындағы
дарынды балаларға арналған
Республикалық мамандандырылған
музыкалық орта мектеп-интернаты,
бастауыш сынып мұғалімі*

Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу

Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиелі баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті, – дейді алаштың арысы, ағартушы ақын Мағжан Жұмабаев.[1]

Мәдени құндылық – ұлттың тірегі. Сәлемдесу - әдептіліктің белгісі. Олай болса, «Жасында көргені жоқтың өскенде айтары жоқ» дегізбей, тәрбиенің басын сәлемдесуден бастайтын дана халқымыз әр отандасымыз үшін құндылық саналатын «Тіл», «ұлттық рух», «ел мен жер», «дәстүр» сынды құндылықтарымыздың қағидаларын дәріптеп кеткен. Рухани жаңғырудың негізінде жеке адамның, халықтың тұлғаға айналатындығын ата бабаларымыз жете түсінген. Батырлықтың, шешендіктің, тума талант иесі болып ұлт өнерінің тарихта терең арнасын қалдырудың өзі қазақ баласының тарихтағы жасампаздық рухының биіктігін көрсетеді. Ұлттық рух бар жерде рухани жаңару күш алады. Жаңа Қазақстан үшін қазақ өркениетін дамыту, салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, тіліне қоса тағы да басқа ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі.

Расымен де балаға дұрыс тәлім-тәрбие беру ұлттық құндылықтардан бастау алады. Ал отбасы тәрбиесінде ұлттық құндылықтарға қанық болып

өскен баланың ұстанымы мықты болады. Отанның ұлы ұғым екенін ұғынып, елінің қорғанына айналады. Ел боламын десең, бесігінді түзе деген сөздің негізі сонда болары анық. Халқымыз бала жарық дүниеге бейімделгенше, бесікке бөлеп, тербетіп отырған Бесіктің пайдасын өмірдің өзі дәлелдеп, осы уақытқа дейін жетіп отыр. Баланың таза болуы, ұйқысының тыныш болуы өз алдына, баланың ана құрсағынан жарық дүниеге келген соң табиғи өсуіне әсер етеді. Дәстүр - ұлт құндылығының бір бөлігі ғана. «Ат мінгізіп, шапан жабуға» келгенде ғана мәрт болмай, ұрпақ санасына тәрбиенің құндылығын дарыта білуіміз керек. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістіктеріне сай үйлестіру.

Қазақ халқының тәрбиелік және тәлімдік ой-пікірлері мен жол-жораларының маңызы мынадай жайттарда айшықтала түседі: қазақ халқының өміріндегі үлкенді сыйлау мен қонақ күтудің елеулі маңызы; халық ойындары мен мерекелерін өткізудің де өзіндік ерекшеліктері мен қалыптасқан жүйесі, табиғаттың сырын терең меңгеріп, үйлесімділік табуы; өсиет айту, терме, айтыс, шешендік сөздер; қазақтардың поэзиясы; туыстық қарым-қатынастар; қонақжайлылық, тектілік, т.б. Әсіресе, қазақтың шешендік сөздері тәрбие берудің аса қасиетті де құнарлы қаруы болып табылады. Себебі, «шешендік сөз өнері өмір шындығымен, әлеуметтік уақыттың қатал да құбылмалы мінезімен бетпе-бет келгенде, адамға рухани жәдігер болып, көзден алыс, көңілге жақын құбылыстарды түсінуге жетелейді». Мұның мәні қазақ даласында аузы дуалы, елге беделі бар адамның белгілі бір мәселеге қатысты айтқан ұтымды сөзі, пайымды пікірі ауыздан ауызға жылдам тарап, көпшілікке үлгі болған. Сондықтан, «шешендік сөз өнерін – қазақтың әдеп кодексі деп айтуға болады. Екінші сөзбен айтқанда, қазақ би-шешендерінің ұлттық моральдық құндылықтарды қалыптастыру әдіснамасының өзіндік қалпын білдірмек». [2; 58 б.]

Бүгінгі таңда қазақстандықтардың алдында тұрған міндеттердің бірі - «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыру. Бұл идеяны жүзеге асыру үшін мектептерде мақсатты түрде тәрбие жұмыстарын жүргізу, сонымен қатар барлық оқу пәндерінің тәрбиелік мәнін күшейту қажет. Оқытылатын пәндер рухани-адамгершілік қасиеттері мен білім алушылардың патриоттық сезімдерін қалыптастыруға, қазақстандық отаншылдық пен азаматтық жауапкершілік, ұлттық сана-сезім мен толеранттылық, Қазақстанның этникааралық жағдайда қарым-қатынас жасай білуіне бағытталуы тиіс.[3]

Өскелең ұрпаққа әлемдік стандартқа сай білім беру мен тәрбиелеу үрдісін ұйымдастыратын мектеп. Сондықтан, әрбір ұстаз өз ісінің шеберлігін жетілдіру үшін алдына белгілі бір мақсат қоя отырып, жұмыс жүргізеді. Тәрбие жұмысында Ұлттық мүдде, Ар - Ұят, Талап ұлттық құндылықтары арқылы ата-анасын сыйлайтын, «қарашаңырақ», «жеті ата», «тектілік» ұғымдарының маңызын бағалайтын, отбасы татулығы мен берекесін қадірлейтін, әр ісіне жауапкершілікпен қарайтын, мейірімді, ісіне адал, ар-ұятты жоғары бағалайтын жеке тұлға қалыптастыру жұмыстарын жүргіземіз. Мектебіміз республикадағы мектептер арасында өзіндік орны бар, қаймағы бұзылмаған ұлттық тәлімі мен

тәрбиенің қарашаңырағы. Осы білім ордасында өнерлі де, өнерпаз дарынды балалар тәрбеленіп келеді. [4]

Ұлттық ойындар – бастауыш мектеп балаларының негізгі іс-әрекеті, оқудың маңызды құрамды бөлігі, дидактикалық ойынның бір түрі. Ұлттық ойын – оқушылардың оқу әрекетін жандандырады, еңбекте дербестік пен инициативаны, жолдастық пен өзара көмекті дамытуға жол ашады. Ұлттық ойынның ең басты ерекшеліктерінің бірі балалардың білімді игеруде ақыл ой қызметін дамыта отырып, өзара қарым - қатынас жасауға жеткен жетістіктерінің дәрежесінің көрсеткіші. Екіншіден, оның ұжымдық сипатта болатындығы. Ұлттық ойын көп жақты, қиын педагогикалық құбылыс. Ұлттық ойынның негізгі мақсаты оқыту барысында баланы қызықтыра отырып, білімдік, тәрбиелік мақсаттарына жеткізеді. Ұлттық ойын – тәрбие құралы, ақыл-ойды кеңейтіп, тілді ұстартады, сөздік қорды байытады, сезімдерін күшейтеді.

Мен өз сабақтарымда оқушылардың тілін дамытып, сөйлеуін жетілдіру, ұлттық сезімін ояту мақсатында сабақта ұлттық ойын элементтерін орайлы пайдаланамын. Ана тілі сабақтарында «Қыз қуу», «Бәйге», «Теңге алу» т.б. ойындарын ұйымдастырамын. Сабақтан алған білімдерін бекіту мақсатында «Сақина салу» ойыны оқушылардың қызығушылығын арттырады.

Ойынның шарты: Бәрінің қолына сақина салған болып аралап білдірместен әр топтың 2 оқушысының қолына сақина салып кетеді. Тақта алдында тұрып «Кел, сақинам, кел!» деп шақырады. Егер сақина салынған оқушы орнынан тез тұра алмай қалса, онда тақтаға шығып, қима қағаздағы тапсырмаларға жауап береді. Егер сақина салынған оқушы тұрып кетсе, жанында ұстай алмай қалған оқушы осы шартты орындайды.

Асық ойнау: баланың ойлау қабілетін дамытады, адамдармен тез тіл табыса білуге үйретеді, денені шынықтырады, қан айналымы мен тыныс алу мүшелерінің жұмысын жақсартады, баланың көзі қашықтықтан көруге дағдыланады, мергендікке баулиды, бойдың жылдам өсуіне көмектеседі, таза ауада тері жасушалары ашылып, ағза тынығады.[5]

Сонымен қатар бастауыш сынып оқушыларының санасына ұлттық құндылықтарды сіңіруді басты мақсат ете отырып, қазақ тілі, ана тілі, тәрбие сағаттарында «Ұлттық киімдер-ұлт бейнесі», «Ұлттық тағам- ұлт мақтанышы», «Ұлттық аспап- киелі құндылық» тақырыптарындағы сандықшаларды білім игеруін тексеру жұмыстарында пайдаланып, білімдерін бекітіп отыруды үрдіске айналдырдым.

Алайда, қазіргі таңдағы үлкенді сыйламау, ата-анасына жекіп сөйлеу, рәміздерді құрметтемеу, мұғалімдеріне қарсы шығу, басшыға бағынбау және сол секілді олқылықтар негізі кезінде дұрыс тәлім-тәрбие алмағандықта жатыр. Өсіп келе жатқан жас ұрпақ иығындағы жауапкершілікті шынайы сезінбейді. Өзін ұлт болып қалыптасуының басты факторларының бірі ұлттық құндылықтарды насихаттаушы адам екендігін түсінбеуінде болып табылады. Сол себепті адам өміріндегі тәрбие, ұлттық сана басты мәселе болуы тиіс. Егеменді еліміз өркендеп дамуы үшін біз озық ойлы ұлт ретінде халқымызды

ыдырататынын емес, керісінше біріктіретін жолды таңдап, тек қана алға дамуымыз керек. Жалпы ұлтымыздың құндылықтары бәрінен жоғары тұруы тиіс.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. [https://bilimdinews.kz/\[1\]](https://bilimdinews.kz/)
2. Шал ақын. Өлеңдер зерттеу деректер. Алматы, 2003.[2]
3. <https://centre-tur.kz/kk/maqalalar/dasturli-din/861/> [3]
4. Қ.Бөлеев «Болашақ мұғалімдерді оқушыларға ұлттық тәрбие беруге кәсіби дайындау».-Алматы, 2004
5. Табылдиев Ә. Қазақ этнопедагогикасы. Алматы, 2001.
6. Касымжанов А.Х. Духовное наследие казахского народов. Москва, 1992.
7. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогического исследования. Москва, 1992.

Полатова Гулжан Бекжигитовна

*Күләш Байсейітова атындағы
дарынды балаларға арналған
Республикалық мамандандырылған
музыкалық орта мектеп-интернаты,
бастауыш сынып мұғалімі*

Бастауыш сынып оқушыларының оқу жылдамдығын арттыру жолдары

Оқушы үлгерімінің негізгі факторы - оқу жылдамдығы. Мәнерлеп оқу – қандай мәтінді болмасын дұрыс, сөздерді бұзбай, сөз қалдырмай, сөз аяғын жеп қоймай, әрбір сөзді дұрыс, анық оқу болып табылатынын барлығымыз білеміз. Мен өз тәжірибемде оқушыларды минутына қанша сөз оқи алатындығын тексеру барысында 3-4 сынып оқушылары 1 минутта көп сөз оқимыз деп, сөздер санын көбейтуді мақсат етеді. Ал олай оқитын баланың сөздері мен әріптері анық шықпайды. Оқығандарын түсіне бермейді. Тек жылдамдықты арттырады. Егер баланың түсінуінен гөрі оқуы шапшаңдау болса, ол баланың түсінбей оқығаны. Баланың түсінуі арта түссе, ол өзінен өзі-ақ шапшаң оқи бастайды, сондықтан оқытудың алғашқы кезінде шапшаң оқудың қажеті жоқ, тіпті ол зиян келтіреді деген шешімге қосыламын.

Оқу жылдамдығы - оқушының оқу үлгерімінің деңгейіне әсер ететін критерий. Өйткені, бала неғұрлым баяу оқыса, соғұрлым ол материалды оқуға немесе тапсырманы орындауға көбірек уақыт қажет болады. Оқу техникасы төмен орта сынып оқушысы оқуда жоғары нәтижеге жете алмайтыны тәжірибе жүзінде дәлелденген. Сондықтан

бастауыш сынып мұғалімдері де, кіші мектеп оқушыларының ата-аналары да оқу техникасын үйретуге ерекше көңіл бөлулері қажет. Оқу кезінде баланың мәтіннен басқа ештеңе туралы ойламауы маңызды. Балалық шақта жылдам оқуды меңгеру үшін кітаптың бүкіл парағын тұтастай көруді үйрену керек, оны сызықтармен емес, диагональ бойынша оқу керек. Оқу ақпаратты қабылдау және қабылдау қабілетіне негізделген сөйлеу әрекетінің ең маңызды түрі. Сызбалардан, диаграммалардан және бейнелерден айырмашылығы, ол қиялды белсендіреді. [1,2-4бб.]

Оқу қабілеті бүгінгі таңда бірінші сынып оқушысына қойылатын басты талаптардың бірі. Бастауыш сыныпта балаларға оқу техникасы бойынша тест тапсырылады: оның көмегімен оқушының мәтінді қаншалықты тез түсінетінін және оны қатесіз қабылдай алатынын тексереміз. Қазіргі техниканың дамыған заманында оқушылар үй жағдайында кітаптан қарағанда ұялы телефон, планшеттерге әуес. Сол себепті өкінішке орай, тыңдалым мен бейнені қабылдау дағдылары қалыптасып, оқу мен айтылым дағдылары келесі кезекте тұр.

Оқушының жылдам оқуда қиналатын негізгі себептері:

- визуалды есте сақтау қиындығы;
- дыбыс элементтерінің синтез процесінің қалыптаспауы;
- әріптер мен дыбыстар арасындағы күшті ассоциациялар дамымаған;
- регрессиялар – бұрыннан оқылған нәрсені қайта оқу мақсатында көздің қайталанатын қозғалысы;
- мәтіннің мағынасын болжай білмеуі. - артикуляциялық кемшіліктер;
- шағын көру аймағы;
- зейін мен есте сақтаудың жеткіліксіз даму деңгейі;
- белсенділіктің төменділігі. [2,364 б.]

Оқу жылдамдығын сауатты арттыру жолдарының алғашқы сатыларын қалыптастыруға байланысты әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалану арқылы оқушының әдеби сауатын ашып, рухани байыта түсеміз.

«Біз оқимыз, санаймыз» жаттығуы.

Екінші сынып оқушысы мәтінді оқып, берілген дыбыстарды санайды. Мысалы, мына өлеңдегі «о» дыбысының санын табыңыз.

Отан деген-атамекен

Отан деген- туған жер.

Отан-ана

Отан-үлкен

Қазақстан-туған ел [3]

«Сөз пирамидалары» Мұндай жаттығулар үшін сөздер ең аз әріптері бар сөзден бастап бағанға жазылады. Әрбір сөз екі бөлікке бөлінеді, олар бір-бірінен біршама қашықтықта жазылады. Әрбір келесі жолда бұл қашықтық артады.

«Бірінші-соңғы». Бұл жаттығу үшін кез келген мәтінді пайдалануға болады. Балалар тек әр жолдың бірінші және соңғы буындарын оқуы керек. Бұл тапсырманы орындауда оқушы зейіні шоғырланып, дағдысы дамиды.

«Сөзді табыңыз». Қағазға бірнеше түрлі, өте ұзын емес сөздерді кездейсоқ

ретпен жазу керек. Мектеп оқушыларының міндеті - мұғалім бір-бірлеп атайтын парақтағы сөздерді мүмкіндігінше тез табу.

«Сына диаграммасы» алдымен орталық бағанға назар аудару қажет.

Содан кейін бүйірлік сандарды дауыстап айтып отырып, ақырын төмен қараңыз. Жылдам оқуға арналған бұл сандар кестесінің мақсаты-соңына жету және орталық бағанның оң және сол жағындағы сандарды бір уақытта көру.

«Шульте кестелері». Оқу жылдамдығы көбінесе көздің сызықтан сызыққа қаншалықты жылдам қозғалуына байланысты. Кейбір балалар мәтінді ретімен оқи алмайды: олар жолдардан «секіреді», сөздерді өткізіп жібереді және үнемі сөйлемнің басына оралады. Шульте кестелері бұл мәселені шешуге көмектеседі:

- ақпаратты қабылдау жылдамдығын арттырады;
- көру аумағын кеңейтеді;
- көздің қимыл жылдамдығын күшейтеді;
- логикалық ойлауды арттырады;
- ойлау ритмін қалыптастырады;
- жылдам оқуда мәтіндегі көлемді ақпаратты тұтас қамтуға көмектеседі.[4]

Көптеген ата-аналардың бала тәрбиесіндегі басты сұрақтарының бірі – «Балалардың оқуға қызығушылығын қалай арттыруға болады?» Әсіресе, смартфондар мен планшетті қолдарынан тастамай ойнайтын бүгінгі балалардың оқуға қызығушылықтары еш оянбайтындай көрінеді. Мұндайда не істеуге болады?

Мектеп жасындағы әріп танитын балаға қажеттілігіне қарай берілген сөздерді өздеріне оқыту ұсынылады. Мысалы, дәмханаға тамақтануға барғанда балаға ас мәзірін өзіне оқытуға тырысыңыз "Сен ұнататын тағам бар ма, тапшы" немесе "Балмұздақтың қандай түрі бар екен? Саған ұнайтыны бар ма?" деген сияқты сауал қойған жөн. Баланың кітап оқығысы келмей тұрса, оны күштеп оқытуға болмайды. Бұдан бала кітапты жек көріп кетеді. Оның орнына кешке ұйықтар алдында қызықты кітаптың (ертегінің) бір абзацын, мүмкін болса, ондағы басты кейіпкердің сөзін немесе оған берілген мінездемені дауыстап оқуын өтінізіз.[5] Оқып болған соң балаңызды мақтап қоюды ұмытпаңыз. Әдетте, балалардың ойында әр күннің соңғы оқиғалары жақсы сақталады. Ұйықтар алдында олардың көпшілігі дәл сол оқиғалар жайында ойланып жатады. Егер балаңызға оқыған ертегісі ұнаса, оның басты кейіпкерін өзім деп елестетіп, оқиғаның жалғасын білуге қызығушылығы артады.

Әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Бастауыш сынып журналы, 2013 жыл, №9, [1,2-466.]
2. Педагогика: дәрістер курсы, Алматы «Print-S», Алматы, 2005
3. <https://kerchtt.ru/kk/tehnika-skorochniya-uprazhneniya-dlya-detei-raznyh-vozrastov-luchshie-metodiki/> [3]
4. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике - М., 1995.
5. https://www.youtube.com/watch?v=AV_hiHcSivA

6. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – М.,1996.[4]
7. Хозяинов Т. И. Педагогическое мастерство преподавателя. М.,1988.
8. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. М., 1979.
9. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. М.,1971.[5]
10. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. М., 1974.

Практикалық бөлім - Кіріктірілген сабақтар

Қыдырбаева Фарида Нуркадиловна,
қазақ тілі мен әдебиет пәнінің оқытушысы
Абенова Сауле Сыдыковна,
орыс тілі мен әдебиет пәнінің оқытушысы
Есеналиева Мақпал Дабыртаевна,
ағылшын тілі пәнінің оқытушысы
Жаспанова Раушангуль Куандыковна,
француз тілі пәнінің оқытушысы

Сәкен Сейфуллиннің «Аққудың айырылуы» поэмасындағы Аққу образы

Пән: Қазақ әдебиеті, орыс әдебиеті, ағылшын тілі, француз тілі

Сабақтың типі: Кіріктірілген , шығармашылық ізденіс

Мақсаты:

1) Студенттерге С.Сейфуллиннің өмірі мен еңбектерін зерттей отырып, «Аққудың айырылуы» поэмасының әр тілде аудармалануы мен би өнеріндегі аққу бейнесінің көрінісі, Аққу бейнесінің әдеби шығармалардағы таралуы, насихатталуы, аққудың символикалық бейнесінің әр өнер түріндегі кескін-кейпі туралы ізденуі пәнге деген сүйіспеншілігін арттыру.

2) студенттердің есте сақтау қабілетін, өз ойларын еркін жеткізе білу, өз бетімен жеке жұмыс істеу, логикалық ойлау қабілеттерін дамыту; ізденіс жұмыстарын жүйелеуге дағдыландыру;

3) студенттердің мәдениетін жоғарылату, жауапкершілікке, жеке жұмыс істеу, топпен жұмыс істей алуға, ізденушілік пен шығармашылыққа баулу;

Пәнаралық байланыс: Сурет өнері, музыка , би өнері, көркем өнер, тілдер орыс, ағылшын, француз

Қорытынды: Оқушыдан күтілетін білімділік: Әдебиеттегі Аққу образы арқылы би өнеріндегі аққу биінің үйлесімділігін танып білу, тіл өнерінің бар өнер атаулының басы екендігін дәлелдеу.

Пәнге қажетті ресурстар: Теледидар, компьютермен презентациялар, видеофильм, слайд маркер, түрлі –түсті қағаздар, алма ағашының кескініндегі суретті паракша, биге қойылым үшін костюмдер, қару жарақ.

Студенттердің өздік жұмысының түрі: Жазбаша ізденіс тақырыптары мен пайдаланған әдебиеттерден мәтіндік көркем оқу, слайд, презентацияларды қорғай білу, қосымша сұрақтарға жауап беру, сабаққа кері байланыс жасап, белсенді атсалысу.

Сабақ барысы:

Ұйымдастырушылық кезең: Семинарға қатысушы қонақтармен және студенттермен сәлемдесу;

- студенттерді тізім бойынша түгендеу;

- сабақтың мақсаты, жоспары, өткізілу тәртібімен таныстыру;

Эдварда Грига «Утро» әуені.

Шугыла

Нұр шашылған аспанның аясында,

Мындай сұлулыққа тоясың ба?

Көзің түссе өзіңді ұмыттырар,

Махаббат та, мәрттік те, бәрі осында.

Көне өлеңің секілді жаңа өлеңің,

Табиғат-ай, не деген шебер едің?

Осынау ақ айдынның қос еркесін,

Ләйлі мен Меджнүн десе сенер едім.

Алиша

Повелось так с самой древности:

Эти птицы – символ верности.

В отраженьё своё глядя,

Вот скользят по водной глади,

Восхищая всех людей

Двое белых лебедей

Жанерке

There was a place in Arka,

Silk Samal saya:

There was one lake in saya

Cheese cup scope.

There were a couple of swans

Which inhabited the lake

There were two lovers

Achieved heir goal together

Surrounding of the lake early and late

Full of thousands of changeable songs

Fnd the lake was beautiful

Two lovers like a fairy tale.

One day Lsing on tne shore

I saw birds danse and play.

«Сакен Сейфуллин»

(Интербелсенді тақтада сабақтың тақырыбы көрсетіліп тұрады)

Кіріспе сөз

Құрметті бүгінгі семинарға қатысушы тыңдарман қауым, білім алушы шәкірттер, бүгінгі семинарымыздың тақырыбы «Өнердің бір өзегі – тіл» деп аталады. «Тіл- достықтың алтын көпірі» деп халқымыз бекер айтпаған, қай халықтың классикалық үлгідегі шығармаларын алып қарасаңыз да, ол ең алдымен тіл өнері арқылы бір елден екінші бір елге таралып, насихатталады екен. Бүгінгі біздің шеберлік сабағымыздың тақырыбы халқымыздың жыр сұңқары атанған Сәкен Сейфуллиннің «Аққудың айырылуы» поэмасындағы Аққу образы арқылы әдебиеттегі аққу бейнесін жан – жақты талдай отырып, қазақ, орыс, ағылшын, француз тіл пәндері арқылы кіріктірілген шеберлік сабақ үлгісін ұсынамыз.

Бұл семинар сабақтың мақсаты – әдебиет пен музыка, би мен сурет өнеріндегі Аққу бейнесінің көркемдік нақышына қобыз аспабы мен аққудың ұқсастығы жайлы зерттеулерге кең тоқтала отырып, автордың айтпақ ойына жан-жақты талдау жасаймыз. Өнердегі аққу бейнесіне қалам тартқан авторлардың шығармаларына, аққу бейнесінің би өнеріндегі түрлі сахналық қойылымдарына шолу жасаймыз. Би қимылына байланысты француз тіліндегі сөздерге түсінік береміз. Қазақ ауыз әдебиетінде Аққу тақырыбы мәңгілік тақырыпқа айналған, аққу бейнесі асқан сұлулықтың бейнесі, сыйқырлы күш иесі, даналықтың жаршысы болған екен.

Жаңа сабақ: (Қобыз бен аққу жайлы видео көрсету)

Сәбит: Қобыз бен аққу жайлы ғалымның тұжырымын келтіреді.

Халқымыз қобыз үнінен бөлек оның пішін тұрпатына да ерекше назар аударған. Қобыз аспабы бір қараған адамға аққуға ұқсас көрінеді. Атақты ғалым, Әлкей Марғұланның айтуынша «Қобыз аспабы аққуға ұқсағандығы аққу құстың киелілігіне тікелей байланысты. Байырғы қазақ халқы үшін аққу бейнесі қасиетті тотеммен пара-пар». Орта ғасырдағы Қорқыт бабамыздың атымен тығыз байланысты қобыз аспабы да ұрпақтан-ұрпаққа мұра болып жалғасуда.

Мухит Алиша:

Лебеди издавна были одним из самых любимых народом птиц. Символом красоты, любви и верности. Лебединая верность, горделивая осанка, белоснежное оперение и красиво изогнутая шея воспеты поэтами, писателями, художниками и музыкантами всех времен и народов.

Казахи исстари смотрят на белого лебедя как на символ справедливости и чистоты, выносливости и сплоченности, любви и верности.

Бегеш Айгерім

Сәкен ақынның «Аққудың айырылуы» поэмасы қазақ сөз өнеріндегі өзіндік көркемдік ерекшелігі бар поэма. Поэмада ақын табиғатты, сұлулықты, табиғаттың тәлімі мен перзенттері болған аққуларды қорғау, адалдықты жыр ету арқылы жауыздыққа қарсы тұруды ту еткен.

Галимжан Амина

Аққу образы қазақ әдебиетінде ауыз әдебиетіндегі «Қыз Жібек» жырынан бастау ала келіп, қазақ поэзиясында сұлулықтың, тазалықтың, пәктіктің символына арналған бейне.

(Презентация «Қыз - Жібек»)

Аққу құсы - шын ғашықтың, адал махаббаттың белгісі. Поэмада қос аққудың махаббаты арқылы адал махаббат пен сезім жырланады. Қос ғашықтың көңілді алаңсыз, бақытты күндері ұзаққа бармайды. Оны Сұрмерген аңшы келіп атып алады. Поэмада жауыздықтың символы ретінде аңшының қатыгездігі суреттелсе, сол жауыздыққа шендестіріле аққудың махаббатқа адалдығы мерт болған аққудың сыңарының әрекеті арқылы шынайы суреттеледі.

Шығармадан үзінді мәнерлеп оқу мен биден көрініс (муз. Тлендиева)

Абылкасенова Акбота:

Выдающаяся личность, поэт, писатель, которым мы гордимся, Сакен Сейфуллин, прекрасно владел русским языком, знал русскую литературу. Произведения свои он писал на казахском языке, но многие переводчики преклонялись перед шедеврами Сакена Сейфуллина, переводили стихотворения Сейфуллина, чтобы не только носители казахского языка могли прикоснуться к его творчеству, но и представители других национальностей могли признать всю прелесть его произведений.

Лебедь – поэтический образ, который часто встречается в творчестве Сакена Сейфуллина. Поэт часто использует его как символ неземной красоты, которая является олицетворением всего прекрасного в жизни.

В 1919 году в стихотворении «В пустыне» поэт пишет о лебеде, образ которого помогает, вселяет в него надежду в то, что наступит время радости и счастья. В стихотворении «Лебедь» (1921г.) он описывает эту гордую птицу как воплощение красоты, изящества и чудного совершенства. В своей статье «О благородной птице Акку» Сейфуллин рассказывает о народных преданиях о лебедях. «Прекрасный лебедь», рассекающий гладкую поверхность глубокого серебряного озера, обрамленного шелестящим, как зеленый шелк, тростником, пробуждает мечты кочевников, ласкает их взор. Лебедь гордо и отрешенно плывет над таинственной глубиной, волны которые обнимают его белоснежную пуховую грудь. Трубя звонкую песню, плещется он в алмазных брызгах, затем белые красавицы ныряют в холодную прозрачную глубину и рвут молодые листья камыша колыхающихся надводных растений. Чтобы после снова нежно курлыкать от радости жизни. Они отдыхают за плотной, как

полог новобрачных, зеленой стеной камыша и рогоза. Невинные и прекрасные чистые птицы с серебрянным мелодичным голосом украшают озеро, делают его привлекательным.

Мухит Алиша:

Одно из таких произведений поэта «Разлученные лебеди» в переводе на русский язык Кирабаева Серика Смаиловича. Это произведение было написано в середине двадцатых годов. Этот поэтический образ по-особому «заиграл» и возвысился до большого художественного обобщения в данной поэме.

В романтической поэме «Разлучённые лебеди» описана история двух прекрасных, безвинных птиц, которых безжалостно разлучила пуля охотника – браконьера.

В романтической легенде поэт прославляет подлинную любовь и верность. Это произведение - призыв любить и ценить красоту, воспевающие идеи гуманизма, в какой-то мере характеризует и самого поэта, тонкой души человека, самозабвенно любящего жизнь гражданина и вдохновлённого певца.

Перед нами проходит незабываемая панорама чудесного озера, как будто застывшего в своей узорной чаше. Зелёные берега озера, которые заросли густым тростником, окутаны легкой кисеей тумана. И на фоне этой красоты встреча двух лебедей

Адиль Элиф: (поэмадан үзінді)

Ф.Нуркадиловна сөзі:

Ал ендігі тындайтындарыңыз «Ақкудың айырылуы» поэмасынан ағылшын тілінде аудармадан үзінді. Аудармалаған училищеміздің ағылшын тілі пәнінің оқытушысы М.Д.Есеналиева.

Поэmanın ағылшын тіліне аудармасымен таныстырып, хореографиямен байланысын би қимылдары арқылы көрсетеді.

Марат Ариана: В хореографическом искусстве многие балетмейстеры и балерины обращались к теме лебедей. Это и балет Б. Г. Аюханова «Гакку – клич лебедя», это и хореографическая миниатюра «Акку туралы аңыз» Анель Нурсеитовой, а также педагогов нашего училища Г. Н. Бейсеновой и А.Садыковой, которая является автором этнографического балета «**Тұран дала - қыран дала**»

Балеттен үзінді «Тұран дала - қыран дала». В этом балете очень красиво был создан **ЛЕБЕДЬ**, тотемная, священная птица. По одной версии, когда богиня **Умай** спускалась на землю, она приходила в виде лебедя. А есть еще версия, что она своих дочерей превращала в лебедей, в символ любви и верности. Специально заказанная музыка балетмейстером Заурбеком Райбаевым композитору М. Мангытаеву, для хореографической миниатюры «Аккудын айрылуы» - «Лебединая песня», которую можно назвать одноактным балетом. «Лебединая песня» на музыку М. Мангытаева впервые возможностями народного танца повествовала об истории любви и верности, вечных. Как сама жизнь. В одноактном балете «Ақкудың айырылуы» Райбаев

смог с величайшим мастерством донести до сердца каждого мысль о том, что любовь священна и вечна.

Кариполла Жанел Пластика, грация, красивые движения рук и тела, имитирующие движения лебедей, их крылья не оставили равнодушными балетмейстеров.

*Балерин пльвёт лебязья стая,
Шумно распахнулись веера.
Свет и ветер, музыка блистает.
Музыка нова, хоть и стара.
Облаком едва заметной дрожи,
Дымкою, слетающей с небес,
В зеркалах неуследимо множась,
Лебедь белая легко пльвёт,*

Байжарас Инжу: Поэмаңыз француз тіліне аудармасымен таныстырып, хореографиямен байланысын би кимылдары арқылы көрсетеді.

Образ лебедея на протяжении многих веков не оставляет равнодушными людей, принадлежащих искусству: искусству слова, искусству звуков, искусству кисти, искусству танца и скульптуры. Каждый, кто способен видеть и ценить прекрасное, оставляет за лебедем право быть одной из самых величественных и удивительно красивых птиц на Земле.

Будем ли мы и впредь созерцать лебедей на наших озерах и прудах, будут ли они так же вдохновлять наших потомков на создание прекрасных произведений, зависит от нас, от того, сможем ли мы сохранить природу родного края.

Бейне-клип Димаш Құдайбергел «Любовь уставших лебедей».

Мұғалімнің қорытынды сөзі:

Сәкен ақынның поэзиясын оқи отырып, рәміз дәрежесіне көтерілген бірнеше тұрақты образдар бар, атап айтсақ: Альбатрос, асау тұлпар, сырсандық және аққу. Бұл поэма 1925 жылы жазылған, Бір ғасырдай уақыт өтсе де, өз бағасын жоймаған туынды, өйткені Аққулар - сұлу құстар, әдемі, нәзік құстар. Қазақстанның Көкше өңірінде жиі мекендейді. Қыздардың сұлулығын сөз еткенде аққуға балайды. Қазақ тілінде «аққудың көгілдіріндей», «аққудың

мамығындай», «аққудың сылануындай», «аққудың үніндей» деген сан алуан тұрақты сөз орамдары бар

Сабағымызды қорытындылай келе, осы адал, жаны таза, ақылды аққулар секілді біз де білімге, өнерге, достық пен махаббатқа адал бола білейік. Ал қасиетті аққу бейнесі өнер атаулының бәрінде мәңгілік тақырып бола беруі даусыз екен.

Нарбаев Дауренбек Жолдасбекович,
физика пәнінің оқытушысы
Кожекенова Кульшат Мусекеновна,
математика пәнінің оқытушысы
Турсунова Чолпанай Алимжановна,
информатика пәнінің оқытушысы
Раздыкова Светлана Медальевна,
математика пәнінің оқытушысы

Исаак Ньютон. Мұқағали Мақатаев. Би өнері

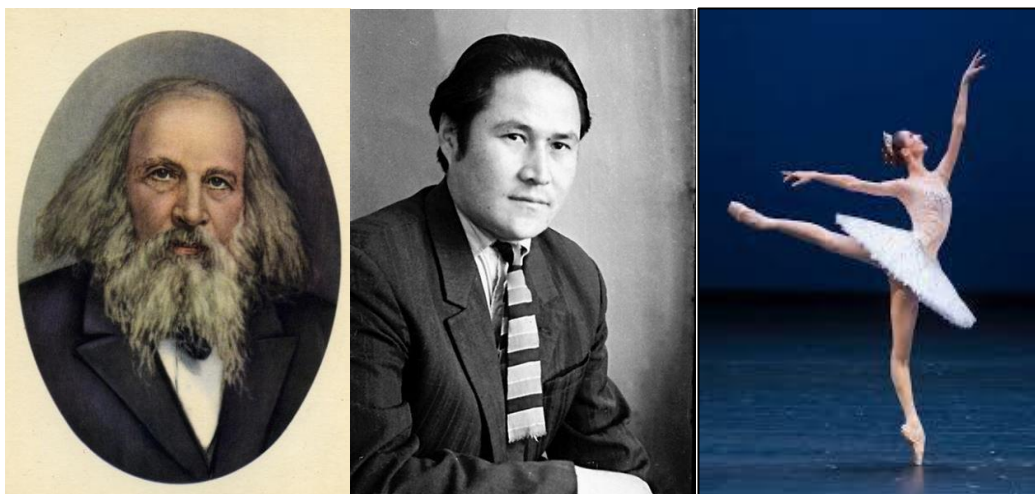
Пән: Математика, физика, информатика

Сабақтың типі: Кіріктірілген, сыныптан тыс ойын-сабақ

Сабақтың мақсаты:

И.Ньютон заңдарының маңыздылығын жүйелі түрде бекіту. Оқушылардың пәнаралық және пәнішілік білімдерді игеруін қамтамасыз ету. Динамика заңдарын бекіту барысында шәкірттердің өткен тақырыптарды меңгеру деңгейінің жоғарылауына, түсініктерінің тереңдеуіне жағдай жасау. И.Ньютон заңдарының өмірдегі орнын, маңыздылығын көрсету. Заңдылықтардың тұрмыстағы, техникадағы, қазақтың ұлттық ойын, би өнеріндегі мазмұндылығын тұжырымдау.

Сабақта пайдаланылған көрнекіліктер: И.Ньютон және М.Мақатаев портреттері, би өнері, қабырға газеті, аудио және бейнетаспалар (презентация) және т.б.

Құрметті оқушылар! Бүгін бізде өте жауапты да қуанышты күн. Өйткені, бүгін біз осыған дейін оқып-үйренген И.Ньютон заңдарының қазақтың салт-дәстүрлері мен әдеп-ғұрпындағы, әдебиеті мен өнеріндегі орнын көрсетіп, дәлелдейміз. Соның ішінде, физикалық құндылығын бағалауымыз қажет. Демек, Исаак Ньютон заңдарының 1. Қазақ әдебиетінде (Мұқағали Мақатаев шығармаларында) және 2. Би өнерінде (АХК оқушылары) алатын орнына тоқталамыз.

Сабақтың барысы:

Құрметті оқушылар! Бүгін бізде өте қызықты, маңызды сабақ. Сабағымыздың осы қазақтың қара шаңырағы, өнер, соның ішінде би, балет әртістерінің А.Селезнев атындағы хореография училищесінің мәжіліс залында өтетіні елеулі, маңызды.

Классикалық механиканың патшасы Исаак Ньютонның заңдарының, қазақтың ақиық ақыны М. Мақатаевтың өлең жолдарындағы орна, біздің балет әртісі үшін маңыздылығын қарастырамыз

1. Бұл сабақ сахналық қойылым ретінде театрда өтеді. Сондықтанда, теартға билет алыңыздар!

Билет алсаңыздар, мынадай тапсырманы орындау қажет. Билетте бір орын бос (Ол сіздің орныңыз). Онда сіз бір биге (балетке) қатысты геометриялық фигураны көрсетіп немесе бір физикалық атауды жазуыңыз керек.

Сурақ-жауап

- И. Ньютон кім?
- И. Ньютонның I заңы
- И. Ньютонның II заңы
- И. Ньютонның III заңы
- М. Мақатаев кім?
- М. Мақатаевтың қандай өлеңдерін білесің?
- Би билеуде қандай физикалық математикалық ереже, заңдылықтарды біру керек

2. Ал енді білімді шындасақ билеттеріңіз жарамды, автобуста мініп театрға барайық!

Автобуста “Ойнап көр!”

Тапсырма: Актерлік шеберлікті көрсету.

Мұқағали Мақатаев өлеңінен үзінді

Бүлініп кеттің дейсің, бүгінде сен,

Мен мына табиғатпен күбірлесем.

Осы бір жаратылыс құбылмаса,

Мен-дағы құбылмас ем, бүлінбес ем.

Сүрініп жүрсің дейсің, бүгінде сен,

Жерімді сүйе алмаймын сүрінбесем.

Осы бір жаратылыс жалтармаса,

Жалтарып, тізе бүгіп, жүгінбес ем.

- Сызылған өлең жолдарының физикалық шынайылығы неде?

- Сүріну, жерді сүю - инерция заңына қатысты қозғалыс
- Үйді жинап-тазалау кезіндегі І заңға қатысты іс-қимылды атаңыз. Төсеніштерді қағып, сілкуді демонстрациялық құрал арқылы көрсету.
- Енді инерция заңына байланысты мына аялдамаға тоқтайық!

Келіп жеттік енді орнымызға жайғасайық.

3. Қойылым басталғанша сіздерді фойеде “Кім епті?” ойыны күтіп тұр (инерция заңына арналған прибор және стакан суды қозғалтпай парақты алу)

Қол ептілігі болса, онда бой сергіту тапсырмасын орындайық

«Ақ Маржан» әніне іс-қимылды орындау (қолды сілкілеу, иықтан шаңды қағу, аяқтағы балшықты түсіру т.б)

Мұқағали Мақатаевтың “Асығу керек” өлеңінен үзінді оқылады.

Асығу керек

Асығу керек

Асығу керек, асығу!

Алдыңда биік асуың.

Асығу керек, жылдамдығыңдай сәуленің

Артыңа тастап найзағайлардың жасынын!

Асығу керек,

Тыңдыру керек барлығын

Ешкімнің күтпей жарлығын!

АСЫҒУ

ӨЗДЕТУ

ЖЫЛДАМДЫҚТЫҢ ӨЗГЕРІСІ

$$\vec{\Delta v} = \vec{v} - \vec{v}_0$$

УДЕУ

$$\vec{a} = \frac{\vec{v} - \vec{v}_0}{t}$$

ЖАРЛЫҚ (БҰЙРЫҚ)

$$\vec{F} = m\vec{a}$$

$$\vec{a} = \frac{\vec{F}}{m}$$

Battement Tendu ("Batman tandu")

Элемент атауының сөзбе - сөз аудармасы "шиеленісті, шиеленісті". Батман көрінісі жұмыс аяғын алға, артқа немесе бүйірге бұруға негізделген. Алдымен аяқ еденге, содан кейін негізгі позицияға тартылады. Ұрлау бұрышы 30 градус болуы керек. Аяқты алға немесе артқа тартқанда, дене мен аяқтың арасында 90 градус бұрыш пайда болады. Бүйірге апарған кезде аяқ иықпен бір сызықта болуы керек. Орындау кезінде аяқтар созылып, мүмкіндігінше шиеленіседі. Көбінесе балет станогында жылыту және жаттығу қимылдары ретінде орындалады.

Grand battement Jete ("гран батман")

Ол аяқты жоғары сермеу арқылы орындалады. Бұл жағдайда аяқты көтеру бұрышы 90 градус немесе одан жоғары, бірақ жаттығу кезінде аяқты 90

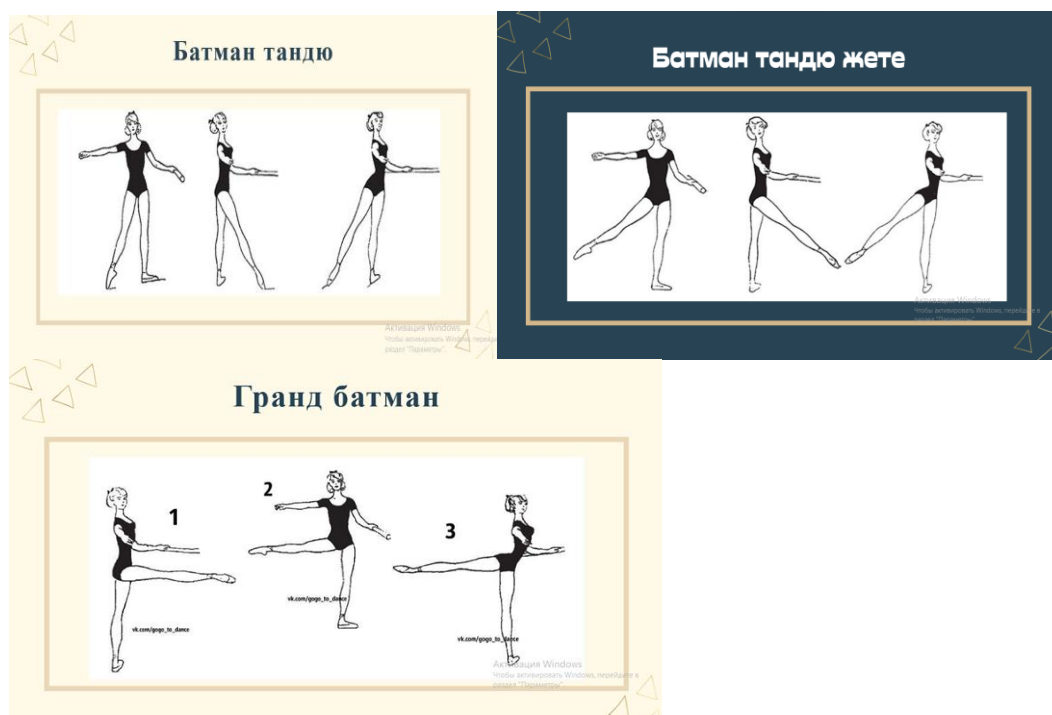
градустан жоғары көтеру ұсынылмайды. Бишінің денесі аяқты алға немесе Алға көтерген кезде артқа қарай бұрылады. Аяқты бүйірге көтерген кезде дененің минималды ауытқуына жол беріледі, бірақ сонымен бірге аяқ пен иықтың бір сызығын сақтау керек.

Batman tandyu Gete-бұл қарапайым Batman tandyu-мен бірдей, бірақ аяғы 45 градусқа көтеріледі. Джете (jete) француз тілінен аударғанда "лақтыру" дегенді білдіреді. Яғни, аяқты жоғары лақтыру. Сондықтан болар, балеттер арасында олар "батмандарды лақтыру" дейді.

Tour lent-балет адажионың негізгі қимылдарының бірі. Экзерсисте бұл залдың ортасындағы Адажио элементі (жаттығу ретінде), оның көмегімен тұрақтылық пен позадағы тепе — теңдік сезімі, үйлестіру-қозғалыстардың жұмсақтығы, тегістігі және жалпы консистенциясы, тірек аяғы мен көтерілген жұмыс аяғын ұстайтын бұлшықеттердің күші.

En tournant қозғалысының барлық басқа түрлері сияқты (яғни бұрылыста), tour lent en dehors (сыртқа) немесе en dedans (ішке) орындалуы мүмкін. Бүкіл аяқты бұру бірқатар кішігірім қозғалыстар арқылы жүзеге асырылады: тірек аяқтың өкшесі еденнен жоғары көтеріледі және аяқтың допына тіреліп, шеңбердің бір бөлігіне дұрыс бағытта жылжиды, содан кейін ол еденге түсіп, бұрылысты жалғастыру үшін бірден қайтадан үзіледі. En dehors қозғалған кезде өкше саусақтарға қатысты артқа, en dedans алға қарай жылжиды. Басқаша айтқанда: егер тірек аяғы солға, ал бұрылыс оңға қарай жүрсе-қозғалыс DE dehors болады, егер бұрылыс солға қарай жүрсе-қозғалыс en dedans болады (және керісінше, егер тірек аяғы оң болса).

Орындаушы балет залының нүктелері бойынша бағдарлауды пысықтауы керек, ол шартты түрде сағат тілімен 8 нүктеге бөлінеді, мұнда 1 нүкте — en face позициясы, яғни көрерменге қарап, 2 нүкте — оң жақтағы бұрыш, 3 нүкте-профильдегі позиция және т.б.

Тапсырма:

Аяғын өлшеу керек- радиус (R)

Айналып қозғалу – тездету

Уақытты өлшеу, айналым санын біле отырып айналмалы қозғалыстың тербиеліс периодің, центрге тартқыш үдеуін анықтау. Сонда

$$T = \frac{t}{N}; v = \frac{1}{T}; \omega = 2\pi; \vartheta = \omega R$$

$$a_{\text{цт}} = \frac{\vartheta^2}{R}; F = ma_{\text{цт}}$$

[m]-таразыда өлшеу

4. Автобустың доң ғалағын сараптау (доң ғалақтың ауданың, радиусын табу)

5. Пируэты (өз өсінен айтқалу)

6. Есенин-Маяковский “Өленнең өзімді”

Екеуі де бір дәуірдің ақыны ғой,

Дегенмен

Бірін - Орал

Бірін - Кавказ тауларынан көрем мен.

Жыр тойында,

Екеуін бір табыстырсам деген ем,

Екеуін де көндіре алмай,

Әуре болып келем мен.

4. III Заң

Қартадан көрсету (стрелка Орал → Кавказ таулары)

$$\vec{F}_{21} = -\vec{F}_{12}$$

Картамен жұмыс

5. Наурыз мерекесі келе жатыр. Наурыз тойына дайындық. Сахналық қойылым. Тойға шақыру, наурыз тойі әнінің желісінде ұлттық арқаң тартыс ойының көрсету.

6. Табиғат жаңа іс-қимылдың жаршысы, ұйтқысы. Ньютонның қозғалыс түрлерін өзінің өлеңдеріне арқау етті (жарық жылдамдығы, сәуле, бораң т.б.)

Тапсырма: үйренген іс-қимылға енді координата, толқын, қосинус, синус графиктері т.б қосып би шығару.

Мінекей біздің бүгінгі сабағымыз өз мәресіне жетті.

Білімділікті, шеберлікті, бишілік, іс-әрекеттеріңізге қөп рахмет!

Табиғатты аялайық, оның бізге берері өте көп, ән-жырды сүйелік, бізге сүйемелдеуге керек заңдылықты білейік, олар біздің өмірімізді қорғайды, сақтайды.

Осымен біздің сахналық қойылым сабағымыз аяқталды!!!!!!
Келесі кездескенше күн жақсы болсын!!!!!!!!!!!!

Момыналиева Лолита Темирхановна,
биология, химия пәндерінің оқытушысы
Умиргалиева Анархан Мустағалиевна,
география пәнінің оқытушысы
Конакбаева Арида Улантаевна,
биология, химия пәндерінің оқытушысы
Калмурзина Фиуа Талаповна,
тарих пәнінің оқытушысы

Духовные истоки казахского народа в балете «Ер Төстік»

Дисциплина: Биология, география, химия, история

Тип урока: Интегрированный, познавательный, внеклассный

Цель: активизировать познавательный интерес у ребят к истории своего народа, способствовать формированию у учащихся понятий «традиция», «обычай», чувства гордости за свою страну. Показать связь естественных наук с балетом и музыкой.

В конференц-зал приглашаются обучающиеся, преподаватель приветствует их. Под музыку обучающиеся входят в конференц-зал.

Преподаватель: Добрый день, уважаемые гости, коллеги, обучающиеся! Сегодня мы хотим предоставить вашему вниманию интегрированный урок на тему «Духовные истоки казахского народа в балете «Ер Төстік». На уроке будут участвовать обучающиеся 9 классов, 506 и 507 групп.

Показ видео с музыкой. На этом фоне звучит стихотворение.

Абсалямков Марк

Там вольные ветры и быстрые реки,
Яркое солнце, широкие степи.
Манящие тайной святые озера
И лоз виноградных витые узоры.
Там свято хранятся традиции предков
И люди плохие встречаются редко,
Там радость так радость! Беда не беда.
Гостям в каждом доме рады всегда.
Там разные нации в мире живут,
Там вечные ценности- знания и труд.
Самая лучшая ты на земле
Мой Казахстан- слава тебе!
Вы спросите, где это, я вам отвечу!
Краткой, но убедительной речью:
«Осы маған ұлы Отан,
Қасиетті жер Қазақстан!»

Преподаватель: Казахские обычаи и традиционные праздники поражают своей красочностью, богатством смыслового наполнения и в полной мере отражают сущность казахского национального характера – гостеприимного и стремящегося жить в гармонии с окружающим миром.

Абсалямков Марк: У казахов очень много обычаев связанных с трапезой, одним из самых важных является процесс «табақ тарту»
Процесс «табақ тарту» (преподнесение мяса гостям), удивительным образом воплощает в себя не просто традиции и обычаи народа, а его характер, духовный менталитет. «Табақ тарту» — показатель умения, соблюдения приличия, гостеприимства и культуры почитания старших гостей. Считается невежеством незнание, несоблюдение сервировки табака. Каждому гостю преподносится определенный жілік (кость с мясом) по его заслугам и почитаемости.

Оспанова Алуа: «Бас табақ» — главный табак преподносится самым почетным приглашенным гостям старейшинам. «Сый табақ» — также почетным гостям, «күйеу табақ» — для зятя, «келін табақ» — для снох, «жастар табақ» — для молодежи

Бас табак

Төс табак

Серикканов Али: В самую первую очередь на отдельном блюде старейшему и почетному гостю подается баранья голова (иногда вместе с «жанбасом»), в знак особого уважения и почитания.

Гость должен разделить голову между присутствующими, соблюдая также древний ритуал, означающий уважительное отношение к старикам, детям, дальним родственникам.

Голубева Анна: Ребра, позвоночные кости — омыртқа подавались остальным гостям.

«Төс» или жирную грудинку родственники жены всегда держали для зятя, а если его нет — отдавали дочерям или снохам. Объесть грудинку дочиста, значило иметь красивую жену или мужа.

Преподаватель: Грудина. Какую сказку про эту кость вы знаете? Правильно — это сказка «Ер Төстік». Давайте посмотрим небольшой фрагмент из этой сказки.

Инсценировка сказки (выходит Ерназар со своей женой)

Преподаватель: А знаете ли вы, что в декабре 2011 года в «Театре юных артистов балета «Орлеу»» при АХУ им. А.В. Селезнева состоялась премьера балета «Ер Тостик».

Первый казахский детский балет «Ер Тостик» представили Союз хореографов Казахстана и Алматинское хореографическое училище им. А.В. Селезнева при поддержке министерства культуры. Спектакль создан для приобщения детской аудитории «к духовным истокам нашего народа и видения мира в прекрасных балетных образах», а также для обеспечения учащихся постоянной сценической практикой. Спектакль состоялся благодаря активной поддержке и участию всего педагогического состава училища под руководством его директора Карлыгаш Мурзахановой и художественного руководителя Майры Кадыровой. (видео фрагмента балета)

Преподаватель: А теперь, ребята, давайте разберем сказку «Ер Тостик» в связи с историей, биологией, географией и химией. Представим, что сегодня мы с вами ученые, исследователи, которые пытаются определить эпоху сказки, и сегодня у нас есть только один источник информации, это – сама сказка «Ер Тостик».

Преподаватель: Категория-1/ 10 баллов:

«В сказке обессиленный старик увидел грудинку на шаныраке, обрадовался. Сварила старуха тостик. Съели они его, насытились, окрепли. Через девять месяцев родила старуха сына. Назвали его Тостиком».

Почему грудинка именно висела на шаныраке и почему именно тостик, а не другая часть конины?

Ответы: - Шанырак – семейная реликвия, признак продолжения рода. Появление на свет Ер-Тостика дает нам информацию о том, что он является не простым человеком, а солярным героем. То есть Грудинка висела на шаныраке.

Преподаватель: Категория-1/20 баллов:

«Решил Тостик отправиться на розыски братьев. За пояс Тостик заткнул железную стрелу, в руку взял железную палку, а ноги обул в железные сапоги. Аксырмалы саут».

Как выглядел воин в ту эпоху?

Ответы: При нем всегда были стрела, лук, акинак, а сам он был одет в Аксырмалы саут – это старинный воинский доспех в виде рубашки из металлических колец.

Преподаватель: Категория-1/50 баллов:

«Ерназар был не простым человеком, а богатым. Имел он бесчисленное количество скота. Разводил лошадей, овец, коз и верблюдов. Счастливым жил старик. Но вот случился в степи джунт. Погнали люди скот в благополучный край, где не было голода. Вместе с ними откочевали и восемь сыновей Ерназара».

Почему жители древнего Казахстана разводили именно эти виды скота?

Ответ: В основном разводили виды скота, приспособленные к тебеневке – добыче подночного корма из-под снега и могли переносить морозы. Важную роль в скотоводстве играли овцы, дававшие мясо, шерсть и шкуры. Разводили верблюдов – использовались как верховое и вьючное животное. Два раза стригли, получали 4-8 кг шерсти. Лошадь – давала человеку кумыс и мясо.

Кочевники особы ценили лошадей, которых можно было использовать в военных походах.

Преподаватель: Категория-1/100 баллов:

«Кенжекей в приданое просила отца дать ей Ак Тюз- белую верблюдицу. Ак-Тюз- одна в силах поднять походную юрту батыра Ер Тостика».

«Поставила Кенжекей раньше других снох свою юрту и пригласила в гости Ерназара».

«Пригласили старика в юрту. Вошел старик и сразу заметил на кереге восемь пар сережек».

Каковы особенности жилища кочевников? Почему они жили в юртах? Какие бывают виды юрт,

Ответ: широко пользоваться юртой кочевники начали около 3 тысяч лет назад. Она была приспособлена к кочевому образу жизни, в ней было тепло зимой и прохладно летом. Юрта- жилище, идеально приспособленное для кочевого образа жизни. Кочевники использовали также подвижные жилища на колесах. Юрта - это не только элемент материальной культуры, но и отражение мировоззрения кочевников. Виды юрт- в зависимости от количества крыльев юрты имеют разное название: караша уй-трехкрылая юрта; коныр уй-четырёхкрылая юрта; боз уй- пятикрылая юрта; ак орда- 12 крылая юрта; алтын орда – 30 - крылая юрта.

Преподаватель: Вывод: Какой исторической эпохе можно отнести сказку «Ер Тостик» ?

Ответы: Народная сказка «Ер Тостик» предположительно относится к 2-1 тысячелетию д.н.э. когда происходит усовершенствование процесса производства железа.

Преподаватель: Когда мы мыслим с позиции той эпохи которую мы изучаем, когда мы пытаемся понять их , тогда мы проникаем в суть событий . Ер Тостик - это собирательный образ, защитник земли, мира, свободы. Олицетворение воина.

Ребята, частички истории вокруг нас , они повсюду, это здания, памятники, названия улиц. Главное уметь это увидеть.

Давайте подробнее остановимся на грудице. Почему именно эта кость в сказке занимает главное, центральное место. Вспомним строение и состав грудины. Грудина относится к плоским костям, имеет губчатое строение и входит в состав грудной клетки. Какую функцию выполняет грудина?

Ответ: защитную функцию для сердца и крупных сосудов, а также участвует в процессе кроветворения, благодаря расположенному в ней красному костному мозгу.

Преподаватель: А теперь я предлагаю вам сыграть со мной в игру «Колесо»

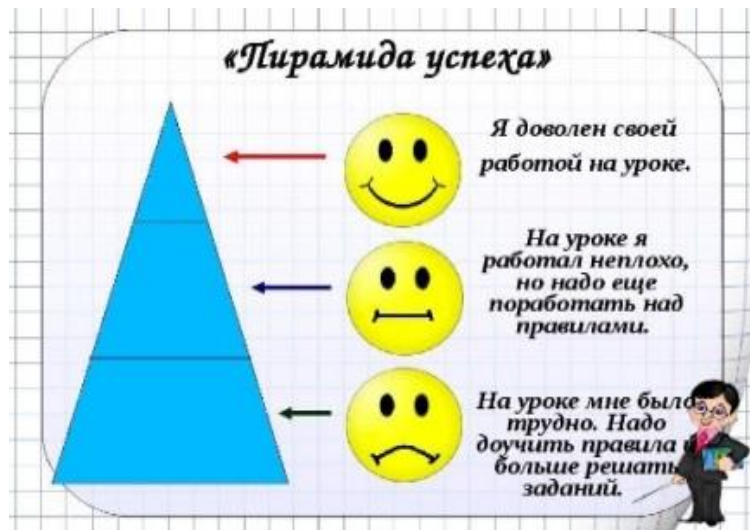
Вам будут предложены вопросы по биологии, химии и географии. Колесо само выберет вопрос и учащегося, который будет отвечать на него. Итак, поехали!

Вопросы:

Закрепление.

Преподаватель: Идея этой сказки- это воспитать любовь и уважение к общечеловеческим ценностям, нравственное отношение к истории своего народа. «Ер Тестік» - это очень многоплановая история, богатая событиями и смыслом. В ней затрагивается много тем: тема семьи, потому что важнее близких для человека нет, это наши корни, наша опора. Тема дружбы, тема единства народа. Все мы разные, но только вместе сможем достичь поставленных целей.

Рефлексия

Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесінің оқу-әдістемелік бірлестігі, жалпы білім беру бөлімі.

Бас редакторы:

Тукеев Мурат Орындықбаевич,
ҚР Еңбек сіңірген әртісі,
Александр Селезнев атындағы Алматы
хореографиялық училищесінің директорының м.а.

Бас редактордың орынбасары:

Унгарбаева Шолпан Тлюмратовна,
Александр Селезнев атындағы Алматы
хореографиялық училищесі директорының ОӘБ
орынбасары

Редакторлар:

Кисамитова Майдагул Джолдасбековна,
ҚР Білім беру ісінің Құрметті қызметкері,
Александр Селезнев атындағы Алматы
хореографиялық училищесінің жалпы білім беру
бөлімінің басшысы
Умиргалиева Анархан Мустағалиевна,
Александр Селезнев атындағы Алматы
хореографиялық училищесі жалпы білім беру
бөлімінің әдіскері

Техникалық редактор:

Шарипова Меруерт Курмангазиевна
Садырбекова Гүльсара Сергеевна

Корректорлар:

Мухаметжанова Айгуль Орынбековна
Карсакова Гүльназар Шеналиевна
Барашева Алма Жанғалиевна
Омарова Клара Джаксылыковна

Суретші-дизайнер

Злобина Ирина Павловна

Республикалық мемлекеттік қазыналық кәсіпорын
«Александр Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесі»
Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі
Қазақстан Республикасы, 050012 Алматы қ. Масанчи, 67
www.seleznev.kz